

Medborgerskab i Danmark

Regeringens arbejdsgruppe for bedre integration

August 2011

Medborgerskab i Danmark

Regeringens arbejdsgruppe for bedre integration

Medborgerskab i Danmark

Regeringens arbejdsgruppe for bedre integration

Udgiver:

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration

Holbergsgade 6

1057 København K

Tlf.: 33 92 33 80

Fax: 33 11 12 39

E-post inm@inm.dk

Redaktionen er afsluttet 15. august 2011

ISBN: 87-92701-56-6 978-87-92701-56-5

Elektronisk ISBN: 87-92701-57-4 978-87-92701-57-2

Pris: 100 kr. inkl. moms

Oplag: 500 eks.

Forsideillustration: POLFOTO

Tryk: GP-Tryk A/S

Publikationen kan købes ved henvendelse til:

schultzboghandel.dk

Herstedvang 10

2620 Albertslund

Tlf.: 43 22 73 00

Fax: 43 63 19 69

E-post: boghandel@rosendahls-schultzgrafisk.dk

www.schultzboghandel.dk

Publikationen i elektronisk form er tilgængelig på www.nyidanmark.dk

Indhold

SAMMENFATNING	9
GODT NYT OM MEDBORGERSKAB	9
UDFORDRINGER	10
HVAD ER MEDBORGERSKAB?	10
SÅDAN KAN DET MÅLES.....	11
UNDERSØGELSENS RESULTATER.....	11
BAG OM RESULTATERNE.....	15
DE PASSIVE MEDBORGERE	18
ARBEJDSGRUPPENS ANBEFALINGER	19
ARBEJDSGRUPPENS KONKRETE FORSLAG	19
KAPITEL 1: INDLEDNING	22
1.1 ARBEJDSGRUPPENS OPGAVER, SAMMENSÆTNING OG ARBEJDE	22
1.2 RAPPORTENS EMNE.....	24
1.3 RAPPORTENS OPBYGNING.....	24
KAPITEL 2: DEFINITION AF MEDBORGERSKAB.....	26
2.1 INDLEDNING	26
2.2 MEDBORGERSKAB I ET HISTORISK PERSPEKTIV	27
2.3 ARBEJDSGRUPPENS DEFINITION AF MEDBORGERSKAB	28
KAPITEL 3: HVORDAN STÅR DET TIL MED MEDBORGERSKABET?.....	30
3.1 INDLEDNING	30
3.2 ARBEJDSGRUPPENS SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE OM MEDBORGERSKAB	30
3.2.1 Arbejdsgruppens spørgeskema	30
3.2.2 Spørgeskemaundersøgelsens gennemførelse	31
3.3 BORGERNES SYN PÅ GRUNDLÆGGENDE RETTIGHEDER OG PLIGTER	34
3.3.1 Vigtigheden af at stemme til offentlige valg, hvis man har stemmeret.....	35
3.3.2 Vigtigheden af at holde sig informeret om det, der sker i det danske samfund	36
3.3.3 Vigtigheden af at melde det til politiet, hvis man bliver opmærksom på, at der er sket en alvorlig forbrydelse	36
3.3.4 Vigtigheden af at have et arbejde, hvorved man forsørger sig selv	36
3.3.5 Sammenfatning.....	37

3.4	BORGERNES POLITISKE DELTAGELSE	37
3.4.1.	Politisk engagement og opmærksomhed	37
3.4.2	Politisk deltagelse for at påvirke forholdene i samfundet	44
3.4.3.	Oplevede politiske påvirkningsmuligheder	52
3.4.4.	Tillid til samfundsinstitutioner	53
3.4.5	Sammenfatning.....	55
3.5.	BORGERNES DELTAGELSE I NÆRDEMOKRATIET	55
3.5.1	Deltagelse i forældremøder i daginstitutioner og skoler og udvalg på arbejdspladsen	56
3.5.2	Generel deltagelse i nærdemokratiet i daginstitutioner, skoler og på arbejdspladsen	58
3.5.3	Påvirkningsmuligheder i daginstitutioner, skoler og på arbejdspladsen.....	60
3.5.4	Sammenfatning.....	61
3.6	BORGERNES DELTAGELSE I FORENINGS- OG KULTURLIVET	62
3.6.1	Deltagelse i foreningsliv.....	62
3.6.2	Deltagelse i kultur- og fritidstilbud.....	66
3.6.3	Sammenfatning.....	68
3.7	BORGERNES SOCIALE TILLID OG NETVÆRK	69
3.7.1	Social tillid.....	69
3.7.2	Sociale netværk	74
3.7.3	Sammenfatning.....	76
3.8	BORGERNES OPLEVELSE AF ANERKENDELSE, LIGEBEHANDLING OG TILHØRSFORHOLD	76
3.8.1	Anerkendelse	77
3.8.2	Diskrimination	79
3.8.3	Religion.....	84
3.8.4	Tilhørsforhold.....	86
3.8.5	Sammenfatning.....	89
KAPITEL 4:	HVAD HAR BETYDNING FOR MEDBORGERSKABET?.....	90
4.1	MEDBORGERSKAB - OVERORDNEDE TENDENSER	92
4.1.1	Hvad forklarer niveauet af medborgerskab?	93
4.1.2	Hvem er de passive medborgere?	100
4.2	DET FØRSTE MEDBORGERSKABSASPEKT - MEDBORGERDYDER	103
4.3	ANDET MEDBORGERSKABSASPEKT - POLITISK DELTAGELSE	105
4.3.1	Politisk interesse	105
4.3.2	Politisk deltagelse	110
4.3.3	Sammenfatning.....	113
4.4	TREDJE MEDBORGERSKABSASPEKT - SOCIAL DELTAGELSE	114

4.4.1 Vennekredsens sammensætning	114
4.4.2 Deltagelse i lokalmiljøet	115
4.4.3 Deltagelse i kultur- og fritidstilbud.....	117
4.4.4 Deltagelse i foreningslivet	121
4.4.5 Sammenfatning.....	126
4.5 FJERDE MEDBORGERSKABSASPEKT - OPLEVET MEDBORGERSKAB	127
4.5.1 Oplevede påvirkningsmuligheder	127
4.5.2 Tillid til samfundsinstitutioner	130
4.5.3 Social tillid.....	132
4.5.4 Anerkendelse, ligebehandling og oplevet diskrimination.....	137
4.5.5 Sammenfatning.....	144
KAPITEL 5: STATSLIGE INITIATIVER VEDRØRENDE MEDBORGERSKAB.....	147
5.1 INDLEDNING	147
5.2 DEN GENERELLE STATSLIGE INDSATS.....	149
5.2.1 Borgerens forberedelse til medborgerskab.....	149
5.2.2 Borgerens grundlæggende rettigheder og pligter	154
5.2.3 Borgerens politiske deltagelse	157
5.2.4 Borgerens deltagelse i nærdemokratiet	157
5.2.5 Borgerens deltagelse i forenings- og kulturlivet	159
5.2.6 Borgerens sociale tillid og netværk.....	162
5.2.7 Borgerens oplevelse af anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold	164
5.3 DEN STATSLIGE INDSATS MÅLRETTET BORGERE MED INDVANDRETBAGGRUND.....	165
5.3.1 Borgerens forberedelse til medborgerskab.....	165
5.3.2 Borgerens grundlæggende rettigheder og pligter	169
5.3.3 Borgerens politiske deltagelse	171
5.3.4 Borgerens deltagelse i nærdemokratiet	171
5.3.5 Borgerens deltagelse i forenings- og kulturlivet	172
5.3.6 Borgerens sociale tillid og netværk.....	174
5.3.7 Borgerens oplevelse af anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold	175
KAPITEL 6: ARBEJDSGRUPPENS FORSLAG OG ANBEFALINGER.....	181
6.1 ARBEJDSGRUPPENS GENERELLE OVERVEJELSER	181
6.2 ARBEJDSGRUPPENS FORSLAG TIL AT STYRKE DELTAGELSEN I FORENINGSLIVET	182
6.3 ARBEJDSGRUPPENS FORSLAG TIL AT STYRKE DEN DEMOKRATISKE DELTAGELSE	188
6.4 ARBEJDSGRUPPENS FORSLAG TIL AT STYRKE TILLIDEN TIL ANDRE SAMT OPLEVELSEN AF ANERKENDELSE OG TILHØRSFORHOLD	190
6.5 ARBEJDSGRUPPENS ANBEFALINGER TIL DEN LOKALE INDSATS	194

6.5.1 Borgerdrevne indsatser.....	194
6.5.2 Tværgående samarbejder.....	196
6.5.3 Placering af institutioner i områder, hvor der er brug for en styrket indsats	200
BILAG 1: ARBEJDSGRUPPENS KOMMISSORIUM	202
BILAG 2: METODE.....	206
1. GENERELLE OVERVEJELSER OM SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE	206
2. UDARBEJDELSEN AF UNDERSØGELSENS SPØRGESKEMA	207
3. BRUTTOSTIKPRØVE	208
4. DATAINDSAMLING	209
5. SVARPROCENT OG REPRÆSENTATIVITET	211
4. VÆGTNING OG ANVENDTE STATISTISKE METODER	213

Sammenfatning

Godt nyt om medborgerskab

Efter mange år med hovedfokus på integrationen på arbejdsmarkedet er der nu kommet mere opmærksomhed om vigtigheden af, at borgere med indvandrerbaggrund også deltager i andre dele af samfundslivet på lige fod med resten af befolkningen. Dét samles ofte under betegnelsen medborgerskab eller demokratisk integration.

I februar 2010 satte regeringen det mål, at Danmark i år 2020 skal være verdensmester i demokratisk integration. Vi skal fastholde positionen, som et af de frieste lande i verden, når det gælder politiske og andre frihedsrettigheder. Og Danmark skal fortsat være et land, hvor såvel borgernes indbyrdes tillid som tilliden til myndighederne er meget høj.

Den tværministerielle arbejdsgruppe for bedre integration har på den baggrund taget temperaturen på medborgerskabet gennem en omfattende spørgeskemaundersøgelse blandt etniske danskere samt indvandrere og efterkommere fra syv ud af de ti største ikke-vestlige oprindelseslande. Undersøgelsen er gennemført i samarbejde med professor Jørgen Goul Andersen, Aalborg Universitet, og analyseinstituttet Capacent Epinion (der nu hedder Epinion).

Undersøgelsen tyder på, at medborgerskabet på mange områder har det rigtig godt. Borgere med indvandrerbaggrund mener helt på linje med resten af befolkningen, at en god samfundsborger bør holde sig orienteret om samfundsforhold, stemme til offentlige valg, melde ulovligheder til politiet og forsørge sig selv ved et arbejde. Tilslutningen til disse medborgerdyder er faktisk stærkere blandt unge med indvandrerbaggrund end blandt etnisk danske unge.

Borgere med indvandrerbaggrund deltager ganske vist noget mindre end etniske danskere i det politiske, sociale og kulturelle liv. Men de er generelt betydeligt mere aktive i samfundslivet end borgere i mange andre vestlige lande, og udviklingen går den rigtige vej - fx har efterkommere, der er født og opvokset i Danmark, generelt en højere deltagelse end indvandrerne.

Der er da heller ingen tegn på politisk afmagtsfølelse blandt hverken indvandrere eller efterkommere i Danmark. De oplever i mindst lige så høj grad som etniske danskere, at

de selv har mulighed for at påvirke samfundsudviklingen - eksempelvis ved at komme til orde over for politikere.

Det er nogle af hovedkonklusionerne i den hidtil største sammenlignende undersøgelse af medborgerskab blandt borgere med henholdsvis dansk og indvandrerbaggrund. Undersøgelsen bygger på besvarelser fra i alt 4.633 borgere, heraf 3.565 personer med indvandrerbaggrund fra syv ud af de ti største ikke-vestlige oprindelseslande. Se boks 2 sidst i sammenfatningen for flere fakta om undersøgelsen.

Udfordringer

Især fire af undersøgelsens delresultater kan dog give grund til en kritisk eftertanke eller bekymring på medborgerskabets vegne.

For det første er deltagelsen i især foreningslivet markant lavere blandt borgere med indvandrerbaggrund end blandt etniske danskere, som dog er på et meget højt niveau sammenlignet med andre lande.

For det andet mener væsentligt færre borgere med indvandrerbaggrund end etniske danskere, at man generelt kan stole på andre. Forskellen skal igen ses i sammenhæng med, at tillidsniveauet i europæisk sammenhæng er meget højt i Danmark.

For det tredje oplever en del indvandrere og efterkommere, at deres indsats i det danske samfund ikke bliver anerkendt, og at der ikke er overensstemmelse mellem deres job og kvalifikationer.

For det fjerde er der en lille gruppe borgere med indvandrerbaggrund, der ofte mangler danskundskaber og stort set *ikke* deltager i samfundslivet - hverken politisk, kulturelt eller i foreningerne. Gruppen af passive medborgere tæller især mange ældre indvandrerkvinder.

På de følgende sider gennemgås undersøgelsens hovedresultater, og der fremlægges en række forslag til en yderligere styrkelse af medborgerskabet i Danmark.

Hvad er medborgerskab?

Medborgerskab handler grundlæggende om, at alle borgere er fuldgældige og ligeværdige medlemmer af samfundsfællesskabet.

Medborgerskab kan vurderes ud fra tre dimensioner:

- **Rettigheder og pligter:** Er alle borgere omfattet af de samme grundlæggende rettigheder og pligter?
- **Deltagelse:** Deltager borgerne i samfundslivet i bred forstand?
- **Identitet og tilhørsforhold:** Føler borgerne sig som en del af fællesskabet?

Sådan kan det måles

For at kunne måle graden af medborgerskab er man nødt til omhyggeligt at vælge og formulere et begrænset antal spørgsmål, der kan indfange vigtige aspekter af disse dimensioner.

I undersøgelsen er medborgerskabet derfor undersøgt ved hjælp af en række spørgsmål inden for følgende seks hovedgrupper:

1. Synet på grundlæggende medborgerdyder (pligter)
2. Politisk deltagelse (deltagelse)
3. Deltagelse i nærdemokratiet (deltagelse)
4. Deltagelse i forenings- og kulturlivet (deltagelse)
5. Social tillid og netværk (identitet og tilhørsforhold)
6. Anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold (identitet og tilhørsforhold)

Borgernes grundlæggende rettigheder og pligter beskrives kortfattet i rapportens kapitel 5. Det fremgår bl.a., at borgerne ifølge dansk lovgivning på langt de fleste områder har de samme rettigheder og pligter uanset fx statsborgerskab.

Undersøgelsens resultater

De følgende afsnit beskriver undersøgelsens hovedresultater, der uddybes i rapportens kapitel 3.

Undersøgelsens hovedresultater sammenfattes i boks 1 nedenfor. I boksen er det fremhævet med grønt, gult og rødt, hvor resultaterne viser hhv. ingen eller næsten ingen forskel i medborgerskab mellem borgere med indvandrerbaggrund og etniske danskere, lavere grad af medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund og betydeligt lavere grad af medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund.

Boks 1: Oversigt over undersøgelsens resultater

Medborgerdyder:

Synes, det er vigtigt for at være en god samfundsborger...

... at man holder sig informeret om det, der sker i det danske samfund

➡ Ingen eller næsten ingen forskel i medborgerskab

... at man har et arbejde, hvormed man forsøger sig selv

➡ Ingen eller næsten ingen forskel i medborgerskab

Deltagelse:

Er politisk interesseret

➡ Lavere grad af medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund

Har deltaget i politisk møde

➡ Lavere grad af medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund

Har skrevet læserbrev

➡ Ingen eller næsten ingen forskel i medborgerskab

Har taget kontakt til politiske aktører

➡ Lavere grad af medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund

Oplever politikere som tilgængelige og lydhøre

➡ Ingen eller næsten ingen forskel i medborgerskab

Har tillid til samfundets institutioner

➡ Ingen eller næsten ingen forskel i medborgerskab

Er aktiv i en forening

➡ Betydeligt lavere grad af medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund

Identitet og tilhørsforhold:

Mener, at man kan stole på de fleste mennesker

➡ Betydeligt lavere grad af medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund

Oplever, at ens nuværende job svarer til ens kvalifikationer

➡ Betydeligt lavere grad af medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund

I boksen er det markeret med grøn, gul og rød pil, hvor resultaterne viser hhv. ingen eller næsten ingen forskel i medborgerskab mellem borgere med indvandrerbaggrund og etniske danskere, lavere grad af medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund og betydeligt lavere grad af medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund. I de tilfælde, hvor den grønne pil anvendes, er medborgerskabet nogle gange lidt højere og andre gange lidt lavere blandt borgere med indvandrerbaggrund end blandt etniske danskere.

1. Synet på grundlæggende medborgerdyder

Hvis man skal være en god samfundsborger, er det vigtigt, at man stemmer til offentlige valg, holder sig informeret om samfundsforhold, melder det til politiet, hvis man bliver opmærksom på en alvorlig forbrydelse, samt stræber efter at forsøge sig selv ved et arbejde. Sådanne borgerdyder nyder tæt på fuld tilslutning - ikke bare fra etniske danskere, men også fra såvel indvandrere som efterkommere uanset oprindelsesland. Forskellene mellem grupperne er på dette punkt forsvindende små.

Sammenlignet med andre befolkningers holdning til at stemme, som er målt i tidligere undersøgelser, er holdningsforskellene mellem etniske danskere og indvandrere og efter-

kommere i Danmark ikke større end forskellen mellem danskere og nordmænd - og langt mindre end forskellen mellem danskere, hollændere, tyskere og schweizere.

2. Politisk deltagelse

Borgernes politiske deltagelse handler både om deres interesse for politik, deres faktiske politiske aktiviteter og deres tillid til samfundets institutioner. Generelt er forskellene på alle tre områder relativt små.

Interessen for politik er generelt højere blandt etniske danskere end blandt borgere med indvandrerbaggrund.

Relativt færre indvandrere og efterkommere end etniske danskere er medlemmer af de politiske partier, og de deltager også sjældnere i politiske møder. Derimod er de i mindst samme grad aktive på mere uformel vis, som fx ved at skrive læserbreve, deltage i demonstrationer og skrive under på underskriftindsamlinger på internettet.

Indvandrere og efterkommere bruger i mindre grad end etniske danskere muligheden for at kontakte embedsmænd og politikere for at få indflydelse. Indvandrere og efterkommere oplever dog i mindst lige så høj grad som etniske danskere, at de har mulighed for at fremlægge synspunkter for og få politikere til at tage hensyn til deres mening.

Generelt er der stor tillid til bærende samfundsinstitutioner som Folketinget og den offentlige administration både blandt personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere. De etniske danskeres tillid til politiet og domstolene er endnu højere, men her følger indvandrere og efterkommere ikke helt trop.

3. Deltagelse i nærdemokratiet

Danmark har et veludviklet nærdemokrati, og langt hovedparten af borgerne oplever at have gode muligheder for at påvirke forholdene i deres barns daginstitution og skole og på deres egen arbejdsplads.

De interviewede med indvandrerbaggrund har i mindre grad end de etniske danskere prøvet at påvirke forholdene på arbejdspladsen, og en relativt mindre andel føler, at de har gode påvirkningsmuligheder her. I international sammenhæng er denne forskel dog beskeden. Eksempelvis er forskellen mellem Danmark og Tyskland større end den indbyrdes forskel mellem borgere i Danmark.

Både når det gælder politisk deltagelse og deltagelse i nærdemokratiet, kan der dog være tale om en vis overrapportering af aktiviteterne, netop fordi der er stærke normer om, at man som medborger *bør* deltage.

4. Deltagelse i forenings- og kulturlivet

Personer med indvandrerbaggrund har ikke fuldt ud taget den danske foreningskultur til sig. Færre er medlemmer, og færre deltager i aktiviteter og udfører frivilligt arbejde i foreninger.

For kultur- og fritidstilbud er billedet noget anderledes. Dem udnytter efterkommerne i samme grad som etniske danskere og betydeligt hyppigere end indvandrerne. Her skiller ét område sig dog ud fra det generelle billede: Bibliotekerne, som både indvandrere og især efterkommere bruger i markant højere grad end resten af befolkningen.

5. Social tillid og netværk

Social tillid - at man føler, man generelt kan stole på andre borgere - er et vigtigt mål for samfundets sammenhængskraft. Det er velkendt, at tillidsniveauet i Danmark er meget højt sammenlignet med Europa som helhed og også med en række af de lande, indvandrerne i Danmark kommer fra.

I det lys er det måske ikke så overraskende, at der er markante forskelle mellem personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere, når det gælder social tillid. 72 pct. af de etniske danskere mener, at man generelt kan stole på andre. Det samme gør kun 40 pct. af borgerne med indvandrerbaggrund, og her adskiller indvandrere og efterkommere sig stort set ikke fra hinanden.

Der er ikke store forskelle mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund, når det gælder socialt samkvem med naboer i kvarteret. Men der er en tendens til, at både indvandrere og efterkommere ofte har venner med indvandrerbaggrund. Samtidig har fire ud af fem etniske danskere ingen eller meget få venner med indvandrerbaggrund. Dette *kan* mindske den gensidige tolerance og forståelse på tværs af etniske skel, men tilsyneladende har det ikke betydning for den gensidige tillid på tværs af grupperne. Blandt de interviewede med indvandrerbaggrund er tilliden til etniske danskere endda større end til både personer med en anden eller samme indvandrerbaggrund som den interviewede selv.

6. Anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold

At føle sig anerkendt som ligeværdig i samfundslivet er en vigtig del af følelsen af at høre til i Danmark. Her viser undersøgelsen betydelige udfordringer for medborgerskabet.

28 pct. af indvandrere og efterkommere oplever ikke, at borgere med indvandrerbaggrund får deres indsats i samfundet anerkendt - og en endnu større andel af de etniske danskere (36 pct.) giver dem ret. Der er også ganske mange, der oplever sig diskrimineret. Det gælder især mandlige efterkommere, hvoraf mange angiver negative erfaringer med politiet.

Ellers er det især oplevelsen af manglende anerkendelse på arbejdsmarkedet, der springer i øjnene. Mange indvandrere oplever, at deres nuværende arbejde ikke passer til deres kvalifikationer og uddannelse. Det er bekymrende, at denne oplevelse også er udbredt blandt efterkommere. Hver tredje af dem oplever, at deres arbejde ikke matcher deres uddannelse og kvalifikationer.

Kun en meget lille andel af borgere med indvandrerbaggrund klager over den diskrimination, de oplever - især fordi de ikke forventer, at det vil føre til noget at klage.

Et lyspunkt, når det gælder identitet og tilhørsforhold, er den meget store andel af borgere med indvandrerbaggrund, som finder det vigtigt, at deres børn føler sig som en del af det danske samfund.

Bag om resultaterne

I undersøgelsen indgår en lang række baggrundsoplysninger om deltagerne som fx køn, alder, kvarterets beboersammensætning, beskæftigelse, danskkundskaber og religion. Det gør det muligt at søge dybere forklaringer på de områder, hvor der er markante forskelle i befolkningsgruppernes medborgerskab.

Forskelle i medborgerskab mellem indvandrere, efterkommere og etniske danskere kan fx skyldes forskelle i beskæftigelse og i danskkundskaber. Det kan også være, at bosætning i bestemte boligområder med en høj andel af indvandrere og efterkommere er blokerende for deltagelse i samfundet - og det derfor er her, vi skal finde årsagen til forskellene mellem befolkningsgrupperne. Det er især interessant at undersøge, hvilke af forskellene der kan forklares direkte med etniske eller kulturelle forhold som fx religion, og hvilke der må have andre årsager. Det sker i rapportens kapitel 4.

Arbejdsgruppen har udarbejdet et samlet indeks for medborgerskab, hvor deltagelse i fritidsaktiviteter, foreningsdeltagelse, politisk interesse, følge med i politik i medierne og politisk deltagelse er regnet sammen til et indeks med en skala fra 0-100.

På det samlede indeks er gennemsnitsværdien for indvandrere 32, mens den for efterkommere er 38, og for etniske danskere er 43. Medborgerskabsniveauet er således gennemsnitligt omkring 10 og 5 point højere for etniske danskere end for henholdsvis indvandrere og efterkommere. Men når man korrigerer tallene ud fra en række relevante baggrundsoplysninger, bliver forskellen mellem befolkningsgrupperne betydeligt mindre. Det gælder især danskundskaber, stilling og indkomst. En stor del af forskellene i medborgerskabet mellem borgere med indvandrerbaggrund og etniske danskere kan således forklares ved, at borgere med indvandrerbaggrund generelt har dårligere danskundskaber, en mindre indkomst og en lavere stilling end etniske danskere.

Religion og den etniske sammensætning i vennekredsen er også blandt de forhold, der har betydning for medborgerskabsniveauet. Når der er taget højde for andre faktorer, er medborgerskabet således størst hos ateister og personer uden religion efterfulgt af muslimer og kristne, og medborgerskabet er generelt lidt større for borgere, som har etniske danskere i vennekredsen.

Når man tager højde for alle disse baggrundsoplysninger, er forskellen mellem medborgerskabet hos etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund skrumpet ind til 1-2 point. Det meste af forskellen på omkring 5-10 point skyldes altså ikke direkte borgernes etniske baggrund.

På især to områder spiller den etniske baggrund dog en selvstændig rolle: i foreningsaktiviteten og den sociale tillid. På begge områder skiller Danmark sig ud internationalt, og hverken efterkommere eller indvandrere er endnu kommet helt "på omgangshøjde" med de etniske danskere.

I det følgende uddybes resultaterne i rapportens kapitel 4.

Medborgerdyder

Bag den generelt høje tilslutning til en række medborgerdyder uanset etnisk baggrund ligger et par interessante forskelle. Dels er tilslutningen til medborgernormerne stærkere blandt unge med indvandrerbaggrund end blandt etniske danske unge. Dels har personer med indvandrerbaggrund en stærkere arbejdsorientering end etniske danskere - på trods af, at deres sociale og økonomiske status generelt er lavere.

Politisk deltagelse

Den største del af den noget lavere politiske *interesse* blandt personer med indvandrerbaggrund kan forklares med dårlige danskundskaber, som fx gør det sværere at følge med i dansk politik i medierne. Når der også tages højde for bl.a. status på arbejdsmarkedet, er der ikke længere forskel på personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere.

Når det gælder politisk *deltagelse*, kan en del af indvandrere og efterkommeres lavere aktivitetsniveau forklares med deres danskundskaber, indkomst og placering på arbejdsmarkedet. For der er en generel tendens til, at politisk deltagelse lige som politisk interesse stiger i takt med social position.

Social deltagelse

Der er en række tydelige forskelle mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund, når det gælder deltagelse i lokalmiljøet, deltagelse i foreningsliv og deltagelse i kulturtilbud samt fritidsaktiviteter.

Fælles aktiviteter med naboer deltager man mere i, når man bor i andels- eller ejerbolig, end når man bor til leje, som relativt flere med indvandrerbaggrund gør. Desuden er der en tendens til, at personer med indvandrerbaggrund deltager mindre i fælles aktiviteter, hvis de næsten kun har venner med indvandrerbaggrund.

Når det gælder deltagelse i kultur- og fritidstilbud, skyldes forskellene mellem befolkningsgrupperne primært bl.a. alder, sociale og økonomiske forhold, danskundskaber samt vennekredsens sammensætning.

Den betydeligt lavere foreningsdeltagelse blandt personer med indvandrerbaggrund skyldes især forskelle i de ældre generationer, da det kun er de etniske danskeres deltagelse, der stiger med alderen. Foreningsdeltagelse er især lav blandt ældre indvandrerkvinder.

Oplevet medborgerskab

Både etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund har generelt høj tillid til samfundsinstitutionerne. Tilliden er dog bl.a. lavere blandt personer uden etnisk danske venner og personer, som bor i kvarterer udelukkende med personer med indvandrerbaggrund.

Personer med indvandrerbaggrund har væsentligt mindre tillid til andre mennesker end etniske danskere, der også sammenlignet med de fleste andre befolkninger har et meget højt tillidsniveau. Selv når man tager højde for forskelle i bl.a. alder samt sociale og økonomiske forhold, er den sociale tillid blandt indvandrere og efterkommere væsentligt lavere end blandt etniske danskere.

Blandt de personer med indvandrerbaggrund, der oplever problemer med at praktisere deres religion, er der en stor del, som ikke føler sig anerkendt i Danmark. Det er endvidere især kvinder under 25 år eller over 64 år, der oplever manglende generel anerkendelse.

De passive medborgere

Undersøgelsen gør det muligt at indkredse den relativt lille gruppe, der stiller sig uden for samfundet i den forstand, at de hverken er politisk interesserede, følger med i politik i medierne, deltager i politik i bredeste forstand eller deltager i fritids- og foreningsliv. 15 pct. af personer med indvandrerbaggrund og 4 pct. af de etniske danskere kan regnes med i denne gruppe af passive medborgere.

Blandt personer under 30 år er der næsten ingen forskel mellem etniske danskere og borgere med indvandrerbaggrund målt i graden af demokratisk marginalisering. Blandt ældre kvinder er der derimod en tydelig forskel. Således er hele 57 pct. af kvinderne med indvandrerbaggrund over 64 år marginaliserede, når det gælder medborgerskabet.

Manglende dansk kundskaber er tilsyneladende en afgørende kilde til marginaliseringen. Kun 6 pct. af de borgere med indvandrerbaggrund, der forstår godt dansk, tilhører gruppen af passive medborgere. Blandt dem, der har store problemer med at forstå dansk, er det 55 pct.

Ser man specifikt på politisk interesse, er det særligt blandt personer med dårlige dansk kundskaber og ældre kvinder med indvandrerbaggrund, at mange svarer, at de "slet ikke" er interesserede i politik. Samlet set gælder det 17 pct. af gruppen med indvandrerbaggrund og kun 5 pct. af de etniske danskere.

Et lignende billede tegner sig af gruppen, der slet ikke har deltaget i nogen form for politisk aktivitet det seneste år. Til denne gruppe hører 12 pct. af de etniske danskere, 15 pct. af efterkommerne og 28 pct. af indvandrerne. Blandt de politisk passive borgere med indvandrerbaggrund finder man relativt mange ældre, og næsten halvdelen af personerne med store danskproblemer tilhører denne gruppe.

Der er også et lille mindretal, der slet ikke benytter sig af kultur- og fritidstilbud. Her er der ingen forskel på etniske danskere og efterkommere, hvor 4 pct. slet ikke har benyttet sig af kultur- og fritidstilbud i det seneste år. Blandt indvandrerne er andelen 13 pct. Det er især ældre indvandrerkvinder, der sjældent benytter sig af kultur- og fritidstilbud.

Når det gælder foreningsmedlemskab, er gruppen af "ikke-medlemmer" noget større blandt borgere med indvandrerbaggrund. Igen er det de ældre indvandrergenerationer og her især kvinderne, der er mindst aktive.

Det skal dog nævnes, at netop grupperne af demokratisk marginaliserede formentlig er relativt sværere at få til at medvirke i undersøgelser som denne. Derfor kan deres faktiske andel af befolkningen godt være større, end undersøgelsen viser.

Arbejdsgruppens anbefalinger

Der gennemføres allerede en omfattende indsats for at styrke medborgerskabet - både generelt og for borgere med indvandrerbaggrund. Denne indsats beskrives i rapportens kapitel 5.

For at bygge videre på dette fundament anbefaler arbejdsgruppen, at den fremtidige lokale indsats kan lade sig inspirere af følgende tre tværgående principper:

- Borgerdrevne indsatser - så borgerne selv får en aktiv rolle, når der udvikles lokale initiativer til at styrke medborgerskabet.
- Tværgående samarbejde - så skoler, foreninger, virksomheder og beboere samarbejder om at skabe nye tilbud.
- Strategisk placering af institutioner - så der placeres biblioteker og andre relevante kultur- og fritidstilbud i udsatte boligområder, hvor der er brug for en styrket indsats for medborgerskabet.

Arbejdsgruppens konkrete forslag

På især tre områder halter medborgerskabet blandt borgere med indvandrerbaggrund efter de etniske danskeres:

- deltagelse i foreningslivet,
- demokratisk deltagelse og
- tillid, anerkendelse og tilhørsforhold.

Arbejdsgruppen foreslår derfor, at der bør gøres en målrettet indsats for at styrke medborgerskabet på disse områder.

Arbejdsgruppen har følgende tre forslag til at styrke deltagelsen i foreningslivet blandt borgere med indvandrerbaggrund:

1. At der etableres lokale foreningssekretariater i udvalgte kommuner for at få flere med indvandrerbaggrund til at deltage i foreningslivet.
2. At der gives tilskud til skoler i udsatte boligområder, som vælger at være åben skole med en række forskellige foreningsaktiviteter for både voksne og børn om eftermiddagen og aftenen. På skolen kan der ansættes en fritidskoordinator, som bygger bro mellem skole og foreningslivet.
3. At der informeres om muligheden for foreningspraktik som et led i integrationsprogrammet for nyankomne under integrationsloven.

Hertil kommer to forslag, der kan styrke den demokratiske deltagelse blandt borgere med indvandrerbaggrund:

4. At der udarbejdes informationsmateriale og gives støtte til uafhængige dør-til-dør kampagner, som kan styrke indvandrere og efterkommeres valgdeltagelse.
5. At der gennemføres forsøg, hvor borgere får mulighed for at deltage mere aktivt i væsentlige lokale beslutninger igennem såkaldt *participatory budgeting*.

Herudover har arbejdsgruppen følgende tre forslag, der kan styrke tilliden til andre samt oplevelsen af at være anerkendt af og høre til i det danske samfund:

6. At bl.a. lokale integrationsråd får midler til at gennemføre forsøg med borgerdrevne integrationsaktiviteter.
7. At der udvælges og uddannes frivilligledere i udsatte boligområder blandt beboere, som ønsker at udvikle deres lokalområde og har viden og erfaringer at bidrage med.
8. At der gives støtte til forsøg med at etablere venskabsklasser på tværs af skoler med en forskellig elevsammensætning. Venskabsklasserne kan fx mødes om kultur- og idrætsaktiviteter, der er tilpasset elevernes alder.

Samtlige 8 forslag er begrundet og beskrevet grundigere i rapportens kapitel 6.

Boks 2: Fakta om spørgeskemaundersøgelsen

Spørgeskemaundersøgelsen om medborgerskab er gennemført af analyseinstituttet Capacent Epinion (der nu hedder Epinion) i perioden fra august 2009 til februar 2010. Undersøgelsens spørgeskema er udarbejdet i et samarbejde mellem arbejdsgruppen for bedre integration og professor Jørgen Goul Andersen, Aalborg Universitet, der også har analyseret resultaterne for arbejdsgruppen.

Undersøgelsen omfatter i alt 1.068 besvarelser fra etniske danskere, 2.935 besvarelser fra indvandrere og 630 besvarelser fra efterkommere. Indvandrerne og efterkommerne kommer fra syv af de ti ikke-vestlige oprindelseslande, som flest indvandrere og efterkommere stammer fra: Tyrkiet, Pakistan, det vestlige Balkan, Irak, Libanon/statsløse palæstinensere, Vietnam og Iran. Omkring halvdelen af alle indvandrere og efterkommere med ikke-vestlig oprindelse, der bor i Danmark, har et af disse syv lande som oprindelsesland.

Alle deltagerne i undersøgelsen er mindst 18 år. Deltagerne er tilfældigt udtrukket fra Det Centrale Personregister (CPR) inden for de 15 befolkningsgrupper, der indgår i undersøgelsen. Gruppen af indvandrere er afgrænset til udelukkende at omfatte indvandrere, der har opholdt sig i Danmark i minimum tre år. Indvandrerne skal have haft reel mulighed for at lære det danske sprog og indgå i samfundslivet.

Undersøgelsen er gennemført som telefoninterview. Desuden er en del spørgeskemaer besvaret på nettet eller pr. brev.

Medborgerskabet bliver primært analyseret ud fra de interviewedes egne tilkendegivelser og ikke ud fra objektiv viden om fx politisk deltagelse. Det er velkendt, at der i denne type undersøgelser ofte sker en vis overrapportering af aktiviteter, som de fleste opfatter som positive, fx politisk deltagelse. Hvor det er muligt, inddrages andre kilder i vurderingen af, om der er tale om overrapportering.

Den samlede svarprocent i undersøgelsen er 40,3 pct. ud af en stikprøve på ca. 11.500 personer. En væsentlig del af forklaringen på den relativt lave svarprocent er, at det er særlig svært at finde brugbare telefonnumre på indvandrere og efterkommere. Beregnes svarprocenten for nettostikprøven (dvs. de personer, som der overhovedet var mulighed for at kontakte), er svarprocenten 56,6 pct.

De interviewede er repræsentative for stikprøven på de fleste parametre. Der er dog for mange 35-54-årige blandt de interviewede i de fleste befolkningsgrupper. Desuden er der for mange indvandrere med dansk statsborgerskab og for mange etniske danskere og indvandrere, som bor i hus.

Spørgeskemaet har været oversat til seks relevante sprog, og deltagerne har haft mulighed for at besvare spørgsmålene på deres modersmål, så også personer med dårlige danskundskaber har haft mulighed for at deltage. Det er dog altid vanskeligt at nå helt ud til de meget isolerede eller marginaliserede, som ofte vil takke nej til at deltage. Selv om en lang række redskaber har været taget i brug for at opnå en så repræsentativ undersøgelse som praktisk muligt, må billedet af især indvandrere og efterkommeres medborgerskab vurderes med dette forbehold.

Kapitel 1: Indledning

I dette kapitel gennemgås arbejdsgruppens opgaver, sammensætning og arbejde. Derudover vil rapportens emne og opbygning blive beskrevet.

1.1 Arbejdsgruppens opgaver, sammensætning og arbejde

Af regeringsgrundlaget ”Mulighedernes samfund” fremgår det, at:

”Regeringen vil nedsætte en tværministeriel arbejdsgruppe bestående af personer, der har særlig faglig indsigt i integrationsområdet. Arbejdsgruppen skal udrede problemstillinger på integrationsområdet og stille forslag til regeringen om nye konkrete initiativer i forhold til bl.a. beskæftigelse, uddannelse, boligområdet og den sociale integration. Arbejdsgruppen kan endvidere arrangere temaarrangementer og høringer, afvikle besøg hos kommuner, organisationer og virksomheder rundt i landet og skal også inddrage internationale erfaringer.”

På den baggrund besluttede regeringen i januar 2008 at nedsætte en tværministeriel arbejdsgruppe, der har til opgave løbende at udarbejde oplæg om konkrete problemstillinger på integrationsområdet og forslag til nye integrationsfremmende initiativer til regeringen.

Arbejdsgruppen består af repræsentanter fra Beskæftigelsesministeriet, Finansministeriet, Justitsministeriet, Kulturministeriet, Socialministeriet (tidligere Indenrigs- og Socialministeriet), Undervisningsministeriet samt Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og integration¹ (formand). Arbejdsgruppens kommissorium fra januar 2008 er vedlagt som rapportens bilag 1.

Arbejdsgruppen offentliggjorde i marts 2009 sin første rapport, der handlede om marginaliserede nydanske børn og unge. I 2009-2010 har arbejdsgruppen haft fokus på medborgerskab blandt borgere med indvandrerbaggrund samt etniske danskere.

Deltagerne i arbejdsgruppen har i 2009-2010 været:

- Beskæftigelsesministeriet: fuldmægtig Bircan Eker, Arbejdsmarkedstyrelsen,

¹ Herefter ”Integrationsministeriet”.

- Finansministeriet: fuldmægtig Julie Lungholt og fuldmægtig Theodor Christensen,
- Justitsministeriet: fuldmægtig Thomas Tordal-Mortensen, fuldmægtig Thomas Klyver og fuldmægtig Jesper Jarnit,
- Kulturministeriet: specialkonsulent Sophie Bruun og fuldmægtig Kirsten Hermansen,
- Socialministeriet (tidligere Indenrigs- og Socialministeriet): specialkonsulent Anette Overby Poulsen,
- Undervisningsministeriet: kontorchef Arne Eggert, specialkonsulent Jesper Bøjer Jensen, og fuldmægtig Mads Mikkelsen, og
- Integrationsministeriet: afdelingschef Henrik Kyvsgaard (formand).

I arbejdsgruppens sekretariat har deltaget:

Enhedschef Henrik Torp Andersen, specialkonsulent Line H. Møller Hansen, specialkonsulent Karen-Lise Karman, specialkonsulent Ditte Wenzel Pedersen, fuldmægtig Maren Sørensen, fuldmægtig Morten Iversen og fuldmægtig Morten Spies (alle fra Integrationsministeriet).

Arbejdsgruppen har samarbejdet med professor Jørgen Goul Andersen, Aalborg Universitet.

Arbejdsgruppen har afholdt fire debatmøder om medborgerskab, hvis formål har været at drøfte aspekter af medborgerskabet med andre myndigheder, organisationer, eksperter og praktikere samt at få forslag til, hvordan medborgerskabet kan styrkes.

Det første debatmøde blev afholdt i april 2009 og handlede om medborgerskab i nærområdet med fokus på boligområdet. Mødet blev afholdt af Indenrigs- og Socialministeriet. Det næste debatmøde blev afholdt i maj 2009 og behandlede medborgerskab i kultur- og fritidslivet. Dette møde blev afholdt af Kulturministeriet. I august 2009 afholdt Undervisningsministeriet et debatmøde om medborgerskab i uddannelsessystemet, og i september 2009 afholdt Integrationsministeriet et debatmøde om medborgerskab og integration på arbejdspladsen.

Arbejdsgruppen og arbejdsgruppens sekretariat har endvidere holdt møder med eksperter og organisationer, der beskæftiger sig med medborgerskab. Arbejdsgruppen har holdt møder med professor Ove Korsgaard, professor Jørgen Goul Andersen, Dansk Folkeoplysnings Samråd, Folkehøjskolernes Forening samt Dansk Ungdoms Fællesråd.

Arbejdet er således foregået i en åben proces, hvor andre myndigheder, organisationer, eksperter og praktikere er søgt inddraget i arbejdet.

1.2 Rapportens emne

Arbejdsgruppens anden rapport handler om medborgerskab i Danmark blandt borgere med indvandrerbaggrund og etniske danskere.

Rapporten indeholder arbejdsgruppens definition af medborgerskab. Desuden tages temperaturen på medborgerskabet i Danmark, og betydningen af en række forklaringsfaktorer for medborgerskabet undersøges. Det sker gennem analyser af resultaterne fra en omfattende spørgeskemaundersøgelse om medborgerskab. Rapporten indeholder endvidere en beskrivelse af lovgivning og andre statslige initiativer, der bidrager til at styrke medborgerskabet i det danske samfund. Afslutningsvis fremlægges arbejdsgruppens forslag og anbefalinger til, hvordan medborgerskabet kan styrkes yderligere.

1.3 Rapportens opbygning

Rapporten indledes med en *sammenfatning* af de væsentligste resultater.

I *kapitel 2* definerer arbejdsgruppen medborgerskab.

I *kapitel 3* analyseres seks dimensioner af medborgerskabet på grundlag af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen om medborgerskab.

I *kapitel 4* analyseres betydningen af en række forklaringsfaktorer for medborgerskabet på grundlag af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen om medborgerskab.

I *kapitel 5* beskrives lovgivning og andre statslige initiativer, der bidrager til at styrke medborgerskabet i det danske samfund.

I *kapitel 6* fremlægger arbejdsgruppen sine forslag og anbefalinger til at styrke medborgerskabet yderligere.

I *bilag 1* er optrykt arbejdsgruppens kommissorium.

I *bilag 2* redegøres der for udarbejdelsen af undersøgelsens spørgeskema, bruttostikprøven, dataindsamlingen, svarprocenten og repræsentativiteten samt vægtningen og de anvendte statistiske metoder i rapportens kapitel 3-4.

I *bilag 3* (findes kun på www.nyidanmark.dk) fremgår selve det postale spørgeskema. Bilag 3a indeholder det postale spørgeskema til etniske danskere, mens bilag 3b indeholder det postale spørgeskema til personer med indvandrerbaggrund.

I *bilag 4* (findes kun på www.nyidanmark.dk) fremgår svarfordelinger på alle spørgsmål i spørgeskemaet.

Kapitel 2: Definition af medborgerskab

2.1 Indledning

I de senere år er der kommet en øget fokus på begrebet medborgerskab. Det skyldes bl.a., at medborgerskabsbegrebet nuancerer, hvad det vil sige at være borger og at være "integreret" i et samfund. For at et samfund kan hænge sammen, er det ikke tilstrækkeligt, at borgerne kan kommunikere på et fælles sprog, og - såfremt de er i den erhvervsaktive alder - er tilknyttet arbejdsmarkedet. Det er også nødvendigt, at alle borgere er en del af fællesskabet i samfundet.

Regeringen satte allerede i regeringsgrundlaget "Mulighedernes samfund" fra 2007 fokus på vigtigheden af at styrke medborgerskabet. Regeringen har endvidere i sit arbejdsprogram fra 2010 "Danmark 2020" sat som mål, at Danmark i år 2020 skal være verdensmester i demokratisk integration. Danmark skal fastholde positionen, som et af de frieste lande i verden, når det gælder politiske og andre frihedsrettigheder. Og Danmark skal fremover fortsat være et land, hvor såvel borgernes indbyrdes tillid som tilliden til myndighederne er meget høj.

Medborgerskab handler grundlæggende om, at alle borgere er fulgyldige og ligeværdige medlemmer af samfundsfællesskabet. Medborgerskab sætter fokus på, at borgerne har pligter og rettigheder og gør brug af dem for at udvikle og styrke fællesskabet. Desuden indebærer medborgerskab, at borgerne deltager aktivt i samfundslivet og har lige muligheder for at få indflydelse på samfundet. Medborgerskab vedrører endvidere borgernes identitet, tillid til hinanden, gensidige anerkendelse og følelsen af at høre til og at være en del af fællesskabet.

Medborgerskab handler således ikke alene om borgernes juridiske rettigheder og formelle pligter, men har også en identitetsmæssig side. Denne dobbelthed kommer til udtryk, når man forsøger at oversætte det engelske ord for medborgerskab "citizenship", som på dansk både kan betyde statsborgerskab og medborgerskab. Statsborgerskab refererer hovedsageligt til individets juridiske og politiske status, mens medborgerskab mere refererer til individets opfattelse af egen identitet og tilhørsforhold.²

² Ove Korsgaard (red.) (2004): *Medborgerskab, identitet og demokratisk dannelse*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

2.2 Medborgerskab i et historisk perspektiv

Historisk kan idéen om medborgerskab føres helt tilbage til de græske bystater. For at være en aktiv medborger i oldtidens Grækenland var man som borger moralsk forpligtet til at involvere sig i bystaternes offentlige liv og politik. At være borger var ensbetydende med at have borgerrettigheder og borgerpligter og at tage en aktiv del i et politisk samfund. Det var kun frie, voksne mænd, der blev betragtet som borgere, mens kvinder og slaver ikke blev talt med.³

Medborgerskabstanken har siden hen udviklet sig gradvist, men det var især den franske revolution, som skabte rammerne for, hvordan vi tænker og praktiserer medborgerskab i moderne nationalstater.⁴

Når medborgerskab igen er blevet et vigtigt begreb, hænger det sammen med, at den udvikling, som T.H. Marshall skildrer i sin nu klassiske artikel fra 1950 "Citizenship and Social Class" (Medborgerskab og social klasse), synes at have kulmineret. I artiklen præsenterer Marshall en analyse af udviklingen af det moderne samfund og undersøger, hvordan medborgerskabsbegrebet har udviklet sig gennem tre århundreder.⁵

Den historiske analyse af begrebet viser, at der er sket en udvikling fra fokus på frihedsrettigheder (civile rettigheder) over politiske rettigheder til sociale rettigheder. Disse omfattende sæt af rettigheder skal sikre borgerne et fuldt og lige medborgerskab.

Medborgerskabets tredelte udvikling er ifølge Marshall:

- Tanken om det *civile medborgerskab* opstår i det 18. århundrede, hvor der kommer fokus på frihedsrettigheder som personlig frihed, ytringsfrihed, menings- og religionsfrihed, retten til at besidde ejendom og retten til retfærdig rettergang. De civile rettigheder knyttes til domstolene som institution, men også den frie presse er væsentlig for udviklingen af civile rettigheder.
- Den anden fase er det *politiske medborgerskab*, der kommer fokus på i det 19. århundrede. Det væsentligste i politisk medborgerskab er politiske rettigheder som retten til at deltage i udøvelsen af politisk magt, herunder etablering af parlamenter og lokale forsamlinger med almindelig valgret.

³ David Held (1996): *Models of Democracy*. Cambridge: Polity Press.

⁴ Claus Haas (2001): *Kampen om det demokratiske medborgerskab*. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.

⁵ T.H. Marshall (1950): "Citizenship and Social Class" i T.H. Marshall & Tom Bottomore (1992): *Citizenship and Social Class*. London: Pluto Press.

- I det 20. århundrede opstår idéen om det *socialle medborgerskab* med økonomisk velfærd og sikkerhed, herunder rettigheder i forhold til bl.a. uddannelses-systemet og velfærdssystemet gennem opbygningen af velfærdsstaten.

Medborgerskab er altså ensbetydende med et omfattende sæt af rettigheder - civile, politiske og sociale - men henviser også til *udfyldelsen* af disse rettigheder i form af lige mulighed for deltagelse i alle sider af samfundslivet.⁶

Marshall antog indirekte, at alle borgere inden for nationalstatens ramme var medlemmer af den samme kultur, og at nationalstaten var rammen for politiske beslutninger, men siden 1970'erne har nationalstatens betingelser ændret sig. Begreber som europæisering, globalisering og multikulturalisme er betegnelser brugt til at beskrive de nye betingelser. Ændringerne har gjort begreberne statsborgerskab og medborgerskab - og især spørgsmålet om identitet - til centrale begreber i politiske debatter.⁷

De moderne udfordringer omkring forståelsen af medborgerskabsbegrebet betyder, at begrebet er blevet yderligere nuanceret, siden Marshall lavede sit studie. I dag ligger der i medborgerskabsbegrebet ikke nødvendigvis, at alle medborgere har en fælles national eller etnisk baggrund. Personer kan dele et fælles politisk og socialt rum, selv om de har forskellige pas og historier. Det væsentlige er, at de føler deres eget værd og anerkender andres værd i det samfund, de lever sammen i.⁸

2.3 Arbejdsgruppens definition af medborgerskab

Med afsæt i Marshalls analyse tales der i dag ofte om en tredeling af medborgerskabet bestående af følgende tre dimensioner:

- 1) rettigheder og pligter,
- 2) deltagelse samt
- 3) identitet og tilhørsforhold.

I rapporten tages der *udgangspunkt* i denne tredimensionelle forståelse af medborgerskabet. I det følgende uddybes, hvad der menes med disse tre dimensioner.

⁶ Jørgen Goul Andersen (2004): *Et ganske levende demokrati*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

⁷ Ibid.

⁸ Jonathan Schwartz (2002): "Introduktion" i Jonathan Schwartz (red.): *Medborgerskabets mange stemmer*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Rettigheder og pligter

Medborgerskab hviler på tre sæt af rettigheder, nemlig civile, politiske og sociale rettigheder. De civile rettigheder omfatter, som beskrevet ovenfor, bl.a. frihedsrettigheder som ytringsfrihed samt menings- og religionsfrihed. De politiske rettigheder omhandler bl.a. retten til at deltage i udøvelsen af den politiske magt. De sociale rettigheder omfatter retten til økonomisk velfærd og sikkerhed, herunder retten til uddannelse og andre offentlige goder.

Medborgerskabsbegrebet omfatter ud over rettigheder også en række pligter. Det drejer sig grundlæggende om pligten til at overholde landets love - og mere konkrete pligter som skattepligt, værnepligt, undervisningspligt og pligten til at arbejde eller forsørge sig selv. Medborgerskab lægger op til, at alle så vidt muligt skal yde til fællesskabet, og at alle skal efterleve samfundsfællesskabets love og grundlæggende demokratiske værdier.

Deltagelse

Et andet vigtigt aspekt af medborgerskabet er den sociale og politiske deltagelse og muligheden for indflydelse. Deltagelse handler ikke kun om formel politisk deltagelse, men også om uformel deltagelse i samfundslivet og dialog i civilsamfundet. Deltagelse kan være valgdeltagelse, men også fx deltagelse i politiske partier, interesseorganisationer og andre foreninger, arbejdspladsdemokratiet, forældre- og andre brugerbestyrelser samt den offentlige debat.

Deltagelsesaspektet handler endvidere om følelsen af, at man har *mulighed* for at deltage, for at øve indflydelse og for at påvirke beslutninger af betydning for fællesskabet.

Identitet og tilhørsforhold

Denne dimension handler om, hvordan man forholder sig til det politiske system, dets enkelte dele, og hvordan man betragter sin egen rolle i forhold til samfundet. Medborgerskabet forudsætter en tilslutning til grundlæggende politiske principper og en tillid til politiske og samfundsmæssige institutioner. Det er også nødvendigt, at man viser interesse over for hinanden og for de anliggender, som vedrører det brede fællesskab. Det er ligeledes afgørende, at man føler et socialt ansvar både i forhold til sig selv og fællesskabet. Endelig forudsætter medborgerskabet, at man føler sig anerkendt og respekteret, og derfor er det vigtigt, at ingen borgere diskrimineres, og at alle borgere gives mulighed for lige deltagelse i fællesskabet.

Kapitel 3: Hvordan står det til med medborgerskabet?

3.1 Indledning

I dette kapitel analyseres medborgerskabet blandt personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere på grundlag af resultaterne fra arbejdsgruppens spørgeskemaundersøgelse om medborgerskab, jf. afsnit 3.2.

Som beskrevet i kapitel 2 kan man tale om en tredeling af medborgerskabet i:

- rettigheder og pligter,
- deltagelse samt
- identitet og tilhørsforhold.

Arbejdsgruppen har i dette kapitel yderligere opdelt disse dimensioner i seks underdimensioner, som hver udgør et afsnit i kapitlet:

- Borgernes syn på grundlæggende rettigheder og pligter
- Borgernes politiske deltagelse
- Borgernes deltagelse i nærdemokratiet
- Borgernes deltagelse i forenings- og kulturlivet
- Borgernes sociale tillid og netværk
- Borgernes oplevelse af anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold

I rapportens kapitel 4 analyseres betydningen af en række forklaringsfaktorer for medborgerskabet på grundlag af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen om medborgerskab.

3.2 Arbejdsgruppens spørgeskemaundersøgelse om medborgerskab

3.2.1 Arbejdsgruppens spørgeskema

Arbejdsgruppen har i samarbejde med professor Jørgen Goul Andersen, Aalborg Universitet, udarbejdet et spørgeskema til brug for spørgeskemaundersøgelsen om medborgerskab. Jørgen Goul Andersen har også bidraget med en stor del af analyserne i dette kapitel og kapitel 4.

Spørgeskemaet behandler ovennævnte seks underdimensioner i medborgerskabet samt en række baggrundsfaktorer, som anvendes til at forklare medborgerskabet i kapitel 4. Spørgeskemaet er optrykt i rapportens bilag 3 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

3.2.2 Spørgeskemaundersøgelsens gennemførelse

Analyseinstituttet Capacent Epinion (der nu hedder Epinion) har gennemført selve spørgeskemaundersøgelsen i perioden fra august 2009 til februar 2010. Undersøgelsen omfatter i alt 1.068 besvarelser fra etniske danskere, 2.935 besvarelser fra indvandrere og 630 besvarelser fra efterkommere fra syv forskellige ikke-vestlige lande.

De syv ikke-vestlige lande er: Tyrkiet, Pakistan, det vestlige Balkan⁹, Irak, Libanon/statsløse palæstinensere, Vietnam og Iran. Resultaterne af undersøgelsen er derfor alene udtryk for holdninger og adfærd blandt indvandrere og efterkommere fra disse syv lande og ikke hele gruppen af indvandrere og efterkommere i Danmark.¹⁰ Gruppen af indvandrere og efterkommere benævnes samlet som personer eller borgere med indvandrerbaggrund i denne rapport. I tabellerne anvendes dog begrebet 'Indvandrerbaggrund'.

Indvandrere, efterkommere og etniske danskere (personer med dansk baggrund eller oprindelse) samt oprindelsesland er afgrænset på baggrund Danmarks Statistiks definition. Afgrænsningen er nærmere beskrevet i boks 3.1.

⁹ Indvandrere og efterkommere fra det vestlige Balkan omfatter indvandrere og efterkommere fra det tidl. Jugoslavien samt fra Bosnien-Hercegovina, Forbundsrepublikken Jugoslavien (efterfølgende Serbien, Montenegro og Kosovo), Kroatien, Makedonien og Slovenien.

¹⁰ Af hensyn til læsbarheden angives det ikke i resten af kapitel 3 og de følgende kapitler, at der alene er tale om indvandrere og efterkommere fra syv udvalgte ikke-vestlige lande.

Boks 3.1: Statistisk definition af herkomst og oprindelsesland

En person defineres statistisk som etnisk dansker, hvis mindst én af forældrene både er dansk statsborger og er født i Danmark. Hvis begge forældre er ukendte, betragtes personen som etnisk dansker, hvis vedkommende er dansk statsborger og født i Danmark.

Hvis personen ikke er etnisk dansker, er personen indvandrer, hvis personen er født i udlandet, og efterkommer, hvis personen er født i Danmark. Personen betegnes i rapporten som en person med indvandrerbaggrund, hvis personen er indvandrer eller efterkommer.

Indvandrere og efterkommeres oprindelsesland fastlægges på følgende måde:

- Hvis personens mor kendes, fastlægges oprindelseslandet ud fra hendes data.
- Hvis moren er født i udlandet, benyttes morens fødeland som oprindelsesland. Ellers benyttes morens statsborgerskab.
- Hvis kun personens far kendes, fastlægges oprindelseslandet ud fra hans data på tilsvarende måde.
- Når ingen af forældrene kendes, er oprindelseslandet defineret ud fra personens egne oplysninger.
- Er personen indvandrer, antages det, at oprindelseslandet er lig med fødelandet.
- Er personen efterkommer, antages det, at oprindelseslandet er lig med statsborgerskabslandet.

Arbejdsgruppen fokuserer på indvandrere og efterkommere fra et mindre antal lande for at opnå et tilstrækkeligt antal besvarelser fra hvert land til at gennemføre sammenligninger mellem forskellige lande. De syv lande er udvalgt, da de er blandt de 10 ikke-vestlige lande, som flest indvandrere og efterkommere i Danmark stammer fra. Omkring halvdelen af alle indvandrere og efterkommere med ikke-vestlig oprindelse i Danmark har et af disse syv lande som oprindelsesland.

Gruppen af indvandrere er afgrænset til udelukkende at omfatte indvandrere, der er kommet til Danmark før den 1. januar 2006, hvilket betyder, at de har opholdt sig i landet i mere end tre år på undersøgelsestidspunktet. De har dermed haft reel mulighed for at lære det danske sprog og indgå i samfundslivet.

Spørgeskemaundersøgelsens besvarelser er indhentet ved telefoninterview samt gennem et postalt og et webbaseret spørgeskema.

Antallet af interviewpersoner blandt indvandrere og efterkommere fra de syv udvalgte oprindelseslande samt etniske danskere er ikke i overensstemmelse med fordelingen i befolkningen.

For nogle grupper er der interviewet væsentligt flere, end andelen i befolkningen berettiger til. Det er gjort for at have et tilstrækkeligt antal interviewpersoner til at analysere forskelle mellem etniske danskere, indvandrere og efterkommere samt mellem indvandrere og efterkommere fra de enkelte oprindelseslande. For at gøre analyserne repræsentative for indvandrere og efterkommere fra de syv oprindelseslande, som indgår i undersøgelsen, er svarene vægtet efter fordelingen i befolkningen.

Undersøgelsesmetoden og datagrundlaget er nærmere beskrevet i rapportens bilag 2, hvor der også indgår en analyse af, hvor repræsentative de interviewede er i forhold til befolkningsgruppen. Analysen viser, at de interviewede er repræsentative på de fleste parametre. De 35-54-årige er dog overrepræsenterede i flere befolkningsgrupper. Desuden er der for mange indvandrere med dansk statsborgerskab. For flere grupper er der overrepræsentation af personer, som bor i hus, mens der for nogle grupper er underrepræsentation af denne gruppe.

Datagrundlaget for analyserne i kapitel 3 og 4 er primært besvarelserne fra spørgeskemaundersøgelsen. Medborgerskabsdimensionerne bliver således primært analyseret på baggrund af de interviewedes egne tilkendegivelser af handlinger og oplevelser. Der er derfor risiko for, at de interviewede på nogle områder under- eller overrapporterer deres handlinger og oplevelser. Risikoen er særligt stor, hvor der er en stærk norm om en bestemt adfærd som fx at stemme til valg. Her er der en generel tendens til, at for mange af de interviewede rapporterer at have stemt. For de fleste aspekter af medborgerskab er spørgeskemaundersøgelsen dog den eneste mulighed for at få information om adfærd fra en repræsentativ gruppe. Rapportens konklusioner må derfor fortolkes med det forbehold, at der er tale om selvrapporterede handlinger og oplevelser.

Det bemærkes desuden, at afrunding af tallene kan medføre, at tallene i rapportens tabeller og figurer ikke summer til totalen, at der kan være afvigelser mellem tabeller og figurer, og at tallene i teksten ikke nødvendigvis er lig med tallene i tabeller og figurer.

De spørgsmålsformuleringer og svarkategorier, der er gengivet under tabeller og figurer i kapitel 3 og 4, er taget fra det spørgeskema, som dannede grundlag for telefoninterviewene. Følgende svarkategorier er ikke gengivet under tabeller og figurer: Ubesvaret, ved ikke eller vil ikke svare.

Hvor der er angivet antal i kapitel 3 og 4, er der tale om det vægtede antal. Personer, som ikke har besvaret spørgsmål i undersøgelsen enten ved ikke at svare, nægte at svare eller svare 'ved ikke', optræder i tabeller og figurer i kategorien 'ved ikke'.

I bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk) fremgår svarfordelingerne fordelt på herkomst og oprindelsesland for alle spørgsmål i spørgeskemaundersøgelsen.

3.3 Borgernes syn på grundlæggende rettigheder og pligter

Borgernes grundlæggende rettigheder og pligter i Danmark bliver kortfattet beskrevet i kapitel 5. Det fremgår bl.a., at borgerne ifølge dansk lovgivning på langt de fleste områder har de samme rettigheder og pligter uanset fx statsborgerskab.

Men hvordan står det til med borgernes opfattelse af pligter eller medborgerdyder i samfundet? I spørgeskemaundersøgelsen har arbejdsgruppen spurgt til vigtigheden af fire pligter eller medborgerdyder:

- Vigtigheden af at stemme til offentlige valg, hvis man har stemmeret.
- Vigtigheden af at holde sig informeret om det, der sker i det danske samfund.
- Vigtigheden af at melde det til politiet, hvis man bliver opmærksom på, at der er sket en alvorlig forbrydelse.
- Vigtigheden af at have et arbejde, hvorved man forsørger sig selv.

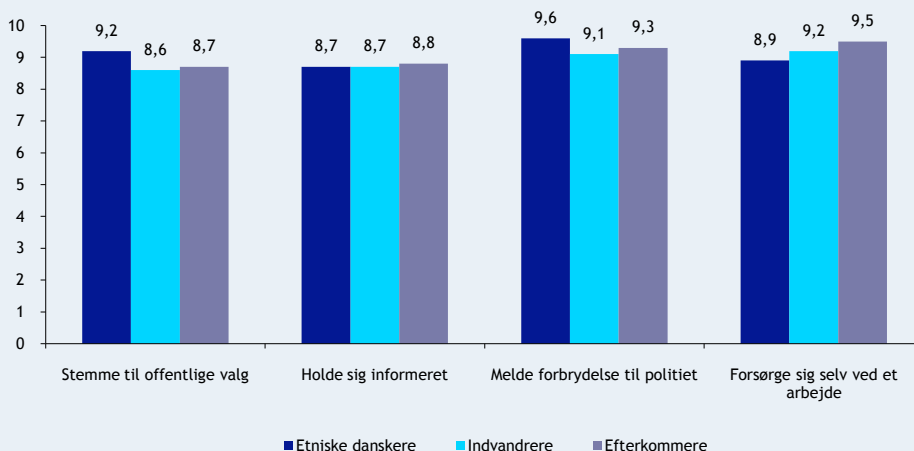
Der er mange mere eller mindre eksplicitte pligter i det danske samfund, som kunne undersøges. Arbejdsgruppen har valgt at fokusere på de ovennævnte fire pligter, da de er centrale for opretholdelsen af dansk demokrati, retssamfund og velfærdsstat.

De interviewedes holdninger til de fire pligter er angivet i figur 3.1. De interviewede har besvaret spørgsmålet på en skala fra 0-10, hvor 10 betyder yderst vigtigt. En højere værdi betyder derfor, at pligten tillægges større vigtighed.

Figuren viser, at der kun er meget små forskelle mellem etniske danskeres, indvandreres og efterkommeres holdning til de fire pligter eller medborgerdyder.

Det fremgår af bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk), at der heller ikke er nogen betydelig forskel mellem indvandrere og efterkommere fra forskellige oprindelseslande.

Figur 3.1: Vigtighed af forskellige medborgerdyder, fordelt på herkomst (gennemsnit på en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder slet ikke vigtigt, og 10 betyder yderst vigtigt)

Spørgsmål: "Der findes forskellige opfattelser af, hvad der er vigtigt for at være en god samfundsborger. Hvis vi ser på din personlige opfattelse, på en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder, at det slet ikke er vigtigt, og 10 betyder, at det er yderst vigtigt, hvor vigtigt er det så for at være en god samfundsborger: 1) at stemme til offentlige valg, hvis man har stemmeret? 2) at holde sig informeret om det, der sker i det danske samfund? 3) at melde det til politiet, hvis man bliver opmærksom på, at der er sket en alvorlig forbrydelse? 4) at have et arbejde, hvormed man forsørger sig selv?"
 Svarkategorier: Skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder slet ikke vigtigt, og 10 betyder yderst vigtigt.
 Figuren er baseret på besvarelser fra 3.380 personer med indvandrerbaggrund og 1.041 etniske danskere.

3.3.1 Vigtigheden af at stemme til offentlige valg, hvis man har stemmeret

Det fremgår af figur 3.1, at der er stor opbakning til normen om at stemme til offentlige valg både blandt etniske danskere og borgere med indvandrerbaggrund. Gennemsnitligt vurderer etniske danskere, at vigtigheden af at stemme til offentlige valg for at være en god samfundsborger er 9,2, hvilket er meget tæt på maksimum. Deltagelse i det demokratiske fællesskab ved at stemme ved valgene tillægges således stor vægt, hvis man skal være en god samfundsborger. Dette er dog ikke ensbetydende med, at alle etniske danskere deltager ved valgene. Indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande tillægger også normen om at stemme til offentlige valg stor værdi. Niveaueet er dog lidt lavere end blandt etniske danskere (8,6 for indvandrere og 8,7 for efterkommere). Dette er en forholdsvis lille forskel, særligt hvis man sammenligner med andre lande i Europa.

I 2000 blev samme spørgsmål stillet i 12 europæiske lande, hvor Danmark var det land med størst opbakning til normen om at stemme ved offentlige valg med en gennemsnitlig score på 8,8. Den tilsvarende score for Sverige var 8,6 og for Norge 8,2, mens de øvrige

vest- og sydeuropæiske lande lå væsentligt lavere.¹¹ Sagt på en anden måde, så er forskellene mellem etniske danskere og indvandrere og efterkommere i Danmark ikke større end forskellen mellem danskere og nordmænd - og langt mindre end forskellen mellem danskere, hollændere, tyskere og schweizere.

3.3.2 Vigtigheden af at holde sig informeret om det, der sker i det danske samfund

Opbakningen til normen om at holde sig informeret om det, der sker i det danske samfund, er også stor, idet den gennemsnitlige score er 8,7 for etniske danskere og indvandrere og 8,8 for efterkommere. Det er en norm, der har stået meget stærkt i Danmark og er styrket af folkelige bevægelser som højskolebevægelsen - men som også har vundet stigende international udbredelse i erkendelse af, at demokrati forudsætter engagerede medborgere. Den lille forskel på grupperne er ikke statistisk signifikant og kan således være udtryk for tilfældigheder, dvs. at der ikke er nogen forskel på etniske danskere og indvandrere og efterkommere i befolkningen som helhed med hensyn til opbakningen til denne norm.

3.3.3 Vigtigheden af at melde det til politiet, hvis man bliver opmærksom på, at der er sket en alvorlig forbrydelse

Normen om at melde forbrydelser til politiet er central i en retsstat, og det er vigtigt, at alle borgere i samfundet bakker op om denne norm. Som det fremgår af figur 3.1, er der generelt meget stor opbakning til denne norm, idet den gennemsnitlige score for dette spørgsmål er 9,6 for etniske danskere, 9,1 for indvandrere og 9,3 for efterkommere. Der er således en lille tendens til større opbakning til normen blandt etniske danskere end indvandrere, mens efterkommeres opbakning ligger mellem de to. Den store opbakning blandt indvandrere er bemærkelsesværdig set i lyset af, at man kunne forvente, at nogle indvandrere med flygtningebaggrund har et mere reserveret forhold til politiet pga. deres erfaringer i oprindelseslandet.

3.3.4 Vigtigheden af at have et arbejde, hvorved man forsørger sig selv

Den sidste norm, som arbejdsgruppen har spurgt til, er normen om at have et arbejde, hvorved man forsørger sig selv. Denne norm er vigtig for opretholdelsen af den danske universelle velfærdsmodel, hvor alle i udgangspunktet har ret til ydelser uanset tidligere tilknytning til arbejdsmarkedet. Generelt er der også stor opbakning til denne norm. Opbakningen er størst blandt efterkommere med en gennemsnitlig score på 9,5, mens den er 9,2 blandt indvandrere og 8,9 blandt etniske danskere. Resultatet stemmer

¹¹ *Citizenship, Involvement, Democracy* dataset i Jan W. van Deth, José Ramón Montero & Anders Westholm (eds.) (2007): *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*. London: Routledge.

nogenlunde overens med en undersøgelse fra Rockwool Fondens Forskningsenhed¹², der ligeledes viser en meget stærk arbejdsorientering. Også i dén sammenhæng fandt man betydelig større lighed mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund end mellem danskere/skandinavere og andre europæere.

3.3.5 *Sammenfatning*

Undersøgelsen viser, at indvandrere og efterkommere ligner etniske danskere i deres syn på medborgerdyder, altså hvad det vil sige at være en god medborger. Dette gælder indvandrere og efterkommere fra alle de syv oprindelseslande, som indgår i undersøgelsen.

3.4 Borgernes politiske deltagelse

Deltagelse i samfundslivet er et vigtigt aspekt af at være en god medborger, og centralt i denne sammenhæng står den politiske deltagelse. Arbejdsgruppen vil i dette afsnit se på de interviewedes politiske engagement, deres valg- og partideltagelse, deres brug af bredere politiske deltagelsesformer, deres oplevede påvirkningsmuligheder samt deres tillid til offentlige institutioner.

3.4.1 *Politisk engagement og opmærksomhed*

I dette afsnit bliver de interviewedes politiske engagement og opmærksomhed belyst via spørgsmål om politisk interesse - både generelt, landspolitisk, lokalt og i oprindelseslandet - og spørgsmål om brug af en række medier til at følge med i politik i Danmark og i oprindelseslandet.

Politisk interesse

Svarfordelingen for politisk interesse er angivet i tabel 3.1. Tabellen viser, at der er omtrent lige mange etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund, som angiver at være 'meget' interesseret i politik. Der er dog færre blandt personer med indvandrerbaggrund, som er 'noget' interesseret i politik. Samlet er det således ca. halvdelen af deltagerne med indvandrerbaggrund i undersøgelsen mod to-tredjedele af de etniske danskere, som er interesseret i politik, dvs. har svaret 'meget' eller 'noget' til

¹² Jørgen Goul Andersen (2008): *Holdninger til uddannelse og arbejde blandt unge indvandrere, danskere og deres forældre*. Odense: Rockwool Fondens Forskningsenhed og Southern Denmark University Press, arbejdspapir og Jørgen Goul Andersen: *Orientering til uddannelse og arbejde blandt unge indvandrere og forældregenerationen* i Torben Tranæs (red.) (2008): *Indvandrere og det danske uddannelsessystem*. København: Gyldendal og Rockwool Fondens Forskningsenhed.

spørgsmålet. Samtidig er der kun 6 pct. af de etniske danskere mod 19 pct. af indvandrerne og 14 pct. af efterkommerne i undersøgelsen, som ikke er interesseret i politik.

Tabel 3.1: Politisk interesse, fordelt på herkomst og oprindelsesland

	Meget	Noget	Kun lidt	Slet ikke/ ved ikke	Antal
Indvandrerbaggrund	17 %	31 %	33 %	19 %	3.565
Dansk baggrund	18 %	47 %	29 %	6 %	1.068
Indvandrere	17 %	31 %	33 %	19 %	3.064
Efterkommere	17 %	36 %	34 %	13 %	501
Oprindelsesland					
Danmark	18 %	47 %	29 %	6 %	1.068
Irak	19 %	30 %	35 %	16 %	442
Iran	36 %	34 %	19 %	11 %	291
Libanon/statsløse	21 %	25 %	35 %	19 %	340
Pakistan	15 %	33 %	37 %	15 %	352
Tyrkiet	17 %	29 %	34 %	19 %	1.010
Det vestlige Balkan	12 %	37 %	31 %	21 %	894
Vietnam	8 %	28 %	40 %	24 %	236

Spørgsmål: "Vil du sige, du er meget interesseret i politik, noget interesseret, kun lidt eller slet ikke interesseret i politik?"
Svarkategorier: Meget, noget, kun lidt, slet ikke.

Der er således en forskel i politisk interesse mellem etniske danskere og borgere med indvandrerbaggrund, om end forskellen mellem etniske danskere og efterkommere er lidt mindre end forskellen mellem etniske danskere og indvandrere. Man skal i disse sammenligninger være opmærksom på, at gruppen af indvandrere, efterkommere og etniske danskere er meget forskellig aldersmæssigt. I kapitel 4 beskrives forskellene i politisk interesse, når der tages højde for aldersforskellene.

Af tabellen fremgår det også, at der er enkelte større forskelle i politisk interesse afhængig af oprindelsesland. Der er flere deltagere med iransk baggrund, som er meget eller noget interesseret i politik (70 pct.) end etniske danskere, mens det kun er tilfældet for 36 pct. af personerne med vietnamesisk baggrund. Disse forskelle kan både være kulturelt betingede og afhængige af de interviewedes uddannelsesbaggrund, da politisk interesse typisk er stærkt forbundet med uddannelse.

Igen kan der være grund til at trække sammenligninger med andre lande. Dette kan gøres ved at sammenligne resultaterne i European Social Survey 2008¹³, som har et enslydende spørgsmål. Her skiller danskerne sig ud som de klart mest politisk interesserede, mens det fx i Norge og Finland er rundt regnet hver anden, der er interesseret i politik. Det betyder, at den politiske interesse hos de fleste indvandrergupper i Danmark ligger tæt på det europæiske gennemsnit og på niveauet i Norge og Finland. Den politiske interesse blandt personer med indvandrerbaggrund kan derfor ikke karakteriseres som lav, da det snarere er de etniske danskeres politiske interesse, der kan karakteriseres som usædvanligt høj.

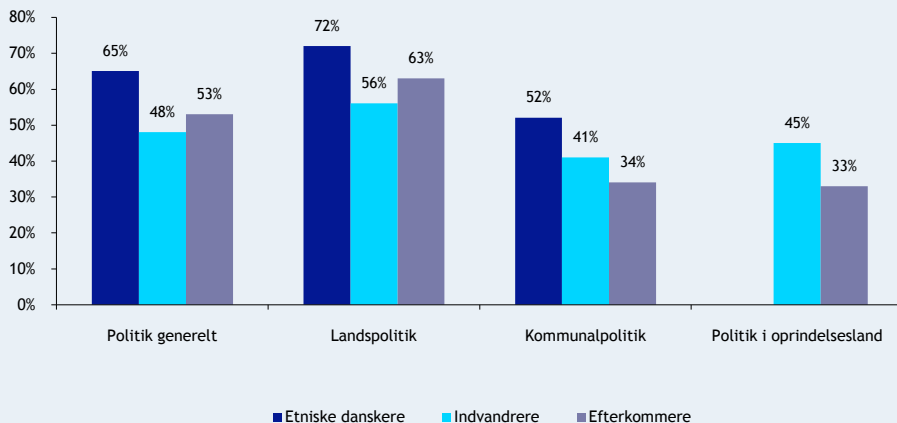
Ud over at spørge til generel politisk interesse, er der i undersøgelsen spurgt specifikt til deltagernes interesse for hhv. kommunal- og landspolitik i Danmark. Som det fremgår af figur 3.2, er indvandrere og efterkommere generelt mindre interesserede i lands- og kommunalpolitik end etniske danskere. Der er imidlertid en forskel på indvandrere og efterkommere, idet flere efterkommere er interesseret i landspolitik (63 pct.), og færre er interesseret i kommunalpolitik (34 pct.) end indvandrere, hvor tallene er hhv. 56 og 41 pct. Denne forskel kan dog delvist afspejle aldersfordelingen i grupperne, idet yngre personer generelt er mindst interesseret i kommunalpolitik.

Personer med iransk baggrund skiller sig igen ud ved at have en lidt større interesse for politik på landsplan end etniske danskere, mens personer med vietnamesisk baggrund skiller sig ud ved at have den laveste interesse for alle fire typer politik, jf. bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

Det er forventligt, at personer, som er indvandret til Danmark, bibeholder en vis interesse for oprindelseslandets politik. Også efterkommere må forventes at have nogen interesse i politik i det land, deres forældre kommer fra, qua forældrenes interesse. Det er derfor interessant at undersøge, i hvor høj grad indvandrere og efterkommere er interesseret i politik i oprindelseslandet, samt om en evt. interesse i politik i oprindelseslandet supplerer eller står i stedet for interesse i dansk politik.

¹³ Jørgen Goul Andersens egne analyser af European Social Survey data fra 4. runde. Der kan opnås adgang til data via hjemmesiden: <http://ess.nsd.uib.no/ess/round4/>.

Figur 3.2: Andel, der er 'meget' eller 'noget' interesseret i politik generelt, politik på landsplan, kommunalpolitik, fordelt på herkomst, samt politik i oprindelseslandet for indvandrere og efterkommere

Spørgsmål: "Vil du sige, du er meget interesseret i politik, noget interesseret, kun lidt, eller slet ikke interesseret i politik?"
 Svarkategorier: Meget, noget, kun lidt, slet ikke.
 Samt: "Det kan være forskelligt, hvilke typer af politik folk interesserer sig for. Hvor interesseret er du personligt i følgende politikområder? Politik på landsplan? Kommunalpolitik? Politik i det land, din familie kommer fra?"
 Svarkategorier: Meget interesseret, noget interesseret, kun lidt interesseret, slet ikke interesseret.
 Figuren er baseret på besvarelser fra 3.561 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

Figur 3.2 viser, at 45 pct. af indvandrerne og 33 pct. af efterkommerne interesserer sig for politik i oprindelseslandet. Interessen for politik i oprindelseslandet er således væsentligt lavere end interessen for landspolitik i Danmark, og efterkommere er mindre interesseret i politik i oprindelseslandet end indvandrere, mens de er mere interesserede i landspolitik i Danmark. Der er således en forskydning i interessen mellem generationerne.

Undersøgelsen viser også, at personer med iransk baggrund (69 pct.) har væsentligt større interesse for politik i oprindelseslandet end gennemsnittet, mens personer med vietnamesisk baggrund har væsentligt mindre interesse (21 pct.), jf. bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk). Dette tyder på, at der ikke er en tendens til, at interesse for oprindelseslandets politik fortrænger interessen for dansk politik, men nærmere, at personer, der er gået op i politik i oprindelseslandet, er interesseret i alle typer politik.

Politisk opmærksomhed

For at kunne deltage kvalificeret i samfundsdebatten er det vigtigt, at man som medborger følger med i, hvad der sker i samfundet.

I det forudgående afsnit fremgår det, at der blandt både etniske danskere og indvandrere og efterkommere fra de syv oprindelseslande i undersøgelsen er stor opbakning til normen om at deltage i demokratiet ved at holde sig informeret om, hvad der foregår i det danske samfund, og ved at stemme til offentlige valg. I det følgende ses der nærmere på, i hvilken grad deltagerne i undersøgelsen rent faktisk svarer, at de følger med i nyheder/politik i medierne. Man kan desuden se, hvor meget man følger med i nyheder/politik i medierne som et udtryk for, hvor stor den reelle interesse for politik er. Der er i undersøgelsen spurgt til, hvor ofte deltagerne følger med i nyheder/politik i tv, aviser eller på internettet. Alle svarene på disse spørgsmål angives i bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

I det følgende beskrives de gennemsnitlige svar for hvert medie for sig, for medierne samlet set samt sammenlignet med, i hvilken grad personerne med indvandrerbaggrund følger med i politik og nyheder i oprindelseslandet.

Tabel 3.2 viser, at der er en tendens til, at færre indvandrere og efterkommere (hhv. 75 pct. og 77 pct.) ser nyheder på danske tv-kanaler mindst 3-4 dage om ugen end etniske danskere (86 pct.). Det er dog stadig en stor andel af deltagerne med indvandrerbaggrund, som jævnligt ser nyheder i dansk tv. Der er generelt ikke store forskelle mellem de forskellige oprindelseslande, men personer med iransk baggrund skiller sig ud ved at have et medieforbrug, som i høj grad ligner etniske danskeres, jf. bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

Tabel 3.2: Andel, der følger med i nyheder/politik om Danmark i tv, aviser og på internettet mindst 3-4 dage om ugen, fordelt på herkomst

	Tv	Aviser	Internet
Indvandrere	75 %	37 %	40 %
Efterkommere	77 %	42 %	61 %
Dansk baggrund	86 %	43 %	43 %

Spørgsmål: "Hvor ofte ser du nyheder på danske tv-kanaler? Hvor ofte læser du om politik i danske aviser? Hvor ofte bruger du internettet til at få nyheder om Danmark?"

Svarkategorier: Hver dag, 3-4 dage om ugen, mindre end 1 dag om ugen, aldrig.

Anm.: I tabellen er andel svar i kategorierne hver dag og 3-4 dage om ugen summeret.

Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.565 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

Der er en tendens til, at flere etniske danskere end personer med indvandrerbaggrund læser om politik i danske aviser mindst 3-4 dage om ugen, om end der er tale om en lille forskel. Arbejdsgruppen har her præciseret, at det drejer sig om at læse om *politik* i avisen for at undgå, at læsere af rene annonceaviser tæller med. Der er forskel på indvandrere og efterkommere, da efterkommere i omtrent samme grad som etniske danskere bruger aviser som nyhedskilder, mens indvandrere i lidt mindre grad læser danske aviser.

Det er tydeligt, at efterkommere (61 pct.) i markant højere grad end etniske danskere (43 pct.) og indvandrere (40 pct.) benytter internettet jævnlige til at få information om nyheder fra Danmark. Med hensyn til brug af internettet er der nok i høj grad tale om en generationsforskel, idet efterkommergruppen er noget yngre end etniske danskere og indvandrergruppen. Tallene vidner om, at internettet er blevet en vigtig kilde til nyhedsformidling. Men der er ikke noget, der tyder på en teknologi-opsplitning mellem danskere og indvandrere på dette punkt.

Det mest interessante fra et medborgerskabsperspektiv er, om der er nogle grupper, der næsten ikke modtager information om politik. Tabel 3.3 viser den andel, der ser nyheder i dansk tv, læser om politik i danske aviser eller læser nyheder om Danmark på internettet mindre end en dag om ugen. Desuden har arbejdsgruppen opgjort den andel, der svarer 'mindre end en dag om ugen' på *samtlig*e tre spørgsmål. Med forbehold for, at visse medier er udelukket i undersøgelsen, specielt radio, må dette karakteriseres som en gruppe, der *næsten ikke modtager information om dansk politik*. Tallet kan være en anelse overdrevet, hvis der findes nogle flittige radiolyttere blandt de interviewede.

Kun en meget lille del af de etniske danskere (3 pct.) modtager næsten ikke information om dansk politik. Blandt personer med indvandrerbaggrund er andelen mere end dobbelt så høj (8 pct.). Det skal dog understreges, at det trods alt er en meget lille minoritet, der er tale om. Efterkommere ligner i meget højere grad danskere end indvandrere. Selv blandt personer med libanesisk baggrund, der er den indvandrergruppe med den største andel, er det ikke mere end 11 pct. af gruppen, som næsten ikke modtager information om dansk politik.

Det er tv-sening, der er den mest udslagsgivende faktor. Andelen, der stort set aldrig eller slet ikke læser om politik i danske aviser eller nyheder på internettet, er ikke meget forskellig for etniske danskere og for indvandrergrupperne under ét, og der er heller ingen markante udsving mellem de enkelte etniske grupper.

Arbejdsgruppen har også set på andelen, der *modtager klart utilstrækkelig information om dansk politik*. Gruppen er udvidet med dem, der kun ser tv-nyheder, læser om politik i avis eller læser nyheder på internettet 1-2 dage om ugen - dog maksimalt for to af disse kilder. Hvis folk benytter blot ét af medierne 3-4 dage om ugen, er de også udelukket fra ”klart utilstrækkeligt” gruppen. På den måde afgrænses de personer, hvis eksponering for information om politik typisk må anses for at være utilstrækkelig. Fordelingerne i denne gruppe er angivet i tabel 3.3. Andelen, som modtager klart utilstrækkelig information, er 6 pct. blandt etniske danskere, 11 pct. blandt efterkommere og 16 pct. blandt indvandrere.

Tabel 3.3: Andel, der følger med i nyheder/politik om Danmark i tv, aviser og på internettet mindre end én dag om ugen, fordelt på herkomst

	Tv	Aviser	Internet	Næsten ikke information*	Klart utilstrækkelig information**	Antal
Indvandrer- baggrund	12 %	41 %	41 %	8 %	17 %	3.528
Dansk baggrund	6 %	36 %	42 %	3 %	6 %	1.058
Indvandrere	12 %	42 %	44 %	8 %	18 %	3.028
Efterkommere	8 %	34 %	24 %	4 %	12 %	500

* Personer, der følger med i nyheder/politik om Danmark på tv internet eller aviser mindre end én dag om ugen. Personer med ubesvaret, 'ved ikke' eller 'vil ikke svare' på alle tre spørgsmål (1 pct.) er holdt uden for beregningen.

** Samme, men med mulighed for, at ét eller to af de tre medier bruges 1-2 dage om ugen.

Spørgsmål: "Hvor ofte ser du nyheder på danske tv-kanaler? Hvor ofte læser du om politik i danske aviser? Hvor ofte bruger du internettet til at få nyheder om Danmark?"

Svarkategorier: Hver dag, 3-4 dage om ugen, 1-2 dage om ugen, mindre end 1 dag om ugen, aldrig.

Både blandt etniske danskere og blandt indvandrere er der en ret klar kønsprofil på dette punkt. Blandt kvindelige indvandrere fra Libanon/statsløse, Irak og Tyrkiet er det 23-24 pct., hvis eksponering for information om politik må karakteriseres som meget lav. Blandt mændene fra disse lande er det 16-17 pct., som modtager klart utilstrækkelig information om politik, hvilket er den største andel blandt mændene. Blandt etnisk danske kvinder er andelen 7 pct., og blandt etnisk danske mænd er den 5 pct.

Arbejdsgruppen har i undersøgelsen også spurgt til indvandrere og efterkommeres brug af medier fra deres oprindelsesland. Blandt indvandrere følger 46 pct. med i tv-nyheder fra oprindelseslandet mindst 3-4 dage om ugen, mens dette er tilfældet for 30 pct. af efterkommerne. Den tilsvarende andel, som følger med i danske tv-nyheder, er 77 pct. for efterkommere og 75 pct. for indvandrere. Efterkommere følger således i markant

mindre grad end indvandrere med i tv-nyheder fra oprindelseslandet. Der er dog store forskelle mellem de etniske grupper. Indvandrere og efterkommere fra Tyrkiet ligger højest, hvor 41 pct. dagligt ser tyrkiske tv-nyheder, mod 50 pct., som dagligt ser danske tv-nyheder. For alle nationalitetsgrupper er der størst eksponering for danske nyheder.

Man kan derfor spørge, om det er de samme mennesker, der ser dansk tv og tv fra oprindelseslandet. Ofte finder man en positiv sammenhæng, hvor personer, der søger information på ét område - fx i en avis - også er mere tilbøjelige til at søge information på et andet, fx i tv. En sådan sammenhæng finder man også i undersøgelsen. De personer, der ser tv-nyheder fra oprindelseslandet dagligt, er også med i den gruppe, der hyppigst ser danske tv-nyheder dagligt. Sammenhængen er dog kun svagt positiv. Der findes en lille gruppe personer, der ser tv-nyheder fra oprindelseslandet dagligt, men som kun sjældent ser tv-nyheder fra Danmark. Nærmere bestemt er det 13 pct. af dem, der ser tv-nyheder fra oprindelseslandet dagligt, der ser danske TV-nyheder mindre end én gang om ugen, svarende til 132 personer.

Alt i alt er den politiske interesse blandt indvandrere mindre end blandt etniske danskere, mens efterkommere i højere grad ligner de etniske danskere. Der er en lille gruppe indvandrere med ringe eksponering for politiske nyheder om Danmark. Denne gruppe er rundt regnet dobbelt så stor blandt indvandrere som blandt etniske danskere, men det er alligevel en meget lille gruppe. Andelen er noget større blandt kvinder end blandt mænd både for etniske danskere og indvandrere.

3.4.2 Politisk deltagelse for at påvirke forholdene i samfundet

Politisk deltagelse kan defineres bredt eller snævert. Tendensen har været, at begrebet defineres mere og mere bredt. Oprindeligt lagde man mest vægt på medlemskab og deltagelse i politiske partier, valgdeltagelse og deltagelse i valgmøder og andre aktiviteter i forbindelse med valgene. Siden kom andre former for deltagelse til, hvorigennem man kunne søge at påvirke politiske beslutningstagere, herunder også medlemskab af eller i hvert tilfælde deltagelse i aktiviteter i foreninger. I dag regner man normalt alle aktiviteter med, der sigter mod at påvirke politikens udfald, herunder også aktiviteter, som retter sig mod politikens praktiske virkeliggørelse i statslig, regional eller kommunal administration og i offentlige serviceinstitutioner.

Den brede opfattelse af politik følges også i denne undersøgelse, men politisk deltagelse er af praktiske grunde opdelt i flere dele, så foreningsdeltagelse behandles for sig i afsnit 3.6. Den nærdemokratiske indflydelse (fx i skoler, daginstitutioner og på arbejdspladsen, ofte uden om de formelle kanaler) behandles i afsnit 3.5. Afsnittet her

ser på politik i mere snæver forstand defineret som handlinger, hvorigennem man kan forsøge at opnå forbedringer eller modvirke forringelser i samfundet. Det kan ske på forskellig vis, fx gennem:

- deltagelse i valg og folkeafstemninger
- deltagelse i politiske partier
- deltagelse i politiske møder, via læserbreve og andre indlæg til offentlig debat
- foreningsarbejde
- kontakt til politikere, embedsmænd, foreninger og medier
- aktioner (underskriftsindsamlinger, demonstrationer og strejker)
- økonomiske bidrag og deltagelse i indsamling af penge
- politisk forbrug (boykot eller tilvalg af bestemte varer)

De ovennævnte former for politisk deltagelse er nærmere beskrevet i boks 3.2.

Boks 3.2: Politisk deltagelse

Valg- og partideltagelse er de klassiske former. Det samme kan siges om foreningsarbejde. De øvrige former for politisk deltagelse er mere situationsbestemte. Deltagelse i politiske møder og skrivning af læserbreve mv. er også klassiske deltagelsesformer, der ofte er forbundet med valg- og partideltagelse, men de kan også knytte sig til aktioner.

Kontakt til politikere, embedsmænd, foreninger og medier kan også knytte sig til valg- og partideltagelse eller foreningsarbejde, men de kan også optræde i forbindelse med aktioner. De viser sig ofte at være så tæt forbundne, at det giver mening at behandle dem sammen som en særskilt deltagelsesform.

Aktioner - tidligere ofte kaldet græsrodsdeltagelse - defineres bredt som handlinger, der sigter mod at påvirke politikerne i en bestemt sag, uden om de etablerede kanaler og i høj grad gennem det pres, en påvirkning af offentligheden kan lægge på beslutningstagerne. Det drejer sig sjældent om store manifestationer, der ikke tæller meget i det samlede billede. Den typiske aktion er en underskriftsindsamling, en demonstration eller et protestmøde. Strejker regnes også med som en aktion, selvom det er en anden form for deltagelse, der også kan være et led i helt traditionelle lønforhandlinger. En faktoranalyse placerer som regel strejker i gruppe med andre aktioner.

Økonomiske bidrag og indsamling af penge er en blandet kategori. Den kan gå fra indsamlinger til humanitære formål (der ofte er forbundet med foreninger) til indsamlinger, der er forbundet med aktioner. Da det ikke er muligt at skille dem ad, behandles de under samme kategori.

Politisk forbrug regnes i dag almindeligvis som en politisk deltagelsesform - og en form, der er forskellig fra aktioner. Det kan både dreje sig om organiseret eller uorganiseret boykot af bestemte varer eller bestemte producenter og om tilvalg af bestemte typer af produkter. Vel at mærke ikke med henblik på at tilfredsstille den individuelle nytte som forbruger, men i forbindelse med bredere samfundsmæssige formål.

I det følgende er der foretaget en gruppering af deltagelsesformerne i overensstemmelse med beskrivelsen i boks 3.2.

Valg- og partideltagelse, politiske møder og læserbreve

Normen om at stemme er i Danmark så stærk, at de - ofte forholdsvis mange - der ikke har gjort det, sjældent vil indrømme det. Det er derfor bedst at undersøge valgdeltagelsen ved faktisk stemmeadfærd frem for spørgeskemaundersøgelser.¹⁴ Valgdeltagelse undersøges derfor ikke på baggrund af svarene fra spørgeskemaundersøgelsen, i stedet henvises til publicerede undersøgelser om faktisk valgdeltagelse blandt borgere med indvandrerbaggrund.

Valgdeltagelsen ved det seneste kommunalvalg i 2009 er undersøgt af Yosef Bhatti og Kasper Møller Hansen¹⁵. Deres resultater viser, at valgdeltagelsen blandt indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande er noget lavere end valgdeltagelsen blandt etniske danskere. Ved kommunalvalget i 2009 var stemmeprocenten 37 pct. for indvandrere, 36 pct. for efterkommere og 68 pct. for etniske danskere. Undersøgelsen viser også, at indvandrere og efterkommeres valgdeltagelse i København og Aarhus er faldet fra 1997 til 2009.

I Danmark er ca. 4,5 pct. af vælgerkorpset medlem af et politisk parti. På dette spørgsmål er der også en tendens til, at flere svarer, de er medlemmer, end det faktiske medlemstal. I arbejdsgruppens undersøgelse erklærer 8 pct. af de etniske danskere at være medlemmer af et politisk parti, jf. tabel 3.4. Omkring 2 pct. af borgere med indvandrerbaggrund svarer, at de er medlem af et parti.

De interviewede er også blevet spurgt, om de har arbejdet frivilligt for et politisk parti det seneste år. Her er forskellen mellem etniske danskere og interviewpersoner med indvandrerbaggrund væsentligt mindre. 3 pct. af de etniske danskere og 2 pct. af personerne med indvandrerbaggrund svarer, at de har gjort dette. Dette tyder på, at det er mere udbredt blandt etniske danskere at være medlem af et parti uden nødvendigvis at deltage aktivt i arbejdet i partiet, end det er blandt indvandrere og efterkommere.

¹⁴ Jørgen Elklit, Birgit Møller, Palle Svensson & Lise Togeby (2000): *Hvem stemmer - og hvem stemmer ikke?* Aarhus: Magtudredningen. Jørgen Elklit, Birgit Møller, Palle Svensson & Lise Togeby (2005): *Gensyn med sofavælgerne. Valgdeltagelse i Danmark*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

¹⁵ Yosef Bhatti & Kasper Møller Hansen (2010): *Valgdeltagelsen ved kommunalvalget 17. november 2009. Beskrivende analyser af valgdeltagelsen baseret på registerdata*. Institut for Statskundskab, Københavns Universitet, arbejdsrapport.

11 pct. af de etniske danskere tilkendegiver at have deltaget i et politisk møde inden for det sidste år. Den tilsvarende andel for undersøgelsens svarpersoner med indvandrerbaggrund, taget under ét, er 7 pct. Der er således lidt færre indvandrere og efterkommere, som har deltaget i et politisk møde, men der er tale om en lille forskel. 13 pct. af indvandrere og efterkommere fra Iran har deltaget i politiske møder, hvilket er en større andel end blandt etniske danskere. Niveaulet er også forholdsvis højt blandt personer af tyrkisk oprindelse (9 pct.), mens det er forholdsvis lavt blandt indvandrere og efterkommere fra Vestlige Balkan og Vietnam (3 pct.).

Tabel 3.4: Andel, som er medlem af politisk parti, har arbejdet i politisk parti, har deltaget i politisk møde, har skrevet læserbrev eller har skrevet indlæg til diskussionsforum inden for de seneste 12 måneder, fordelt på herkomst og oprindelsesland

	Medlem af politisk parti	Arbejdet i politisk parti	Deltaget i politisk møde	Skrevet læserbrev	Skrevet indlæg til diskussionsforum	Antal
Indvandrerbaggrund	2 %	2 %	7 %	8 %	10 %	3.565
Dansk baggrund	8 %	3 %	11 %	7 %	9 %	1.068
Indvandrere	2 %	2 %	6 %	7 %	8 %	3.064
Efterkommere	2 %	3 %	8 %	12 %	22 %	501
Oprindelsesland						
Danmark	8 %	3 %	11 %	7 %	9 %	1.068
Irak	2 %	3 %	6 %	8 %	9 %	441
Iran	3 %	3 %	13 %	9 %	11 %	291
Libanon/statsløse	2 %	3 %	5 %	8 %	13 %	341
Pakistan	1 %	2 %	7 %	9 %	12 %	353
Tyrkiet	3 %	3 %	9 %	10 %	13 %	1.010
Det vestlige Balkan	1 %	0 %	3 %	5 %	7 %	895
Vietnam	2 %	1 %	3 %	4 %	6 %	236

Spørgsmål: "Så vil jeg gerne spørge, om du er medlem af nogle af de følgende foreninger, organisationer eller lignende? Dansk politisk parti?"

Svarkategorier: Ja, nej.

Samt: "Der er mange måder, hvorpå man kan forsøge at opnå forbedringer eller modvirke forringelser i samfundet. Har du inden for de seneste 12 måneder gjort noget af følgende for at forsøge at opnå forbedringer eller modvirke forringelser i samfundet? Arbejdet i et politisk parti? Deltaget i et politisk møde? Skrevet læserbrev til avis eller kommentar på avisens side på internettet? Skrevet indlæg til et diskussionsforum på internettet i øvrigt?"

Svarkategorier: Ja, nej.

Læserbreve er en anden klassisk deltagelsesform, der benyttes relativt hyppigt. Det klassiske læserbrev overhales dog i stigende grad af indlæg til diskussionsfora på

internettet. Interessant nok er dette et område, hvor svarpersonerne med indvandrerbaggrund rapporterer om mindst lige så hyppig deltagelse som etniske danskere. 7 pct. af etniske danskere i undersøgelsen har skrevet et læserbrev eller en kommentar på avisens side på internettet, mens 9 pct. har skrevet et indlæg til et elektronisk diskussionsforum på internettet i øvrigt. Blandt interviewpersoner med indvandrerbaggrund er det til sammenligning 8 pct., som har skrevet et læserbrev, og 10 pct., som har skrevet et indlæg til et diskussionsforum. Blandt efterkommere er det endnu flere, som har benyttet disse deltagelsesformer. 12 pct. har skrevet et læserbrev, og 22 pct. har skrevet et indlæg til et diskussionsforum på internettet.

Den hyppige deltagelse i diskussionsfora på internettet afspejler utvivlsomt også alderssammensætningen. Efterkommergruppen er yngre og kan derfor i højere grad forventes at gøre brug af internettet. Den flittige deltagelse som læserbrevsskribent eller i diskussionsfora gælder for de fleste grupper, dog ligger indvandrere og efterkommere med baggrund i Vietnam og Vest-Balkan under gennemsnittet, jf. bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

Disse resultater er bemærkelsesværdige, da læserbreve generelt regnes for at være en deltagelsesform, som kræver forholdsvis mange ressourcer at benytte sig af.

Kontakt til politikere m.fl. og arbejde i foreninger

Det danske politiske system er traditionelt kendetegnet ved stor åbenhed og udbredt brug af kontakt til politikere og embedsmænd. Det kræver dog en vis fortrolighed og erfaring at kunne benytte disse instrumenter. Grundet de danske foreningstraditioner, specielt som følge af mobiliseringen af bønder og arbejdere i sidste halvdel af 1800-tallet, har disse ressourcer traditionelt været rimeligt udbredte for alle sociale lag. Men brug af kontakter har trods alt været ganske skævt socialt fordelt,¹⁶ og der er al mulig grund til at tro, at denne kanal ville være forholdsvis svært tilgængelig for indvandrere, der er nye i landet.

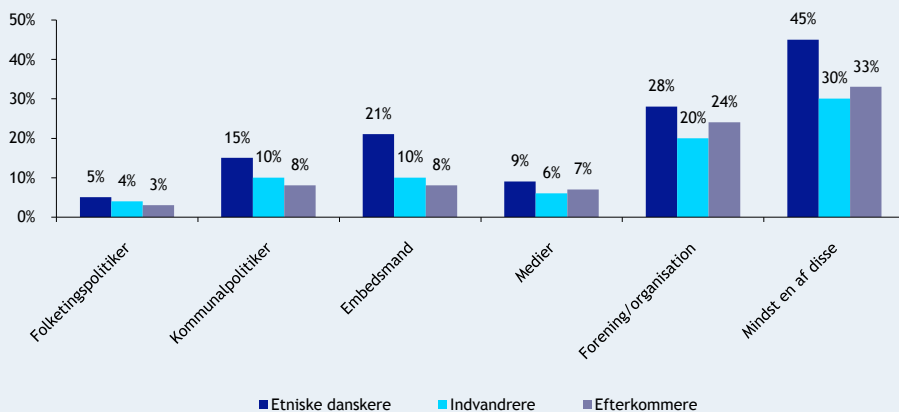
Figur 3.3 viser, at en stor andel af interviewpersonerne har prøvet at kontakte en politiker, embedsmand, forening/organisation eller medierne i håb om at forbedre forholdene i samfundet inden for det seneste år. 45 pct. af etniske danskere, 30 pct. af indvandrere og 33 pct. af efterkommere har prøvet at kontakte en eller flere af disse. Tallene viser samtidig, at en større andel af etniske danskere har taget kontakt til hhv. en politiker, en embedsmand, medier eller en forening/organisation. Forskellen er størst

¹⁶ Jørgen Goul Andersen (2004): *Et ganske levende demokrati*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

med hensyn til kontakt med embedsmænd, som dobbelt så mange etniske danskere (21 pct.) har kontaktet i forhold til indvandrere (10 pct.) og efterkommere (8 pct.). Der er også flere etniske danskere, som har kontaktet en kommunalpolitiker og forening/organisation, mens der ikke er nogen nævneværdig forskel på etniske danskere og indvandrere og efterkommeres kontakt til folketingspolitikere og medier.

Der er ikke store forskelle mellem de enkelte oprindelseslande, men der er en tendens til, at en større andel af indvandrere og efterkommere fra Iran og Tyrkiet har prøvet at kontakte kommunalpolitikere og foreninger/organisationer end de øvrige indvandrere og efterkommere i undersøgelsen, jf. bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

Figur 3.3: Andel, som har kontaktet en folketingspolitiker, kommunalpolitiker, embedsmand, medier eller forening/organisation inden for de seneste 12 måneder, fordelt på herkomst

Spørgsmål: "Der er mange måder, hvorpå man kan forsøge at opnå forbedringer eller modvirke forringelser i samfundet. Har du inden for de seneste 12 måneder gjort noget af følgende for at forsøge at opnå forbedringer eller modvirke forringelser i samfundet? Kontaktet en politiker i Folketinget? Kontaktet en politiker i byråd/kommunalbestyrelse? Kontaktet embedsmand i stat, region eller kommune? Kontaktet medier eller optrådt i medier? Kontaktet en forening eller organisation?"

Svarkategorier: Ja, nej.

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.564 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

Aktioner, politisk forbrug og økonomiske bidrag

Aktioner og politisk forbrug er deltagelsesformer, som siden 1960'erne har fået øget udbredelse i de vestlige lande, måske ikke mindst, fordi de passer til et mere individualiseret samfund, hvor folk hurtigt kan samle sig om en enkeltsag, deltage uden de store omkostninger i form af tid, og hvor man kan påvirke i det stille i hverdagen. Det

er blevet mere og mere almindeligt at skille politisk forbrug ud fra aktionsdeltagelse, ikke mindst fordi det har bredt sig langt ud over de organiserede boykotter, der har rødder helt tilbage til arbejderbevægelsens ungdom. I dag indgår også det "stille" til- og fravalg af produkter, som man ønsker/ikke ønsker at støtte. Politisk forbrug er blevet en del af hverdagen for mange. Deltagelse med økonomiske bidrag deler visse af disse karakteristika, og selv om det i nogen grad er en helt klassisk deltagelsesform knyttet til bl.a. velgørende organisationer, viser analyser en forholdsvis tæt sammenhæng mellem, hvem der tiltrækkes af pengeindsamlinger, og hvem der tiltrækkes af aktioner og politisk forbrug.¹⁷

Underskriftsindsamlinger har fået en revitalisering gennem internettet, og vi ser her for første gang, hvor meget det egentlig er slået igennem. 34 pct. af etniske danskere har deltaget i en traditionel underskriftsindsamling inden for de sidste 12 måneder, mens 15 pct. har deltaget i en underskriftsindsamling på internettet, jf. tabel 3.5. Nogle er gengangere, men langt fra alle. Det er interessant, at de adspurgte personer med indvandrerbaggrund er ganske godt med på disse deltagelsesformer sammenlignet med etniske danskere. Når det gælder traditionelle underskriftsindsamlinger, ligger indvandrere lidt lavere end etniske danskere, mens efterkommerne ligger på samme niveau. Når det gælder indsamlinger på internettet, ligger indvandrere nogenlunde på linje med danskerne, mens efterkommerne ligger klart højere.

Det er bemærkelsesværdigt, at forskellene mellem etniske danskere og indvandrere ikke er større, når det gælder traditionelle underskriftsindsamlinger, som i 1970'erne og 1980'erne var en form for deltagelse, der var stærkt påvirket af socioøkonomiske ressourcer. Samtidig ser det ud til, at internettet er med til at udbrede deltagelsen i underskriftsindsamlinger, idet der stort set ingen forskel er på etniske danskere og indvandrere i denne deltagelsesform.

Deltagelse i demonstrationer har i mange år været for nedadgående i Danmark - modsat i mange andre lande. Kun 5 pct. af danskerne har deltaget i demonstrationer inden for det seneste år. Her ligger personer med indvandrerbaggrund markant højere med hele 15 pct. blandt de adspurgte i denne undersøgelse, taget under ét. Personer med indvandrerbaggrund deltager også oftere i strejker end etniske danskere. En del af forskellen kan begrundes med, at mange indvandrere og efterkommere bor i de større byer, og at demonstrationer og strejker er et storbyfænomen. Forskellen er dog stadig bemærkelsesværdig.

¹⁷ Jørgen Goul Andersen (2004): *Et ganske levende demokrati*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Deltagelsesgraden ved underskriftindsamlinger, demonstrationer og strejker er høj blandt de interviewede med oprindelse i de fleste af de udvalgte oprindelseslande, men særligt indvandrere og efterkommere fra Iran har høje deltagelsesrater. Fx har 28 pct. af deltagerne med iransk afstamning skrevet under på en underskriftindsamling på internettet, mens 38 pct. har deltaget i en demonstration inden for det seneste år.

Tabel 3.5: Andel, der har deltaget i forskellige typer af aktioner inden for de seneste 12 måneder, fordelt på herkomst og oprindelsesland

	Underskrifts-indsamling	Underskrift internet	Offentlig demonstration	Deltaget i strejke	Antal
Indvandrerbaggrund	23 %	15 %	15 %	7 %	3.565
Dansk baggrund	34 %	15 %	5 %	3 %	1.068
Indvandrere	22 %	14 %	14 %	6 %	3.064
Efterkommere	32 %	23 %	20 %	9 %	501
Oprindelsesland					
Danmark	34 %	15 %	5 %	3 %	1.068
Irak	20 %	13 %	14 %	5 %	441
Iran	32 %	28 %	38 %	8 %	291
Libanon/statsløse	26 %	16 %	29 %	11 %	340
Pakistan	26 %	16 %	13 %	5 %	353
Tyrkiet	25 %	16 %	13 %	8 %	1.009
Det vestlige Balkan	20 %	11 %	7 %	5 %	895
Vietnam	16 %	9 %	6 %	3 %	235

Spørgsmål: "Der er mange måder, hvorpå man kan forsøge at opnå forbedringer eller modvirke forringelser i samfundet. Har du inden for de seneste 12 måneder gjort noget af følgende for at forsøge at opnå forbedringer eller modvirke forringelser i samfundet? Skrevet under på underskriftindsamling? Skrevet under på en underskriftindsamling på internettet? Deltaget i en offentlig demonstration? Deltaget i en strejke?"

Svarkategorier: Ja, nej.

Politisk forbrug har traditionelt været en deltagelsesform, der har været stærkt påvirket af individuelle ressourcer. Det fremgår af tabel 3.6, at niveauet er ganske højt blandt etniske danskere (28 pct. på boykot og 52 pct. på politisk, etisk eller miljømæssigt tilvalg af en vare). Det er en stigning i forhold til 2000. Til sammenligning har 14 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund boykottet en vare, mens 22 pct. har tilvalgt en vare. Andelen af etniske danskere, som benytter denne deltagelsesform, er altså dobbelt så stor som den tilsvarende andel af personer med indvandrerbaggrund.

Skandinavien har traditionelt adskilt sig markant ved høj deltagelse på dette område, og samtidig er boykot og tilvalg af varer deltagelsesformer, som er mest udbredte blandt

resourcestærke personer. Set i dette perspektiv er forskellen på etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund ikke i samme grad bemærkelsesværdig. Til sammenligning viser lignende besvarelser i European Social Survey 2008, at andelen, som har boykottet varer i en række syd- og østeuropæiske lande, er mindre end blandt indvandrere og efterkommere i arbejdsgruppens undersøgelse.

En stor del af personerne i undersøgelsen har støttet med penge for at opnå forbedringer i samfundet. Det fremgår af tabel 3.6, at 65 pct. af etniske danskere, 60 pct. af efterkommerne og 51 pct. af indvandrerne i undersøgelsen har støttet en sag med penge inden for det seneste år. Desuden har 11 pct. af etniske danskere, 16 pct. af efterkommerne og 11 pct. af indvandrerne indsamlet penge til en sag. Der er således ikke store forskelle på etniske danskere og indvandrere og efterkommere i forhold til denne deltagelsesform. Der er heller ikke store forskelle de enkelte oprindelseslande imellem.

Tabel 3.6: Andel, der har haft politisk forbrug og støttet/indsamlet penge inden for de seneste 12 måneder, fordelt på herkomst

	Politisk forbrug		Penge		Antal
	Boykot	Tilvalg	Støttet	Indsamlet	
Indvandrerbaggrund	14 %	22 %	52 %	12 %	3.565
Dansk baggrund	28 %	52 %	65 %	11 %	1.068
Indvandrere	13 %	21 %	51 %	11 %	3.064
Efterkommere	19 %	29 %	60 %	16 %	501

Spørgsmål: "Der er mange måder, hvorpå man kan forsøge at opnå forbedringer eller modvirke forringelser i samfundet. Har du inden for de seneste 12 måneder gjort noget af følgende for at forsøge at opnå forbedringer eller modvirke forringelser i samfundet? Boykottet bestemte varer? Bevidst købt bestemte varer af politiske, etiske eller miljømæssige grunde? Støttet med penge? Indsamlet penge?"
Svarkategorier: Ja, nej.

3.4.3. Oplevede politiske påvirkningsmuligheder

Det er vigtigt for at opretholde et politisk engagement, at borgerne oplever, de har reelle muligheder for at påvirke politikere. Arbejdsgruppen har derfor spurgt til, hvordan personerne i undersøgelsen vurderer deres muligheder for at fremlægge synspunkter for politikere, og hvordan de vurderer deres muligheder for at få politikere til at tage hensyn til deres mening.¹⁸

¹⁸ Ofte suppleres disse spørgsmål med et spørgsmål om politisk selvtillid - dvs. i hvor høj grad politik opleves som (for) kompliceret at tage stilling til. Dette spørgsmål er udeladt i denne undersøgelse grundet pladshensyn.

Tabel 3.7 viser, at på en skala fra 0-10, hvor 10 betyder meget gode muligheder, vurderer etniske danskere gennemsnitligt deres muligheder for at fremlægge deres synspunkter for politikere til at være 4,6. For indvandrere er det tilsvarende tal 4,5, og for efterkommere er det 5,3. Indvandrerne oplever således stort set lige så gode muligheder for at fremlægge synspunkter som etniske danskere, mens efterkommerne oplever bedre muligheder end etniske danskere.

Tabel 3.7: Oplevede påvirkningsmuligheder - muligheder for at fremlægge synspunkter for politikere, og muligheder for at få politikere til at tage hensyn, fordelt på herkomst og oprindelsesland (gennemsnit på en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder meget dårlige, og 10 betyder meget gode)

	Fremlægge synspunkter		Hensynstagen	
	Gennemsnit	Antal	Gennemsnit	Antal
Indvandrerbaggrund	4,7	2.779	4,0	2.680
Dansk baggrund	4,6	906	3,4	897
Indvandrere	4,5	2.364	4,0	2287
Efterkommere	5,3	416	4,3	391
Oprindelsesland				
Danmark	4,6	906	3,4	897
Irak	4,7	352	4,0	335
Iran	4,9	241	4,2	233
Libanon/statsløse	4,9	268	4,4	257
Pakistan	4,5	281	3,8	268
Tyrkiet	4,7	813	4,1	790
Det vestlige Balkan	4,5	657	3,8	630
Vietnam	4,2	169	3,7	164

Spørgsmål: "Hvor gode muligheder føler du, at du har for at fremlægge dine synspunkter for politikere?" og "Hvor gode muligheder føler du, at du har for at få politikere til at tage hensyn til din mening?"

Svarkategorier: Skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder meget gode, og 10 betyder meget dårlige. Svarkategorierne er i tabellen vendt om i forhold til spørgeskemaet, således at højere værdi betyder bedre oplevede påvirkningsmuligheder.

Når det gælder oplevelsen af muligheden for at få politikere til at tage hensyn til deres mening, er gennemsnittet for etniske danskere 3,4, mens det for indvandrere er 4,0 og for efterkommere 4,3. Tendensen er således, at personer med indvandrerbaggrund i højere grad end etniske danskere oplever at kunne få politisk indflydelse.

3.4.4. Tillid til samfundsinstitutioner

Den politiske tillid til samfundsinstitutionerne er vigtig for at kunne opretholde disse institutioners legitimitet og fastholde lysten til politisk deltagelse. Tidligere undersøgelser har vist, at den politiske tillid gennemgående har været faldende i de

fleste demokratiske lande.¹⁹ Danmark fremstår i den sammenhæng som en ret markant undtagelse.²⁰ Personerne i arbejdsgruppens undersøgelse er blevet spurgt om deres tillid til Folketinget, den offentlige administration, politiet og domstolene. Graden af tillid er målt på en skala fra 0 til 10, hvor 0 udtrykker størst mulig mistillid, mens 10 udtrykker maksimal tillid.

Det fremgår af tabel 3.8, at tilliden til Folketinget er 6,4 blandt etniske danskere, mens den for de forskellige grupper med indvandrerbaggrund tilsammen er 6,0. Der er altså tale om en forholdsvis lille forskel, men der er en tendens til, at forskellen er større, når man sammenligner etniske danskere med efterkommere fra de syv lande i undersøgelsen.

Tilliden til den offentlige administration er stort set ens for etniske danskere (6,3) og personer med indvandrerbaggrund (6,2). Tilliden til politiet og domstolene er større end tilliden til Folketinget og den offentlige administration for alle grupper. Gennemsnittet for etniske danskere er 7,8 for begge spørgsmål. Personer med indvandrerbaggrund har et lavere gennemsnit på disse spørgsmål, idet deres gennemsnit i forhold til tilliden til politiet er 7,0 og til domstolene 7,1. Igen er der en tendens til, at efterkommere har mindre tillid end indvandrere.

Tabel 3.8: Tillid til samfundsinstitutioner, fordelt på herkomst (gennemsnit på en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder har ikke tillid overhovedet, og 10 betyder meget stor tillid)

	Offentlig			
	Folketinget	administration	Politiet	Domstolene
Indvandrerbaggrund	6,0	6,2	7,0	7,1
Dansk baggrund	6,4	6,3	7,8	7,8
Indvandrere	6,1	6,2	7,0	7,2
Efterkommere	5,5	6,0	6,7	6,7

Spørgsmål: "Så vil jeg gerne høre, hvor meget tillid du personligt har til forskellige institutioner. Jeg vil bede dig benytte en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder, at du ikke har tillid overhovedet, mens 10 betyder, at du har meget stor tillid. Folketinget? Domstolene? Den offentlige administration? Politiet?"

Svarkategorier: Skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder har ikke tillid overhovedet, og 10 betyder meget stor tillid.

Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.097-3.272 personer med indvandrerbaggrund og 1.008-1.046 etniske danskere.

¹⁹ Pippa Norris (1999): *Introduction: The Growth and Critical Citizens* i Pippa Norris (ed.): *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.

²⁰ Jørgen Goul Andersen (2004): *Et ganske levende demokrati*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Der er ikke store forskelle mellem indvandrere og efterkommere fra forskellige oprindelseslande, men der er en tendens til, at personer med oprindelse i Iran og Vest-Balkan har et forholdsvis højt tillidsniveau, jf. bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

Set i europæisk sammenhæng er tilliden til samfundsinstitutionerne høj blandt både etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund - på trods af forskellene de to befolkningsgrupper imellem.

3.4.5 Sammenfatning

Politisk deltagelse omhandler både interesse og engagement i politik og faktisk deltagelse. På baggrund af undersøgelsens resultater kan det konkluderes, at interessen for politik generelt er lidt mindre blandt personer med indvandrerbaggrund end blandt etniske danskere.

Indvandrere og efterkommere er i mindre grad end etniske danskere medlem af partier og tager i mindre grad aktiv del i partipolitisk arbejde. Til gengæld deltager de i mindst samme grad på anden vis, som fx ved at skrive læserbreve, deltage i demonstrationer og skrive under på underskriftindsamlinger på internettet.

Indvandrere og efterkommere kontakter i mindre grad end etniske danskere embedsmænd og politikere med henblik på at skabe forbedringer i samfundet. Indvandrere og efterkommere oplever dog i mindst lige så høj grad som etniske danskere, at de har mulighed for at fremlægge synspunkter for og få politikere til at tage hensyn til deres mening.

Tilliden til centrale samfundsinstitutioner som Folketinget og den offentlige administration er høj både blandt personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere. Blandt etniske danskere er tilliden størst til politiet og domstolene, mens forskellen ikke er så stor blandt indvandrere og efterkommere.

3.5. Borgernes deltagelse i nærdemokratiet

Ud over den egentlige politiske deltagelse med henblik på at påvirke samfundets generelle situation har borgerne også mulighed for at påvirke deres egen situation i hverdagen - som brugere i offentlige institutioner, i boligområdet eller på arbejdspladsen. Ved fx at deltage i forældremøder har borgeren mulighed for at påvirke institutionen til i højere grad at afspejle borgerens ønsker i et demokratisk forum.

Borgeren kan også påvirke egen situation uden om de formelle nærdemokratiske foraer, fx ved at tage direkte kontakt til barnets lærer eller pædagog.

Nærdemokratiet er tættere på den enkelte borgers hverdag end fx landspolitik, og deltagelsen er ofte mere uformel. Nærdemokratiet er omfattende i Danmark og ifølge tidligere undersøgelser²¹, er den udbredte brug af påvirkningsmuligheder i "det lille demokrati" en medvirkende årsag til danskernes forholdsvis høje lykkefølelse i international sammenhæng.

Uanset hvilket fora det foregår i, er det vigtigt, at borgerne oplever, at de har mulighed for at påvirke deres egen situation. Arbejdsgruppen har derfor i undersøgelsen spurgt til de interviewedes deltagelse i daginstitutioner, skolen og på arbejdspladsen både formelt og uformelt, og de interviewedes oplevelse af at have indflydelse disse steder.

3.5.1 Deltagelse i forældremøder i daginstitutioner og skoler og udvalg på arbejdspladsen

I Danmark er der en stærk norm om at deltage i forældremøder i daginstitutioner og skoler. Dette afspejler sig også i svarene fra de interviewede personer. Blandt de interviewede med børn i daginstitution er det 75 pct. af de etniske danskere og 71 pct. af personerne med indvandrerbaggrund, som angiver, at de altid eller så godt som altid kommer til forældremøder i daginstitutionen, jf. tabel 3.9. Der er således tale om et meget højt erklæret deltagelsesniveau for begge grupper, og der er ikke nogen nævneværdig forskel på de to grupper.

²¹ Alois Stutzer & Bruno S. Frey (2007): *Political participation and procedural utility: An empirical study*, European Journal of Political Research, vol. 45, pp. 391-418.

Tabel 3.9: Forældres deltagelse i forældremøder i daginstitutioner og skoler, fordelt på herkomst

	Altid (eller så godt som) altid	De fleste gange	Omkring halvdelen	Kun nu og da	Aldrig (stort set) aldrig	Ved ikke	Antal
Daginstitution							
Indvandrerbaggrund	71 %	16 %	4 %	4 %	3 %	2 %	645
Dansk baggrund	75 %	13 %	2 %	2 %	5 %	3 %	96
Skole							
Indvandrerbaggrund	73 %	15 %	3 %	3 %	3 %	3 %	1.375
Dansk baggrund	82 %	12 %	1 %	2 %	2 %	1 %	222

Spørgsmål: "Kommer du til forældremøder i institutionen/på skolen?"

Svar kategorier: Ja, altid (eller så godt som altid), de fleste gange, omkring halvdelen, kun nu og da, aldrig (stort set aldrig), der har ikke været nogen.

Kun personer, som har børn, er blevet stillet dette spørgsmål.

Personer som har svaret, at der ikke har været nogen forældremøder indgår i kategorien 'ved ikke'.

En endnu højere andel af de interviewede med børn i skolealderen angiver at komme til forældremøder i skolen. Her er det 82 pct. af de etniske danskere og 73 pct. af personerne med indvandrerbaggrund, der erklærer, at de altid eller så godt som altid deltager i forældremøder på skolen. Samtidig er det kun 4-6 pct. af de interviewede, som angiver aldrig eller kun nu og da at deltage i forældremøder.

Der foreligger desværre ikke en opgørelse af den faktiske deltagelse i forældremøder i daginstitutioner og skoler. Der kan derfor være tale om en overrapportering på disse spørgsmål.

På arbejdspladsen er der normalt ikke tilsvarende møder, som alle forventes at deltage i. Arbejdsgruppen har i stedet spurgt de interviewede, som har et arbejde, om de har en post i samarbejdsudvalg, sikkerhedsudvalg eller lignende. Da der er et begrænset antal pladser i disse udvalg, er der naturligvis væsentligt færre af de interviewede, som har en sådan post.

Der er ikke en nævneværdig forskel på personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere i besvarelsen af dette spørgsmål. Det fremgår at tabel 3.10, at 9 pct. af de beskæftigede med etnisk dansk baggrund og 8 pct. af de beskæftigede med indvandrerbaggrund oplyser, at de er medlem af et samarbejdsudvalg, mens det er 7 pct. i begge grupper, som er medlem af et sikkerhedsudvalg. Derudover er 11 pct. af de

beskæftigede med indvandrerbaggrund og 14 pct. af de beskæftigede med dansk baggrund medlem af et andet udvalg på arbejdspladsen.

Tabel 3.10: Andel af de beskæftigede, der har en post på arbejdspladsen i samarbejdsudvalg, sikkerhedsudvalg eller lignende, fordelt på herkomst

	Samarbejdsudvalg	Sikkerhedsudvalg	Andet	Én af disse	Antal
Indvandrerbaggrund	8 %	7 %	11 %	26 %	2.009
Dansk baggrund	9 %	7 %	14 %	30 %	618
Indvandrere	8 %	7 %	11 %	27 %	1.685
Efterkommere	7 %	6 %	10 %	23 %	321

Spørgsmål: "Har du en post på arbejdspladsen, fx i samarbejdsudvalg, sikkerhedsudvalg eller lignende?"
 Svarkategorier (mulighed for flere svar): Samarbejdsudvalg, sikkerhedsudvalg, andet, nej.

Niveauet synes lidt højt set i sammenhæng med tidligere undersøgelser, der har vist, at kun hhv. 1,1 og 1,3 pct. af tillids- og sikkerhedsrepræsentanterne i LO-fagbevægelsen var personer med ikke-vestlig baggrund.²² Det kan muligvis forklares ved forskelle i beskæftigelsesgraden for etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund og sammensætningen af indvandrergrupperne inkluderet i spørgeskemaundersøgelsen. En del af forskellen må dog forventes at skyldes en overrapportering blandt indvandrere og efterkommere af deltagelse i udvalg på arbejdspladsen. Resultaterne bør derfor anvendes med varsomhed.

3.5.2 Generel deltagelse i nærdemokratiet i daginstitutioner, skoler og på arbejdspladsen

Deltagelse i nærdemokratiet kan også være mere uformel, hvor borgeren henvender sig direkte til fx pædagoger og lærere. De interviewede er derfor blevet spurgt, om de har gjort noget for at opnå forbedringer eller modvirke forringelser med hensyn til forholdene i daginstitutionen, skolen eller på arbejdspladsen for at få et mere generelt indtryk af deltagelsesgraden.

Tabel 3.11 viser, at den uformelle deltagelse er meget udbredt - særligt på arbejdspladsen. Blandt beskæftigede etniske danskere er det således 80 pct., som svarer, at de har forsøgt at påvirke forholdene på arbejdspladsen. Set i lyset af, at en forholdsvis lille andel er medlem af de formelle udvalg på arbejdspladsen, er det en ganske stor andel, der har prøvet at forbedre forholdene på arbejdspladsen. En mindre

²² LO (2010): *Kortlægning af etniske minoriteter i LO-fagbevægelsen.*

andel af de beskæftigede med indvandrerbaggrund har prøvet at påvirke forholdene på arbejdspladsen, men det er stadig mere end hver anden (55 pct.), der har gjort dette.

Tabel 3.11: Andel, der har forsøgt at påvirke forholdene på daginstitutioner, skole eller arbejdsplads inden for de seneste 12 måneder, fordelt på herkomst og oprindelsesland

	Gjort noget for at påvirke			Antal		
	Dag-institution	Skole	Arbejdsplads	Dag-institution	Skole	Arbejdsplads
Indvandrerbaggrund	44 %	42 %	55 %	643	1.376	2.009
Dansk baggrund	45 %	51 %	80 %	96	222	618
Indvandrere	45 %	42 %	53 %	552	1.305	1.686
Efterkommere	42 %	30 %	63 %	92	70	322
Oprindelsesland						
Danmark	45 %	51 %	80 %	96	222	618
Irak	39 %	41 %	46 %	76	185	209
Iran	51 %	50 %	64 %	43	107	166
Libanon/statsløse	43 %	41 %	59 %	75	177	152
Pakistan	37 %	33 %	56 %	82	128	209
Tyrkiet	56 %	49 %	54 %	207	404	611
Det vestlige Balkan	35 %	35 %	56 %	119	298	520
Vietnam	38 %	36 %	54 %	40	80	142

Spørgsmål: "Har du inden for de sidste 12 måneder gjort noget for at opnå forbedringer eller modvirke forringelser med hensyn til forholdene i dit barns daginstitution/på dit barns skole/med hensyn til dit arbejde eller på din arbejdsplads?"
Svarkategorier: Ja, nej.

Andelen, som har forsøgt at påvirke forholdene i skoler og daginstitutioner, er noget lavere, men det er stadig en meget stor andel, som har deltaget i nærdemokratiet i disse institutioner. 51 pct. af etniske danskere med børn i skole og 42 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund, som har børn i skolealderen, har prøvet at påvirke forholdene i skolen. Deltagelsen er således høj for begge grupper, men der er en tendens til, at etniske danskere i lidt højere grad prøver at påvirke forholdene i skolen. Med hensyn til daginstitutionerne er forskellen mellem etniske danskere og interviewede med indvandrerbaggrund derimod ubetydelig.

Tallene viser samlet set, at der er en høj grad af deltagelse i nærdemokratiet både for etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund i undersøgelsen. Der er dog forskel på de enkelte nationalitetsgrupper, hvor især mange forældre med tyrkisk og

iransk baggrund har søgt at påvirke forholdene i daginstitutionen eller i skolen, jf. bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

3.5.3 Påvirkningsmuligheder i daginstitutioner, skoler og på arbejdspladsen

De forudgående afsnit har vist, at der er en høj grad af deltagelse i nærdemokratiet. I dette afsnit beskrives de interviewedes oplevelse af mulighederne for at påvirke forholdene i deres børns daginstitution eller skole samt på arbejdspladsen.

Det fremgår af tabel 3.12, at 66 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund oplever at have 'meget gode' eller 'ret gode' muligheder for at påvirke deres barns situation i daginstitutionen. Det tilsvarende tal for etniske danskere er 60 pct. En mere end dobbelt så stor andel af personer med indvandrerbaggrund (31 pct.) som etniske danskere (14 pct.) oplever at have 'meget gode' muligheder for påvirkning. Samtidig oplever 11 pct. af de etniske danskere og 4 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund deres muligheder som 'ret dårlige' eller 'meget dårlige'. Alt i alt oplever de interviewede at have gode muligheder for at påvirke forholdene i deres barns daginstitution. Det gælder særligt personer med indvandrerbaggrund.

Tabel 3.12: Vurdering af påvirkningsmuligheder i daginstitutioner, skole og på arbejdspladsen, fordelt på herkomst

	Meget gode	Ret gode	Hverken gode eller dårlige	Ret dårlige	Meget dårlige	Ved ikke	Antal
Daginstitution							
Indvandrerbaggrund	31 %	35 %	22 %	3 %	1 %	8 %	644
Dansk baggrund	14 %	46 %	22 %	9 %	2 %	7 %	96
Skole							
Indvandrerbaggrund	24 %	38 %	21 %	3 %	2 %	10 %	1.375
Dansk baggrund	16 %	39 %	26 %	13 %	2 %	5 %	222
Arbejdsplads							
Indvandrerbaggrund	28 %	38 %	18 %	3 %	2 %	11 %	2.008
Dansk baggrund	32 %	47 %	13 %	5 %	2 %	2 %	618

Spørgsmål: "Hvor gode muligheder, vil du selv sige, du har for at påvirke forholdene i dit barns daginstitution/forholdene på dit barns skole/forhold vedrørende din arbejdsituation?"

Svarkategorier: Meget gode, ret gode, hverken gode eller dårlige, ret dårlige, meget dårlige.

Også på skoleområdet er der en stor andel, som oplever at have gode påvirkningsmuligheder, om end niveauet er lidt lavere i forhold til daginstitutioner. En del af forklaringen kan være, at forældrene har mere daglig kontakt med personalet i daginstitutionerne, hvor de skal hente deres børn hver dag, end med personalet i skolen. Det er dog stadig 62 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund og 55 pct. af de interviewede med dansk baggrund, som vurderer deres påvirkningsmuligheder som 'ret gode' eller 'meget gode', jf. tabel 3.12.

Igen vurderer de interviewede med indvandrerbaggrund deres muligheder for påvirkning som bedre end de etniske danskere i undersøgelsen. Også her er der forholdsvis få, som oplever at have 'ret dårlige' eller 'meget dårlige' påvirkningsmuligheder i skolen. Kun 5 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund og 15 pct. af de interviewede med dansk baggrund vurderer at have dårlige påvirkningsmuligheder.

Det fremgår desuden af tabel 3.12, at 64 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund, der er i beskæftigelse, oplever at have 'ret gode' eller 'meget gode' påvirkningsmuligheder på arbejdspladsen. Blandt etniske danskere i beskæftigelse er det derimod en noget større andel, som oplever at have gode påvirkningsmuligheder på arbejdspladsen (79 pct.), hvilket hænger godt sammen med, at det også er en stor andel i beskæftigelse i denne gruppe, som har prøvet at påvirke forholdene på arbejdspladsen inden for de seneste 12 måneder. Der er dog tale om en forholdsvis lille forskel, og set i international sammenhæng er forskellen mellem Danmark og lande som Tyskland større end forskellen mellem borgere i Danmark.²³

Forskellene mellem de enkelte oprindelseslande på de tre spørgsmål er så små, at det ikke statistisk kan afvises, at de er et udtryk for tilfældighed. De er derfor ikke rapporteret her, men fremgår af bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

3.5.4 Sammenfatning

Der er en høj grad af selvrapporeret deltagelse i forældremøder i daginstitutioner og skoler blandt etnisk danske forældre og forældre med indvandrerbaggrund. Der foreligger desværre ikke en opgørelse af den faktiske deltagelse i forældremøderne. Den største del af borgerne oplever endvidere, at de har gode muligheder for at påvirke forholdene i deres barns daginstitution og skole.

²³ Jørgen Goul Andersen og Sigrid Rossteutscher: *Small-scale Democracy: Citizen Power in the Domains of Everyday Life* i Jan W. van Deth, José Ramón Montero og Anders Westholm (eds.) (2007): *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*. London: Routledge.

På arbejdspladsen er andelen af beskæftigede etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund, som rapporterer at være medlem af sikkerhedsudvalg eller samarbejdsudvalg, stort set ens. Tidligere undersøgelser har dog vist, at personer med ikke-vestlig indvandrerbaggrund er underrepræsenteret i sådanne udvalg.

De interviewede med indvandrerbaggrund har i mindre grad end de etniske danskere prøvet at påvirke forholdene på arbejdspladsen, og en mindre andel føler, at de har gode påvirkningsmuligheder på arbejdspladsen, end det er tilfældet blandt etniske danskere.

3.6 Borgernes deltagelse i forenings- og kulturlivet

I det følgende beskrives først deltagelse i foreningslivet i form af medlemskab, aktiv deltagelse i aktiviteter og frivilligt arbejde i foreninger. Dernæst beskrives brugen af kultur- og fritidstilbud blandt de interviewede.

3.6.1 Deltagelse i foreningsliv

Foreninger er en central kanal for deltagelse i samfundslivet. Det gælder både politiske foreninger og interesseorganisationer, men også idrætsforeninger og andre foreninger, som ikke har et umiddelbart politisk sigte. Politiske foreninger og interesseorganisationer bidrager direkte til medborgerskabet ved at styrke den enkelte borgers indflydelse på politikere og offentlige organisationer via meningsfællesskaber. Alle foreninger bidrager ved at give medlemmerne erfaring med demokratiske fællesskaber. Deltagelsen 'i det små' kan bidrage til selvtilliden og interessen for at deltage i større demokratiske fællesskaber. Foreningerne kan også styrke medlemmernes tillid til andre borgere ved at medvirke til, at der knyttes venskaber og netværk - ofte på tværs af de omgangskredse, medlemmerne ellers kommer i. Derved opnås øget mulighed for at udnytte mulighederne i samfundet. Deltagelse i foreningslivet står derfor centralt i en medborgerskabssammenhæng.

Det er svært at måle foreningsmedlemskab, da interviewpersoner ofte selv glemmer, at de er medlem af foreninger, hvis de skal svare spontant. Arbejdsgruppen har derfor i denne undersøgelse spurgt til 12-13 kategorier af foreninger samt 'andre foreninger', hvilket betyder, at resultaterne ikke er helt sammenlignelige med tidligere undersøgelser, hvor man har spurgt til mere detaljerede kategorier af foreninger. Dette valg er truffet under hensyn til at holde spørgeskemaet inden for en rimelig længde.

Da spørgsmålene er stillet til kategorier af foreninger, er det ikke muligt at tælle det præcise antal af foreningsmedlemskaber. Af tabel 3.13 fremgår dog det gennemsnitlige

antal medlemskaber af kategorier af foreninger, og her er det tydeligt, at etniske danskere er medlemmer af væsentligt flere foreninger end de interviewede med indvandrerbaggrund. Gennemsnittet for etniske danskere er 3,1 forening, mens gennemsnittet for interviewede med indvandrerbaggrund er 1,6 forening. Da der ikke er forskel på oprindelseslande, må det forholdsvis lave niveau siges at være generelt for gruppen.

Tabel 3.13: Andel, der er medlem af forening, aktiv i forening og udfører frivilligt arbejde i forening, samt gennemsnitligt antal medlemskaber, fordelt på herkomst og oprindelsesland

	Gennemsnitligt antal medlemskaber	Medlem i mindst én forening	Aktiv i mindst én forening	Arbejder frivilligt i mindst én forening	Antal
Indvandrerbaggrund	1,6	76 %	41 %	26 %	3.565
Dansk baggrund	3,1	94 %	66 %	44 %	1.068
Indvandrere	1,6	75 %	40 %	25 %	3.064
Efterkommere	1,7	80 %	46 %	27 %	501
Oprindelsesland					
Danmark	3,1	94 %	67 %	44 %	1.068
Irak	1,4	68 %	34 %	22 %	441
Iran	1,9	80 %	44 %	26 %	291
Libanon/statsløse	1,3	66 %	35 %	26 %	341
Pakistan	1,6	74 %	37 %	22 %	353
Tyrkiet	1,7	80 %	46 %	27 %	1.010
Det vestlige Balkan	1,7	76 %	42 %	26 %	895
Vietnam	1,7	80 %	40 %	24 %	236

Spørgsmål: "Så vil jeg gerne spørge, om du er medlem af nogle af de følgende foreninger, organisationer eller lignende: Fagforening? Erhvervsorganisation? Dansk politisk parti? Forening vedr. sport og fritid? Teaterforening, højskoleforening, gammel elevforening, forældreforening, kulturel forening? Religiøs forening? Forening vedr. sygdom eller handicap? Forening med internationalt sigte? Miljø- eller forbrugerorganisation? Forening vedr. bolig? Pensionistorganisation eller -forening? Brugsen, motorejereforening? Anden forening?" og for personer med indvandrerbaggrund: "En forening for borgere, der kommer fra samme land som din familie?". Den præcise spørgsmålsformulering kan ses i rapportens bilag 3 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

For hver forening: "Har du inden for det sidste år deltaget i møde eller anden aktivitet inden for denne forening?" og "Har du inden for det sidste år udført ulønnet, frivilligt arbejde i denne forening?"

Svarkategorier: Ja, nej.

Næsten alle etniske danskere er medlem af mindst én forening (94 pct.), mens det er tilfældet for 76 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund. Resultaterne stemmer godt overens med tidligere internationale målinger på foreningsmedlemskab.²⁴

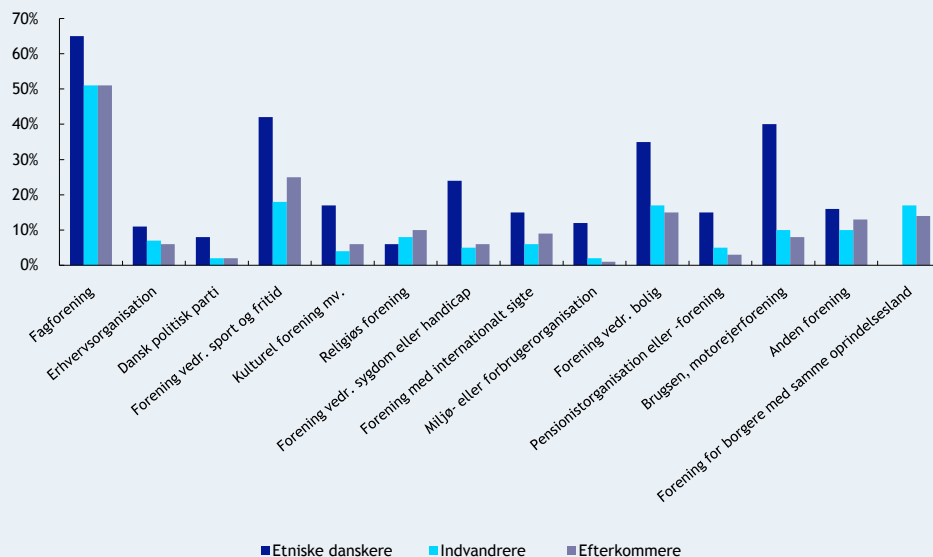
²⁴ Jørgen Goul Andersen (2004): *Et ganske levende demokrati*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Af tabel 3.13 fremgår det også, at især få med libanesisk/statsløs (66 pct.) og irakisk (68 pct.) baggrund er medlem af en forening. Selv for disse grupper er det dog to-tredjedele, der er medlem af mindst én forening. Konklusionen må således være, at personer med indvandrerbaggrund ikke afholder sig fra at deltage i foreningslivet.

De mere sociale og netværksmæssige aspekter ved foreningsdeltagelse opnås dog kun, hvis man også deltager i aktiviteter og/eller udfører frivilligt arbejde i foreningen. Af tabel 3.13 fremgår det, at forskellen på de interviewede med indvandrerbaggrund og etniske danskere går igen, når man ser på deltagelse i aktiviteter i foreningen og frivilligt arbejde i foreningen. Mens 66 pct. af etniske danskere har deltaget i aktiviteter i mindst én forening det seneste år, er dette tilfældet for 41 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund. Blandt de etniske danskere i undersøgelsen har 44 pct. desuden udført frivilligt arbejde i mindst én forening, mens dette er tilfældet for 26 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund. Det er dog stadig bemærkelsesværdigt mange i begge grupper, som udfører frivilligt arbejde.

Det fremgår af figur 3.4, at etniske danskere i højere grad end borgere med indvandrerbaggrund er medlem af alle kategorier af foreninger med undtagelse af religiøse foreninger.

Figur 3.4: Andel, som er medlem af forskellige kategorier af foreninger mv., fordelt på herkomst

Spørgsmål: "Så vil jeg gerne spørge, om du er medlem af nogle af de følgende foreninger, organisationer eller lignende: Fagforening? Erhvervsorganisation? Dansk politisk parti? Forening vedr. sport og fritid? Teaterforening, højskoleforening, gammel elevforening, forældreforening, kulturel forening? Religjøs forening? Forening vedr. sygdom eller handicap? Forening med internationalt sigte? Miljø- eller forbrugerorganisation? Forening vedr. bolig? Pensionistorganisation eller -forening? Brugsen, motorejforening? Anden forening?" og for personer med indvandrerbaggrund: "En forening for borgere, der kommer fra samme land som din familie?". Den præcise spørgsmålsformulering kan ses i rapportens bilag 3 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

Svarkategorier: Ja, nej.

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.565 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

Det fremgår desuden af figur 3.4, at en forholdsvis stor del af de interviewede med indvandrerbaggrund er medlem af en forening for borgere, som kommer fra samme land som borgerens familie, fx en etnisk forening eller en venskabsforening. Særligt er en stor andel af de interviewede med tyrkisk baggrund medlem af en sådan forening, hvilket bl.a. kan ses som et udtryk for, at denne gruppe er tilstrækkeligt stor i Danmark til at opretholde foreninger og aktiviteter flere steder i landet.

I den sammenhæng er det særligt interessant, hvordan deltagelse i sådanne foreninger hænger sammen med deltagelsen i andre typer af foreninger. Sammenhængen ser ud til at være positiv. Blandt indvandrere og efterkommere, der er medlem af en etnisk

forening, er det gennemsnitlige antal *andre* medlemskaber 2,11, mens det kun er 1,35 for dem, der ikke er medlem af en sådan forening.

Samlet må man konkludere, at foreningsdeltagelsen blandt indvandrere og efterkommere er noget lavere end blandt etniske danskere. Dette skal formentligt bl.a. ses i sammenhæng med, at mange indvandrere kommer fra lande med væsentligt svagere foreningstraditioner end i Danmark, hvilket også i en vis grad må forventes at påvirke efterkommerne. Deltagelse i foreningslivet kan på mange måder betegnes som en 'skjult' norm i det danske samfund, og indvandrere er således ikke nødvendigvis bevidste om det fulde omfang af tilbud og nytten af foreningsdeltagelse.²⁵

3.6.2 Deltagelse i kultur- og fritidstilbud

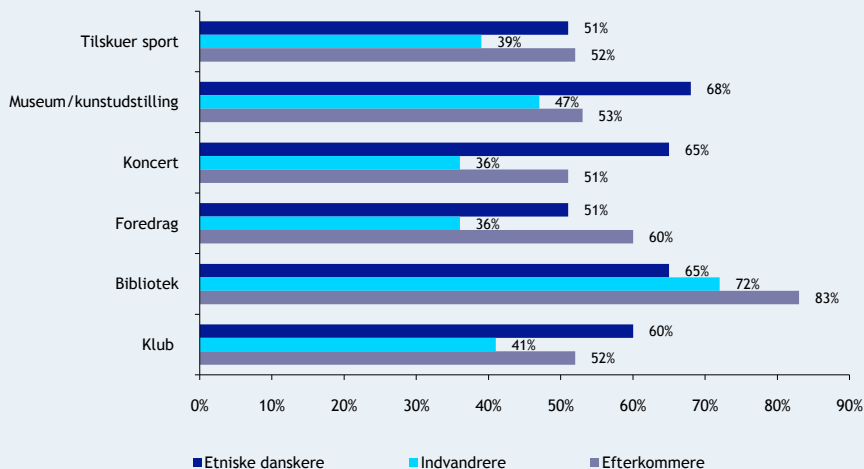
Deltagelse i kultur- og fritidslivet er også en del af medborgerskabet - dog ikke sådan forstået, at alle skal deltage i de samme tilbud, men at alle skal have mulighed for at deltage i aktiviteterne.

Andelen af etniske danskere, indvandrere og efterkommere, som har benyttet de forskellige kultur- og fritidstilbud det seneste år, fremgår af figur 3.5. Figuren viser en tendens til, at indvandrere i mindre grad end etniske danskere bruger de fleste kultur- og fritidstilbud ved fx at være tilskuer ved sportsarrangementer, gå på museum/kunstudstilling eller til koncerter og foredrag. Det er dog bemærkelsesværdigt, at der er flere indvandrere end etniske danskere, som har været på biblioteket det seneste år: 72 pct. af indvandrerne i undersøgelsen har været på biblioteket det seneste år mod 65 pct. af de etniske danskere.

Efterkommerne i undersøgelsen ligner de etniske danskere med hensyn til at have været tilskuer til fodboldkampe eller anden sport. De går i højere grad end etniske danskere til foredrag og benytter i meget højere grad bibliotekerne. Hele 83 pct. af efterkommerne har været på biblioteket en eller flere gange det seneste år. Der er en større andel af efterkommerne end indvandrerne, som har været på museum/kunstudstilling, til koncert eller i en klub de seneste 12 måneder, selvom andelen ikke er helt så høj som for etniske danskere.

²⁵ Inger Koch- Nielsen, Lars Skov Henriksen, Torben Fridberg og David Rosdahl (2006): *Frivilligt arbejde - den frivillige indsats i Danmark*, SFI rapport 5:20.

Figur 3.5: Andel, der har deltaget i udvalgte kultur- og fritidstilbud inden for de seneste 12 måneder, fordelt på herkomst

Spørgsmål: "Har du inden for de seneste 12 måneder: Været tilskuer til en fodboldkamp eller anden sport? Været på museum eller til kunstudstilling? Været til en koncert? Været til et foredrag? Været på et bibliotek? Mødtes i en klub af en slags - fx kortklub, madklub eller andet?"

Svarkategorier: Ja, flere gange, ja, en enkelt gang, nej.

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.065 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

Som tidligere nævnt, er det ikke vigtigt, at alle borgere i samfundet benytter de samme kultur- og fritidstilbud for at have et stærkt medborgerskab. Til gengæld er det vigtigt, at de benytter nogle af tilbuddene. I tabel 3.14 er andelen, der ikke har deltaget i nogen af de udvalgte aktiviteter inden for de sidste 12 måneder samt det gennemsnitlige antal aktiviteter, de interviewede har deltaget i, udregnet.

Nu er det ikke alle kultur- og fritidstilbud, der er inkluderet i undersøgelsen, men manglende deltagelse i *samtlig*e indikerer alligevel en vis isolation, der er interessant set fra et medborgerskabsperspektiv.

Tabel 3.14: Deltagelse i kultur- og fritidstilbud, fordelt på herkomst (gennemsnitligt antal aktivitetstyper og andel, der ikke har deltaget i nogen kultur- og fritidstilbud inden for de seneste 12 måneder)

	Gennemsnitligt antal	Ingen af disse	Antal
Indvandrere	2,7	13 %	3.064
Efterkommere	3,5	4 %	501
Dansk baggrund	3,6	4 %	1.068

Spørgsmål: "Har du inden for de seneste 12 måneder: "Været tilskuer til en fodboldkamp eller anden sport? Været på museum eller til kunstudstilling? Været til en koncert? Været til et foredrag? Været på et bibliotek? Mødtes i en klub af en slags - fx kortklub, madklub eller andet?"

Svar kategorier: Ja, flere gange, ja en enkelt gang, nej.

Den dårlige nyhed er, at der er en noget højere andel af indvandrere end danskere (13 pct. mod 4 pct.), der ikke har deltaget i *nogen* af disse aktiviteter. Den gode nyhed er, at forskellen ikke gælder efterkommerne, hvoraf kun 4 pct. ikke har deltaget i nogen af aktiviteterne. Etniske danskere og efterkommere har desuden deltaget i nogenlunde lige mange typer aktiviteter, hvis man ser på det gennemsnitlige antal aktivitetstyper.

Der er ikke nogen væsentlige forskelle mellem indvandrere og efterkommere fra forskellige oprindelseslande i forhold til deltagelsen i kultur- og fritidstilbud. Svarene fordelt på oprindelseslande er derfor kun rapporteret i bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

Generelt kan det konkluderes, at efterkommere i samme grad som etniske danskere bruger kultur- og fritidstilbud, mens indvandrerne gør det i lidt mindre grad. Deltagelsen er dog ganske høj for alle grupper.

3.6.3 Sammenfatning

Overordnet kan det konkluderes, at indvandrere og efterkommere i mindre grad end etniske danskere deltager i foreningslivet. Færre er medlem af en forening, og færre har deltaget i aktiviteter eller udført frivilligt arbejde i en forening. For kultur- og fritidstilbud er billedet noget anderledes. Her deltager efterkommerne i undersøgelsen i samme grad som etniske danskere, mens indvandrerne deltager i mindre grad. Biblioteker er det tilbud, som både indvandrere og især efterkommere bruger i markant højere grad end etniske danskere.

3.7 Borgernes sociale tillid og netværk

I dette og det følgende afsnit beskrives den tredje dimension i medborgerskabet, som handler om identitet og tilhørsforhold. I dette afsnit beskrives social tillid og netværk, mens afsnit 3.8 handler om de interviewedes følelse af tilhørsforhold og anerkendelse, herunder fravær af diskrimination.

3.7.1 Social tillid

Social tillid er en central komponent i begrebet *social kapital*, som har haft stor betydning i samfundsforskningen, siden Robert Putnam i 1993 anvendte begrebet.²⁶ Social kapital handler om de netværk og sociale bånd, der er mellem borgere i samfundet, og som er afgørende for samfundets evne til at samarbejde. Social tillid er det mest centrale begreb i den forbindelse. Tanken er, at en høj grad af social tillid fremmer samarbejde, fordi man stoler på, at ens samarbejdspartner ikke prøver at snyde én. Dette gælder både i simple samarbejdsrelationer og på et mere generelt samfundsniveau. I forskningen ses en række positive effekter i sammenhæng med høj social tillid, heriblandt øgede ressourcer i befolkningen til deltagelse, øgede evner til at samarbejde uden mistænksomhed og øget solidaritet i befolkningen over for fx svage grupper.²⁷ Høj social tillid er således afgørende for et samfunds sammenhængskraft.

Danmark og det øvrige Skandinavien er i europæisk sammenhæng kendetegnet ved meget høj social tillid, mens den sociale tillid i de lande, de fleste indvandrere kommer fra, er væsentligt lavere. Det er derfor interessant at se, i hvilken grad indvandrere 'adopterer' det danske tillidsniveau, og hvor høj tilliden er blandt efterkommere. Arbejdsgruppen har i undersøgelsen spurgt til de interviewedes sociale tillid generelt. Desuden har arbejdsgruppen spurgt til de interviewedes tillid til en række persongrupper for at opnå et nuanceret billede af forskelle og ligheder. Interviewpersonerne er således blevet bedt om på en skala fra 0 til 10 at vurdere, i hvilken grad man kan stole på personer i familien, personer i kvarteret, personer man møder første gang, personer med en anden religion, personer med dansk oprindelse og personer med indvandrerbaggrund - for de interviewede med indvandrerbaggrund opdelt på, om personen med indvandrerbaggrund kommer fra et andet land end den pågældendes familie og fra samme land som den pågældendes familie.

Først blev de interviewede spurgt, om de mener, at man kan stole på de fleste mennesker, eller om man ikke kan være forsigtig nok. Her viser der sig store forskelle mellem

²⁶ Robert Putnam (1993): *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton NJ: Princeton University Press.

²⁷ Jørgen Goul Andersen (2004): *Et ganske levende demokrati*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere. Det fremgår af tabel 3.15, at 72 pct. af de interviewede etniske danskere mod 40 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund mener, at man kan stole på de fleste. Tallene viser yderligere, at tilliden er lidt lavere blandt efterkommere end blandt indvandrere. Det ser således ikke ud til, at det at vokse op i Danmark alene giver høj social tillid. Tidligere undersøgelser har vist, at tilliden er særligt høj blandt veluddannede og ressourcestærke borgere.²⁸ Dette kan måske forklare en del af forskellen mellem etniske danskere og indvandrere og efterkommere, hvilket undersøges nærmere i rapportens kapitel 4.

Tabel 3.15: Social tillid - andel, som mener, at man kan stole på de fleste mennesker, fordelt på herkomst og oprindelsesland

	Kan stole på de fleste	Kan ikke være forsigtig nok	Ved ikke	Antal
Indvandrerbaggrund	40 %	44 %	16 %	3.564
Dansk baggrund	72 %	21 %	7 %	1.068
Indvandrere	41 %	42 %	17 %	3.065
Efterkommere	38 %	51 %	11 %	501
Oprindelsesland				
Danmark	72 %	21 %	7 %	1.068
Irak	39 %	43 %	18 %	441
Iran	50 %	34 %	16 %	291
Libanon/statsløse	37 %	52 %	11 %	340
Pakistan	44 %	44 %	12 %	353
Tyrkiet	36 %	49 %	15 %	1.009
Det vestlige Balkan	41 %	40 %	19 %	894
Vietnam	45 %	32 %	22 %	236

Spørgsmål: "Nogle mennesker siger, at man kan stole på de fleste mennesker. Andre siger, at man ikke kan være forsigtig nok. Hvordan føler du det?"

Svar kategorier: Man kan stole på de fleste mennesker, man kan ikke være forsigtig nok.

Indvandrere og efterkommere med iransk baggrund har størst social tillid, men selv i denne gruppe er det kun 50 pct., som mener, at man kan stole på de fleste. Til sammenligning viste *World Values Survey*²⁹ fra 2005-2008, at kun 11 pct. i Iran mente, at man kunne stole på de fleste. Tillidsniveauet er lavest blandt indvandrere og efterkommere med tyrkisk baggrund, hvor 36 pct. mener, at man kan stole på de fleste. Til sammenligning mente kun 5 pct. i Tyrkiet i den førnævnte internationale undersøgelse, at man kan

²⁸ Ibid.

²⁹ <http://www.worldvaluessurvey.org>

stole på de fleste. Tillidsniveauet blandt indvandrere og efterkommere i Danmark er derfor stadig markant højere end tilliden i de respektive oprindelseslande.

Det skal i den forbindelse bemærkes, at det ikke i denne undersøgelses sammenhæng er muligt at sige noget entydigt om årsagerne til eventuelle forskelle mellem besvarelserne fra indvandrere og efterkommere i Danmark og besvarelserne fra befolkningerne i deres oprindelseslande. Det skyldes, at forskellene enten kan være udtryk for, at indvandrere og efterkommere i Danmark har tilpasset sig det danske samfund, eller at de indvandrede, der er kommet til Danmark, udgør særlige dele af befolkningerne i de pågældende lande. En nyere analyse tyder dog på, at indvandrere og efterkommere tilpasser sig tillidsniveauet i det land, de nu bor i.³⁰

Sammenlignes resultaterne fra denne undersøgelse med resultaterne fra *World Values Survey*, er tillidsniveauet blandt indvandrere og efterkommere i Danmark også højere end tillidsniveauet i de europæiske lande uden for Skandinavien, som var med i den internationale undersøgelse. Tillidsniveauet blandt indvandrere og efterkommere er således lavt set i dansk sammenhæng, men ikke hvis man ser det i europæisk sammenhæng. Det er dog bemærkelsesværdigt, at tilliden blandt efterkommere ikke er højere end tilliden blandt indvandrere.

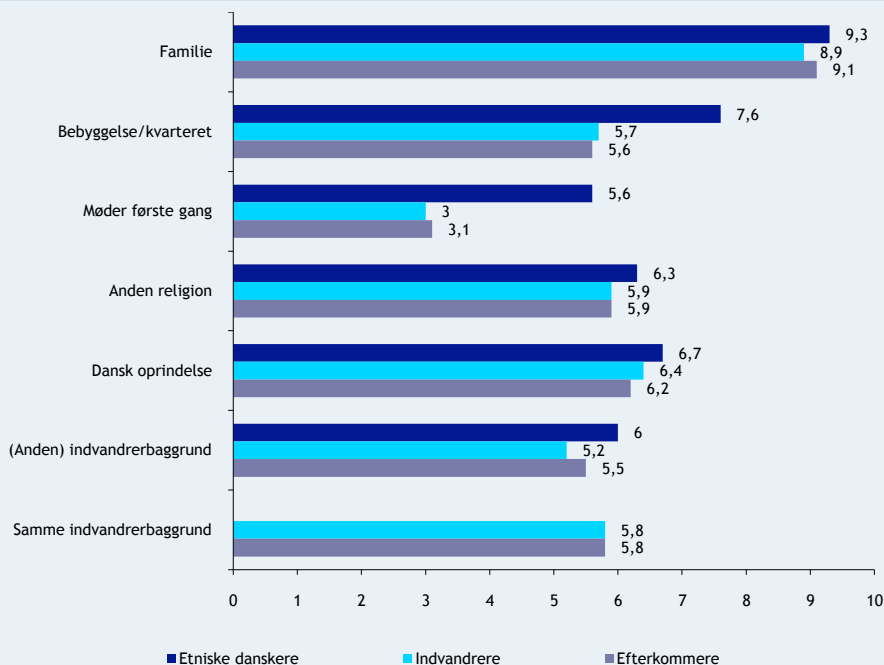
Social kapital kan både skabe broer og være afgrænsende. Man skelner mellem *bridging* og *bonding* social kapital, hvor *bonding* er tillid og venskaber inden for en snæver social gruppe, mens *bridging* er netværk på tværs af sociale grupper. Argumentationen er, at en stærk fællesskabsfølelse inden for en snæver social gruppe i lige så høj grad kan føre til isolation fra det omkringliggende samfund, som det kan bidrage til fællesskabsfølelse og social tillid for hele samfundet. En rockergruppe, hvor folk har ubegrænset tillid til deres "brødre", er det ultimative eksempel på dette. Loger kan i princippet have lidt af den samme beskaftethed, og familien har også i nogen grad samme karakter. Ved *bridging* er der derimod tale om netværk og tillid på tværs af snævre grupper, hvilket fører til flere brugbare netværk og en bredere tillid og tolerance.

I figur 3.6 er tilliden til en række persongrupper i befolkningen angivet. Figuren viser, at tilliden er markant størst til personer fra familien, og her er der ikke nogen nævneværdig forskel på etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund. Blandt etniske

³⁰ Peter Thisted Dinesen (2010): *When in Rome, Do as the Romans Do? An Analysis of the Acculturation of Generalized Trust of non-Western Immigrants in Western Europe. PhD dissertation.* Aarhus: Forlaget Politica.

danskere er tilliden også høj til personer, som bor i samme kvarter eller bebyggelse, mens den er lidt lavere til de øvrige persongrupper.

Figur 3.6: Tillid til en række persongrupper, fordelt på herkomst (gennemsnit på en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder aldrig stole på, og 10 betyder altid stole på)

Spørgsmål: "Nu vil jeg gerne høre, i hvor høj grad du synes, man kan stole på forskellige grupper af personer. Jeg vil bede dig benytte en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder, at man aldrig kan stole på, og 10 betyder, at man altid kan stole på: Personer fra din familie? Personer fra bebyggelsen/kvarteret? Personer, du møder første gang? Personer, der har en anden religion end dig selv? Personer med dansk oprindelse? Personer med indvandrerbaggrund [indvandrerbaggrund i figuren]? Personer med indvandrerbaggrund, der kommer fra et andet land end din familie [anden indvandrerbaggrund i figuren]? Personer med indvandrerbaggrund, der kommer fra det samme land som din familie [samme indvandrerbaggrund i figuren]?"

Svarkategorier: Skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder aldrig stole på, og 10 betyder altid stole på.

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.030-3.422 personer med indvandrerbaggrund og 876-1.047 etniske danskere.

I forhold til tilliden til personer i kvarteret og personer, man møder første gang, adskiller indvandrere og efterkommere i undersøgelsen sig markant fra etniske danskere. Hvor tillidsniveauet til personer i kvarteret gennemsnitligt er 7,6 for etniske danskere, er gennemsnittet for indvandrere og efterkommere hhv. 5,6 og 5,7. Der kan her være en vis sammenhæng med, hvilken type bebyggelse man bor i. Fx bor en væsentlig større andel

af indvandrere og efterkommere i alment boligbyggeri end etniske danskere,³¹ og nogle af disse områder kan være præget af sociale problemer, herunder også problemer, som kan skabe utryghed.

Forskellen mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund gælder også tilliden til personer, man møder første gang. Den gennemsnitlige tillid blandt etniske danskere er 5,6, mens gennemsnittet for indvandrere og efterkommere er hhv. 3,0 og 3,1. Der er tale om markante forskelle, som vil blive forklaret nærmere i kapitel 4.

Forskellen mellem etniske danskere og de interviewede med indvandrerbaggrund er meget mindre i forhold til tillid til personer med anden religion, personer med dansk oprindelse, personer med (anden) indvandrerbaggrund og personer med egen indvandrerbaggrund.

Etniske danskere har lidt større tillid til personer af dansk oprindelse end til personer med indvandrerbaggrund. Det er bemærkelsesværdigt, at de interviewede med indvandrerbaggrund har større tillid til etniske danskere end til både personer med anden og samme indvandrerbaggrund som den interviewede selv. Tilliden blandt de interviewede med indvandrerbaggrund er dog større til personer med samme indvandrerbaggrund end til personer med anden indvandrerbaggrund.

Hverken blandt etniske danskere eller blandt personer med indvandrerbaggrund skiller tilliden til personer med en anden religion sig væsentligt ud fra tilliden til hhv. personer med dansk oprindelse og personer med samme indvandrerbaggrund. Der er således intet, der tyder på etnisk eller religiøs mistillid mellem grupperne, og den lavere grad af tillid blandt indvandrere og efterkommere er således ikke en specifik mistillid over for etniske danskere - tværtimod.

Derudover skal det understreges, at gennemsnittet for alle grupper ved næsten alle spørgsmål om tillid er over midterkategorien 5. Den eneste udtagelse er spørgsmålet om tillid til personer, man møder første gang, hvor tillidsniveauet er meget lavt blandt indvandrere og efterkommere.

³¹ Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2010): *Tal og fakta om integration*. Publikationen kan findes på www.nyidanmark.dk.

Undersøgelsen tyder i det hele taget ikke på, at der sker *bonding*, hvor tilliden afgrænses til en bestemt snæver gruppe. Der er således en positiv statistisk sammenhæng mellem alle de nævnte former for social tillid i undersøgelsen, hvilket betyder, at sandsynligheden for at have høj tillid på et område er større, hvis man har høj tillid på andre områder.

3.7.2 Sociale netværk

I forhold til teorien om social kapital er det vigtigt, at borgerne i samfundet har stærke sociale netværk og interagerer aktivt med hinanden. For den enkelte borger er det også vigtigt med gode netværk, da tidligere undersøgelser har vist, at en stor del af alle job i Danmark bliver besat via netværk.³²

Netværk kan fx etableres via foreningslivet, men også boligområdet kan danne baggrund for etablering af sociale netværk. I nærværende undersøgelse indgår der derfor spørgsmål om de interviewedes deltagelse i fælles aktiviteter i boligområdet. De interviewede er desuden blevet spurgt til, om de har venner med dansk eller indvandrerbaggrund. Dette spørgsmål er stillet under en antagelse om, at interaktion mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund er vigtig for den generelle forståelse og tolerance i samfundet.

Tabel 3.16 afspejler undersøgelsens resultater i forhold til deltagelsen i fælles aktiviteter sammen med naboer i bebyggelsen eller kvarteret. Tabellen viser, at 59 pct. af etniske danskere har deltaget i en eller flere fælles aktiviteter inden for det seneste år mod halvdelen blandt personer med indvandrerbaggrund. Der er således tale om en forholdsvis lille forskel, om end forskellen er en smule større for den andel, der har deltaget flere gange. Deltagelsen er i øvrigt højere blandt indvandrere end blandt efterkommere, hvilket formentlig hænger sammen med aldersfordelingen og med, hvor længe man har boet i det pågældende område. Der er ikke bemærkelsesværdige forskelle mellem de enkelte oprindelseslande.

³² Nyt fra Danmarks Statistik nr. 90, 3. marts 2010.

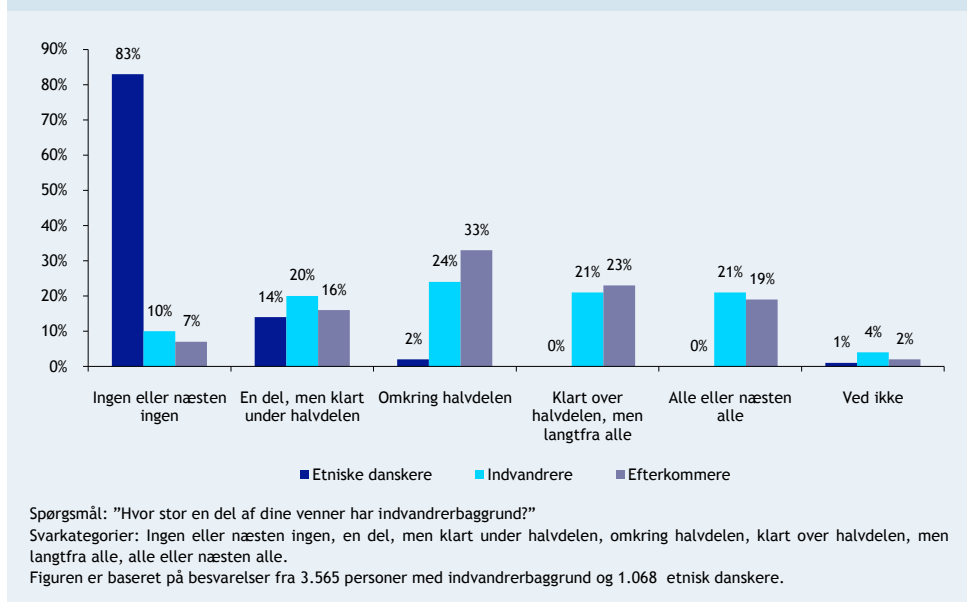
Tabel 3.16: Fælles aktiviteter sammen med naboer inden for de sidste to år, fordelt på herkomst

	Ja, flere gange	Ja, en enkelt gang	Nej, aldrig	Ved ikke	Antal
Indvandrerbaggrund	31 %	19 %	47 %	3 %	3.565
Dansk baggrund	43 %	16 %	39 %	2 %	1.068
Indvandrere	32 %	20 %	45 %	3 %	3.064
Efterkommere	27 %	14 %	56 %	3 %	501

Spørgsmål: "Har du inden for de sidste to år deltaget i fælles aktiviteter sammen med dine naboer, såsom ordning af fællesarealer, vejfester, fællesspisning eller lignende?"
 Svarkategorier: Ja, flere gange, ja, en enkelt gang, nej, aldrig.

Figur 3.7 viser andelen af venner med indvandrerbaggrund i de interviewedes vennekreds. I forhold til interaktion mellem grupperne er det bemærkelsesværdigt, at 83 pct. af etniske danskere ingen eller næsten ingen venner har med indvandrerbaggrund, mens alle eller næsten alle venner er personer med indvandrerbaggrund blandt 21 pct. af indvandrerne og 19 pct. af efterkommerne. Hver tredje efterkommer og hver fjerde indvandrer svarer, at omkring halvdelen af deres venner har indvandrerbaggrund.

Figur 3.7: Andel af vennekredsen, der har indvandrerbaggrund, fordelt på herkomst

Der er ikke nogen stor forskel på personer fra forskellige oprindelseslande, men der er dog en lille tendens til, at personer med indvandrerbaggrund fra Iran, det vestlige Balkan eller Vietnam i mindre grad har venner med indvandrerbaggrund end for de øvrige oprindelseslande, jf. bilag 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk).

3.7.3 Sammenfatning

I forhold til spørgsmålet om social tillid viser der sig betydelige forskelle mellem personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere. Der er således væsentligt flere etniske danskere (72 pct.) end personer med indvandrerbaggrund (40 pct.), som mener, at man generelt kan stole på andre. Tilliden er lidt lavere blandt efterkommere end blandt indvandrere. Forskellen mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund er markant i forhold til tilliden til personer i kvarteret og personer, man møder første gang. Der er derimod ikke nogen nævneværdig forskel, når det gælder tillid til personer med anden religion eller herkomst. De beskrevne forskelle skal ses i sammenhæng med, at tillidsniveauet i europæisk sammenhæng er meget højt i Danmark, og at tillidsniveauet er lavt i en række af de lande, som indvandrerne i undersøgelsen kommer fra.

Der er ikke store forskelle mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund med hensyn til deltagelse i aktiviteter med naboer i kvarteret. Der er dog en stærk tendens til, at størstedelen af de etniske danskere ingen venner har med indvandrerbaggrund. Derimod har indvandrere og efterkommere ofte venner med indvandrerbaggrund. Dette kan have en negativ konsekvens for tolerancen og forståelsen på tværs af etniske skel, men det tyder dog ikke på, at det har betydning for tilliden på tværs af grupperne.

3.8 Borgernes oplevelse af anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold

Et stærkt medborgerskab kræver, at den enkelte borger føler sig som en ligeværdig del af fællesskabet og ikke føler sig diskrimineret. Arbejdsgruppen har derfor i undersøgelsen spurgt til den generelle oplevelse af, om indvandreres indsats anerkendes i samfundet, til oplevelsen af overensstemmelse mellem job og kvalifikationer og til selvoplevet diskrimination.

Til de to sidste aspekter skal knyttes den bemærkning, at problemet med at finde arbejde, der matcher ens kvalifikationer, kun er en diskriminationsproblematik, hvis personen har opnået disse kvalifikationer i Danmark. Hvis ikke, er der tale om en 'anerkendelsesproblematik', idet kvalifikationer erhvervet i oprindelseslandet ofte ikke officielt anerkendes som tilstrækkelig kompetencegivende til at udføre bestemte funktioner i Danmark, fordi de erhvervede kvalifikationer ikke vurderes som tilstrækkelige eller tilstrækkeligt sikre. Dernæst skal det understreges, at oplevet

diskrimination ikke er det samme som faktisk diskrimination. Der kan være erfaringer, som *opleves* som diskrimination, selv om etniske danskere i samme situation ville være behandlet på samme måde - og omvendt kan der forekomme diskrimination, der ikke *opleves* som sådan.

Slutteligt er der blevet spurgt til de interviewedes religion og muligheder for at udøve deres religion. Der er desuden blevet spurgt til de interviewedes tilhørsforhold i form af, hvad de primært føler sig som, samt vigtigheden af børns tilknytning til Danmark og evt. andet oprindelsesland. Det sidste er en mere indirekte måde at spørge til tilhørsforhold.

3.8.1 Anerkendelse

Af tabel 3.17 fremgår det, at 53 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund og 49 pct. med dansk baggrund oplever, at den indsats, som borgere med indvandrerbaggrund yder i det danske samfund, 'i høj' eller 'i nogen grad' bliver anerkendt. Det er bemærkelsesværdigt, at færre etniske danskere mener dette i sammenligning med personer med indvandrerbaggrund. 36 pct. af de etniske danskere mener samtidig, at personer med indvandrerbaggrund kun 'i ringe grad' eller 'slet ikke' bliver anerkendt for deres indsats. Den tilsvarende andel blandt personer med indvandrerbaggrund er 28 pct. Blandt en betydelig del af de interviewede er der således en fælles oplevelse af, at indvandrere og efterkommeres indsats i samfundet mangler anderkendelse.

Tabellen viser også en tendens til, at efterkommere i større grad end indvandrere oplever, at deres indsats ikke bliver anerkendt. Blandt indvandrere er det 27 pct. mod 35 pct. af efterkommerne, som kun i 'ringe grad' eller 'slet ikke' oplever, at deres indsats bliver anerkendt. Det er især personer med iransk og tyrkisk baggrund, som ikke føler, at indsatsen bliver anerkendt.

Tabel 3.17: Oplevet anerkendelse af den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder i samfundet, fordelt på herkomst og oprindelsesland

	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	Ved ikke	Antal
Indvandrerbaggrund	12 %	41 %	23 %	5 %	19 %	3.566
Dansk baggrund	7 %	42 %	35 %	1 %	15 %	1.068
Indvandrere	12 %	40 %	22 %	5 %	20 %	3.064
Efterkommere	10 %	42 %	31 %	4 %	13 %	502
Oprindelsesland						
Danmark	7 %	42 %	35 %	1 %	15 %	1.068
Irak	11 %	44 %	20 %	4 %	20 %	411
Iran	10 %	40 %	29 %	4 %	16 %	290
Libanon/statsløse	14 %	40 %	23 %	5 %	18 %	341
Pakistan	14 %	43 %	25 %	4 %	14 %	352
Tyrkiet	13 %	37 %	26 %	7 %	17 %	1.010
Det vestlige Balkan	11 %	41 %	21 %	3 %	24 %	895
Vietnam	14 %	44 %	17 %	3 %	22 %	235

Spørgsmål: "I hvor høj grad føler du, at andre borgere i Danmark anerkender den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder i samfundet?"

Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ringe grad, slet ikke.

Et andet spørgsmål om anerkendelse er, om borgerne føler, at deres kvalifikationer bliver anerkendt. Arbejdsgruppen har derfor spurgt de interviewede, der i beskæftigelse, om de oplever, at deres nuværende arbejde svarer til deres kvalifikationer.

Det fremgår af tabel 3.18, at 13 pct. af de etniske danskere, der er i beskæftigelse, oplever, at deres arbejde *ikke* svarer til deres uddannelse og kvalifikationer. Blandt personer med indvandrerbaggrund har 31 pct. af de interviewede, der er i beskæftigelse, samme oplevelse. For indvandreres vedkommende kan der som tidligere nævnt være tale om, at en uddannelse fra hjemlandet ikke bliver vurderet tilstrækkelig kompetencegivende til at varetage bestemte funktioner på det danske arbejdsmarked. Det er derfor bemærkelsesværdigt, at tallet er højere for efterkommere end for indvandrere, selv om efterkommere ikke har det samme problem med anerkendelse af kvalifikationer erhvervet i udlandet, da de både er født og opvokset i Danmark.

Tabel 3.18: Oplevelse af, om det nuværende arbejde svarer til uddannelse og kvalifikationer, fordelt på herkomst og oprindelsesland (kun beskæftigede)

	Ja	Nej	Ved ikke	Antal
Indvandrerbaggrund	60 %	31 %	9 %	2.215
Dansk baggrund	84 %	13 %	3 %	668
Indvandrere	60 %	30 %	10 %	1.877
Efterkommere	61 %	33 %	6 %	337
Oprindelsesland				
Danmark	84 %	13 %	3 %	668
Irak	46 %	39 %	15 %	233
Iran	67 %	27 %	6 %	193
Libanon/statsløse	61 %	32 %	7 %	170
Pakistan	62 %	28 %	9 %	233
Tyrkiet	58 %	31 %	11 %	681
Det vestlige Balkan	64 %	30 %	6 %	548
Vietnam	64 %	26 %	10 %	156

Spørgsmål: "Mener du, at dit nuværende arbejde svarer til din uddannelse og dine kvalifikationer?"
Svarkategorier: Ja, nej.

Der er ikke markante forskelle mellem de enkelte oprindelseslande, men problemet nævnes hyppigst af personer med irakisk baggrund, hvor 39 pct. ikke mener, at deres nuværende arbejde svarer til deres kvalifikationer og uddannelse.

3.8.2 Diskrimination

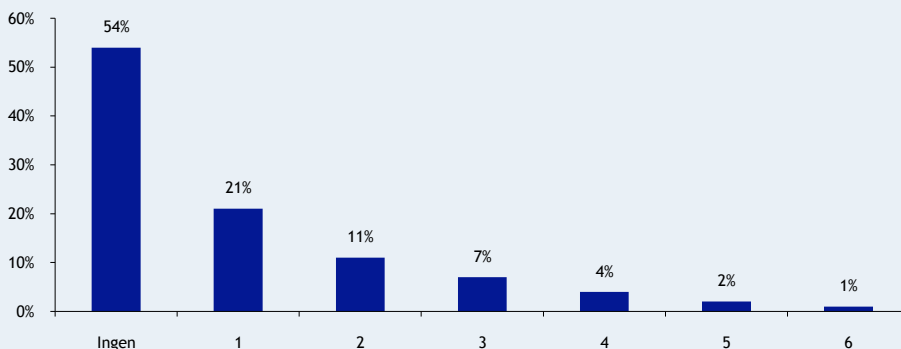
De interviewede med indvandrerbaggrund er blevet spurgt til deres oplevelse af at blive diskrimineret på en række områder i samfundet inden for de seneste 12 måneder. Som tidligere nævnt kan der være erfaringer, som opleves som diskrimination, selv om etniske danskere i samme situation ville være behandlet på samme måde - og omvendt kan der forekomme diskrimination, der ikke opleves som sådan. Den faktiske diskrimination er imidlertid svær at opgøre, da mange ikke klager over at blive diskrimineret, jf. tabel 3.20. Uanset omfanget af den faktiske diskrimination er selve oplevelsen af at blive diskrimineret en stor udfordring for fællesskabsfølelsen i samfundet og derfor interessant at undersøge nærmere.

Arbejdsgruppen har spurgt til de interviewedes oplevelse af - alene på grund af deres etniske baggrund - ikke at få et job, ikke at få en praktikplads og at blive dårligt behandlet på arbejdspladsen. Der er desuden spurgt til, om personen alene grundet sin

etniske baggrund er blevet afvist på et diskotek eller er blevet dårligt behandlet på et sygehus eller af politiet.

Figur 3.8 viser, på hvor mange af disse områder indvandrerne og efterkommerne i undersøgelsen har oplevet at blive diskrimineret inden for de seneste 12 måneder. 54 pct. har ikke oplevet at blive diskrimineret på nogle af områderne de seneste 12 måneder, mens 46 pct. har oplevet at blive diskrimineret - i de fleste tilfælde på 1 eller 2 områder.

Figur 3.8: Antal områder, indvandrere og efterkommere har oplevet at blive diskrimineret på inden for de seneste 12 måneder

Spørgsmål: "Har du inden for de seneste 12 måneder, alene fordi du har indvandrerbaggrund, personligt oplevet: Ikke at få et job, som du var kvalificeret til? Ikke at kunne få en praktikplads i forbindelse med din uddannelse? At blive dårligt behandlet på din arbejdsplads? At blive nægtet adgang til et diskotek? At blive dårligt behandlet på sygehuset? At blive dårligt behandlet af politiet?"

Svarkategorier: Flere gange, en enkelt gang, aldrig.

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.565 personer med indvandrerbaggrund.

Det fremgår af tabel 3.19, at arbejdsmarkedet er det sted, hvor personer med indvandrerbaggrund særligt oplever at blive diskrimineret, hvilket stemmer overens med andre undersøgelser på området.³³ 22 pct. af personerne med indvandrerbaggrund i undersøgelsen har oplevet at blive diskrimineret i jobsøgningsfasen eller på deres arbejdsplads, mens 13 pct. har oplevet ikke at få en praktikplads på grund af deres etniske baggrund. Det lavere tal med hensyn til at få en praktikplads kan dog meget vel

³³ Se fx Tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark (2006): *Udviklingen i udlændinges integration i det danske samfund*.

skyldes, at kun en mindre del af de interviewede med indvandrerbaggrund skulle finde en praktikplads inden for de seneste 12 måneder.

Hver femte efterkommer har oplevet at blive behandlet dårligt på grund af vedkommendes etniske baggrund på et diskotek (20 pct.) og af politiet (21 pct.). Blandt indvandrere har hhv. 10 pct. og 13 pct. oplevet samme behandling. Dette kan skyldes aldersforskellen, som gør, at forholdsvis flere efterkommere end indvandrere er til stede i nattelivet. Sygehuse er det sted, hvor færrest (10 pct.) har oplevet at blive dårligt behandlet.

Tabel 3.19: Oplevet diskrimination en eller flere gange inden for de seneste 12 måneder, fordelt på herkomst og oprindelsesland (kun personer med indvandrerbaggrund)

	Ikke fået job, som man var kvalificeret til	Ikke fået praktikplads	Dårligt behandlet på arbejdsplads	Nægtet adgang til diskotek	Dårligt behandlet på sygehus	Dårligt behandlet af politiet
Indvandrerbaggrund	22 %	13 %	22 %	12 %	10 %	14 %
Indvandrere	22 %	13 %	23 %	10 %	10 %	13 %
Efterkommere	20 %	12 %	20 %	20 %	10 %	21 %
Oprindelsesland						
Irak	29 %	21 %	26 %	13 %	10 %	13 %
Iran	19 %	13 %	25 %	12 %	12 %	16 %
Libanon/ statsløse	27 %	19 %	21 %	11 %	11 %	16 %
Pakistan	22 %	11 %	23 %	12 %	13 %	16 %
Tyrkiet	24 %	12 %	25 %	18 %	11 %	16 %
Det vestlige Balkan	16 %	9 %	19 %	6 %	9 %	10 %
Vietnam	20 %	14 %	21 %	6 %	8 %	9 %

Spørgsmål: "Har du inden for de seneste 12 måneder, alene fordi du har indvandrerbaggrund, personligt oplevet: Ikke at få et job, som du var kvalificeret til? Ikke at kunne få en praktikplads i forbindelse med din uddannelse? At blive dårligt behandlet på din arbejdsplads? At blive nægtet adgang til et diskotek? At blive dårligt behandlet på sygehuset? At blive dårligt behandlet af politiet?"

Svarkategorier: Flere gange, en enkelt gang, aldrig.

Anm.: Procentueringsgrundlaget er samtlige svarpersoner i de pågældende kategorier, uanset om de har ansøgt om et job, søgt om praktikplads eller lignende.

Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.560-3.564 personer med indvandrerbaggrund.

Mænd oplever i langt højere grad end kvinder at blive dårligt behandlet af politiet og blive afvist ved diskoteker. Ser man udelukkende på efterkommere, har hele 38 pct. oplevet dårlig behandling fra politiets side, og 42 pct. har oplevet at blive afvist på diskoteker.

På trods af, at forholdsvis mange har oplevet at blive diskrimineret, er det ikke mange, der har klaget over det. Andelen, der har klaget over at blive diskrimineret, er angivet i tabel 3.20. Det fremgår af tabellen, at 14 pct. af de personer, som har oplevet en eller flere former for diskrimination, har klaget over det. Andelen er lidt højere blandt indvandrere (15 pct.) end blandt efterkommere (12 pct.).

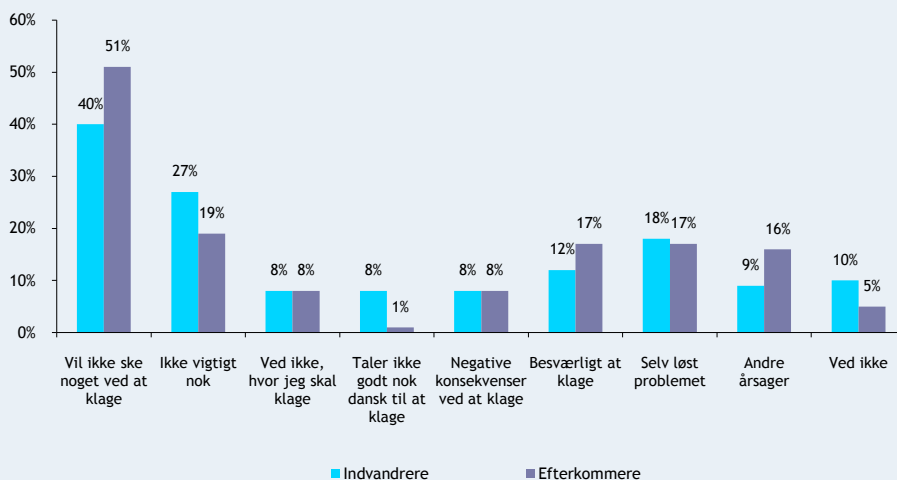
Tabel 3.20: Andel, der har klaget, blandt de indvandrere og efterkommere, der har oplevet diskrimination, fordelt på herkomst

	Andel	Antal
Indvandrerbaggrund	14 %	1.642
Indvandrere	15 %	1.387
Efterkommere	12 %	254

Spørgsmål: "Har du på den baggrund klaget til en myndighed eller organisation?"
Svarkategorier: Ja, nej.

De interviewede er også blevet bedt om at angive begrundelsen for, hvorfor de ikke har klaget, med mulighed for at give flere begrundelser. Besvarelserne på dette spørgsmål er vist i figur 3.9.

Figur 3.9: Årsager til ikke at have klaget trods oplevet diskrimination, fordelt på herkomst (kun personer med indvandrerbaggrund)

Spørgsmål: "Hvorfor har du ikke klaget?"

Svarkategorier (gerne flere svar): Der vil ikke ske noget, hvis jeg klager, det er ikke vigtigt nok til, at jeg vil klage, jeg ved ikke, hvor jeg skal klage, jeg taler ikke godt nok dansk til, at jeg kan klage, det vil have negative konsekvenser for mig, hvis jeg klager, det er for besværligt at klage, jeg har selv løst problemet, andre årsager.

Anm.: Procentgrundlaget er de svarpersoner, der har oplevet diskrimination. Der kunne afgives flere begrundelser, hvorfor svarene ikke summerer til 100 %.

Figuren er baseret på besvarelser fra 1.271 personer med indvandrerbaggrund.

Årsagerne til ikke at klage kan deles op i tre hovedgrupper:

- Manglende forventning om, at det ville føre til noget.
- Oplevelse af, at sagen ikke er vigtig nok, og/eller at problemet er løst.
- Oplevelse af, at det er for besværligt og/eller manglende viden om klagemuligheder/manglende dansk kundskaber.

Hovedparten af dem, der ikke har klaget på trods af oplevet diskrimination, er personer, som ikke har forventet, at der ville komme noget ud af at klage (40 pct. af indvandrere og 51 pct. af efterkommere). Anden hovedgruppe udgøres af de personer, der ikke føler, at sagen er vigtig nok (27 pct. af indvandrere og 19 pct. af efterkommere), og dem, der henviser til, at problemet er blevet løst (18 pct. af indvandrere og 17 pct. af efterkommere). Til den tredje kategori hører flere svar: 8 pct. af indvandrere og efterkommere

ved ikke, hvor de skal klage, 8 pct. af indvandrere har for store sprogproblemer, 12 pct. af indvandrere og 17 pct. af efterkommere svarer, at det ville være for besværligt at klage. Endelig begrundes 9 pct. af indvandrerne og 16 pct. af efterkommerne manglende klage med "andre årsager", mens 8 pct. frygter, at det ville få negative konsekvenser for dem at klage.

Efterkommere adskiller sig således fra indvandrere ved en større forventning om, at en klage over diskrimination ikke vil føre nogen vegne, at det er for besværligt at klage eller angiver andre årsager, mens forholdsvis flere indvandrere mener, at deres sag ikke er vigtig nok, eller at de ikke taler godt nok dansk til at klage. Ellers er forskellene mellem indvandrere og efterkommere relativt beskedne. Der er heller ikke markante forskelle efter oprindelsesland.

3.8.3 Religion

Det må forventes, at der er en sammenhæng mellem de oplevede muligheder for at praktisere sin religion og oplevelsen af at blive anerkendt. Det er derfor interessant at undersøge, om de interviewede er religiøse, og om de oplever problemer med at praktisere deres religion.

Tabel 3.21 viser, at størstedelen af de interviewede tilhører en religion. Den største andel personer uden religion og ateister findes blandt personer med iransk baggrund (34 pct.). Hovedparten af interviewpersonerne fra Pakistan, Tyrkiet, Libanon/statsløse og Irak er muslimer, mens billedet er mere blandet for de øvrige grupper.

Tabel 3.21: Religiøst tilhørsforhold, fordelt på oprindelsesland

	Det							
	Tyrkiet	Pakistan	Det vestlige Balkan	Irak	Libanon/statsløse	Vietnam	Iran	Danmark
Kristendom	0 %	1 %	27 %	13 %	8 %	30 %	8 %	83 %
Islam	92 %	95 %	54 %	76 %	87 %	0 %	47 %	0 %
Anden religion	2 %	1 %	3 %	5 %	0 %	53 %	5 %	2 %
Ingen religion/ateist	3 %	2 %	11 %	3 %	2 %	12 %	34 %	12 %
Ved ikke	3 %	2 %	4 %	2 %	2 %	4 %	6 %	3 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Antal	1.009	353	895	441	342	237	292	1.068

Spørgsmål: "Hvilken religion tilhører du?"

Svarkategorier: Kristen, islam, buddhisme, hinduisme, jødisk, anden religion, ingen religion (spontant), ateist (spontant).

Blandt personer med indvandrerbaggrund er det 57 pct. af de kristne, 55 pct. af muslimerne og 40 pct. af personerne med en anden religion, der svarer, at de praktiserer deres religion. Kristne og muslimer med indvandrerbaggrund praktiserer således i samme grad deres religion. Til sammenligning svarer 30 pct. af de kristne etniske danskere, at de udøver deres religion. Der er dog store forskelle mellem de enkelte oprindelseslande. Fx praktiserer 55 pct. af personerne med tyrkisk baggrund mod 75 pct. af personerne med pakistansk baggrund deres religion, selvom disse to oprindelsesgrupper indeholder en næsten lige stor andel religiøse.

Kristne og muslimer med indvandrerbaggrund oplever i meget forskelligt omfang problemer med at udøve deres religion i Danmark. Blandt personer med indvandrerbaggrund oplever 4 pct. af de kristne, 20 pct. af muslimerne og 3 pct. af personerne med en anden religion 'i høj grad' eller 'i nogen grad' problemer med at praktisere deres religion.

Muslimer med indvandrerbaggrund oplever særligt, at manglende respekt for deres religion er et problem, men også på andre områder oplever de i markant højere grad problemer - fx i forhold til spisevaner, bøn, påklædning og manglende adgang til moské, jf. tabel 3.22.

Tabel 3.22: Andel personer med indvandrerbaggrund, som oplever problemer i forhold til at kunne praktisere deres religion, fordelt på herkomst og religion

	Ingen kirke/ moské/ bedehus	Problemer ifm. daglig bøn	Problemer ifm. påklædning	Problemer ifm. spisevaner	Manglende respekt	Andre problemer	Antal
Indvandrere	3 %	3 %	3 %	3 %	8 %	3 %	3.064
Efterkommere	8 %	7 %	7 %	12 %	20 %	7 %	502
Kristne	1 %	0 %	0 %	1 %	2 %	1 %	430
Muslimer	5 %	5 %	5 %	6 %	13 %	5 %	2.521
Anden religion	2 %	0 %	0 %	0 %	1 %	1 %	209

Spørgsmål: "Oplever du nogensinde problemer med at udøve eller praktisere din religion i Danmark? Hvilke problemer?"

Svarkategorier (gerne flere svar): Ingen kirke, moské eller bedehus i nærheden, problemer i forbindelse med daglig bøn, problemer i forbindelse med påklædning, problemer i forbindelse med spisevaner, manglende respekt, andre problemer.

Anm.: Alle personer med indvandrerbaggrund indgår i de første to rækker, uanset om de har svaret, at de tilhører en religion eller ej. I de tre sidste rækker indgår kun personer med indvandrerbaggrund, som har svaret, at de tilhører en religion.

Hvis man ser på herkomst uanset religion, er det 13 pct. af indvandrerne mod 26 pct. af efterkommerne, som oplever at have problemer med at praktisere deres religion. Forskellen kan delvist skyldes, at væsentligt flere efterkommere (63 pct.) end indvandrere (46 pct.) praktiserer deres religion.

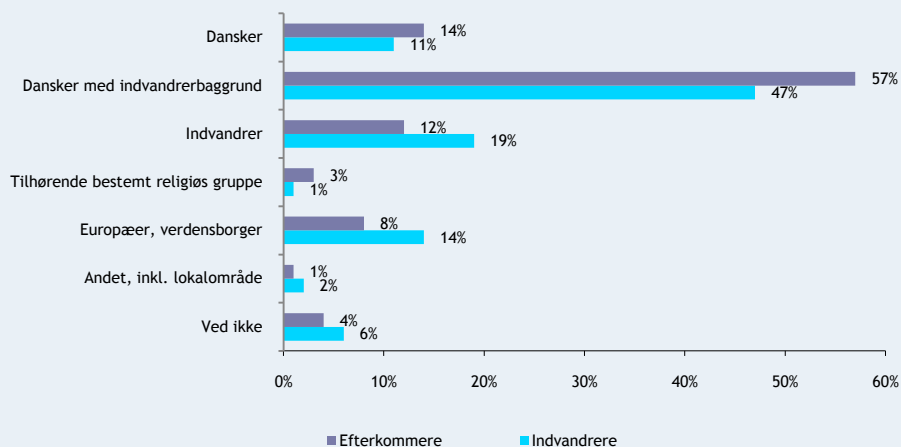
3.8.4 Tilhørsforhold

For at føle sig som en del af fællesskabet er det vigtigt, at man føler, man hører til i landet. Når en del af indvandrere og efterkommere i Danmark oplever, at deres indsats ikke bliver anerkendt, og føler, at de bliver diskrimineret forskellige steder i det danske samfund, kan man frygte den konsekvens, at de slet ikke føler, de hører til i Danmark.

Arbejdsgruppen har derfor set på, i hvilken grad borgere med indvandrerbaggrund definerer sig som danskere. Følelsen af ens tilhørsforhold er her i undersøgelsen belyst på to måder. Først er svarpersonerne spurgt direkte om, hvad de mest føler sig som: dansker, indvandrer, dansker med indvandrerbaggrund, tilhørende en bestemt religion eller mere kosmopolitisk tilhørsforhold. Dernæst er de interviewede spurgt indirekte ved at høre, hvad der er vigtigt for deres børn at holde fast i. Her er det muligvis mere naturligt (og måske også mere legitimt) at holde fast i sin kulturelle baggrund mv., end når man bliver spurgt direkte, hvorvidt man føler sig som dansker.

Den mest udbredte identitet blandt de interviewede er 'dansker med indvandrerbaggrund' - både blandt indvandrere (47 pct.) og efterkommere (57 pct.), jf. figur 3.10. Kun 11 pct. af indvandrerne og 14 pct. af efterkommerne føler sig som 'dansker', mens 19 pct. af indvandrerne og 12 pct. af efterkommerne føler sig som 'indvandrer'. Samlet set er der væsentligt flere efterkommere (71 pct.) end indvandrere (58 pct.), der føler sig som 'dansker' eller 'danskere med indvandrerbaggrund', mens en større andel af indvandrerne end af efterkommerne har en mere kosmopolitisk identitet (europæer eller verdensborger). Det er bemærkelsesværdigt, at en forsvindende lille del føler sig som tilhørende en bestemt religiøs gruppe (1 pct. af indvandrerne og 3 pct. af efterkommerne).

Figur 3.10: Identitet (Hvad føler borgere med indvandrerbaggrund sig mest som?), fordelt på herkomst

Spørgsmål: "Hvad føler du dig mest som?"

Svarkategorier: Dansker, dansker med indvandrerbaggrund, indvandrer, tilhørende bestemt religiøs gruppe, spontant: tilhørende bestemt lokalområde, europæer, verdensborger, andet.

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.561 personer med indvandrerbaggrund.

Når der skal svares på spørgsmålene om vigtigheden af, at den interviewedes børn føler tilknytning til hhv. Danmark og oprindelseslandet, mener de fleste, at tilknytning til Danmark er 'meget vigtigt'. 63 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund mener, at det er 'meget vigtigt' med tilknytning til Danmark, mens 30 pct. mener, det er 'meget vigtigt' med tilknytning til oprindelseslandet, jf. tabel 3.23.

I alt mener 88 pct. af indvandrerne og 82 pct. af efterkommerne, at det er 'vigtigt' eller 'meget vigtigt', at deres børn føler sig knyttet til Danmark, hvilket kan være lidt bekymrende set i lyset af, at efterkommere selv er født og opvokset i Danmark. Andelen, der mener at det er 'vigtigt' eller 'meget vigtigt', at deres børn føler tilknytning til oprindelseslandet, er hhv. 69 pct. og 68 pct. blandt indvandrere og efterkommere.

Tabel 3.23: Identitet (Hvilken tilknytning er vigtig for børnene?), fordelt på herkomst og oprindelsesland (kun personer med indvandrerbaggrund)

	Del af det danske samfund			Knyttet til oprindelsesland			Antal
	Meget vigtigt	Vigtigt	I alt	Meget vigtigt	Vigtigt	I alt	
Indvandrerbaggrund	63 %	24 %	87 %	30 %	39 %	68 %	3.562
Indvandrere	64 %	24 %	88 %	30 %	39 %	69 %	3.063
Efterkommere	59 %	23 %	82 %	30 %	38 %	68 %	499
Oprindelsesland							
Irak	57 %	29 %	86 %	29 %	41 %	70 %	442
Iran	69 %	19 %	88 %	22 %	36 %	58 %	291
Libanon/statsløse	67 %	22 %	89 %	41 %	36 %	77 %	340
Pakistan	61 %	27 %	88 %	28 %	42 %	70 %	352
Tyrkiet	60 %	25 %	85 %	34 %	37 %	71 %	1.007
Det vestlige Balkan	65 %	22 %	87 %	27 %	40 %	67 %	895
Vietnam	66 %	20 %	86 %	25 %	38 %	63 %	235

Spørgsmål: "Er det meget vigtigt, vigtigt eller ikke vigtigt for dig, at dine børn føler sig som en del af det danske samfund? - At dine børn føler sig knyttet til det land, din familie kommer fra?"

Svarkategorier: Meget vigtigt, ikke så vigtigt, ikke vigtigt.

Ved at stille spørgsmål om tilknytning til Danmark og oprindelseslandet separat er det muligt at undersøge, hvordan den vurderede vigtighed af tilknytning til det ene land hænger sammen med vurderet vigtighed af tilknytning til det andet land. Sagt med andre ord, er det muligt at undersøge, om tilknytningen er gensidigt udelukkende eller ej. Der er en lille positiv statistisk sammenhæng mellem spørgsmålene. Det vil sige, at der *ikke* er en tendens til, at større vægt på tilknytning til oprindelseslandet betyder, at man lægger mindre vægt på tilknytning til Danmark - snarere tværtimod.

Tilknytning er dog et meget bredt begreb, som kan handle om alt fra at have kontakt til familie i oprindelseslandet til at fastholde normer og traditioner fra dette land. Det kan således ikke afvises, at der i hverdagen vil opstå reelle modsætningsforhold mellem tilknytningen til oprindelseslandet på den ene side og Danmark på den anden, men når der spørges i generelle termer, er der ikke et sådant modsætningsforhold. Både indvandrere og efterkommere ser meget gerne, at deres børn knytter sig til det danske samfund, mens de samtidig har en tilknytning til oprindelseslandet.

3.8.5 Sammenfatning

Alt i alt viser svarene i undersøgelsen, at der er en række udfordringer, der har relation til følelsen af anerkendelse og oplevelse af diskrimination i det danske samfund. 28 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund oplever ikke, at personers med indvandrerbaggrund indsats i samfundet bliver anerkendt, hvilket støttes af 36 pct. af de etniske danskere.

Omfanget af oplevet diskrimination er forholdsvis højt, specielt blandt mandlige efterkommere. Det mest bekymrende er den temmelig udbredte oplevelse blandt efterkommere af at blive afvist på diskoteker og blive behandlet dårligt af politiet. Ellers er det specielt problemer med oplevet diskrimination på arbejdsmarkedet, der falder i øjnene. Det er desuden bemærkelsesværdigt, at mange oplever, at deres nuværende arbejde ikke passer til deres kvalifikationer og uddannelse. Når det gælder indvandrere med uddannelse fra udlandet, er dette mindre overraskende, da mange kan have en uddannelse, som ikke anerkendes i Danmark. Bekymringen er, at denne oplevelse også er relativt hyppig blandt efterkommere, hvor hver tredje oplever, at de har et arbejde, der ikke matcher deres uddannelse og kvalifikationer.

Det er en meget lille andel, der klager over at blive diskrimineret, primært fordi de ikke forventer, at det vil føre til noget.

Det mest positive resultat i forhold til identitet og tilhørsforhold er, at en meget stor del af personerne med indvandrerbaggrund synes, det er vigtigt, at deres børn føler sig som en del af det danske samfund.

Kapitel 4: Hvad har betydning for medborgerskabet?

I dette kapitel går arbejdsgruppen tættere på de forskelle i medborgerskab, som blev identificeret i kapitel 3. Der vil i kapitlet blive fokuseret på at afdække de faktorer, der kan forklare forskelle i medborgerskab. I den forbindelse undersøges det, hvad der kan forklare forskelle i medborgerskab mellem personer med forskellig etnisk baggrund. Er det forskelle i beskæftigelse og andre socioøkonomiske ressourcer, der er afgørende? Er det sprogsproblemer? Er det de høje andele af indvandrere og efterkommere koncentreret i bestemte boligområder, der blokerer for deltagelse i samfundet? Er forskellene overvejende kulturelt bestemte? Spiller forskelle i religion - og religiøsitet - en rolle i forhold til medborgerskab?

Den forklarende analyse kan bidrage til at pege på løsningsmuligheder, der skal styrke medborgerskabet:

- Skal man søge at mindske andelen af personer med indvandrerbaggrund i bestemte boligområder?
- Skal man satse på bedre tilegnelse af det danske sprog hos indvandrerne og efterkommerne?
- Eller skal man snarere satse på at få flere i arbejde?

Det undersøges desuden i dette kapitel, hvad der karakteriserer de passive borgere set ud fra de forskellige medborgerskabsaspekter.

I forklaringen af forskelle i medborgerskab vil der blive fokuseret på følgende faktorer:

- Socioøkonomiske faktorer
- Danskundskaber
- Sociale netværk
- Kulturforskelle
- Andre faktorer

Socioøkonomiske faktorer

Indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande har generelt en lavere erhvervs- og beskæftigelsesfrekvens end etniske danskere og dermed også en lavere gennemsnitsind-

komst. Hypotesen er, at forskellene i borgernes socioøkonomiske situation forklarer forskelle i medborgerskab. At være uden beskæftigelse er ikke ensbetydende med, at man er marginaliseret i et medborgerskabsperspektiv, hvilket bl.a. Magtudredningen har vist.³⁴ Der er dog en sammenhæng mellem at være marginaliseret på arbejdsmarkedet og være en mere passiv medborger. Dette er også tilfældet i Danmark, selvom både nordiske og europæiske forskningsprojekter konkluderede, at Danmark var det land i Europa, der i størst grad har forhindret marginalisering på arbejdsmarkedet i at forplante sig til marginalisering i samfundet.³⁵

Arbejdsgruppens forventning er derfor, at personer med dårligere socioøkonomisk status i mindre grad involverer sig i samfundet. Socioøkonomisk status er i undersøgelsen målt ved beskæftigelsessituation, stilling og indkomst.

Danskkundskaber

Danskkundskaber er en central faktor at inddrage i undersøgelsen, da de både direkte og indirekte forventes at have indflydelse på muligheden for at følge med i og deltage i samfundslivet. Der er desuden en sammenhæng mellem sandsynligheden for bl.a. at have en højere stilling eller højere indkomst og den enkeltes sproglige kvalifikationer.³⁶ Personer med svage danskkundskaber forventes derfor at have en lavere stilling og indkomst. Forventningen er også, at svage danskkundskaber gør det sværere at følge med i medierne og deltage i politiske og sociale aktiviteter.

Sociale netværk

I de forklarende analyser inkluderes også variable, som beskriver den etniske sammensætning i boligkvarteret og vennekredsen, da disse ud fra en "kontakttese" forventes at kunne have betydning. Forventningen er, at personer med indvandrerbaggrund, som ofte har kontakt med etniske danskere, vil få større kendskab til samfundets formelle og uformelle normer og handlemuligheder og dermed have bedre mulighed for at indgå som aktive medborgere i det danske samfund.

³⁴ Jørgen Goul Andersen (2003): *Over-Danmark og under-Danmark?* Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

³⁵ D. Gallie og S. Paugam (eds.) (2000): *Welfare regimes and the Experience of Unemployment in Europe*. Oxford: Oxford University Press

Heikki Ervasti (2006): *Unemployment, well-being and job-search: A comparison of Denmark and Finland, unpublished chapter*. Dep. of Economics, Politics og Public Administration, Aalborg University.

³⁶ Vibeke Jakobsen (2002): *Uddannelse og danskkundskaber. Om uddannelse og danskkundskabers betydning for etniske minoriteters integration i det danske samfund*. Amid Working Papers Series 10/2002.

Kulturforskelle

En persons opvækst og kulturelle baggrund kan forventes at spille en afgørende rolle for vedkommendes værdier og identitet og derfor også for vedkommendes tilgang til og syn på samfundet. Kulturforskelle er dog svære at måle præcist. Effekten af kulturen må findes inden for det, der er *tilbage*, når vi har undersøgt betydningen af andre forklaringsfaktorer.

Indvandrere og efterkommere i undersøgelsen er udvalgt sådan, at de har levet minimum tre år i Danmark og dermed haft tid til at lære dansk og integrere sig i samfundet. Det gør det vanskeligt at vurdere præcis, hvor stor en rolle kulturen fra oprindelseslandet spiller for deres deltagelse i det danske samfund. Kulturforskelle måles i de forklarende analyser ved religion og oprindelsesland.

Andre faktorer

En række baggrundsoplysninger, herunder køn og alder, er inddraget i undersøgelsen. Der kan nemlig være store forskelle mellem mænd og kvinder, hvilket fx er tilfældet i forhold til uddannelse. Desuden inddrages selvoplyst medbragt uddannelse, hvor det findes relevant.

I det følgende gennemføres først den forklarende analyse af medborgerskab, når forskellige aspekter af medborgerskab samles i et indeks for medborgerskab. De passive borgere i forhold til det samlede indeks for medborgerskab beskrives også. Dernæst gennemføres der en række forklarende analyser af medborgerdyder samt af politisk deltagelse, og de passive borgere på disse områder beskrives i forhold til centrale karakteristika. Efterfølgende præsenteres forklarende analyser af social deltagelse, herunder sociale netværk, deltagelse i lokalmiljøet, deltagelse i kultur- og fritidstilbud og deltagelse i foreningslivet. De passive borgere beskrives i forhold til en række af disse områder. Afslutningsvis præsenteres en forklarende analyse af oplevet medborgerskab, hvilket omfatter analyser af oplevede påvirkningsmuligheder, tillid til samfundsinstitutioner, social tillid samt anerkendelse, ligebehandling og oplevet diskrimination. For en række af disse aspekter af oplevet medborgerskab gennemføres også analyser af de passive borgere.

4.1 Medborgerskab - overordnede tendenser

For at give et samlet overblik over, hvilke faktorer der fremmer og hæmmer medborgerskabet, er der gennemført en samlet forklarende analyse for de mest centrale elementer af medborgerskab.

Til denne analyse er der konstrueret et samlet indeks, hvor indeks for politisk interesse, følge med i politik i medierne, deltagelse i fritidsaktiviteter, foreningsdeltagelse og politisk deltagelse indgår. De enkelte indekser er standardiseret, således at hvert aspekt tæller lige meget i det samlede indeks. Analyserne viser, at der er en forholdsvist stor sammenhæng mellem placeringen på de forskellige indeks, dvs. hvis man fx er medlem af mange foreninger, er der en større sandsynlighed for, at man også er meget politisk aktiv.

Det samlede indeks er konstrueret således, at det har værdierne 0-100, hvilket er muligt med den store mængde spørgsmål, som indgår i indekset. En højere værdi i det samlede indeks er ensbetydende med en højere grad af medborgerskab, dvs. mere interesse eller deltagelse. Forskelle mellem gennemsnitsværdier kan fortolkes som procentpointforskelle på grund af 0-100 skalaen. Ved hjælp af denne analyse er det muligt at beskrive, hvilke faktorer der generelt har betydning for niveauet af medborgerskab.

I det samlede indeks for medborgerskab er gennemsnitsværdien for indvandrere 32, mens den er 38 for efterkommere og 43 for etniske danskere. Der er således en tendens til, at medborgerskabsniveauet for etniske danskere er ca. 10 point højere end for indvandrere og 5 point højere end for efterkommere. Men *hvorfor* finder vi denne forskel? En del af forklaringen på dette kan fx være sociale og økonomiske faktorer. Derfor er det interessant at undersøge forskellens størrelse, når der tages højde for en række forklarende faktorer.

4.1.1 Hvad forklarer niveauet af medborgerskab?

Analyserne viser, at de mest centrale faktorer i forklaringen af medborgerskab er dansk-kundskaber, stilling og indkomst, men også sammensætningen i kvarteret og vennekredsen i forhold til etnisk baggrund og religion har betydning. Når der tages højde for disse forhold, reduceres forskellen mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund kraftigt, og der står kun en lille forskel på 2 point tilbage mellem indvandrere og etniske danskere, mens forskellen mellem efterkommere og etniske danskere kommer ned på 1 point. Der er stadig forskel, men den største del af forskellen i deltagelse skyldes altså andre faktorer end borgernes etniske baggrund. Det, der er tilbage af forskellen, kan derfor skyldes forskellige kulturelle faktorer. Noget lignende er set i Sverige.³⁷

³⁷ Per Adman og Per Strömblad (2000): *Utanför demokratin? Del 3, Ressurser för politisk integration*. Norrköping: Integrationsverket.

I de følgende afsnit vurderes effekten af de faktorer, som blev beskrevet i indledningen til dette kapitel.

Socioøkonomiske faktorer

Både beskæftigelse, stilling og indkomst har indflydelse på medborgerskabsniveauet, og særligt i forhold til stilling er der stor forskel mellem grupperne, når der er taget højde for en række andre forhold.

Det fremgår af tabel 4.1, at medborgerskabsniveauet er særligt højt for højere funktionærer (gennemsnitsværdi 43), mens det laveste niveau findes blandt ufaglærte arbejdere (gennemsnitsværdi 32). Forskellen på de to grupper er således 11 point.

Tabel 4.1: Gennemsnit i det samlede indeks for medborgerskab, fordelt på stilling

	Gennemsnitsværdi	Antal
Ufaglært	32	1.910
Faglært	35	1.036
Lavere funktionær	38	368
Højere funktionær	43	536
Selvstændig	37	331
Studerende/elev	37	292

Resultater af MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, vennekredsens sammensætning, danskundskaber, religion, beskæftigelse og indkomst. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2. I det samlede indeks for medborgerskab indgår indeks for politisk interesse, følge med i politik i medierne, deltagelse i fritidsaktiviteter, foreningsdeltagelse og politisk deltagelse. Stilling angiver stilling i seneste job i Danmark. Hvis personen aldrig har været i beskæftigelse i Danmark, indgår vedkommende i kategorien ufaglært.

Der er desuden en tendens til, at højere indkomst hænger sammen med højere værdi i medborgerskabsindekset. Når man tager højde for de øvrige faktorer, er der dog alene tale om en forskel på 4 point mellem den højeste og laveste indkomst. Beskæftigelse hænger også sammen med et højere niveau på det samlede medborgerskabsindeks, der er dog kun tale om en forskel på ganske få point. Separate forklarende analyser for etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund viser, at når de øvrige faktorer inkluderes i analysen, hænger medborgerskabsniveauet for etniske danskere ikke sammen med beskæftigelse, mens der er en sådan sammenhæng for personer med indvandrerbaggrund.

Uddannelsesniveau er ikke inkluderet i analysen, da det er svært at sammenligne selvoplyst medbragt uddannelse med registreret dansk uddannelse. Uddannelsesniveauet op-

fanges dog i det store og hele af de interviewedes stilling og indkomst, da begge faktorer har en tendens til at afspejle vedkommendes uddannelse. Uddannelse, stilling og indkomst udgør i næsten alle lande de afgørende *ressourcer* for politisk deltagelse.³⁸ Det gælder også stort set alle former for deltagelse i Danmark, selvom nogle former er mere ressourcekrævende end andre, og selvom uligheden i deltagelse i Skandinavien (og Holland) er mindre end i andre lande.³⁹

Sammenlagt forklarer de socioøkonomiske faktorer altså en stor del af forskellene i medborgerskab.

Danskkundskaber

Danskkundskaber er af central betydning for medborgerskabet, fordi danskkundskaber er afgørende for, hvorvidt man er i stand til at forholde sig til politik og samfundet generelt i Danmark. Bedre danskkundskaber fremmer også indirekte deltagelsen i samfundet via beskæftigelse, og chancen for at få en højere stilling og indkomst stiger også ved bedre danskkundskaber.

Når man tager højde for de øvrige faktorer i analysen, har personer uden problemer med at forstå dansk en gennemsnitsværdi på 38, mens personer med store problemer med at forstå dansk har en gennemsnitsværdi på 24 i det samlede indeks for medborgerskab, jf. figur 4.1. Forskellen er altså 14 point, hvilket understreger vigtigheden af at kunne forstå dansk, hvis man skal kunne deltage fuldt ud i samfundets tilbud.

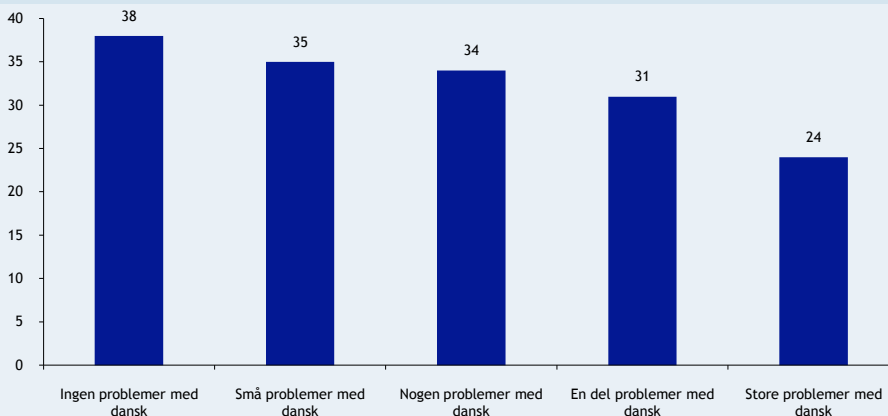
³⁸ Sidney Verba, Norman H. Nie & Jae-On Kim (1978): *Participation and Political Equality: A Seven Nation Comparison*. New York: Cambridge Univ. Press; reprint ed., Chicago: Univ. of Chicago Press, 1987

Sidney Verba, Kay Lehman Schlozman, and Henry E. Brady (1995): *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press.

³⁹ Jan Teorell, Paul Sum & Mette Tobiasen: "Participation and Political Equality: An Assessment of Large-Scale Democracy", i Jan W. van Deth, José Ramón Montero og Anders Westholm (eds.) (2007): *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*. London: Routledge.

Jørgen Goul Andersen (2004): *Et ganske levende demokrati*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Figur 4.1: Gennemsnit i det samlede indeks for medborgerskab, fordelt på danskundskaber

Resultater af MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, vennekredsens sammensætning, danskundskaber, religion, beskæftigelse, stilling og indkomst. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2. I det samlede indeks for medborgerskab indgår indeks for politisk interesse, følge med i politik i medierne, deltagelse i fritidsaktiviteter, foreningsdeltagelse og politisk deltagelse.

Danskundskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til intervieweren: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Havde interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogvanskeligheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er danskundskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede. Etniske danskere har ikke besvaret spørgsmål om sprogproblemer og er placeret i kategorien "ingen problemer med dansk".

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.425 personer med indvandrerbaggrund og 1.049 etniske danskere.

Når man ser på, hvilke grupper der har dårligste danskundskaber, er det særligt kvinder med indvandrerbaggrund, som er 65 år eller ældre, der vejer tungt i statistikken. Gruppen af personer med store sprogproblemer består dernæst hovedsageligt af kvinder og mænd i alderen 40-64 år, jf. tabel 4.2.

Tabel 4.2: Personer med indvandrerbaggrund med store problemer med at forstå dansk, fordelt på alder og køn

	Procent		Antal	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
18-24 år	0 %	1 %	0	2
25-29 år	2 %	4 %	4	7
30-39 år	3 %	6 %	12	32
40-49 år	5 %	11 %	28	39
50-64 år	8 %	12 %	33	28
65 år +	4 %	42 %	3	33
I alt	4 %	9 %	80	141

Danskkundskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til intervieweren: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Havde interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogvanskeligheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er danskkundskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede.

Analyserne viser også, at der ikke er nogen tendens til en højere grad af medborgerskab, jo længere personerne har opholdt sig i landet, når der tages højde for de øvrige faktorer i analysen. Selv når der ikke tages højde for andre faktorer, er der kun en meget svag tendens til et højere medborgerskabsniveau blandt personer, som har opholdt sig i Danmark i lang tid. Da analysen af det samlede medborgerskabsindeks viser, at der ikke er nogen statistisk signifikant effekt af opholdstid, inkluderes denne faktor ikke i de følgende analyser.

Sociale netværk

Den forklarende analyse viser, at der kun er en meget begrænset effekt af kvarterets etniske sammensætning, når der tages højde for bl.a. socioøkonomiske faktorer og danskkundskaber. Det samme gør sig gældende for vennekredsens sammensætning, hvor der er en tendens til en højere grad af medborgerskab blandt personer med danske venner. Effekten er dog ret moderat, når der tages højde for forskelle i bl.a. danskkundskaber, jf. tabel 4.3. Således er der kun en forskel på 4-5 point mellem personer, som ikke eller næsten ikke har etnisk danske venner, og personer, som har etniske danskere i vennekredsen. Dette tyder på, at sociale netværk ikke har afgørende betydning for medborgerskabet.

Tabel 4.3: Gennemsnit i det samlede indeks for medborgerskab, fordelt på vennekredsens sammensætning

Andel venner med indvandrerbaggrund	Gennemsnit	Antal
Ingen eller næsten ingen	36	1.222
En del, men klart under halvdelen	37	835
Omkring halvdelen	36	895
Klart over halvdelen, men langt fra alle	36	722
Alle eller næsten alle	32	710

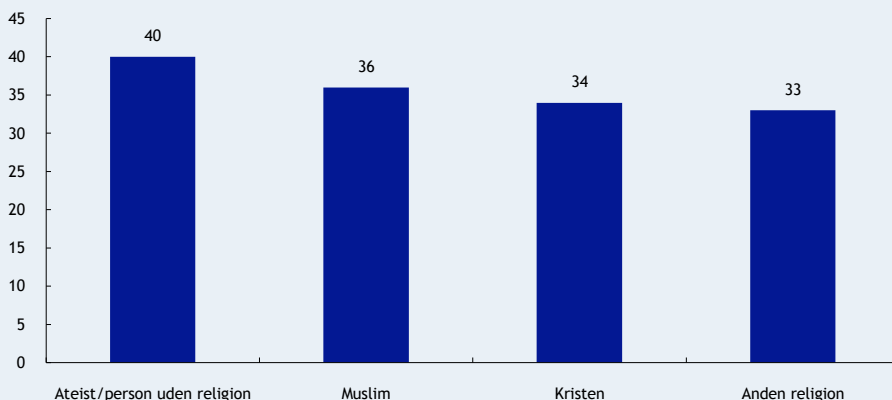
Resultater af MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, danskundskaber, religion, beskæftigelse, stilling og indkomst. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2. I det samlede indeks for medborgerskab indgår indeks for politisk interesse, følge med i politik i medierne, deltagelse i fritidsaktiviteter, foreningsdeltagelse og politisk deltagelse. Spørgsmål: "Hvor stor en del af dine venner har indvandrerbaggrund?" (Svarkategorier: Ingen eller næsten ingen, en del, men klart under halvdelen, omkring halvdelen, klart over halvdelen, men langt fra alle, alle eller næsten alle).

Kulturforskelle

Analyserne viser, at der er forskel på gennemsnitsværdien i det samlede indeks for medborgerskab afhængig af religion, når der er taget højde for de øvrige faktorer i analysen. Det fremgår af figur 4.2, at ateister og personer uden religion har den højeste gennemsnitsværdi, efterfulgt af muslimer, kristne og personer med anden religion.

Religion har således en betydning for medborgerskabsniveauet, men der er tale om meget små forskelle, fx er forskellen på ateister/personer uden religion og muslimer 4 point, mens forskellen på muslimer og kristne kun er 2 point.

Figur 4.2: Gennemsnit i det samlede indeks for medborgerskab, fordelt på religion

Resultater af MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, vennekredsens sammensætning, danskuddskaber, beskæftigelse, stilling og indkomst. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2.

I det samlede indeks for medborgerskab indgår indeks for politisk interesse, følge med i politik i medierne, deltagelse i fritidsaktiviteter, foreningsdeltagelse og politisk deltagelse.

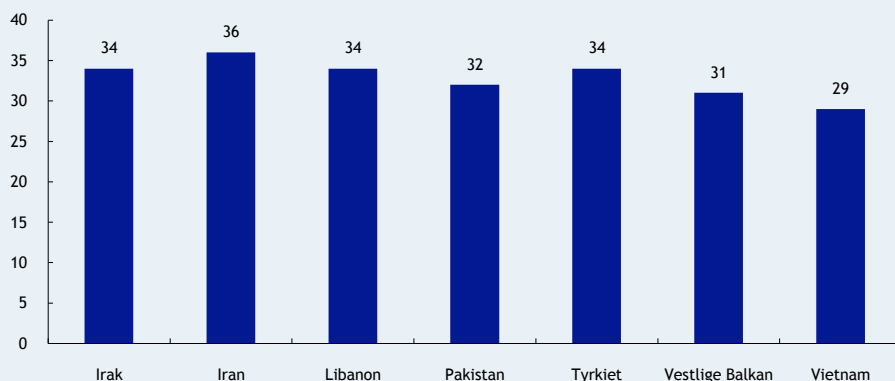
Spørgsmål: "Hvilken religion tilhører du?" (Svarkategorier: Kristen, islam, buddhisme, hinduisme, jødisk, anden religion, ingen religion (spontan), ateist (spontan)).

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.425 personer med indvandrerbaggrund og 1.049 etniske danskere.

Der er en sammenhæng mellem personerne med indvandrerbaggrunds oprindelsesland og gennemsnitsværdien på medborgerskabsindekset. Personer med iransk baggrund med en gennemsnitværdi på 40 er mest aktive, mens personer med vietnamesisk baggrund med en gennemsnitværdi på 29 er mindst aktive. Når der tages højde for andre faktorer såsom alder og socioøkonomiske faktorer, bliver forskellen dog reduceret. Analyserne viser, at personer med iransk baggrund stadig er de mest aktive, men forskellen til personer med vietnamesisk baggrund reduceres til 7 point, jf. figur 4.3.

Forskellen mellem indvandrere og efterkommere fra de udvalgte oprindelseslande kan således ikke alene tilskrives de socioøkonomiske og andre faktorer, som er inkluderet i analyserne, selvom disse faktorer forklarer en del af forskellen mellem indvandrere og efterkommere fra forskellige oprindelseslande. De resterende forskelle må tilskrives faktorer, som ikke er inkluderet i analyserne, bl.a. kulturelle forskelle. Ud fra disse analyser kan det således ikke afvises, at kulturelle forskelle har betydning for medborgerskabet, men betydningen af fx danskuddskaber eller stilling er betydelig større.

Figur 4.3: Gennemsnit i det samlede indeks for medborgerskab, fordelt på oprindelsesland (kun personer med indvandrerbaggrund)

Resultater af MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, vennekrede sammensætning, danskundskaber, religion, beskæftigelse, stilling og indkomst. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2. I det samlede indeks for medborgerskab indgår indeks for politisk interesse, følge med i politik i medierne, deltagelse i fritidsaktiviteter, foreningsdeltagelse og politisk deltagelse. Figuren er baseret på besvarelser fra 3.424 personer med indvandrerbaggrund.

Øvrige faktorer

Når der tages højde for de øvrige faktorer, bidrager alder og køn næsten ikke med yderligere forklaring på forskellene i graden af medborgerskab. Separate analyser for etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund viser, at mens køn ikke har nogen betydning for medborgerskabet blandt etniske danskere, er værdien på medborgerskabsindekset gennemsnitligt 2 point højere for mænd end for kvinder blandt personer med indvandrerbaggrund.

4.1.2 Hvem er de passive medborgere?

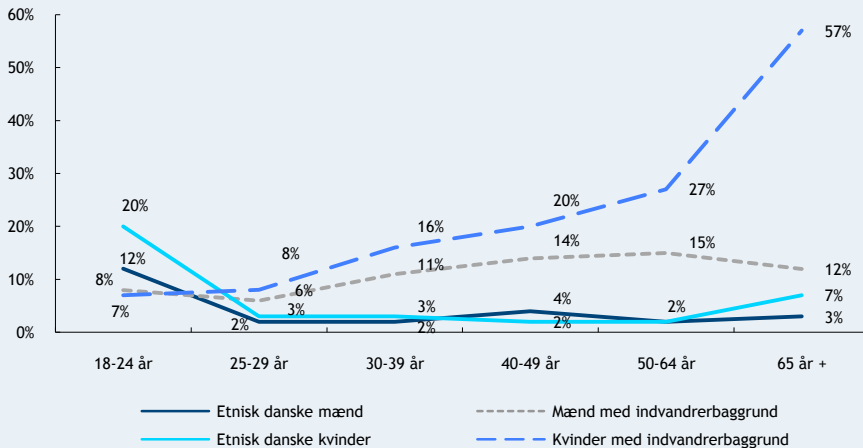
I dette afsnit undersøges gruppen af borgere, som har meget lave værdier i medborgerskabsindekset. Der ses nærmere på de interviewede, som har en værdi i den laveste sjettedel af medborgerskabsindekset, dvs. personer som har en værdi under 16. I undersøgelsen er det 15 pct. af personerne med indvandrerbaggrund og 4 pct. af de etniske danskere, som tilhører denne gruppe.⁴⁰

⁴⁰ Analyserne i dette afsnit er alene deskriptive, og der tages således ikke højde for forskelle i andre faktorer end de præsenterede. Fx tages der ikke højde for forskelle i socioøkonomiske faktorer, når sammenhængen mellem alder og værdi på medborgerskabsindekset præsenteres.

Hvis man yderligere opdeler på køn og alder, ses der et klart billede af, at unge med indvandrerbaggrund i høj grad ligner etniske danskere, mens der er store forskelle, når man sammenligner de ældre generationer.

Det fremgår af figur 4.4, at relativt færre 18-24-årige kvinder og mænd med indvandrerbaggrund kan betegnes som passive borgere sammenlignet med etniske danske kvinder og mænd. Blandt de 25-29-årige er der relativt flere passive personer med indvandrerbaggrund end etniske danskere. Forskellen bliver dog først for alvor markant blandt de interviewede i alderen fra 30 år og opefter, hvor andelen af de marginaliserede er nogenlunde konstant blandt etniske danskere, mens den er stigende blandt personer med indvandrerbaggrund. Særligt blandt ældre kvinder med indvandrerbaggrund er der en stor andel passive. 57 pct. af kvinderne med indvandrerbaggrund over 64 år, der dog udgør en begrænset gruppe personer, er således passive i medborgerskabssammenhæng.

Figur 4.4: Andel passive borgere i det samlede indeks for medborgerskab, fordelt på herkomst, køn og alder

Passive borgere har en værdi under 16 på et samlet indeks for medborgerskab, som går fra 0-100. I det samlede indeks for medborgerskab indgår indeks for politisk interesse, følge med i politik i medierne, deltagelse i fritidsaktiviteter, foreningsdeltagelse og politisk deltagelse.

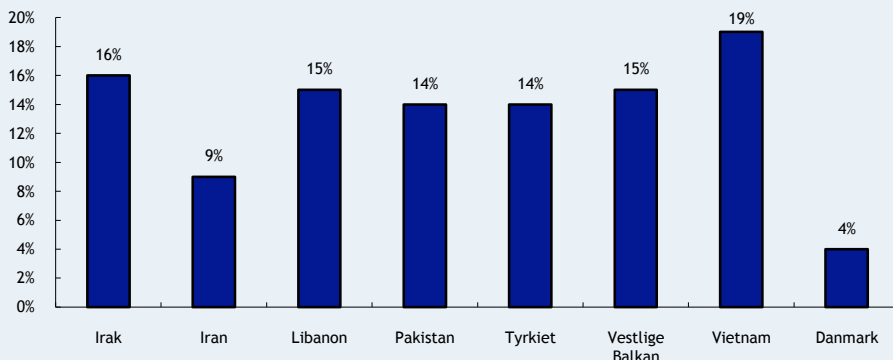
Figuren er baseret på besvarelser fra 3.428 personer med indvandrerbaggrund og 1.049 etniske danskere.

Tendensen er derfor, at der sammenlignet med etniske danskere ikke er mange passive blandt unge med indvandrerbaggrund, mens der er en betragtelig andel, som kun i meget lav grad involverer sig i samfundet, blandt de ældre generationer. Blandt efterkommer-

ne, der i gennemsnit er meget unge, er det kun 7 pct., som er passive, mod 16 pct. af indvandrerne og 4 pct. af de etniske danskere.

Andelen af passive borgere varierer meget blandt personer med indvandrerbaggrund alt efter oprindelsesland. Det fremgår af figur 4.5, at der er en væsentligt lavere andel passive blandt personer med iransk baggrund (9 pct.) end blandt de øvrige personer med indvandrerbaggrund. Den største andel passive findes blandt personer med vietnamesisk baggrund (19 pct.), mens de øvrige grupper med indvandrerbaggrund har ca. 14-16 pct. passive. Der er dog ingen grupper med indvandrerbaggrund, som når på niveau med etniske danskere (4 pct.) målt i andelen af passive borgere i det samlede medborgerskabsindeks.

Figur 4.5: Andel passive borgere i det samlede indeks for medborgerskab, fordelt på oprindelsesland

Passive borgere har en værdi under 16 på et samlet indeks for medborgerskab, som går fra 0-100. I det samlede indeks for medborgerskab indgår indeks for politisk interesse, følge med i medierne, deltagelse i fritidsaktiviteter, foreningsdeltagelse og politisk deltagelse.

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.428 personer med indvandrerbaggrund og 1.049 etniske danskere.

Et andet markant kendetegn ved de passive i forhold til det samlede indeks for medborgerskab er, at mange personer med store problemer med dansk tilhører denne gruppe. Blandt personer uden problemer med at forstå dansk er det kun 6 pct., som er passive i medborgerskabssammenhæng, mens hele 55 pct. er passive medborgere blandt personer med store sproglige problemer.

Det er selvsagt nødvendigt at kunne mestre dansk på et vist niveau for at kunne følge med i politik i medierne og for at kunne deltage i samfundet både politisk og i sociale

sammenhænge. Det er alligevel bemærkelsesværdigt, at personer med indvandrerbaggrund, der er gode til dansk, næsten har en lige så lille andel passive som blandt etniske danskere. Denne konklusion understreger endnu en gang vigtigheden af at fremme danskundskaber blandt indvandrere og efterkommere.

Tabel 4.4: Andel passive borgere i det samlede indeks for medborgerskab, fordelt på danskundskaber (kun personer med indvandrerbaggrund)

	Procent	Antal
Ingen problemer med dansk	6 %	1.310
Små problemer med dansk	11 %	656
Nogen problemer med dansk	15 %	582
En del problemer med dansk	23 %	674
Store problemer med dansk	55 %	203

Passive borgere har en værdi under 16 på et samlet indeks for medborgerskab, som går fra 0-100. I det samlede indeks for medborgerskab indgår indeks for politisk interesse, følge med i politik i medierne, deltagelse i fritidsaktiviteter, foreningsdeltagelse og politisk deltagelse.

Danskundskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til intervieweren: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Havde interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogvanskeligheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er danskundskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede.

Der er også en tendens til, at en større andel er passive borgere blandt de personer, som har få eller ingen etniske danskere i vennekredsen, eller som bor i et boligområde med en overvejende andel af personer med indvandrerbaggrund. Der er desuden en væsentligt mindre andel passive blandt personer i vedvarende beskæftigelse (8 pct.) end blandt personer, som slet ikke har været beskæftiget i Danmark (33 pct.).

4.2 Det første medborgerskabsaspekt - medborgerdyder

Spørgeskemaundersøgelsen om medborgerskab afdækker borgernes opfattelse af de gængse dyder i samfundet. Det gælder dyder som at stemme til offentlige valg, hvis man har stemmeret, at holde sig informeret om det, der sker i samfundet, at melde det til politiet, hvis man bliver opmærksom på en alvorlig forbrydelse, samt at have et arbejde, hvormed man kan forsørge sig selv.

Undersøgelsen viser - som det fremgår i kapitel 3 - at de ovennævnte dyder vurderes som værende vigtige medborgerdyder af både personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere. Der er ikke store forskelle i besvarelserne mellem befolkningsgrupperne.

Hvis man opdeler opbakningen til medborgerdyderne på alder, viser der sig dog en forskel på etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund. Det fremgår af tabel 4.5, at opbakningen til medborgerdyderne blandt etniske danskere generelt er mindst blandt de 18-24-årige, mens opbakningen er højere for de ældre aldersgrupper. Blandt personer med indvandrerbaggrund er der ikke store forskelle mellem aldersgrupperne med hensyn til opbakning til medborgerdyderne. Konsekvensen er, at opbakningen til medborgerdyderne er stærkere blandt unge med indvandrerbaggrund end blandt etniske danske unge.

Det fremgår desuden af tabel 4.5, at personer med indvandrerbaggrund i højere grad end etniske danskere peger på vigtigheden af have et arbejde, så man kan forsørge sig selv. Hvis man tager højde for personernes socioøkonomiske status, bliver denne forskel endnu tydeligere, da personer med indvandrerbaggrund i kraft af den sociale sammensætning gennemsnitligt skulle have en svagere arbejdsorientering end etniske danskere.

Tabel 4.5: Vigtighed af forskellige medborgerdyder, fordelt på alder og herkomst (gennemsnit på en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder slet ikke vigtigt, og 10 betyder yderst vigtigt)

	Stemme ved valg		Holde sig informeret		Melde forbrydelser		Have et arbejde	
	Etniske danskere	Indvan- drer- baggrund	Etniske danskere	Indvan- drer- baggrund	Etniske danskere	Indvan- drer- baggrund	Etniske danskere	Indvan- drer- baggrund
18-24 år	8,21	8,57	7,87	8,62	9,09	9,21	8,65	9,30
25-29 år	8,71	8,45	7,92	8,85	9,47	9,23	8,50	9,47
30-39 år	8,94	8,57	8,29	8,58	9,42	9,12	8,34	9,25
40-49 år	9,29	8,65	8,99	8,70	9,58	9,09	8,93	9,14
50-64 år	9,49	8,72	9,02	8,74	9,75	9,26	9,03	9,35
65 år +	9,46	8,44	8,89	8,35	9,63	8,51	9,37	9,01
Alle	9,20	8,60	8,70	8,67	9,57	9,14	8,89	9,27

Spørgsmål: "Der findes forskellige opfattelser af, hvad der er vigtigt for at være en god samfundsborger. Hvis vi ser på din personlige opfattelse, på en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder, at det slet ikke er vigtigt, og 10 betyder, at det er yderst vigtigt, hvor vigtigt er det så for at være en god samfundsborger: 1) at stemme til offentlige valg, hvis man har stemmeret? 2) at holde sig informeret om det, der sker i det danske samfund? 3) At melde det til politiet, hvis man bliver opmærksom på, at der er sket en alvorlig forbrydelse? 4) at have et arbejde, hvormed man forsørger sig selv?" (Svarkategorier: Skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder slet ikke vigtigt, og 10 betyder yderst vigtigt).

Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.225-3.404 personer med indvandrerbaggrund og 1.023-1.053 etniske danskere.

Personer med indvandrerbaggrund har altså en stærkere arbejdsorientering end etniske danskere, hvilket tidligere undersøgelser også har peget på.⁴¹ En analyse, hvor der samtidig tages højde for bl.a. danskundskaber samt socioøkonomiske faktorer viser, at til-

⁴¹ Jørgen Goul Andersen (2008): *Holdninger til uddannelse og arbejde blandt unge indvandrere, danskere og deres forældre. Arbejdspapir nr. 20*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

slutningen til de nævnte medborgerdyder generelt er større blandt kvinder i forhold til mænd samt blandt personer med større indkomst. Der er også en lille tendens til større tilslutning blandt funktionærer og blandt personer, som ingen problemer har med dansk, mens kvarterets og vennekredsens sammensætning i forhold til etnisk baggrund ikke har nogen betydning for tilslutningen til medborgerdyderne.

4.3 Andet medborgerskabsaspekt - politisk deltagelse

Tidligere undersøgelser har vist, at befolkningen i Danmark traditionelt har en høj interesse for politik og holder sig orienteret herom.⁴² Det fremgår af kapitel 3, at personer med indvandrerbaggrund udviser noget lavere politisk interesse end etniske danskere. I det følgende gennemføres en række forklarende analyser af forskelle i politisk interesse og medieforbrug samt politisk deltagelse. Det undersøges desuden, om der er personer, som generelt har meget lav politisk interesse, og hvad der kendetegner denne gruppe.

4.3.1 Politisk interesse

Det fremgår af kapitel 3, at ca. halvdelen af personerne med indvandrerbaggrund mod to tredjedele af de etniske danskere interesserer sig for politik. Selvom den politiske interesse er høj blandt indvandrere og efterkommere i Danmark, sammenlignet med almindelige borgeres interesse for politik i de fleste europæiske lande, er der altså alligevel en klar forskel mellem borgere med indvandrerbaggrund og etniske danskere. En anden måde at undersøge politisk interesse på er ved at se på, i hvor høj grad man følger med i nyheder om dansk politik eller samfundsforhold i medierne. I kapitel 3 fremgår det, at færre personer med indvandrerbaggrund jævnligt (mindst 3-4 dage ugentligt) følger med i nyheder/politik om Danmark i tv, og at indvandrere også holder sig i mindre grad informeret via aviser og på internettet end etniske danskere. Det fremgår desuden, at efterkommere bruger aviser i samme grad som og internettet i højere grad end etniske danskere.

Forklaring på forskelle i politisk interesse

I dette afsnit ser vi nærmere på, hvad der kan forklare forskelle i politisk interesse. Dette gøres i en analyse, hvor herkomst, køn, alder, kvarterets og vennekredsens sammensætning, religion, danskundskaber, beskæftigelsessituation, stilling og indkomst inkluderes samtidigt, således at det er muligt at afgøre, hvor meget hver enkelt aspekt forklarer.

⁴² Jørgen Goul Andersen (2004): *Et ganske levende demokrati*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Den faktor, som forklarer størstedelen af forskellene i politisk interesse, er danskkundskaber. Det fremgår af tabel 4.6, at interessen for politik er væsentligt lavere blandt personer med store problemer med at forstå dansk, sammenlignet med personer, som kun i nogen grad eller slet ikke har problemer med at forstå dansk.

Tabel 4.6: Gennemsnit på indeks for politisk interesse (hvor 0 betyder 'slet ikke', og 3 betyder 'meget' interesseret i politik), fordelt på danskkundskaber

	Gennemsnit på indeks for politisk interesse
Ingen problemer med dansk	1,7
Små problemer med dansk	1,6
Nogen problemer med dansk	1,5
En del problemer med dansk	1,4
Store problemer med dansk	1,0

Resultater af MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, vennekredsens sammensætning, religion, danskkundskaber, beskæftigelse, stilling og indkomst. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2. I indekset for politisk interesse indgår spørgsmålet: "Vil du sige, du er meget interesseret i politik, noget interesseret, kun lidt, eller slet ikke interesseret i politik?"

Danskkundskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til intervieweren: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Havde interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogvanskeligheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er danskkundskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede. Etniske danskere har ikke besvaret spørgsmål om sprogproblemer og er placeret i kategorien "ingen problemer med dansk".

Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.561 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

I en tilsvarende analyse af, i hvilken grad de interviewede følger med i politik i medierne, er effekten af sprogkundskaber endnu større. Det tyder på, at den lave politiske interesse blandt personer med dårlige danskkundskaber bl.a. skyldes, at dårligere danskkundskaber resulterer i ringere mulighed for at følge med i dansk politik i medierne.

Den forklarende analyse viser derudover, at socioøkonomiske faktorer også har stor betydning for politisk interesse. Højere stilling på arbejdspladsen og højere indkomst resulterer i en højere grad af politisk interesse. Kvinder har desuden en lavere politisk interesse end mænd, og 30-39-årige har en lidt lavere interesse for politik end både ældre og yngre personer.

Når man tager højde for de ovennævnte faktorer, er der ikke længere forskel på den politiske interesse blandt etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund. Forskellen i politisk interesse skyldes således i høj grad utilstrækkelige danskkundskaber blandt nogle personer med indvandrerbaggrund, men også personens socioøkonomiske

situation har stor betydning for vedkommendes politisk interesse. Dansk kundskaber og fx stilling påvirker dog endvidere hinanden, idet gode dansk kundskaber øger sandsynligheden for at være i beskæftigelse og have en højere stilling, mens beskæftigelse kan omvendt være med til at fremme personens dansk kundskaber, hvis personen har danske kolleger at tale med.

Hvem er de politisk uinteresserede?

I et medborgerskabsperspektiv er det interessant at undersøge, hvad der karakteriserer dem, som ikke er interesserede i politik. Tabel 4.7 viser andelen, som har svaret, at de 'slet ikke' er interesseret i politik. Blandt de 18-24-årige gælder det, at andelen, som 'slet ikke' interesserer sig for politik, er lige stor blandt personer med indvandrerbaggrund som blandt etniske danskere. Med alderen er der en tendens til, at andelen, som 'slet ikke' interesserer sig for politik, stiger blandt personer med indvandrerbaggrund, mens tendensen for etniske danskere er modsat: 3 pct. af etniske danskere over 64 år interesserer sig 'slet ikke' for politik, mens det samme gælder 30 pct. af personer med indvandrerbaggrund i samme aldersgruppe.

Tabel 4.7: Andel, som 'slet ikke' interesserer sig for politik, fordelt på alder, køn og herkomst

	Mænd med indvandrerbaggrund	Kvinder med indvandrerbaggrund	Indvandrerbaggrund samlet	Etniske danskere
18-24 år	11 %	11 %	11 %	12 %
25-29 år	10 %	16 %	13 %	9 %
30-39 år	14 %	23 %	19 %	6 %
40-49 år	13 %	18 %	15 %	4 %
50-64 år	15 %	27 %	19 %	3 %
65 år +	14 %	47 %	30 %	3 %
I alt	13 %	21 %	17 %	5 %

Spørgsmål: "Vil du sige, du er meget interesseret i politik, noget interesseret, kun lidt, eller slet ikke interesseret i politik?"
(Svarkategorier: Meget, noget, kun lidt, slet ikke).

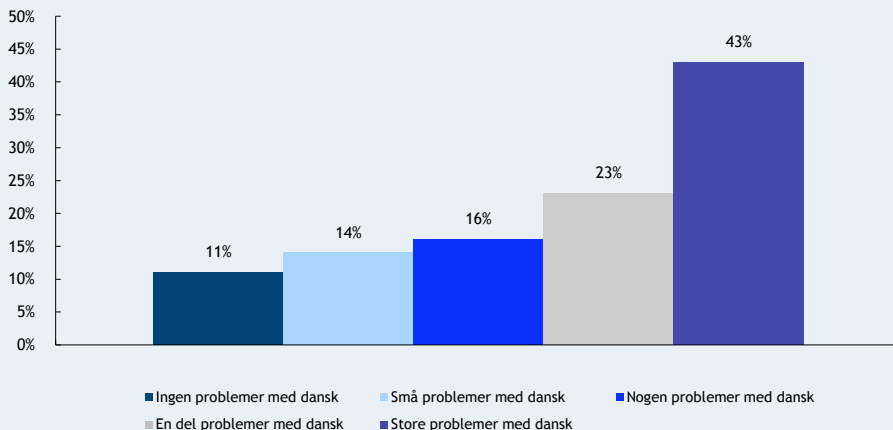
Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.565 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

Andelen, som 'slet ikke' er interesseret i politik, er ens blandt 18-24-årige mænd og kvinder med indvandrerbaggrund. Blandt de lidt ældre personer er der en forskel afhængig af køn. Fx er det 14 pct. af mænd med indvandrerbaggrund over 64 år, som 'slet ikke' interesserer sig for politik, mod 47 pct. af kvinder med indvandrerbaggrund i samme aldersgruppe. Særligt blandt kvinder med indvandrerbaggrund, der er 50 år eller ældre, findes der en stor andel, som 'slet ikke' er interesseret i politik, mens de unge kvinders

interesse er helt på højde med mænd i samme alder. Ældre kvinder med indvandrerbaggrund har således en væsentligt lavere interesse i politik end de øvrige grupper.

Kvarterets og vennekredsens sammensætning, religion, religiøsitet og medbragt uddannelsesniveau hænger kun i mindre grad sammen med manglende interesse for politik.⁴³ Derimod hænger interesse for politik i høj grad sammen med graden af danskundskaber blandt personer med indvandrerbaggrund, jf. figur 4.6.

Figur 4.6: Personer med indvandrerbaggrund, som 'slet ikke' interesserer sig for politik, fordelt på danskundskaber

Spørgsmål: "Vil du sige, du er meget interesseret i politik, noget interesseret, kun lidt, eller slet ikke interesseret i politik?" (Svarkategorier: Meget, noget, kun lidt, slet ikke).

Danskundskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til intervieweren: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Harvede interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogvankeigheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er danskundskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede.

Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.565 personer med indvandrerbaggrund.

Kun 11 pct. af personer med indvandrerbaggrund, som ingen problemer har med dansk, interesserer sig 'slet ikke' for politik, mens det samme gælder for 43 pct. blandt personer, som har store problemer med sproget. Det er således tydeligt, at dårlige danskund-

⁴³ Det kan ses i en analyse, hvor der ikke tages højde for andre faktorer end hver enkelt af de nævnte faktorer.

skaber både hæmmer muligheden for at følge med i politik og selve interessen for politik.

Der er desuden en tendens til, at der blandt personer i beskæftigelse - og i særlig grad højere funktionærer - er relativt færre, som slet ikke interesserer sig for politik. Tilsvarende er der også forholdsvis færre med høj indkomst, som slet ikke interesserer sig for politik, end personer med lav indkomst.

Lignende tendenser gør sig gældende, når man analyserer de interviewedes brug af forskellige medier til at holde sig informeret om politik. Af tabel 3.3 fremgår det, at 3 pct. af de etniske danskere og 8 pct. af personerne med indvandrerbaggrund næsten ingen information om politik modtager, idet de hverken følger med i dansk politik i tv-nyheder, avisen eller på internettet mindst én gang om ugen.

Som ved spørgsmålet om politisk interesse er der især en stor andel kvinder med indvandrerbaggrund i alderen 50 år eller ældre, som næsten ingen information modtager om politik, jf. tabel 4.8. I aldersgruppen 18-29 år er der endda en større andel blandt etniske danskere, som næsten ingen information modtager, end blandt personer med indvandrerbaggrund.

Tabel 4.8: Andel, som næsten ikke modtager information om politik, fordelt på alder, køn og herkomst

	Mænd med indvandrerbaggrund	Kvinder med indvandrerbaggrund	Etnisk danske mænd	Etnisk danske kvinder
18-24 år	5 %	4 %	6 %	11 %
25-29 år	4 %	5 %	5 %	8 %
30-39 år	5 %	9 %	2 %	4 %
40-49 år	7 %	9 %	1 %	4 %
50-64 år	7 %	14 %	3 %	2 %
65 år+	11 %	40 %	1 %	1 %

Personer, som næsten ikke modtager information om politik, er karakteriseret ved, at de ser danske nyheder på TV og internet eller læser om politik i aviser mindre end én dag om ugen.

Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.528 personer med indvandrerbaggrund og 1.058 etniske danskere.

Konklusionen er derfor, at det primært er de ældre kvinder med indvandrerbaggrund, som ikke følger med i politik i medierne, mens den unge generation under 30 er mindst på samme niveau som etniske danskere. Dette skal dog ses i sammenhæng med, at der også er en større andel med dårlige danskundskaber blandt ældre kvinder med indvandrerbaggrund.

4.3.2 Politisk deltagelse

Politisk deltagelse er af central betydning for medborgerskab, fordi den giver borgerne mulighed for at påvirke samfundets indretning. I denne undersøgelse fokuseres der på en række mere eller mindre formelle deltagelsesformer. Som det fremgår af kapitel 3, afdekkes valgdeltagelse bedst ved registerbaserede undersøgelser.

Af kapitel 3 fremgår det bl.a., at personer med indvandrerbaggrund i mindre grad er medlem af et politisk parti og sjældnere deltager i politiske møder end etniske danskere. De har også i mindre grad prøvet at kontakte en politiker, embedsmand, forening/organisation eller medierne for at opnå forbedringer i samfundet, og de deltager i mindre grad i traditionelle underskriftindsamlinger og anvender i mindre grad politisk forbrug. Med hensyn til bl.a. læserbreve og deltagelse i diskussionsforum på internettet er der ikke en større forskel på etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund. Desuden er personer med indvandrerbaggrund mere aktive i offentlige demonstrationer og strejker end de etniske danskere. Det sidste skyldes formentlig til en vis grad, at disse deltagelsesformer er mest udbredte i de store byer, hvor en stor del af befolkningen med indvandrerbaggrund bor.

Forklaring på forskelle i omfanget af politisk deltagelse

I de forklarende analyser er alle aspekter af politisk deltagelse, som er beskrevet i tabel 3.4, 3.5 og 3.6 samt figur 3.3, samlet i et indeks, hvor antallet af deltagelsesformer, personen har benyttet sig af de seneste 12 måneder, er lagt sammen. Foreningsdeltagelse og valgdeltagelse indgår ikke i indekset. Dette giver et indeks med værdierne 0-18, hvor 0 betyder, at personen ikke har deltaget i nogen af deltagelsesformerne, og 18 betyder, at den enkelte har deltaget i alle former. I gennemsnit har indvandrere deltaget i 2,3, efterkommere har deltaget i 3,1, og etniske danskere har deltaget i 3,3 former for politisk deltagelse.

I de forklarende analyser tages der højde for bl.a. socioøkonomiske faktorer, danskundskaber, religion samt sammensætningen i kvarteret og vennekredsen samtidigt. Analyserne viser, at en del af forskellen i omfanget af deltagelsen mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund skyldes forskelle i danskundskaber og socioøkonomisk status. Der er således en tendens til, at jo højere indkomst en person har, desto flere måder har personen deltaget i den politiske debat i det seneste år. Når det gælder stilling, deltager højere funktionærer mest, mens personer på offentlig forsørgelse deltager mindst.

Af tabel 4.9 fremgår det, at omfanget af politisk deltagelse er afhængigt af danskkundskaber, når der tages højde for bl.a. beskæftigelsessituation og stilling.

Tabel 4.9: Gennemsnitligt antal politiske deltagelsesformer, som den enkelte har benyttet sig af inden for det seneste år, fordelt på danskkundskaber

	Gennemsnit	Antal
Ingen problemer med dansk	2,8	2.384
Små problemer med dansk	2,7	667
Nogen problemer med dansk	2,5	610
En del problemer med dansk	2,3	704
Store problemer med dansk	2,0	209

Resultater af MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, vennekrede sammensætning, danskkundskaber, religion, beskæftigelse, stilling og indkomst. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2. Tabellen viser, hvor mange af de 18 former, som er nævnt i tabel 3.4, 3.5 og 3.6 samt figur 3.3, personerne i gruppen gennemsnitligt har benyttet sig af inden for det seneste år.

Danskkundskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til intervieweren: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Harvede interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogvanskeligheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er danskkundskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede. Etniske danskere har ikke besvaret spørgsmål om sprogproblemer og er placeret i kategorien "ingen problemer med dansk".

Det fremgår af tabellen, at personer med store problemer med dansk i gennemsnit har benyttet sig mindre af politisk deltagelse end personer uden problemer med dansk. Der er desuden en indirekte effekt af danskkundskaber, da der som tidligere nævnt er en sammenhæng mellem dårlige danskkundskaber og bl.a. lavere stilling på arbejdsmarkedet. Samlet peger dette igen på, at manglende danskkundskaber er en barriere for at kunne deltage politisk.

I analysen er religion også inkluderet, da det i medierne til tider antydes, at der er en sammenhæng mellem religion og manglende deltagelse i samfundet. Analyserne viser, at omfanget af den politiske deltagelse er afhængigt af religion. Den højeste deltagelse findes blandt ateister/personer uden religion efterfulgt af muslimer, mens kristne og andre troende deltager væsentligt mindre, når der tages højde for de øvrige faktorer. En supplerende analyse viser, at personer, der praktiserer deres religion, deltager lidt mere end ateister/personer uden religion og væsentligt mere end religiøse, som ikke praktiserer deres religion. Der er således ikke tegn på, at praktiserende muslimer af den grund afholder sig fra at deltage politisk.

Når der tages højde for de interviewedes socioøkonomiske status, danskkundskaber, religion og de øvrige nævnte faktorer, reduceres forskellen i politisk deltagelse mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund betydeligt. Forskellen mellem etniske danskere og indvandrere er således reduceret til 0,5 deltagelsesformer, mens forskellen mellem efterkommere og etniske danskere er reduceret til 0,1 deltagelsesformer i gennemsnit. Det mest sandsynlige er nok, at det er forskelle i borgernes kulturelle baggrund, der spiller ind her.

Hvem har ikke deltaget politisk?

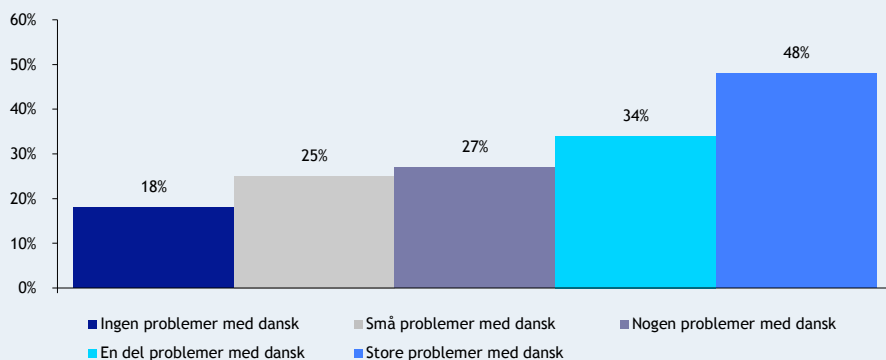
Også med hensyn til deltagelse er det interessant at se på den gruppe, som slet ikke deltager i nogen af de 18 deltagelsesformer, der er blevet spurgt til i undersøgelsen. Denne gruppe kan karakteriseres som politisk passive. Det skal her understreges, at den faktiske valgdeltagelse såvel som deltagelse i foreningslivet o.l. ikke er inkluderet her. Der er således tale om en forholdsvis snæver afgrænsning af politisk deltagelse. Ud fra denne afgrænsning er det 12 pct. af de etniske danskere, 15 pct. af efterkommerne og 28 pct. af indvandlerne i undersøgelsen, som har været helt passive i forhold til politisk deltagelse det seneste år.

Det fremgår af figur 4.7, at danskkundskaber har en klar betydning, da op mod halvdelen af de personer med indvandrerbaggrund, der har store problemer med dansk, hører til blandt de politisk passive. Ligeledes er der en overvægt af personer, som aldrig har været i beskæftigelse, og personer med en lav indkomst.⁴⁴

Der er derimod ikke store kønsforskelle i andelen, som er politisk passive, men der er flere passive blandt de ældre end blandt de unge. Der er desuden ikke tendens til, at beboersammensætningen i boligområdet eller vennekredsens sammensætning har betydning for andelen, som ikke deltager politisk.

⁴⁴ Det fremgår af en analyse, hvor der ikke tages højde for andre faktorer end hver enkelt af de nævnte faktorer.

Figur 4.7: Personer med indvandrerbaggrund, der er helt uden politisk deltagelse inden for det seneste år, fordelt på dansk kundskaber

Figuren viser andelen, som ikke har deltaget i nogen af de 18 former, som er nævnt i tabel 3.4, 3.5 og 3.6 samt figur 3.3, inden for det seneste år.

Dansk kundskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til interviewer: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Har interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogsværligheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er dansk kundskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede.

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.516 personer med indvandrerbaggrund.

4.3.3 Sammenfatning

De vigtigste forklarende faktorer for politisk *interesse* har vist sig at være dansk kundskaber og de socioøkonomiske faktorer. Blandt andet er personer med højere stilling samt personer med gode dansk kundskaber generelt mere interesseret i politik og følger i højere grad med i politik og samfundsforhold i medierne. Når der tages højde for disse faktorer, er der ikke længere forskel på politisk interesse blandt personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere. Analyserne har desuden vist, at særligt ældre kvinder med indvandrerbaggrund slet ikke er interesseret i politik. Det samme gælder personer med store problemer med dansk, hvoraf hele 43 pct. slet ikke er interesseret i politik. Unge med indvandrerbaggrund interesserer sig derimod i lige så høj grad som etnisk danske unge for politik.

I undersøgelsen blev der spurgt til 18 forskellige former for politisk deltagelse, hvorigenem man kan påvirke forholdene i samfundet. Valgdeltagelse er dog ikke inkluderet, da der traditionelt sker stor overrapportering på dette spørgsmål, både blandt personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere. Analyserne viser, at socioøkonomiske fak-

torer og danskkundskaber også er afgørende for omfanget af politisk *deltagelse*. Når der tages højde for disse faktorer, reduceres forskellen mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund, men etniske danskere deltager stadig lidt mere. Det mest sandsynlige er nok, at forskellene i borgernes kulturelle baggrund spiller ind her.

Blandt etniske danskere er det 12 pct., som ikke har deltaget i nogen af de 18 former for politisk deltagelse det seneste år. Den tilsvarende andel blandt efterkommere er 15 pct. og 28 pct. blandt indvandrere. Forholdsvis flere ældre end unge ikke har deltaget i nogen af de 18 former det seneste år. Danskkundskaber er igen afgørende: op mod halvdelen (48 pct.) af personer med store sprogproblemer har slet ikke benyttet sig af nogen form for politisk deltagelse.

4.4 Tredje medborgerskabsaspekt - social deltagelse

Et stærkt medborgerskab er ikke alene kendetegnet ved aktiv politisk deltagelse, men også ved en udbredt deltagelse i sociale netværk og foreninger. I dette afsnit undersøges forskelle i deltagelsen i lokalmiljøet, kultur- og fritidsaktiviteter og foreningslivet nærmere. Indledningsvist undersøges sammenhængen mellem den etniske sammensætning i boligkvarteret og vennekredsen.

4.4.1 Vennekredsens sammensætning

Af kapitel 3 fremgår det, at 83 pct. af etniske danskere ingen eller næsten ingen venner har med indvandrerbaggrund, mens 21 pct. af indvandrerne og 19 pct. af efterkommerne har alle eller næsten alle venner med indvandrerbaggrund.

Forklaringen på, at en forholdsvis stor andel af indvandrere og særligt efterkommere primært har venner med indvandrerbaggrund, kan være, at en del af dem bor i områder og går i skoler, hvor der er en stor koncentration af personer med indvandrerbaggrund. Tallene i tabel 4.10 viser sammenhængen mellem den etniske sammensætning i boligkvarteret og vennekredsen.

Tabel 4.10: Andel venner med indvandrerbaggrund, fordelt på andel beboere i kvarteret med indvandrerbaggrund (kun personer med indvandrerbaggrund)

Andel beboere i kvarteret med indvandrerbaggrund	Ingen eller næsten ingen	En del, men klart under halvdelen	Omkring halvdelen	Klart over halvdelen, men langt fra alle	Alle eller næsten alle	Ved ikke	Antal
Ingen eller næsten ingen	18 %	23 %	26 %	17 %	14 %	2 %	1.157
Klart under halvdelen	6 %	24 %	25 %	24 %	19 %	2 %	1.163
Omkring halvdelen	5 %	18 %	32 %	21 %	21 %	3 %	478
Klart over halvdelen	4 %	10 %	23 %	29 %	32 %	2 %	339
Alle eller næsten alle	4 %	8 %	15 %	19 %	51 %	3 %	197

Spørgsmål: "Hvor stor en del af dine venner har indvandrerbaggrund?" og "Hvor stor en del af beboerne i det kvarter eller den bebyggelse, hvor du bor, har indvandrerbaggrund?" (Svarkategorier: Ingen eller næsten ingen, en del, men klart under halvdelen, omkring halvdelen, klart over halvdelen, men langt fra alle, alle eller næsten alle).

Det fremgår af tabellen, at der er en klar sammenhæng mellem beboersammensætningen og andelen, som (næsten) kun har venner med indvandrerbaggrund. Blandt personer med indvandrerbaggrund, som bor i områder, hvor alle eller næsten alle beboere har indvandrerbaggrund, har 51 pct. kun eller næsten kun venner med indvandrerbaggrund. Blandt personer med indvandrerbaggrund, som bor i områder, hvor under halvdelen af beboerne har indvandrerbaggrund, er det derimod 14-19 pct., som udelukkende eller næsten udelukkende har venner med indvandrerbaggrund. Dette er dog stadig en betydelig andel, givet at beboersammensætningen i kvarteret ikke lægger op til en segregering. Danskundskaber kan muligvis forklare en del af denne sammenhæng, men selv når man tager højde for danskundskaber, kan denne tendens observeres.

Tendensen til segregering kan desuden skyldes, at indvandrere og efterkommere vælger venner med en baggrund, der ligner deres egen. Der kan derudover være tale om en manglende åbenhed blandt etniske danskere, hvilket kan gøre det svært for indvandrere og efterkommere at knytte venskaber med etniske danskere. Ud fra spørgsmålene i undersøgelsen er det dog ikke muligt at afgøre, hvad der forklarer segregeringen.

4.4.2 Deltagelse i lokalmiljøet

Af kapitel 3 fremgår det, at en lidt højere andel af etniske danskere end af personer med indvandrerbaggrund har deltaget i en eller flere fælles aktiviteter med naboer inden for

de seneste to år. En væsentlig grund til denne forskel kan være, at deltagelsen hænger sammen med, hvilken type bolig man bor i, hvor personer med indvandrerbaggrund i væsentligt højere grad end etniske danskere bor i lejede lejligheder, fx almene boliger. Dette er undersøgt i tabel 4.11.

Tallene viser, at det både for personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere er andelshavere, som deltager mest i fælles aktiviteter med naboer, men også blandt personer i ejerlejligheder og parcel- og rækkehuse har mere end halvdelen deltaget i et fællesarrangement. Blandt beboere i disse boligtyper er der 6-17 procentpoint flere etniske danskere end personer med indvandrerbaggrund, som deltager i fælles aktiviteter. Personer med indvandrerbaggrund er således underrepræsenteret i fælles aktiviteter i både ejer- og andelsboligområder.

Tabel 4.11: Andel personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere, som har deltaget i fælles aktiviteter med deres naboer mindst én gang i løbet af de seneste to år, fordelt på boligtype

	Indvandrerbaggrund		Etniske danskere	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Parcel- og rækkehus	58 %	956	64 %	678
Ejerlejlighed	51 %	277	60 %	60
Andelslejlighed	67 %	169	84 %	91
Lejet lejlighed	46 %	2.026	38 %	197
Lejet værelse eller andet	46 %	109	45 %	33
I alt	51 %	3.565	59 %	1.068

Spørgsmål: "Har du inden for de sidste to år deltaget i fælles aktiviteter sammen med dine naboer, så som ordning af fællesarealer, vejfester, fællesspisning e.l.?" (Svarkategorier: Ja, flere gange, ja, en enkelt gang, nej, aldrig) og "Hvilken slags bolig bor du i? Hus, lejet lejlighed, ejerlejlighed eller andet?" (Svarkategorier: Rækkehus, kædehus, villa, parcelhus, landbrugsejendom, lejet lejlighed, ejerlejlighed, andelslejlighed, lejet værelse, kollegieværelse (kun udeboende)).

Personer med indvandrerbaggrund deltager derimod i højere grad end etniske danskere i fælles aktiviteter, når man ser på den gruppe, som bor i lejelejlighed eller værelse. Blandt etniske danskere i lejelejlighed har 38 pct. deltaget i fælles aktiviteter inden for de seneste to år, mens dette er tilfældet for 46 pct. af personerne med indvandrerbaggrund, der bor i lejelejlighed. Personer med indvandrerbaggrund tilhører således gruppen af de mere aktive beboere i lejeboliger, samtidig med, at der er en væsentligt større andel af personer med indvandrerbaggrund, som bor i lejebolig, end etniske danskere.

Ser man på sammenhængen mellem deltagelse i fælles aktiviteter i nærområdet og vennekredsens sammensætning blandt personer med indvandrerbaggrund, er der en klar

tendens til, at personer, som kun har venner med indvandrerbaggrund, i væsentligt mindre grad deltager i fælles aktiviteter med naboer end andre, jf. tabel 4.12.

Tabel 4.12: Andel personer med indvandrerbaggrund, som har deltaget i fælles aktiviteter med deres naboer mindst én gang i løbet af de seneste to år, fordelt på vennekredsens sammensætning

Andel venner med indvandrerbaggrund	Pct.	Antal
Ingen eller næsten ingen	55 %	344
En del, men klart under halvdelen	61 %	690
Omkring halvdelen	59 %	892
Klart over halvdelen, men langt fra alle	51 %	724
Alle eller næsten alle	37 %	713
I alt	51 %	3.565

Spørgsmål: "Har du inden for de sidste to år deltaget i fælles aktiviteter sammen med dine naboer, så som ordning af fællesarealer, vejfester, fællesspisning eller lign.?" (Svarkategorier: Ja, flere gange, ja, en enkelt gang, nej, aldrig) og "Hvor stor en del af dine venner har indvandrerbaggrund?" (Svarkategorier: Ingen eller næsten ingen, en del, men klart under halvdelen, omkring halvdelen, klart over halvdelen, men langt fra alle, alle eller næsten alle).

Der kan ses en lignende tendens, når man undersøger sammenhængen mellem deltagelse i fælles aktiviteter med naboer og kvarterets etniske sammensætning, idet deltagelsen blandt personer med indvandrerbaggrund er væsentligt lavere i kvarterer, hvor størstedelen af beboerne har indvandrerbaggrund.

En del af forklaringen på disse sammenhænge mellem boligområde og socialt netværk på den ene side og deltagelse i fælles aktiviteter på den anden side er sandsynligvis dårlige danskundskaber blandt de personer, der har den laveste deltagelse. Derimod er der ikke fundet nogen sammenhæng mellem deltagelse i fælles aktiviteter med naboer og oplevet diskrimination eller religion, herunder problemer med at praktisere religion.

4.4.3 Deltagelse i kultur- og fritidstilbud

En måde at deltage i samfundet på er via deltagelse i kultur- og fritidstilbud af forskellig art. Det er således ikke et ideal, at alle deltager i de samme tilbud, men det er interessant at undersøge, om der er grupper, som slet ikke deltager i nogen tilbud. I undersøgelsen er der derfor spurgt til, om personen inden for de seneste 12 måneder: Har været tilskuer til en fodboldkamp eller anden sport? Været på museum eller til kunstudstilling? Været til en koncert? Været til et foredrag? Været på et bibliotek? Mødtes i en klub af en slags - fx kortklub, madklub eller andet?

Som det fremgår af kapitel 3, er deltagelsen generelt højere blandt etniske danskere end blandt indvandrere, mens efterkommere i væsentligt højere grad ligner etniske danskere

i deres deltagelse. Brugen af biblioteker er dog højere blandt indvandrere - og især blandt efterkommere - end blandt etniske danskere.

Hvad forklarer forskelle i deltagelse i kultur- og fritidstilbud?

Til den forklarende analyse af de interviewedes deltagelse i kultur- og fritidstilbud er der konstrueret et indeks af de 6 kultur- og fritidstilbud, hvor deltagelse én gang giver 1 point, og deltagelse flere gange giver 2 point for hver fritidsaktivitet. Indekset har således værdierne 0-12. I dette indeks ligger den gennemsnitlige værdi for indvandrere på 4,5, mens den er 5,8 for efterkommere og 6,2 for etniske danskere, når man ikke tager højde for andre faktorer. Der kan altså observeres en forskel mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund på området.

Hvis man tager højde for køn, alder, socioøkonomiske faktorer, danskkundskaber, religion, beboersammensætningen i kvarteret og sammensætningen i vennekredsen, reduceres forskellen mellem personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere kraftigt. Forskellen mellem etniske danskere på den ene side og hhv. indvandrere og efterkommere på den anden reduceres til 0,2 point. Forskellen er ikke statistisk signifikant, hvorfor det ikke kan afvises, at den tilbageværende forskel blot er et udtryk for tilfældighed. Det er således i høj grad de ovennævnte baggrundsfaktorer, der er forklaringen på forskellen mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund.

Analysen viser også, at højere funktionærer og studerende deltager mere i kultur- og fritidstilbud end øvrige grupper, og personer med højere indkomst deltager lidt mere end personer med lav indkomst, når der er taget højde for de øvrige faktorer. De 18-24-årige er desuden den aldersgruppe, som deltager mest i forhold til deres socioøkonomiske status, religion, danskkundskaber samt sammensætning af vennekredsen og kvarteret. Når der tages højde for disse faktorer, deltager ateister/personer uden religion gennemsnitligt 0,4-0,5 point mere end kristne og muslimer og 1,0 point mere end personer med en anden religion. De største forskelle i deltagelse findes dog, når man ser på danskkundskaber og vennekredsens sammensætning.

Tabel 4.13 viser gennemsnitsværdien i indekset for kultur- og fritidstilbud opdelt på danskkundskaber. Det fremgår af tabellen, at personer, som har store problemer med det danske sprog, deltager væsentligt mindre i kultur- og fritidstilbud end personer, som ingen problemer har med dansk. Forskellen svarer til, at personer med ingen problemer i gennemsnit har deltaget i 5,5 forskellige kultur- og fritidstilbud én gang, mens personer med store sproglige problemer i gennemsnit har deltaget i 3,6 forskellige kultur- og fritidstilbud én gang.

Tabel 4.13: Gennemsnitlig indekssværdi fra 0-12 for deltagelse i kultur- og fritidstilbud (hvor 0 betyder, at man ikke har deltaget i nogen kultur- og fritidstilbud, og 12 betyder, at man har deltaget i alle 6 typer kultur- og fritidstilbud flere gange det seneste år), mens, fordelt på danskkundskaber

Danskkundskaber	Gennemsnit i indeks for kultur- og fritidstilbud	Antal
Ingen problemer med dansk	5,5	2.376
Små problemer med dansk	5,0	665
Nogen problemer med dansk	4,8	596
En del problemer med dansk	4,2	697
Store problemer med dansk	3,6	209

Resultater i MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, vennekredsens sammensætning, religion, danskkundskaber, beskæftigelse, stilling, indkomst og økonomiske problemer. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2.

Indeks for deltagelse i kultur- og fritidstilbud består af seks spørgsmål: "Har du inden for de seneste 12 måneder: Været tilskuertil en fodboldkamp eller anden sport? Været på museum eller til kunstudstilling? Været til en koncert? Været til et foredrag? Været på et bibliotek? Mødtes i en klub af en slags - fx kortklub, madklub eller andet?" (Svarkategorier: Ja, flere gange, ja, en enkelt gang, nej)

Danskkundskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til intervieweren: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Havde interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogvanskeligheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er danskkundskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede. Etniske danskere har ikke besvaret spørgsmål om sprogproblemer og er placeret i kategorien "ingen problemer med dansk".

Det er umiddelbart bemærkelsesværdigt, at danskkundskaber har så stor betydning for deltagelsen i kultur- og fritidstilbud, da størstedelen af de kultur- og fritidstilbud, der er spurgt til, ikke nødvendigvis kræver gode danskkundskaber. I kultur- og fritidstilbud som koncerter, udstillinger, fodboldkampe og klubber er sproget ikke nødvendigvis et bærende element, mens det er mindre overraskende, at personer med store sprogproblemer ikke deltager i foredrag eller bruger biblioteket. Store sproglige problemer kan dog betyde, at man ikke i samme grad er orienteret om forskellige kultur- og fritidstilbud. Forskellen kan også være udtryk for en underliggende tendens, hvor der er nogle personer som generelt har en lav deltagelse i det danske samfund, dvs. hverken kan dansk eller deltager i kultur- og fritidstilbud, men måske isolerer sig i hjemmet og koncentrerer sig om familien.

Også vennekredsens sammensætning har betydning for deltagelsen i kultur- og fritidstilbud. Gennemsnittet for personer, som kun eller næsten kun har venner med indvandrerbaggrund, er 4,2, mens det for de øvrige grupper er 5,1-5,3, når der tages højde for de øvrige baggrundsfaktorer som fx indkomst, stilling og danskkundskaber, jf. tabel 4.14.

Tabel 4.14: Gennemsnitlig indekssværdi fra 0-12 for deltagelse i kultur- og fritidstilbud (hvor 0 betyder, at man ikke har deltaget i nogen kultur- og fritidstilbud, og 12 betyder, at man har deltaget i alle 6 typer kultur- og fritidstilbud flere gange det seneste år), fordelt på vennekredsens sammensætning

Andel venner med indvandrerbaggrund	Gennemsnit i indeks for kultur- og fritidstilbud	Antal
Ingen eller næsten ingen	5,1	1.231
En del, men klart under halvdelen	5,3	844
Omkring halvdelen	5,3	912
Klart over halvdelen, men langt fra alle	5,1	735
Alle eller næsten alle	4,2	721

Resultater i MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, vennekredsens sammensætning, religion, danskkundskaber, beskæftigelse, stilling, indkomst og økonomiske problemer. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2.

Indeks for deltagelse i kultur- og fritidstilbud består af seks spørgsmål: "Har du inden for de seneste 12 måneder: Været tilskuer til en fodboldkamp eller anden sport? Været på museum eller til kunstudstilling? Været til en koncert? Været til et foredrag? Været på et bibliotek? Mødtes i en klub af en slags - fx kortklub, madklub eller andet?" (Svarkategorier: Ja, flere gange, ja, en enkelt gang, nej).

Spørgsmål: "Hvor stor en del af dine venner har indvandrerbaggrund?" (Svarkategorier: Ingen eller næsten ingen, en del, men klart under halvdelen, omkring halvdelen, klart over halvdelen, men langt fra alle, alle eller næsten alle).

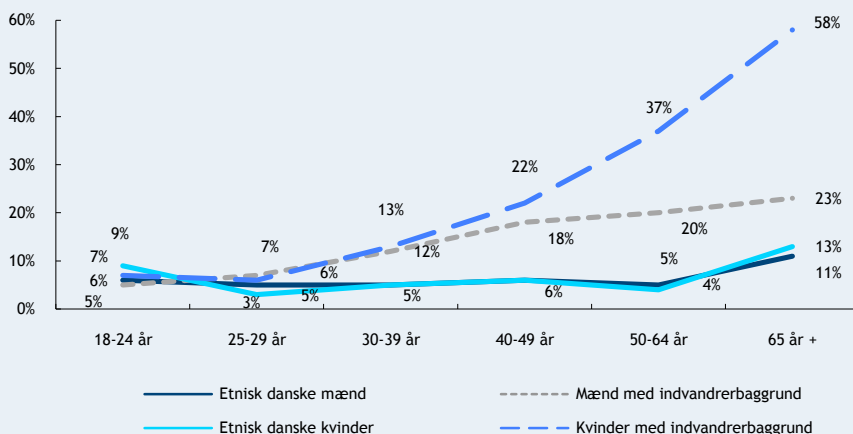
Hvis der ikke tages højde for disse faktorer, er forskellen mere end dobbelt så stor, men en del af denne forskel skyldes altså forskelle i indkomst, danskkundskaber og andre baggrundsfaktorer.

Hvem deltager ikke i kultur- og fritidstilbud?

Også i forhold til kultur- og fritidstilbud er det interessant at se nærmere på den gruppe, som slet ikke deltager eller kun deltager meget lidt. 4 pct. af etniske danskere og efterkommere benytter sig slet ikke af kultur- og fritidstilbud, mens det samme gælder for 13 pct. af indvandrere.

Det fremgår af figur 4.8, at især ældre kvinder med indvandrerbaggrund sjældent benytter sig af kultur- og fritidstilbud. Fx har 58 pct. af kvinderne med indvandrerbaggrund over 65 år en meget lav benyttelse af kultur- og fritidstilbud. Af figuren fremgår det også, at kun en meget lille andel (3-9 pct.) deltager meget lidt blandt både etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund i aldersgruppen 18-29 år.

Figur 4.8: Andel, som højest har deltaget i ét kultur- og fritidstilbud én gang i løbet af det seneste år, fordelt på herkomst, køn og alder

Indeks for deltagelse i kultur- og fritidstilbud består af seks spørgsmål: "Har du inden for de seneste 12 måneder: Været tilskuere til en fodboldkamp eller anden sport? Været på museum eller til kunstudstilling? Været til en koncert? Været til et foredrag? Været på et bibliotek? Mødtes i en klub af en slags - fx kortklub, madklub eller andet?" (Svarkategorier: Ja, flere gange, ja, en enkelt gang, nej)

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.494 personer med indvandrerbaggrund og 1.055 etniske danskere.

Ligesom ved spørgsmålet om politisk deltagelse er det således de ældre indvandrerkvinder, som har en meget lav deltagelse i kultur- og fritidstilbud. Givet det opbrud, der er sket mellem generationerne blandt kvinder med indvandrerbaggrund, f.eks. i uddannelsesmønsteret, er det sandsynligt, at der overvejende er tale om et generationsbestemt mønster. Det er næppe sandsynligt, at det vil gentage sig, når de nuværende generationer af unge kvinder bliver ældre.

4.4.4 Deltagelse i foreningslivet

I Danmark er der tradition for deltagelse i foreningslivet, og meningsfællesskaber samt kultur- og fritidstilbud organiseres ofte via foreninger. Den høje foreningsdeltagelse fremgår også af denne undersøgelse, som bl.a. viser, at 94 pct. af de etniske danskere er medlem af en forening, 66 pct. er aktive i en forening, og 44 pct. har udført frivilligt arbejde i en forening det seneste år, jf. kapitel 3.

Blandt personer med indvandrerbaggrund er deltagelsen noget lavere, idet 76 pct. er medlem af en forening, 41 pct. er aktive i en forening, og 26 pct. har arbejdet frivilligt i en forening inden for det seneste år. Det er højt, både efter europæisk og international

målestok, men sammenlignet med etniske danskere er der alligevel tale om en betydelig forskel, som vil blive undersøgt nærmere i dette kapitel.

Hvad forklarer forskelle i deltagelse i foreningslivet?

I de følgende analyser undersøges det nærmere, hvilke faktorer der har indflydelse på, hvor mange foreninger personerne er medlem af. Som det fremgår af kapitel 3, er indvandrere i gennemsnit medlem af 1,6 forening, efterkommere er i gennemsnit medlem af 1,7 forening, mens etniske danskere i gennemsnit er medlem af 3,1 forening. Der er således en forskel på ca. 1,5 foreningsmedlemskab. Når man tager højde for forskelle i køn, alder, socioøkonomiske faktorer, danskkundskaber, religion samt beboersammensætningen i kvarteret og sammensætningen i vennekredsen, reduceres forskellen til 0,6 mellem efterkommere og etniske danskere og 0,7 mellem indvandrere og etniske danskere.

Foreningsdeltagelse er således et af de få områder, hvor der er en forholdsvis stor forskel på personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere, selv når man tager højde for forskelle i indkomst, danskkundskaber og øvrige baggrundsfaktorer.

En del af forskellen i foreningsdeltagelse kan forklares ved den socioøkonomiske status. Personer med højere indkomst er gennemsnitligt medlem af flere foreninger, mens særligt personer med en selvoplyst årlig indkomst på mindre end 200.000 kr. er medlem af færre foreninger i gennemsnit. Højere funktionærer er medlemmer af flest foreninger, mens ufaglærte og studerende er medlemmer af færrest foreninger. Derimod er der ikke stor forskel i foreningsdeltagelse alt efter sammensætningen i vennekredsen og kvarteret.

Når man tager højde for de øvrige faktorer, findes den tydeligste sammenhæng mellem danskkundskaber og foreningsmedlemskab. Personer uden sprogproblemer er i gennemsnit medlem af 2,1 foreninger, mens personer med store sprogproblemer gennemsnitligt er medlem af 1,4 foreninger. Dette tyder på, at manglende danskkundskaber afholder nogle med indvandrerbaggrund fra at deltage i foreningslivet i samme grad som etniske danskere. Der kan muligvis også være tale om, at deltagelsen i foreningslivet netop styrker danskkundskaberne - forudsat at kommunikationen foregår på dansk - så effekten også kan gå den anden vej.

Tabel 4.15: Gennemsnitligt antal foreningsmedlemskaber, fordelt på danskkundskaber

Danskkundskaber	Foreningsmedlemskaber	Antal
Ingen problemer	2,1	2.403
Små problemer	2,0	674
Nogle problemer	1,9	626
En del problemer	1,7	716
Store problemer	1,4	211

Resultater i MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, vennekredsens sammensætning, religion, danskkundskaber, beskæftigelse, stilling, indkomst og økonomiske problemer. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2.

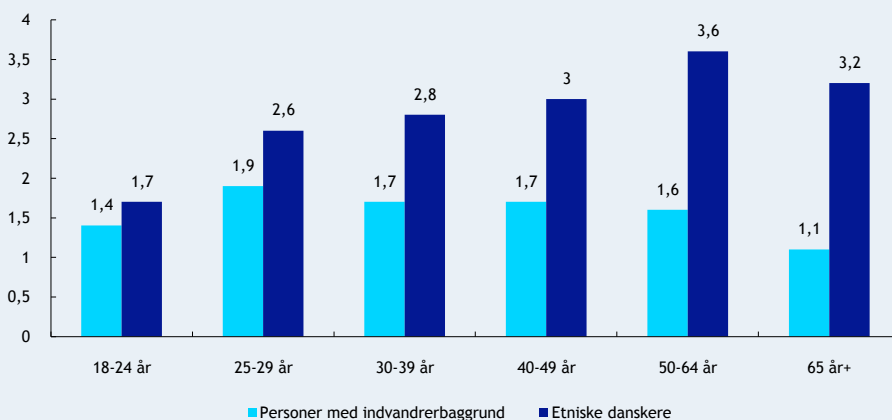
Spørgsmål: "Så vil jeg gerne spørge, om du er medlem af nogle af de følgende foreninger, organisationer eller lignende: Fagforening? Erhvervsorganisation? Dansk politisk parti? Forening vedr. sport og fritid? Teaterforening, højskoleforening, gammel elevforening, forældreforening, kulturel forening? Religiøs forening? Forening vedr. sygdom eller handicap? Forening med internationalt sigte? Miljø- eller forbrugerorganisation? Forening vedr. bolig? Pensionistorganisation eller -forening? Brugsen, motorejforening? Anden forening?" og for personer med indvandrerbaggrund: "En forening for borgere, der kommer fra samme land som din familie?". Den præcise spørgsmålsformulering kan ses i rapportens bilag 3 (findes kun på www.nyidanmark.dk) (Svarkategorier: Ja, nej).

Danskkundskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til interviewer: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Havde interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogvanskeligheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er danskkundskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede. Etniske danskere har ikke besvaret spørgsmål om sprogproblemer og er placeret i kategorien "ingen problemer med dansk".

Køn og alder har også betydning for deltagelsen i foreningslivet, også når man ikke tager højde for andre faktorer, men sammenhængen er forskellig alt efter herkomst. Blandt etniske danskere er der en tendens til, at kvinder er medlemmer af flere foreninger end mænd, mens der blandt personer med indvandrerbaggrund er en tendens til, at mændene er medlem af flere foreninger end kvinderne.

Særligt for etniske danskere er der en tydelig sammenhæng mellem alderen og antallet af foreningsmedlemskaber, jf. figur 4.9. De 50-64-årige er i gennemsnit medlem af mere end dobbelt så mange foreninger som de 18-24-årige. For personer med indvandrerbaggrund er forskellen mellem aldersgrupperne med hensyn til medlemskab af foreninger væsentlig mindre. Forskellen mellem foreningsdeltagelse blandt etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund er således størst for de ældre aldersgrupper.

Figur 4.9: Gennemsnitligt antal foreningsmedlemskaber, fordelt på herkomst og alder

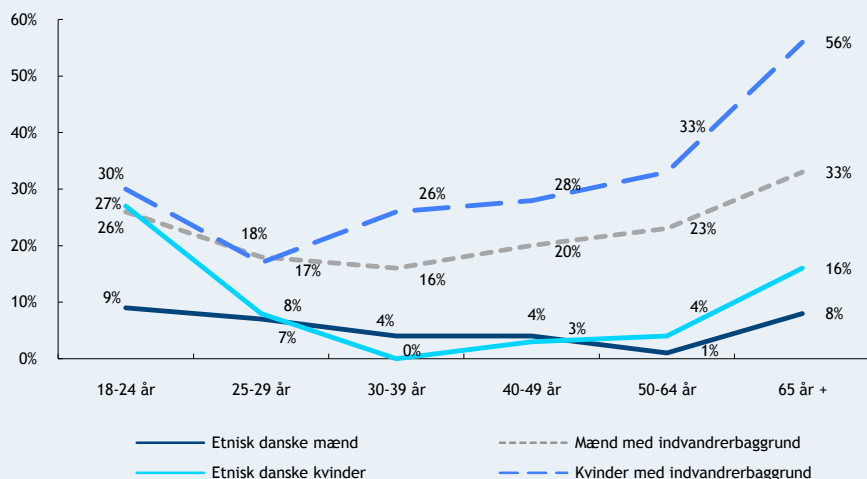
Spørgsmål: "Så vil jeg gerne spørge, om du er medlem af nogle af de følgende foreninger, organisationer eller lignende: Fagforening? Erhvervsorganisation? Dansk politisk parti? Forening vedr. sport og fritid? Teaterforening, højskoleforening, gammel elevforening, forældreforening, kulturel forening? Religiøs forening? Forening vedr. sygdom eller handicap? Forening med internationalt sigte? Miljø- eller forbrugerorganisation? Forening vedr. bolig? Pensionistorganisation eller -forening? Brugsen, motorejerforening? Anden forening?" og for personer med indvandrerbaggrund: "En forening for borgere, der kommer fra samme land som din familie?". Den præcise spørgsmålsformulering kan ses i rapportens bilag 3 (findes kun på www.nyidanmark.dk) (Svarkategorier: Ja, nej).

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.565 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

Hvem er ikke medlem af en forening?

I dette afsnit undersøges karakteristika ved de personer, som ikke er medlem af nogen foreninger. Blandt etniske danskere er det særligt de unge kvinder, der ikke er medlem af nogen forening, mens det særligt gælder de ældre generationer blandt personer med indvandrerbaggrund, jf. figur 4.10. Især ældre indvandrerkvinder er ikke medlem af en forening. Også blandt de yngre personer er der væsentligt færre etniske danskere end personer med indvandrerbaggrund, som ikke er medlem af en forening.

Figur 4.10: Andel, som ikke er medlem af nogen forening, fordelt på herkomst, køn og alder

Antal foreningsmedlemskaber er belyst ud fra spørgsmålet: "Så vil jeg gerne spørge, om du er medlem af nogle af de følgende foreninger, organisationer eller lignende: Fagforening? Erhvervsorganisation? Dansk politisk parti? Forening vedr. sport og fritid? Teaterforening, højskoleforening, gammel elevforening, forældreforening, kulturel forening? Religiøs forening? Forening vedr. sygdom eller handicap? Forening med internationalt sigte? Miljø- eller forbrugerorganisation? Forening vedr. bolig? Pensionistorganisation eller -forening? Brugsen, motorejerforening? Anden forening?" og for personer med indvandrerbaggrund: "En forening for borgere, der kommer fra samme land som din familie?". Den præcise spørgsmålsformulering kan ses i rapportens bilag 3 (findes kun på www.nyidanmark.dk) (Svarkategorier: Ja, nej).

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.566 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

Der er en stærk tendens til, at jo sværere personer med indvandrerbaggrund har det med dansk, desto større er risikoen for, at de ikke er medlem af en forening jf. tabel 4.16.

Tabel 4.16: Personer med indvandrerbaggrund, som ikke er medlem af nogen forening, fordelt på danskuddskaber

Danskuddskaber	Andel, som ikke er medlem af en forening
Ingen problemer	16 %
Små problemer	20 %
Nogle problemer	25 %
En del problemer	33 %
Store problemer	55 %

Antal foreningsmedlemskaber er belyst ud fra spørgsmålet: "Så vil jeg gerne spørge, om du er medlem af nogle af de følgende foreninger, organisationer eller lignende: Fagforening? Erhvervsorganisation? Dansk politisk parti? Forening vedr. sport og fritid? Teaterforening, højskoleforening, gammel elevforening, forældreforening, kulturel forening? Religiøs forening? Forening vedr. sygdom eller handicap? Forening med internationalt sigte? Miljø- eller forbrugerorganisation? Forening vedr. bolig? Pensionistorganisation eller -forening? Brugsen, motorejerforening? Anden forening?" og for personer med indvandrerbaggrund: "En forening for borgere, der kommer fra samme land som din familie?". Den præcise spørgsmålsformulering kan ses i rapportens bilag 3 (findes kun på www.nyidanmark.dk) (Svarkategorier: Ja, nej).

Danskuddskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til intervieweren: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Harved interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogvanskeligheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er danskuddskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede.

Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.561 personer med indvandrerbaggrund.

Blandt personer med indvandrerbaggrund, som ingen problemer har med dansk, er det kun 16 pct., som ikke er medlem af en forening, mens det samme gør sig gældende for 55 pct. af dem, der har store problemer med at forstå det danske sprog.

Der er desuden en klar tendens til, at personer på offentlig forsørgelse og personer med lavere indkomst i mindre grad er medlem af en forening end beskæftigede og personer med højere indkomst. Denne sammenhæng skyldes sandsynligvis, at man i familier med lavere indkomst ikke prioriterer at bruge ressourcer på foreningsmedlemskaber.

4.4.5 Sammenfatning

I undersøgelsen er tre typer af social deltagelse beskrevet: deltagelse i lokalmiljøet, deltagelse i foreningsliv og deltagelse i kultur- og fritidstilbud. Desuden belyses vennekredsens sammensætning.

Analyserne indikerer, at der er en klar sammenhæng mellem, hvilken boligtype man bor i, og deltagelsen i fælles aktiviteter. Deltagelsen i fælles aktiviteter med naboer er generelt højere blandt beboere i andels- og ejerboliger end beboere i lejeboliger. Samtidig er der også en tendens til, at personer med indvandrerbaggrund, som næsten udelukkende har venner med indvandrerbaggrund, i mindre grad deltager i fælles aktiviteter.

Omfanget af deltagelse i kultur- og fritidstilbud kan primært forklares ved forskelle i bl.a. alder, socioøkonomiske faktorer, dansk kundskaber samt vennekredsens sammensætning. Når man tager højde for disse faktorer, er der kun en meget lille forskel på etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund tilbage. Yngre personer deltager mere end ældre, og højere funktionærer og studerende deltager mere end øvrige grupper. Der er særligt en tendens til, at personer med dårlige dansk kundskaber og personer, som ikke har nogle etnisk danske venner, deltager væsentligt mindre i kultur- og fritidstilbud. Der er særligt mange ældre kvinder med indvandrerbaggrund, som sjældent deltager i kultur- og fritidstilbud.

Antallet af foreninger, som den enkelte er medlem af, forklares også i høj grad af dansk kundskaber og socioøkonomisk status. Højere funktionærer er medlemmer af flere foreninger end ufaglærte og studerende, og personer med dårlige dansk kundskaber er medlem af væsentligt færre foreninger end personer, der er gode til dansk. Blandt personer med indvandrerbaggrund varierer foreningsdeltagelsen ganske lidt mellem aldersgrupper, mens der blandt etniske danskere er en klar tendens til, at ældre er medlem af flere foreninger end yngre. Derfor er der en større forskel mellem etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund blandt de ældre generationer. Det er igen især ældre indvandrerkvinder, som ikke er medlem af nogen foreninger.

Der er desuden en klar sammenhæng mellem den etniske sammensætning i boligkvarteret og vennekredsen. Der er dog 14 pct., som kun eller næsten kun har venner med indvandrerbaggrund, på trods af at de bor i kvarterer, som udelukkende eller næsten udelukkende består af etniske danskere.

4.5 Fjerde medborgerskabsaspekt - oplevet medborgerskab

Deltagelse i samfundet er vigtigt for medborgerskabet. Hvis den enkelte borger fortsat skal være motiveret for at deltage, er det nødvendigt, at borgeren oplever, at han eller hun med sin deltagelse kan ændre forholdene i samfundet. Medborgerskabet styrkes således bl.a., hvis borgerne har tillid til samfundsinstitutionerne og hinanden, og hvis alle har en opfattelse af at blive behandlet som ligeværdige borgere i samfundet. I dette afsnit undersøges forklaringerne på forskelle i oplevede påvirkningsmuligheder, tillid til samfundsinstitutioner, anerkendelse, ligebehandling og social tillid nærmere.

4.5.1 Oplevede påvirkningsmuligheder

Borgernes oplevelse af at have indflydelse er belyst ved spørgsmål om mulighed for at fremlægge synspunkter for og mulighed for at få politikere til at tage hensyn til deres mening. Spørgsmålet beskriver således oplevede påvirkningsmuligheder uden forbehold

for, om personen reelt har prøvet at påvirke politikere. I kapitel 3 fremgår det, at indvandrere og efterkommere i mindst lige så høj grad som etniske danskere oplever, at de har mulighed for at fremlægge synspunkter for og få politikere til at tage hensyn til deres mening.

Ældre personer med indvandrerbaggrund oplever i højere grad end yngre, at de har mulighed for at påvirke politikere, mens der blandt etniske danskere er en tendens til, at yngre i højere grad end ældre oplever gode muligheder for at påvirke politikere.

Hvad forklarer oplevelsen af at kunne påvirke politikerne?

I dette afsnit undersøges det, hvad der forklarer oplevelsen af at kunne påvirke politikerne. For at undersøge dette er spørgsmålene om mulighed for at fremlægge synspunkter og mulighed for at få politikere til at tage hensyn lagt sammen i et indeks med værdierne 0-10, hvor 10 betyder meget gode oplevede påvirkningsmuligheder. I analysen tages der højde for herkomst, køn, alder, religion, socioøkonomiske faktorer, sammensætningen i kvarteret og vennekredsen samt danskundskaber.

Analyserne viser, at det, som har størst indflydelse på oplevelsen af påvirkningsmuligheder, er danskundskaber, idet personer med sproglige problemer i mindre grad oplever, at de har mulighed for at påvirke politikere. Det fremgår af tabel 4.17, at de oplevede påvirkningsmuligheder gennemsnitligt er et point højere blandt personer uden problemer med at forstå det danske sprog end blandt personer med store problemer med at forstå dansk.

Desuden oplever personer med indvandrerbaggrund, der kun har venner med indvandrerbaggrund, færre påvirkningsmuligheder end personer, som også har etniske danskere i vennekredsen. Personer, som ikke eller næsten ikke har nogen danske venner, oplever således gennemsnitligt deres påvirkningsmuligheder 0,9 point lavere end personer, hvor hovedparten af vennekredsen er etnisk dansk.

Højere funktionærer er den gruppe, der oplever den højeste grad af påvirkningsmuligheder, mens ufaglærte ligger lavest med 0,8 point mindre end de højere funktionærer.

Tabel 4.17: Oplevede påvirkningsmuligheder (gennemsnit på skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder meget dårlige muligheder og 10 betyder meget gode muligheder) fordelt på danskundskaber

Danskundskaber	Oplevede påvirkningsmuligheder	Antal
Ingen problemer	4,4	2.085
Små problemer	4,4	547
Nogle problemer	4,0	491
En del problemer	3,8	528
Store problemer	3,4	137

Resultater i MCA analyse, hvor der er kontrolleret for herkomst, køn, alder, beboersammensætning i kvarteret, vennekredsens sammensætning, danskundskaber, beskæftigelse, stilling, indkomst, økonomiske problemer og religion. En beskrivelse af MCA analyser findes i bilag 2.

Indeks for oplevede påvirkningsmuligheder er baseret på 2 spørgsmål: "Hvor gode muligheder føler du, at du har for at fremlægge dine synspunkter for politikere?" og "Hvor gode muligheder føler du, at du har for at få politikere til at tage hensyn til din mening?" (Svarkategorier: Skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder meget gode, og 10 betyder meget dårlige). Svarkategorierne er i tabellen vendt om i forhold til spørgeskemaet, således at højere værdi betyder bedre oplevede påvirkningsmuligheder. Danskundskaber er belyst ud fra et indeks af tre spørgsmål til den interviewede: "Har du problemer med at forstå det danske sprog, når du får breve fra kommunen?", "Har du problemer med at forstå det danske sprog ved nyhedsudsendelser i fjernsynet?" og "Har du problemer med at forstå det danske sprog i forbindelse med arbejde eller uddannelse?" (Svarkategorier: Ofte, af og til, kun sjældent, aldrig), samt to spørgsmål til intervieweren: "Sprog for interviewet?" (Svarkategorier: Dansk, modersmål) og "Harvede interviewpersonen problemer med at forstå/følge nogle af spørgsmålene pga. sprogvanskeligheder?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ikke særlig høj grad, slet ikke). For webbaserede og postale besvarelser er danskundskaber alene belyst ud fra de tre spørgsmål til den interviewede. Etniske danskere har ikke besvaret spørgsmål om sprogproblemer og er placeret i kategorien "ingen problemer med dansk".

Religion, alder og boligkvarterets sammensætning har derimod ikke nogen selvstændig betydning for personernes oplevelse af at kunne påvirke politikerne, og der er kun en svag effekt af indkomst og beskæftigelse.

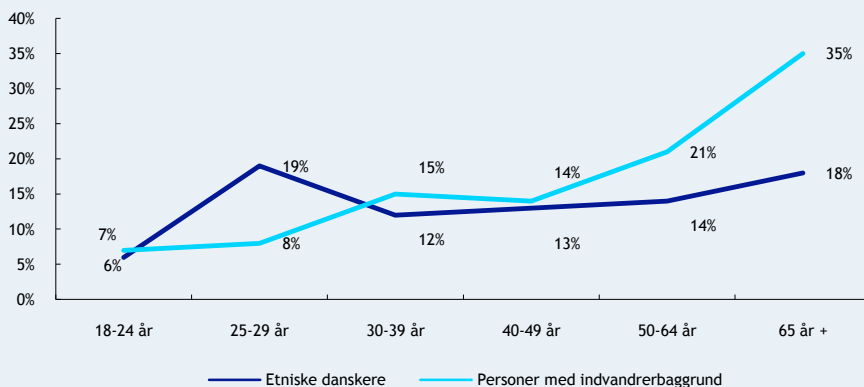
Når der tages højde for alle disse faktorer, er indvandreres oplevede påvirkningsmuligheder i gennemsnit 1,1 point højere end etniske danskeres, og efterkommeres oplevede påvirkningsmuligheder er 1,4 point højere end etniske danskeres. Generelt er der således ingen tegn på en politisk afmagtsfølelse blandt indvandrere og efterkommere i Danmark.

Hvem oplever at have dårlige påvirkningsmuligheder?

I dette afsnit beskrives kort de personer, som oplever meget dårlige muligheder for både at fremlægge synspunkter og få politikere til at tage hensyn til deres mening. Blandt personer med indvandrerbaggrund oplever 15 pct. meget dårlige påvirkningsmuligheder, mens det tilsvarende tal for etniske danskere er 14 pct.

Som det fremgår af figur 4.11, er der blandt de unge en tendens til, at en større andel etniske danskere end personer med indvandrerbaggrund oplever meget dårlige påvirkningsmuligheder. Blandt de ældre generationer er der derimod en større andel personer med indvandrerbaggrund end etniske danskere, som oplever meget dårlige påvirkningsmuligheder. Igen er det især de ældre kvinder med indvandrerbaggrund, som oplever meget dårlige påvirkningsmuligheder.

Figur 4.11: Andel, som oplever, at deres påvirkningsmuligheder er meget dårlige, fordelt på herkomst og alder

De, som oplever meget dårlige påvirkningsmuligheder, er afgrænset til personer, som har svaret "meget dårlige" til begge følgende spørgsmål: "Hvor gode muligheder føler du, at du har for at fremlægge dine synspunkter for politikere?" og "Hvor gode muligheder føler du, at du har for at få politikere til at tage hensyn til din mening?" svarende til værdien 0 på indekset for oplevede påvirkningsmuligheder (se tabel 4.17).

Figuren er baseret på besvarelser fra 2.855 personer med indvandrerbaggrund og 936 etniske danskere.

4.5.2 Tillid til samfundsinstitutioner

De interviewede er også blevet spurgt om deres tillid til samfundsinstitutionerne. Som det fremgår af kapitel 3, har personer med indvandrerbaggrund lidt mindre tillid til Folketinget, den offentlige administration, politiet og domstolene end etniske danskere, selvom deres tillid stadig er høj set i international sammenhæng, hvor Danmark generelt ligger meget højt.

Særligt med hensyn til politiet og til domstolene er tilliden noget lavere blandt personer med indvandrerbaggrund. Tilliden til samfundsinstitutionerne er desuden lavere blandt efterkommerne end blandt indvandrere. Det viser sig dog, at forskellen mellem indvandrere og efterkommerne er en ren alderseffekt, idet efterkommerne generelt er yngre

end indvandrerne. Unge har en mindre grad af tillid end ældre til grundlæggende samfundsinstitutioner både blandt etniske danskere og blandt personer med indvandrerbaggrund.

Hvad forklarer forskelle i tillid til samfundsinstitutioner?

For at undersøge, hvad der kan forklare forskellene i tilliden til samfundsinstitutioner, er besvarelserne af de fire spørgsmål samlet i et indeks fra 0-10, hvor 10 betyder meget stor tillid. Når der som i de øvrige analyser, tages højde for forskelle i køn, alder, socioøkonomisk situation, danskkundskaber og religion samt sammensætningen i vennekredsen og kvarteret, er der ikke længere nogen forskel på etniske danskere, indvandrere og efterkommere med hensyn til tillid til samfundsinstitutioner.

Analysen af tilliden blandt alle de interviewede viser, at personer med højere stilling generelt har højere tillid. De største forskelle findes dog i forhold til alder samt sammensætningen i vennekredsen og kvarteret. Tilliden er således generelt større blandt ældre end blandt yngre personer. Tilliden er endvidere gennemsnitligt 0,5 point lavere for personer, som kun har venner med indvandrerbaggrund sammenlignet med personer, som ingen venner har med indvandrerbaggrund. Personer, som bor i kvarterer, hvor alle er etnisk danske, har desuden 0,3 point højere tillid end personer i kvarterer, hvor alle eller næsten alle har en anden etnisk baggrund. Derimod påvirker danskkundskaber ikke tilliden til samfundsinstitutionerne.

De forklarende analyser tyder således på, at der ikke er nogen kulturelt betinget forskel på personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere målt i deres tillid til samfundsinstitutioner. Forskellen forklares som ovenfor nævnt bl.a. af forskellene i socioøkonomisk placering og alder. Der er endvidere en tendens til, at personer, som kun har meget begrænset omgang med etniske danskere i vennekredsen og i kvarteret, har mindre tillid til samfundsinstitutionerne. Da der ikke er nogen effekt af danskkundskaber, skyldes tendensen formentligt ikke sproglige problemer.

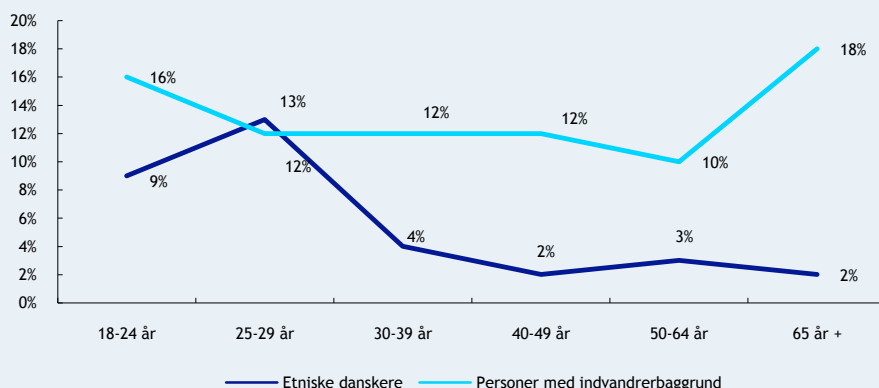
Hvem har lav tillid til samfundsinstitutionerne?

Det er interessant at undersøge, hvad der kendetegner de personer, som har meget lav tillid til de udvalgte samfundsinstitutioner. Selvom der ikke er stor forskel på den gennemsnitlige tillid til samfundsinstitutionerne mellem personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere, er der en lidt større andel, som har lav tillid til samfundsinstitutionerne blandt personer med indvandrerbaggrund: 13 pct. af personerne med indvandrerbaggrund og 4 pct. af de etniske danskere har lav tillid til samfundsinstitutionerne.

Blandt etniske danskere findes den største andel med lav tillid blandt de unge, mens den største andel for personer med indvandrerbaggrund findes blandt de yngste og de ældste, jf. figur 4.12.

Hvis man ser nærmere på denne spredning, viser det sig, at det særligt er mænd under 25 år og kvinder over 64 år med indvandrerbaggrund, som har lav tillid til samfundsinstitutionerne. Der er dog forholdsvis få interviewpersoner i denne gruppe, hvilket der skal tages forbehold for i fortolkningen af denne tendens.

Figur 4.12: Andel, som har lav tillid til samfundsinstitutionerne, fordelt på herkomst og alder

Indekset for tillid til samfundsinstitutioner består af 4 spørgsmål: "Så vil jeg gerne høre, hvor meget tillid du personligt har til forskellige institutioner. Jeg vil bede dig benytte en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder, at du ikke har tillid overhovedet mens 10 betyder, at du har meget stor tillid - Folketinget? Domstolene? Den offentlige administration? Politiet?" Det samlede indeks går fra 0 til 10, hvor 10 betyder meget stor tillid. Værdier under 4 på indekset for tillid til samfundsinstitutionerne karakteriseres som lav tillid.

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.115 personer med indvandrerbaggrund og 1.022 etniske danskere.

4.5.3 Social tillid

Som det fremgår af kapitel 3, er der ikke stor forskel på etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund med hensyn til deres tillid til familie samt personer med anden etnicitet og religion. Der er dog særligt markante forskelle på besvarelserne på spørgsmålene om, hvorvidt man generelt kan stole på de fleste mennesker, og hvorvidt man kan stole på personer, som man møder første gang. Indvandrere og efterkommere har dog stadig et højt tillidsniveau sammenlignet med de fleste europæiske befolkninger, men på disse spørgsmål har personer med indvandrerbaggrund væsentligt lavere tillid end etniske danskere.

De to ovennævnte spørgsmål beskriver den generelle tillid i samfundet, mens de øvrige spørgsmål er anvendt for at opfange, om der er forskel i tilliden til forskellige religiøse og etniske grupper og til mere nære relationer som fx familiemedlemmer. I det følgende fokuseres på de generelle spørgsmål til tillid.

Hvad forklarer social tillid?

Til de forklarende analyser er spørgsmålet om, hvorvidt man generelt kan stole på de fleste mennesker og spørgsmålet om tillid til personer, man møder første gang kombineret i et indeks for social tillid, som går fra 0-8, hvor en højere værdi betyder en højere tillid. I den forklarende analyse indgår køn, alder, danskundskaber, religion, sammensætningen i kvarteret og vennekredsen samt socioøkonomisk status i form af beskæftigelse, stilling og indkomst.

Selv når der tages højde for ovenstående faktorer, er der en stor forskel tilbage mellem personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere med hensyn til niveauet af social tillid. Når man tager højde for alle øvrige faktorer, er gennemsnitsværdien i indekset for social tillid 4,2 for etniske danskere og 3,4 for både indvandrere og efterkommere. Forskellen er dog 1,3-1,4 point større, hvis der ikke tages højde for ovennævnte faktorer, og en del af forskellen skyldes således forskelle i bl.a. alder og socioøkonomisk status.

Der er en tendens til, at ældre personer har højere tillid end yngre personer, og at personer med høj indkomst også har højere social tillid end personer med lav indkomst. Højere funktionærer har ligeledes større tillid end faglærte og ufaglærte arbejdere. Dette tegner et billede af, at personer med højere socioøkonomisk status også har en højere tillid til andre mennesker generelt.

Social tillid er et af de få områder, hvor danskundskaber ikke har nogen betydning. Derimod er der en tendens til, at muslimer har en 0,6 point lavere tillid end ateister/personer uden religion og en 0,4 point lavere tillid end kristne, når der tages højde for de øvrige faktorer

Hvem har lav social tillid?

I dette afsnit undersøges det, hvad der kendetegner de personer, som har en meget lav social tillid. Denne gruppe er afgrænset til at være personer, som både har svaret, at man ikke kan være forsigtig nok over for de fleste mennesker, og at man aldrig kan stole på personer, som man møder første gang (værdien 0 på skalaen 0-10).

Det fremgår af tabel 4.18, at 3 pct. af de etniske danskere og 16 pct. af personerne med indvandrerbaggrund tilhører gruppen med meget lav social tillid. Både blandt etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund er der en tendens til, at der er flere kvinder end mænd i gruppen med meget lav social tillid. Blandt kvinder med indvandrerbaggrund er det således 18 pct., som har meget lav social tillid.

Tabel 4.18: Andel med meget lav social tillid, fordelt på køn og herkomst

	Etniske danskere	Personer med indvandrerbaggrund
Mænd	2 %	15 %
Kvinder	3 %	18 %
I alt	3 %	16 %

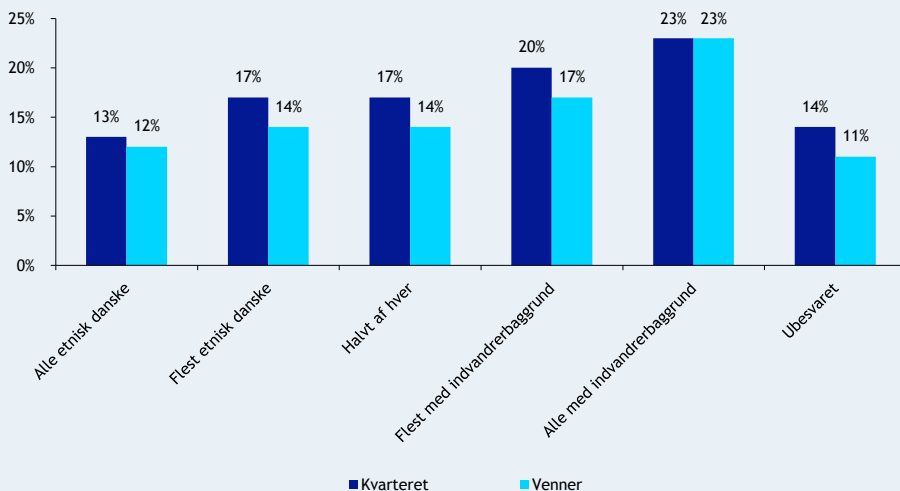
Personer med meget lav social tillid er personer, som har svaret "Man kan ikke være forsigtig nok" til spørgsmålet: "Nogle mennesker siger, at man kan stole på de fleste mennesker. Andre siger, at man ikke kan være forsigtig nok. Hvordan føler du det?" og har svaret "Aldrig stole på (0)" til spørgsmålet: "Nu vil jeg gerne høre, i hvor høj grad du synes, man kan stole på forskellige grupper af personer. Jeg vil bede dig benytte en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder, at man aldrig kan stole på, og 10 betyder at man altid kan stole på: Personer, du møder første gang?".

Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.565 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

Der er ingen klar sammenhæng mellem lav social tillid og alder, men der er dog en tendens til, at flere 18-29-årige med indvandrerbaggrund har lav social tillid, end det er tilfældet blandt de øvrige aldersgrupper.

Der er også en tendens til, at der er en større andel med meget lav social tillid blandt de personer med indvandrerbaggrund, som har få etnisk danske venner, eller som der bor i kvarterer med få etniske danskere, jf. figur 4.13. Der er særligt en væsentligt større andel med meget lav tillid blandt dem, som kun eller næsten kun har venner med indvandrerbaggrund, end blandt personer, som har etniske danskere i vennekredsen. Den lave tillid kan således ses i sammenhæng med interaktionen med majoriteten i samfundet. Det dog ikke muligt at afgøre her, om segregeringen skyldes meget lav tillid (man omgås helst personer, man kender), eller om den meget lave tillid skyldes segregering fra majoritetssamfundet.

Figur 4.13: Andel af personer med indvandrerbaggrund, som har meget lav social tillid, fordelt på kvarterets og vennekredsens sammensætning

Personer med meget lav social tillid består af personer, som har svaret "Man kan ikke være forsigtig nok" til spørgsmålet: "Nogle mennesker siger, at man kan stole på de fleste mennesker. Andre siger, at man ikke kan være forsigtig nok. Hvordan føler du det?" og har svaret "Aldrig stole på (0)" til spørgsmålet: "Nu vil jeg gerne høre, i hvor høj grad du synes, man kan stole på forskellige grupper af personer. Jeg vil bede dig benytte en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder, at man aldrig kan stole på, og 10 betyder at man altid kan stole på: Personer, du møder første gang?".

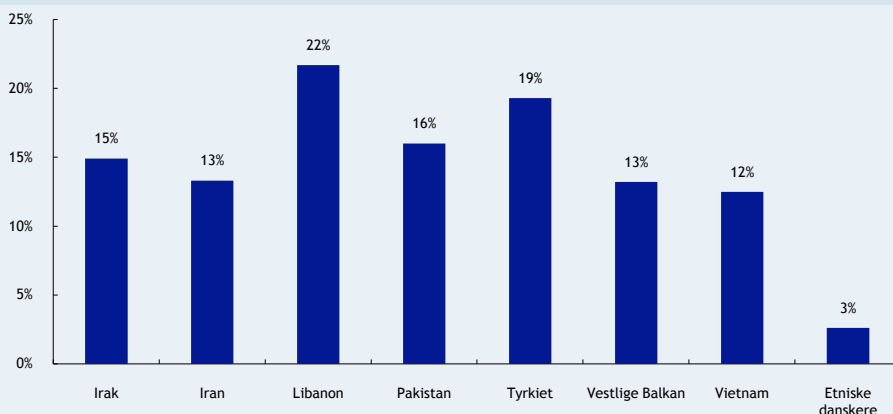
Kvarterets og vennekredsens sammensætning er baseret på spørgsmålet: "Hvor stor en del af beboerne i det kvarter eller den bebyggelse, hvor du bor, har indvandrerbaggrund?" og spørgsmålet: "Hvor stor en del af dine venner har indvandrerbaggrund?" (Svarkategorier: Ingen eller næsten ingen, en del, men klart under halvdelen, omkring halvdelen, klart over halvdelen, men langt fra alle, alle eller næsten alle).

Figuren er baseret på 3.565 besvarelser fra personer med indvandrerbaggrund.

Der er ikke nogen stærk sammenhæng mellem socioøkonomiske faktorer såsom beskæftigelse eller stilling og lav social tillid. Den største andel med meget lav social tillid findes dog blandt personer med indvandrerbaggrund, der er ledige eller modtager permanent offentlig forsørgelse. En sådan tendens kan ikke genfindes blandt etniske danskere.

Der er også en tendens til, at flere personer med store problemer med at forstå dansk tilhører gruppen med meget lav tillid. Forskellen er dog ikke stor, idet 22 pct. af personerne med store problemer med at forstå dansk og 16 pct. af personerne uden problemer med at forstå dansk har meget lav social tillid.

Figur 4.14: Andel personer med indvandrerbaggrund, som har meget lav social tillid, fordelt på oprindelsesland, samt andel etniske danskere, som har meget lav social tillid

Personer med meget lav social tillid består af personer, som har svaret "Man kan ikke være forsigtig nok" til spørgsmålet: "Nogle mennesker siger, at man kan stole på de fleste mennesker. Andre siger, at man ikke kan være forsigtig nok. Hvordan føler du det?" og har svaret "Aldrig stole på (0)" til spørgsmålet: "Nu vil jeg gerne høre, i hvor høj grad du synes, man kan stole på forskellige grupper af personer. Jeg vil bede dig benytte en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder, at man aldrig kan stole på, og 10 betyder at man altid kan stole på: Personer, du møder første gang?"

Figuren er baseret på besvarelser fra 3.565 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

Som det fremgår af figur 4.14, er der ikke nogen grupper af indvandrere og efterkommere fra de udvalgte oprindelseslande, der har en lige så lav andel med meget lav social tillid som etniske danskere. Den laveste andel findes blandt indvandrere og efterkommere med vietnamesisk oprindelse (12 pct.), mens den højeste andel findes blandt indvandrere og efterkommere med libanesisk (22 pct.) og tyrkisk oprindelse (19 pct.).

Der er en lidt større andel med meget lav social tillid blandt efterkommere (17 pct.) end blandt indvandrere (16 pct.). Der er derfor ikke en tendens til, at efterkommernes opvækst i Danmark er ensbetydende med et højt niveau for social tillid.

Der er således bl.a. lidt flere borgere med indvandrerbaggrund med meget lav social tillid blandt personer med få etnisk danske venner, personer med problemer med at forstå dansk, personer på overførselsindkomst samt blandt personer med libanesisk og tyrkisk oprindelse. Det overordnede billede er dog, at selvom man tager højde for alle disse faktorer, kommer andelen af personer med indvandrerbaggrund med meget lav social tillid aldrig ned i nærheden af niveauet for etniske danskere. Der er således tale om en forholdsvis robust forskel.

Social tillid og foreningsdeltagelse

På landeniveau kædes høj foreningsdeltagelse i samfundet ofte sammen med høj grad af social tillid. Det er derfor interessant, om det også er muligt at finde en sådan sammenhæng på individniveau i denne undersøgelse.

Det fremgår af tabel 4.19, at en større andel af etniske danskere mener, at man kan stole på de fleste, blandt de personer, der medlem af en forening. Det er dog kun ganske få danskere (6 pct.), som *ikke* er medlem af en forening, hvilket betyder, at resultaterne er noget usikre.

Tendensen kan genfindes blandt personer med indvandrerbaggrund, men her er den meget svagere: 43 pct. af personer med indvandrerbaggrund, der er foreningsmedlemmer, mener, at man kan stole på de fleste, mens det tilsvarende tal er 32 pct. blandt personer, som ikke er medlem af en forening. Disse resultater indikerer en sammenhæng mellem foreningsmedlemskab og social tillid blandt personer med indvandrerbaggrund, om end sammenhængen ikke er særlig stærk. Der er ikke taget højde for bagvedliggende faktorer, som kan forklare sammenhængen.

Tabel 4.19: Andel, som mener, man kan stole på de fleste, fordelt på herkomst og foreningsdeltagelse

	Medlem af en forening	Ikke medlem af en forening
Indvandrerbaggrund	43 %	32 %
Etniske danskere	74 %	41 %

Spørgsmål: "Nogle mennesker siger, at man kan stole på de fleste mennesker. Andre siger, at man ikke kan være forsigtig nok. Hvordan føler du det?" (Svarkategorier: Man kan stole på de fleste mennesker, man kan ikke være forsigtig nok) og "Så vil jeg gerne spørge, om du er medlem af nogle af de følgende foreninger, organisationer eller lignende". Den præcise spørgsmålsformulering kan ses i rapportens bilag 3 (findes kun på www.nyidanmark.dk) (Svarkategorier: Ja, nej). Tabellen er baseret på besvarelser fra 3.565 personer med indvandrerbaggrund og 1.068 etniske danskere.

4.5.4 Anerkendelse, ligebehandling og oplevet diskrimination

Anerkendelse, ligebehandling og diskrimination handler i modsætning til de øvrige medborgerskabsparametre ikke om den enkeltes handlinger og tilgang til samfundet, men om hvordan man føler sig behandlet af samfundet. Der er således ikke tale om et område, som den enkelte har store muligheder for at ændre. I et medborgerskabsperspektiv er det dog vigtigt, at der ikke er nogen grupper af borgere, som føler sig ekskluderet i samfundsmæssige sammenhænge.

Anerkendelse

Det fremgår af kapitel 3, at 28 pct. af personerne med indvandrerbaggrund oplever 'i ringe grad' eller 'slet ikke', at andre borgere i Danmark anerkender den indsats, som borgere med indvandrerbaggrund yder i samfundet. Blandt etniske danskere er der 36 pct., som 'i ringe grad' eller 'slet ikke' oplever, at borgere med indvandrerbaggrund indsats bliver anerkendt. Der er således flere etniske danskere end personer med indvandrerbaggrund, som oplever, at den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder, ikke bliver anerkendt. Hvis man ser på sammenhængen mellem job og kvalifikationer, er det 13 pct. af de beskæftigede etniske danskere, som oplever, at deres job ikke svarer til deres kvalifikationer, mod hele 31 pct. af de beskæftigede med indvandrerbaggrund.

I de forklarende analyser er det særligt interessant at se nærmere på personer med indvandrerbaggrunds oplevelse af anerkendelse. Man må fx forvente, at oplevelsen af anerkendelse af den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder, har større betydning for medborgerskabsopfattelsen blandt personer med indvandrerbaggrund end blandt etniske danskere.

Hvad forklarer oplevelsen af anerkendelse?

I de forklarende analyser undersøges sammenhængen mellem oplevet anerkendelse og religiøs praksis, køn, alder, medbragt uddannelse og oplevet diskrimination. I analyserne ses der nærmere på, hvilke grupper som oplever højt eller lavt niveau af anerkendelse af den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder. Til det formål trækkes de negative svar ('i ringe grad' eller 'slet ikke' anerkendelse) fra de positive ('i høj grad' og 'i nogen grad' anerkendelse) i en såkaldt opinionsbalance. Dermed er det muligt at undersøge forklarende faktorer nærmere med et tal for oplevet anerkendelse. I tabel 4.20 beskrives sammenhængen mellem oplevet anerkendelse og religiøs praksis samt oplevede problemer med at praktisere religion blandt personer med indvandrerbaggrund.

Tabel 4.20: Personer med indvandrerbaggrunds oplevelse af anerkendelse af den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder i samfundet, fordelt på religiøs praksis og oplevede problemer med at praktisere religion. Opinionsbalance ('i høj grad'/'i nogen grad' minus 'i ringe grad'/'slet ikke')

Religiøs praksis	Opinionsbalance	Antal
Tilhører ingen religion, ateist	+ 9	355
Tilhører religion, praktiserer ikke	+ 30	1.291
Tilhører religion, praktiserer	+ 25	1.721
Problemer med at praktisere religion¹		
Slet ikke problemer	+ 32	1.164
I nogen grad problemer	+ 15	436
I høj grad problemer	- 16	88

¹ Kun personer, som praktiserer religion, er inkluderet.

Spørgsmål: "I hvor høj grad føler du, at andre borgere i Danmark anerkender den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder i samfundet?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ringe grad, slet ikke), "Hvilken religion tilhører du?" (Svarkategorier: Kristen, islam, buddhisme, hinduisme, jødisk, anden religion, ingen religion (spontant), ateist (spontant)), "Udøver eller praktiserer du på nogen måde din religion i Danmark?" (Svarkategorier: Ja, nej) samt "Oplever du nogen sinde problemer med at udøve eller praktisere din religion i Danmark?" (Svarkategorier: Nej, overhovedet ikke, ja, i nogen grad, ja, i høj grad).

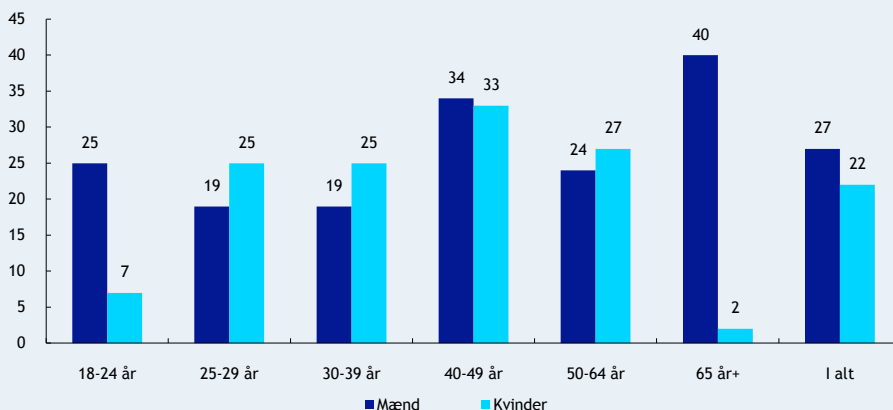
Det fremgår af tabellen, at der blandt de praktiserende er en klar sammenhæng mellem oplevet anerkendelse og oplevede problemer med at praktisere religion. Der er således betydeligt flere, som oplever, at borgere med indvandrerbaggrunds indsats bliver anerkendt end personer, som ikke oplever dette, blandt dem, der 'slet ikke' oplever problemer med at praktisere deres religion. Blandt personer, som i høj grad oplever problemer med at praktisere deres religion, er der derimod væsentligt flere, som ikke oplever, at indsatsen bliver anerkendt i sammenligning med personer, der mener, at den bliver anerkendt.

Samlet tyder dette på, at problemer med at praktisere religionen blandt praktiserende er vigtigt for denne gruppes oplevelse af, at deres indsats i samfundet bliver anerkendt. Det skal dog bemærkes, at væsentligt færre ateister og ureligiøse føler, at indsatsen bliver anerkendt, end religiøse (uanset om de praktiserer eller ej). Der er således ikke en generel tendens til, at religiøse personer med indvandrerbaggrund oplever, at deres indsats ikke bliver anerkendt. Det er alene religiøse personer, som oplever problemer med at praktisere religion, der i mindre grad oplever, at personer med indvandrerbaggrunds indsats bliver anerkendt i det danske samfund.

Af kapitel 3 fremgår det, at særligt mænd - især efterkommere - oplever at blive diskrimineret. Man kunne derfor forvente, at denne gruppe i mindre grad oplever, at deres egen og dermed også personer med indvandrerbaggrunds indsats generelt bliver anerkendt i det danske samfund.

Det fremgår af figur 4.15, at det ikke er mænd, men derimod de 18-24-årige kvinder og ældre kvinder over 64 år, som oplever den laveste anerkendelse af den indsats, personer med indvandrerbaggrund yder. Det er desuden mænd med indvandrerbaggrund over 64 år, som oplever den højeste grad af anerkendelse. Det er således ikke den samme gruppe, som oplever diskrimination og manglende generel anerkendelse.

Figur 4.15: Personer med indvandrerbaggrunds oplevelse af anerkendelse af den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder i samfundet, fordelt på køn og alder. Opinionsbalance ('i høj grad'/'i nogen grad' minus 'i ringe grad'/'slet ikke')

Spørgsmål: "I hvor høj grad føler du, at andre borgere i Danmark anerkender den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder i samfundet?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ringe grad, slet ikke).
 Figuren er baseret på besvarelser fra 3.565 personer med indvandrerbaggrund.

Det kunne også forventes, at det særligt er personer, som oplyser, at de har medbragt en højere uddannelse, som vil føle, at deres indsats ikke bliver anerkendt. Videregående uddannelser fra udlandet bliver ikke altid anerkendt på niveau med danske uddannelser bl.a. pga. forskelle i indhold og varighed af uddannelserne. Analyserne viser dog, at dette ikke er tilfældet i forhold til den generelle anerkendelse af personer med indvandrerbaggrunds indsats.

Stemmer kvalifikationer og job overens?

I forlængelse af analysen af sammenhængen mellem anerkendelse og medbragt uddannelse er det interessant at se nærmere på det mere specifikke spørgsmål, om personerne i undersøgelsen mener, at deres job svarer til deres kvalifikationer.

Tabel 4.21 viser en klar tendens til, at flere personer med medbragt videregående uddannelse (selvoplyst) oplever, at deres nuværende job ikke stemmer overens med deres kvalifikationer. Blandt indvandrere med en kort videregående uddannelse fra oprindelseslandet er det således 54 pct., som oplever at deres job ikke stemmer overens med deres kvalifikationer, mens det for personer med mindre end 7 års grundskole er 24 pct. som oplever manglende anvendelse af deres kvalifikationer. Set i forhold til niveauet blandt etniske danskere uanset uddannelsesniveau (13 pct.) er dette tal dog stadigt forholdsvis højt.

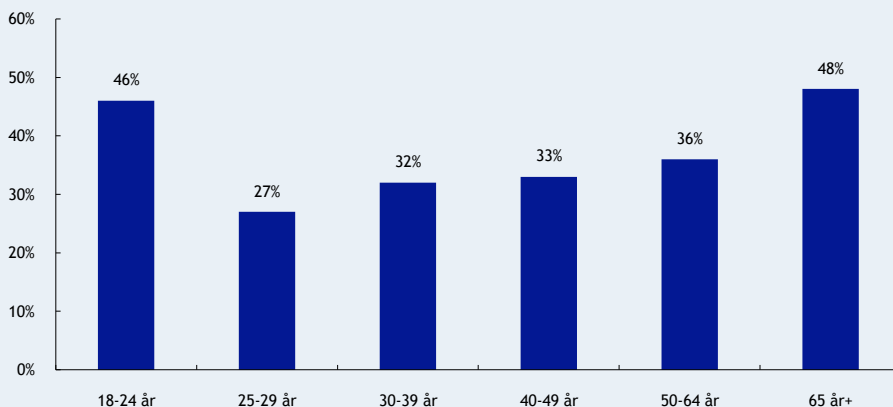
Tabel 4.21: Andel beskæftigede med indvandrerbaggrund, som ikke mener, at deres nuværende arbejde svarer til deres uddannelse og kvalifikationer, fordelt på medbragt uddannelse

	Andel	Antal
Født i Danmark eller ankomst inden afsluttet grundskole	38 %	93
Grundskole under 7 år	24 %	281
Grundskole 7 år	25 %	50
Grundskole 8-10 år	27 %	253
Gymnasium eller tilsvarende	36 %	317
Lærlingeuddannelse	39 %	85
Kort videregående	54 %	110
Mellemlang videregående	37 %	180
Lang videregående	39 %	142

Spørgsmål: "Mener du, at dit nuværende arbejde svarer til din uddannelse og dine kvalifikationer?" (Svarkategorier: Ja, nej) og "Hvilken uddannelse har du sidst afsluttet, før du kom til Danmark?" (Svarkategorier: Grundskole, mindre end 7 år, grundskole, 7 år, grundskole 8-10 år, gymnasium o.l., lærlingeuddannelse, kort videregående uddannelse (under 3 år), mellemlang videregående uddannelse (3-4 år), lang videregående uddannelse (over 4 år), anden erhvervsuddannelse (noter)). Tabellen er baseret på besvarelser fra 1.511 personer med indvandrerbaggrund.

Af figur 4.16 fremgår det, at de 18-24-årige med indvandrerbaggrund i høj grad oplever et misforhold mellem job og kvalifikationer. Dette kan dog skyldes, at en stor del i denne gruppe har fritidsjobs, mens de er under uddannelse. Disse fritidsjobs svarer ofte ikke til kvalifikationer hos en person under uddannelse. Hvis man ser bort fra denne gruppe, stiger andelen, som oplever et misforhold mellem job og kvalifikationer med alderen, således at det blandt de 50-64-årige er 36 pct., som oplever et misforhold.

Figur 4.16: Andel beskæftigede med indvandrerbaggrund, som ikke mener, at deres nuværende arbejde svarer til deres uddannelse og kvalifikationer, fordelt på alder

Der skal i tolkningen af figuren tages forbehold for, at gruppen af personer med indvandrerbaggrund over 64 år i beskæftigelse kun består af 19 personer.

Spørgsmål: "Mener du, at dit nuværende arbejde svarer til din uddannelse og dine kvalifikationer?" (Svarkategorier: Ja, nej)

Figuren er baseret på besvarelser fra 2.011 personer med indvandrerbaggrund.

I modsætning til mange af de tidligere forklarende analyser i dette kapitel er der ikke nogen klar sammenhæng mellem anvendelse af kvalifikationer og danskundskaber. Andelen, som oplever et misforhold mellem kvalifikationer og job, er således mindst for personer uden sprogproblemer og personer med store sprogproblemer.

Sammenhæng mellem oplevet diskrimination og anvendelse af kvalifikationer

Hvis man ser nærmere på sammenhængen mellem oplevet diskrimination og anvendelse af kvalifikationer, findes der en tydelig sammenhæng, jf. tabel 4.22.

Tabel 4.22: Andel beskæftigede med indvandrerbaggrund, der har oplevet forskellige former for diskrimination, fordelt på, om personerne mener, at deres nuværende arbejde svarer til deres uddannelse og kvalifikationer

	Har arbejde, som svarer til kvalifikationer	Har ikke arbejde, som svarer til kvalifikationer
Ikke at få job man var kvalificeret til	17 %	29 %
Ikke at få praktikplads	11 %	16 %
Blive dårligt behandlet på arbejde	22 %	29 %
Blive nægtet adgang til diskotek	12 %	18 %
Blive dårligt behandlet på sygehuset	9 %	9 %
Blive dårligt behandlet af politiet	13 %	21 %

Spørgsmål: "Mener du, at dit nuværende arbejde svarer til din uddannelse og dine kvalifikationer?" (Svarkategorier: Ja, nej) samt "Har du inden for de seneste 12 måneder, alene fordi du har indvandrerbaggrund, personligt oplevet: ikke at få et job, som du var kvalificeret til?, ikke at kunne få en praktikplads i forbindelse med din uddannelse?, at blive dårligt behandlet på din arbejdsplads?, at blive nægtet adgang til et diskotek?, at blive dårligt behandlet på sygehuset?, at blive dårligt behandlet af politiet?" (Svarkategorier: Flere gange, en enkelt gang, aldrig, ikke relevant). Tabellen er baseret på besvarelser fra 2.213-2.216 personer med indvandrerbaggrund.

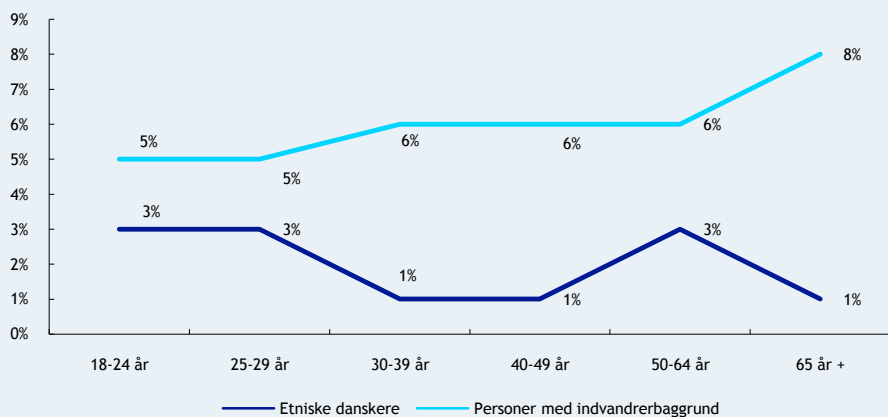
Beskæftigede med indvandrerbaggrund, som mener, at deres arbejde ikke stemmer overens med deres uddannelse og kvalifikationer, har i højere grad oplevet diskrimination på arbejdsmarkedet end dem, der oplever overensstemmelse mellem job og kvalifikationer. Dette gælder både med hensyn til diskrimination i forbindelse med ansøgning om job eller praktikplads eller at blive dårligt behandlet på arbejdspladsen alene på grund af den enkeltes indvandrerbaggrund. Dette er en forventelig sammenhæng. Der er dog også en tendens til, at en højere andel har oplevet at blive nægtet adgang til diskotek og blive dårligt behandlet af politiet, blandt dem som mener, at deres arbejde ikke stemmer overens med deres uddannelse og kvalifikationer. En sådan sammenhæng er ikke forventelig, men kan skyldes, at der fx er nogle personlige faktorer, som der ikke er taget højde for i tabellen.

Hvem føler ikke, at borgere med indvandrerbaggrund indsats bliver anerkendt?

Det er kun meget få personer med indvandrerbaggrund, som slet ikke oplever, at deres indsats bliver anerkendt (6 pct.). Det er dog interessant at se nærmere på, om denne gruppe har nogle særlige karakteristika. Er der f.eks. tale om unge mænd, som jo i højere grad oplever at blive diskrimineret?

Figur 4.17 viser, at der er en tendens til, at personer med indvandrerbaggrund i højere grad oplever manglende anerkendelse med stigende alder. Der er dog tale om en begrænset forskel: 5 pct. af de 18-24-årige og 8 pct. af personerne med indvandrerbaggrund over 65 år oplever manglende anerkendelse. Resultaterne tyder således på, at der bredt i gruppen af personer med indvandrerbaggrund er en lille procentdel, som slet oplever, at deres indsats bliver anerkendt.

Figur 4.17: Andel, som 'slet ikke' føler, at andre borgere i Danmark anerkender den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder i samfundet, fordelt på herkomst og alder

Spørgsmål: "I hvor høj grad føler du, at andre borgere i Danmark anerkender den indsats, borgere med indvandrerbaggrund yder i samfundet?" (Svarkategorier: I høj grad, i nogen grad, i ringe grad, slet ikke).
 Figuren er baseret på besvarelser fra 2.881 personer med indvandrerbaggrund og 904 etniske danskere.

4.5.5 Sammenfatning

For at opretholde en høj deltagelse i samfundet er det vigtigt at borgerne oplever, at de har mulighed for at påvirke politiske beslutninger, at de kan stole på myndighederne og på hinanden, samt at de bliver opfattet og behandlet som ligeværdige borgere i samfundet.

Personer med indvandrerbaggrund oplever i omtrent samme grad som etniske danskere, at de har mulighed for at påvirke politikerne. Blandt andet har socioøkonomiske faktorer og problemer med dansk betydning for de oplevede påvirkningsmuligheder. Således oplever højere funktionærer bedre påvirkningsmuligheder end ufaglærte, og personer med store problemer med dansk oplever dårligere påvirkningsmuligheder end personer uden sprogproblemer. Særligt blandt ældre kvinder med indvandrerbaggrund er der en del, som oplever meget dårlige påvirkningsmuligheder. Der er dog ikke nogen tegn på en generel afmagtsfølelse blandt personer med indvandrerbaggrund.

Tilliden til samfundsinstitutionerne er ligeledes høj både blandt etniske danskere og personer med indvandrerbaggrund. Tilliden kan til dels forklares af socioøkonomiske forhold, og der er desuden en tendens til, at personer uden etnisk danske venner og personer, som bor i kvarterer udelukkende med personer med indvandrerbaggrund, generelt har lavere tillid. Derimod har danskkundskaber ingen betydning for tilliden til samfundsinstitutionerne. Der er lidt flere med lav tillid til samfundsinstitutionerne blandt yngre mænd og ældre kvinder med indvandrerbaggrund.

Personer med indvandrerbaggrund har i undersøgelsen væsentligt mindre generel tillid til andre mennesker end etniske danskere. Dette skal ses i sammenhæng med, at etniske danskere i international sammenhæng har meget høj tillid til hinanden. En del af forskellen kan forklares ud fra bl.a. alder og socioøkonomisk status, men selv når der tages højde for disse og andre faktorer, er den sociale tillid blandt indvandrere og efterkommere væsentligt lavere end blandt etniske danskere. Personer, som mener, at man ikke kan være forsigtig nok i mødet med andre mennesker, og som mener, at man aldrig kan stole på mennesker, man møder første gang, karakteriseres som havende meget lav social tillid. 3 pct. af de etniske danskere og 16 pct. af personerne med indvandrerbaggrund i undersøgelsen tilhører denne gruppe. Gruppen har derudover ingen klare karakteristika, men der er dog bl.a. en tendens til, at flere personer med mange venner med indvandrerbaggrund og personer med dårlige danskkundskaber tilhører gruppen. Den største forskel findes dog mellem personer med indvandrerbaggrund og etniske danskere.

I undersøgelsen er de interviewede blevet spurgt til deres generelle oplevelse af anerkendelse af personer med indvandrerbaggrund. Analyserne viser, at der ikke er nogen stor forskel i oplevet anerkendelse blandt personer med indvandrerbaggrund, alt efter om man praktiserer sin religion. Der er derimod en klar sammenhæng mellem, om man oplever problemer med at praktisere sin religion og oplevet anerkendelse. Det er desuden særligt kvinder under 25 år eller over 64 år, som oplever manglende generel anerkendelse.

De beskæftigede i undersøgelsen er også blevet spurgt om sammenhængen mellem deres job og kvalifikationer. Her er der en tendens til, at personer, som har medbragt en videregående uddannelse (selvoplyst), i mindre grad oplever overensstemmelse mellem job og kvalifikationer, mens dette er særligt udbredt blandt personer med en medbragt kort videregående uddannelse. Der er desuden sammenhæng mellem oplevet anerkendelse af egne kvalifikationer og oplevet diskrimination, både på arbejdsmarkedet og i anden sammenhæng.

Kapitel 5: Statslige initiativer vedrørende medborgerskab

5.1 Indledning

I dette kapitel beskrives eksempler på lovgivning, der udgør en del af fundamentet for medborgerskabet i Danmark, samt øvrige igangværende statslige initiativer, der bidrager til at styrke medborgerskabet i det danske samfund. I det følgende fokuseres der således på den statslige indsats. Mange andre aktører bidrager ligeledes til medborgerskabet fx kommuner, regioner, det private erhvervsliv og foreninger.

Lovgivningen og de øvrige statslige initiativer, der beskrives i kapitlet, vedrører følgende syv dimensioner:

- Borgerens⁴⁵ forberedelse til medborgerskab
- Borgerens grundlæggende rettigheder og pligter
- Borgerens politiske deltagelse
- Borgerens deltagelse i nærdemokratiet
- Borgerens deltagelse i forenings- og kulturlivet
- Borgerens sociale tillid og netværk
- Borgerens oplevelse af anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold

Spændvidden i de statslige initiativer vedrørende medborgerskab er illustreret i boks 5.1 nedenfor og beskrives kort i de følgende to hovedafsnit. Der sondres mellem den generelle indsats og indsatsen målrettet borgere med indvandrerbaggrund.

Flere af de beskrevne initiativer - fx indsatsen i udsatte boligområder - går på tværs af områderne. Disse initiativer er placeret under det område, som de primært vedrører.

⁴⁵ Ved borgere forstås personer med lovligt ophold i Danmark.

Boks 5.1: Eksempler på statslige initiativer vedrørende medborgerskab

Emne	Generel indsats	Målettet borgere med indvandrerbaggrund
Borgerens forberedelse til medborgerskab	Folkeskole, frie skoler og ungdomsskoler Ungdomsuddannelser Videregående uddannelser Uddannelse og undervisning af voksne Folkeoplysning Biblioteker	Integrationsloven Danskuddannelsesloven Reglerne for opnåelse af tidsubegrænset opholdstilladelse Særlige undervisningstilbud
Borgerens grundlæggende rettigheder og pligter	Grundloven Valglovene Straffeloven mv. Domstolene/retsplejen Sikkerhed, fred og orden Forvaltningsloven Rettigheder ved ledighed Grundlæggende pligter som at overholde landets love	Reglerne for opnåelse af dansk statsborgerskab Rettigheder og pligter ved dansk statsborgerskab
Borgerens politiske Deltagelse	Det danske folkestyre	Lokale integrationsråd Rådet for Etniske Minoriteter
Borgerens deltagelse i nærdemokratiet	Brugerbestyrelser Bruger- og pårørenderåd Lønmodtagernes repræsentation	Forældresamarbejde
Borgerens deltagelse i forenings- og kulturlivet	Frivillige sociale organisationer og foreninger Det frivillige folkeoplysende arbejde Kulturlivet	Den frivillige integrationsindsats Indsatsen for professionelle nydanske kunstnere
Borgerens sociale tillid og netværk	Initiativer til at styrke borgernes sociale tillid og netværk i udsatte boligområder	Kvindeprogrammet Indsatsen i udsatte boligområder
Borgerens oplevelse af anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold	Ligestillingsloven Forskelsbehandlingsloven Medborgercentre	Lovgivning om og indsatsen for etnisk ligebehandling Indsatsen for at forebygge ekstremisme og radikalisering blandt unge Særligt initiativ på erhvervsuddannelserne

5.2 Den generelle statslige indsats

I de følgende afsnit beskrives eksempler på lovgivning og øvrige generelle statslige initiativer, der har betydning for borgernes medborgerskab, fordelt på ovennævnte syv dimensioner af medborgerskab.

5.2.1 Borgerens forberedelse til medborgerskab

Det danske uddannelsessystem er vigtigt, når borgerne skal forberedes til at deltage i demokratiet og samfundslivet som helhed. Det indgår således i formålsbeskrivelserne på store dele af uddannelsesområdet, at der skal være fokus på demokrati, og at elever og studerende skal kvalificeres til og interesseres for deltagelse i samfundslivet mv. Derudover indgår der i læreplanerne mål for undervisningen, hvor medborgerskabsdimensionen indgår.

En undersøgelse fra november 2010 - "International Civic and Citizenship Education Study" (ICCS)⁴⁶ - viser, at danske børn og unge er blandt de elever i verden, der har størst forståelse af politik, demokrati og samfundsforhold. ICCS undersøger, hvordan skolesystemer, skoler og lærere i hele verden forbereder eleverne på deres fremtidige liv som samfundsborgere i deres land og i verden. Undersøgelsen fokuserer på den ene side på elevernes kundskaber og færdigheder på de samfundsfaglige områder og på den anden side på elevernes holdninger, værdier og aktiviteter på skolen og i samfundet.

Der følger en kort gennemgang af centrale uddannelsesinstitutioners virke på området.

Folkeskole, frie skoler og ungdomsskoler

Medborgerskab er integreret i hele grundskolens virke.

I folkeskolelovens formålsparagraf står der bl.a.: *"Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligestyrelse og demokrati."* Medborgerskabsdimensionen kommer generelt til udtryk i læreplanerne "Fælles Mål 2009".

Frie skoler skal efter deres formål og i hele deres virke forberede eleverne til at leve i et samfund som det danske med frihed og folkestyre samt udvikle og styrke elevernes kend-

⁴⁶ *International Civic and Citizenship Education Study (ICCS)* gennemføres i regi af The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). I Danmark er undersøgelsen gennemført af Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet, med økonomisk bidrag fra Undervisningsministeriet, der medfinansierer undersøgelsen. ICCS baserer sig på svar fra mere end 140.000 elever i 8. klasse fra mere end 5.300 skoler i 38 lande. I projektet er der desuden indhentet oplysninger fra cirka 60.000 lærere og 5.000 skoleledere. Cirka 4.508 danske elever fra 193 skoler har deltaget i undersøgelsen.

skab til og respekt for grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, herunder ligestilling mellem kønnene. Skolerne giver undervisning fra børnehaveklasse til og med 9. klassesettrin og kan tillige omfatte 1-årig undervisning på 10. klassesettrin.

Ungdomsskolerne er målrettet mod de 14-18-årige. I lovens § 1 beskrives formålet som, at *”Ungdomsskolen skal give unge mulighed for at fæstne og uddybe deres kundskaber, give dem forståelse af og dygtiggøre dem til samfundslivet og bidrage til at give deres tilværelse forøget indhold samt udvikle deres interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund.”*

Ungdomsskolerne tilbyder bl.a. klubaktiviteter og andre fritidsaktiviteter og udgør således et bredt læringsmiljø, der også har fokus på medborgerskab, fællesskab og den danske demokratimodel med inddragelse og aktivt medspil fra eleverne om de aktiviteter, de deltager i.

Ungdomsuddannelser

Af lov om erhvervsuddannelser fremgår det, at erhvervsuddannelserne skal bidrage til at udvikle de unges interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund. I hovedbekendtgørelsen for erhvervsuddannelserne fremgår det endvidere, at uddannelserne skal bidrage til udvikling af elevernes evne til selvstændig stillingtagen, samarbejde og kommunikation samt fremme elevernes internationale kompetencer.

Derudover kommer medborgerskabsaspektet til udtryk gennem elevernes indflydelse på undervisningen og skolens hverdag. Det er på erhvervsuddannelserne fastsat, at skolen skal inddrage eleverne i tilrettelæggelsen af undervisningen, herunder valg af konkret indhold i uddannelsen i overensstemmelse med elevernes personlige uddannelsesplan.

For alle de fire gymnasiale uddannelser (almen gymnasium/stx; højere forberedelseseksamen/hf; højere handelseksamen/hhx og højere teknisk eksamen/htx) fremgår det af kapitel 1 i de respektive uddannelseslove, at formålet for uddannelserne er, at de som helhed skal forberede eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Desuden skal undervisningen bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati, ligesom eleverne skal opnå forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund og forståelse for mulighederne for individuelt og i fællesskab at bidrage til udvikling og forandring samt forståelse af såvel det nære som det europæiske og globale perspektiv.

Som opfølgning på regeringsgrundlaget "Mulighedernes samfund" skal alle, der tager en ungdomsuddannelse, fra og med skoleåret 2009/2010 have tilbud om et forløb med frivilligt arbejde. Forløbet beskrives nærmere i boks 5.4.

Erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser

Det gælder overordnet for erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser, som er de korte og mellemlange videregående uddannelser på Undervisningsministeriets område, at uddannelserne skal udvikle selvstændighed, samarbejdsevne og evne til at skabe fornyelse samt udvikle interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund.

I boks 5.2 beskrives medborgerskabsdimensionen på udvalgte videregående uddannelser på Undervisningsministeriets område.

Boks 5.2: Medborgerskabsdimensionen på udvalgte videregående uddannelser

Læreruddannelsen

Af læreruddannelsesloven fremgår det, at uddannelsen skal give de studerende den faglige og pædagogiske indsigt og praktiske skoling, der er nødvendig for at kunne virke som lærer, og skal bidrage til at fremme de studerendes personlige udvikling samt bidrage til at udvikle deres interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund.

Dertil kommer generelle bestemmelser om læreruddannelsen, fx i forbindelse med praktikken, der vedrører udvikling af klassens faglige og sociale fællesskab i et demokratisk perspektiv samt bestemmelsen om lærer-studerendes egen medindflydelse i læreruddannelsen. Derudover kan lærerstudierende vælge dansk som andetsprog som linjefag, og tosprogsdiktikken skal generelt indgå i alle store linjefag og i de pædagogiske fag.

Pædagoguddannelsen

Af lov om uddannelsen til professionsbachelor som pædagog fremgår det, at uddannelsen skal kvalificere den studerende til at kunne formidle samfundsmæssige mål og værdier til alle uanset sproglig og kulturel baggrund.

Uddannelsen skal desuden bidrage til at fremme de studerendes personlige udvikling, herunder de studerendes interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund, og skal give de studerende grundlag for videreuddannelse.

Socialrådgiveruddannelsen

Uddannelsen skal kvalificere de studerende til at kunne identificere, beskrive, analysere, vurdere, evaluere og handle i forhold til livsbetingelser og sociale problemer på individ-, gruppe-, organisations- og samfundsniveau. De studerende skal tilegne sig viden om og indsigt i de berørte målgruppers og miljøers situation, så de studerende herved opnår forandrings- og handlekompetence inden for socialrådgivning, såvel i offentlig som privat regi.

I uddannelsen indgår, i det omfang det er relevant for det pågældende fagområde, undervisning i miljømæssige problemstillinger og i samspillet mellem forskellige kulturformer. Uddannelsen skal endvidere bidrage til at fremme de studerendes personlige udvikling samt bidrage til at udvikle interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund.

Lange videregående uddannelser

De lange videregående uddannelser bygger oven på den viden og de kompetencer, den enkelte har opnået gennem uddannelsessystemet. Udgangspunktet er, at de studerende kan og bør indgå i arbejdet med udviklingen af institutionen som helhed og uddannelserne specifikt. Derfor er studenterinddragelsen sikret i lovgivningen. Det betyder, at de studerende har muligheden for og opfordres til at tage ansvar for deres egen fremtid. Derudover bruger ledelserne i stor udstrækning de studerende i det daglige strategiske arbejde via råd og nævn, der nedsættes.

Opbygningen af uddannelserne er ligeledes understøttende for et aktivt medborgerskab. Overordnet skal uddannelserne være erhvervsrettede og dermed kunne bruges til en videre karriere, og de enkelte uddannelseselementer træner redskaber, der kan bruges for at kunne deltage i den offentlige debat, forstå sammenhængen i samfundet og formidle sine holdninger til andre. Det ses bl.a. i valget af læringsformer, individuelt contra gruppearbejde og de forskellige eksamensformer, der samlet ruste den studerende til at være en aktiv samfundsborger.

Derudover indgår Folkeuniversitetet i oplysningen til befolkningen. Folkeuniversitetet har til formål gennem folkeoplysende undervisnings- og foredragsvirksomhed at udbrede kendskabet til forskningens metoder og resultater.

Uddannelse og undervisning af voksne

Det fremgår af lov om almen voksenuddannelse, at: *"Undervisningen bygger på åndsfrihed, ligestilling og demokrati"*. Undervisningen tilrettelægges, så kursisterne styrker deres forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund. Uddannelsen skal bidrage til, at kursisterne med viden og holdninger kan handle i en lokal og global sammenhæng. Dette formål udfoldes i de enkelte læreplaner, bl.a. i læreplanerne for dansk og livsanskuelse. Den aktive medvirken fokuseres der på gennem kursisters inddragelse i tilrettelæggelsen af undervisningen.

Folkeoplysning

Folkeoplysningen har sin forankring i det danske demokrati og det heraf udsprungne krav til medborgerskab. Folkeoplysningen skal således styrke lysten og evnen til at deltage i samfunds-, kultur-, familie- og arbejdslivet. Den frie folkeoplysende virksomhed bygger på fællesskab og de enkelte initiativtageres idégrundlag. Det er kendetegnende for den folkeoplysende virksomhed, at den først og fremmest foregår i frivillige foreninger, som er demokratisk opbyggede med blandt andet en bestyrelse, der er valgt af medlemmerne. Det folkeoplysende foreningsliv er lokalt forankret og foregår som folkeoplysende voksenundervisning på aftenskoler mv. og i det frivillige foreningsliv.

Formålet med den folkeoplysende voksenundervisning er at fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab og med udgangspunkt i undervisningen at øge deltagernes almene og faglige indsigt og færdigheder. Sigtet er at styrke den enkeltes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet. Det anførte vedrørende fremme af demokratiforståelse af aktivt medborgerskab blev tilføjet folkeoplysningslovens formålsbestemmelser ved lovændring af juni 2011.

I afsnit 5.2.5 beskrives formålet med det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde i henhold til folkeoplysningsloven.

Biblioteker

Bibliotekerne har et bredt publikum, herunder også mange af de samfundsgrupper, som ellers normalt ikke benytter sig af kulturtilbud, fx borgere med indvandrerbaggrund. Ved at tilbyde disse grupper relevante uddannelses-, videns- og kulturtilbud bidrager bibliotekerne til, at borgere i Danmark får bedre forudsætninger for at klare sig i det moderne videnssamfund.

Medborgercentre er omtalt i afsnit 5.2.7.

5.2.2 Borgerens grundlæggende rettigheder og pligter

Borgere i Danmark har en lang række grundlæggende rettigheder, som er befæstet ved lov. I det følgende afsnit beskrives udvalgte rettigheder, som indgår i borgernes grundlæggende medborgerskab. Derudover har borgerne i Danmark også en række grundlæggende pligter, som ikke alle er befæstet ved lov, men som også kan være udtalt i form af en stærk norm i samfundet.

Grundloven

Grundloven er Danmarks forfatning. Det er den, der fastlægger de grundlæggende regler for samfundet, herunder om deling af magten mellem den lovgivende (Folketinget og regeringen), den udøvende (regeringen) og den dømmende magt (domstolene). Grundloven indeholder herudover bl.a. en række regler om borgernes frihedsrettigheder og menneskerettigheder. Det drejer sig bl.a. om religionsfriheden, ytringsfriheden, forsamlingsfriheden og bestemmelsen om ejendomsrettens ukrænkelighed.

Herudover har Danmark tiltrådt en række internationale konventioner, som tillige sikrer en række grundlæggende rettigheder. Det drejer sig bl.a. om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, som i 1992 blev gjort til en del af dansk ret, samt en række FN-konventioner.

Valglovene

Valglovene fastlægger, at der skal afholdes valg til Folketing, kommunalbestyrelser og regionsråd hvert fjerde år, samt hvordan disse valg afvikles, og hvem der er valg- og stemmeberettigede.

For at stemme og stille op til folketingsvalg og stemme til landsdækkende folkeafstemninger skal man være *dansk statsborger*, fyldt 18 år, og have fast bopæl i riget. Udenlandske statsborgere kan derfor ikke stemme til folketingsvalg og landsdækkende folkeafstemninger i Danmark.

Udenlandske statsborgere med fast bopæl i Danmark kan derimod stemme til kommunal- og regionsrådsvalg, hvis de har boet i riget i fire år inden valgdagen. Kravet om fire års bopæl i riget stilles dog ikke, hvis man er statsborger i et andet EU-land eller et nordisk land. Herboende statsborgere fra andre EU-lande kan endvidere stemme til Europa-Parlamentsvalg i Danmark, hvis de forinden søger om at blive optaget på valglisten.

Straffeloven mv.

Straffeloven fastlægger de nærmere betingelser for at blive straffet og opregner samtidig en række forbrydelser. Straffeloven er således med til at fastlægge, hvad vi som samfund ikke vil finde os i og ønsker at tage afstand fra. Det drejer sig bl.a. om drab, voldtægt, røveri, vold, tyveri og hærværk, men herudover er en lang række andre handlinger også gjort strafbare. Når man straffes, er det således udtryk for samfundets reaktion over for en overtrædelse af de regler, samfundet har vedtaget for den almindelige livsførelse.

Ud over straffeloven indeholder en lang række andre love også strafbestemmelser. Det gælder bl.a. lov om forbud mod forskelsbehandling på grund af race mv., jf. afsnit 5.3.7, der gør det strafbart for fx et diskotek at nægte en gæst adgang på grund af dennes etniske oprindelse.

Domstolene/retsplejen

Enhver har ret til en retfærdig rettergang, hvilket bl.a. betyder, at man har ret til at få afgjort sin sag ved en uafhængig og upartisk domstol. I Danmark er domstolenes uafhængighed fra den udøvende og lovgivende magt sikret i grundloven.

Ud over, at man har ret til at få afgjort sin sag af en uafhængig og upartisk dommer, har man som udgangspunkt også ret til at få sin sag behandlet ved to retsinstanser, fx ved byret og landsret. De nærmere regler for sagernes behandling ved domstolene er fastlagt i retsplejeloven.

Sikkerhed, fred og orden

Politiets opgave er at sikre trykthed, sikkerhed, fred og orden. Heri ligger bl.a., at politiet skal forebygge, efterforske og forfølge lovovertrædelser og skabe sikkerhed, fred og

orden samt forebygge og løse konflikter. Med henblik på at løse disse opgaver er politiet blevet udstyret med en række magtbeføjelser.

Politiet skal, når de løser deres opgaver, optræde retfærdigt, upartisk og med respekt for det enkelte menneske og dets rettigheder. Politiet skal også i sin kontakt med borgerne optræde korrekt, imødekommende, venligt og hjælpsomt. Et centralt og gennemgående tema i politiets virke er således, at alle mennesker - uanset race, køn, religion, handicap eller seksuel orientering - skal behandles lige, og at al racisme og racistiske udtalelser er uacceptable.

Politiets virksomhed er nærmere beskrevet i politiloven, der bl.a. indeholder regler om politiets magtanvendelse. Herudover indeholder retsplejeloven også regler om politiets efterforskning af strafbare forhold.

Forvaltningsloven

Forvaltningsloven sikrer borgernes rettigheder og beføjelser i forbindelse med forvaltningens behandling af en sag, som borgeren er part i. Forvaltningsloven indeholder således regler om forvaltningsmyndighedernes vejledningspligt, om parters adgang til aktindsigt, partshøring, begrundelse og klagevejledning. Herudover indeholder loven nogle almindelige regler om inhabilitet og om tavshedspligt mv. for den, der virker inden for den offentlige forvaltning.

Rettigheder ved ledighed

Efter lov om aktiv socialpolitik har enhver, der opholder sig lovligt i Danmark, i princippet ret til hjælp efter loven.

For at få kontanthjælp skal en person (gælder både for borgere med indvandrerbaggrund og etniske danskere) have opholdt sig her i riget i sammenlagt 7 år inden for de seneste 8 år. Hvis dette krav ikke er opfyldt, yder kommunen starthjælp, hvis betingelserne herfor i øvrigt er opfyldt. Der er visse generelle betingelser, der skal være opfyldt for, at kommunen kan udbetale kontanthjælp/starthjælp.

Efter lov om arbejdsløshedsforsikring mv. kan man endvidere som medlem af en dansk statsanerkendt arbejdsløshedskasse (a-kasse) ved ledighed søge om dagpenge. Det er frivilligt, om man vil være medlem af en a-kasse, og man skal derfor selv søge om at blive optaget i den af a-kasserne, hvor man ønsker at være forsikret mod arbejdsløshed. Der er visse generelle betingelser, der skal være opfyldt for at kunne modtage dagpenge.

Grundlæggende pligter

Borgerne i Danmark har også en række grundlæggende pligter. Det drejer sig bl.a. om at skulle overholde landets love - og herunder mere konkret fx pligter som skattepligt, værnepligt, undervisningspligt, underretningspligt og pligten til at arbejde eller forsørge sig selv. Disse pligter beskrives ikke nærmere, men statslige myndigheder har en central opgave med hensyn til at sikre, at borgerne overholder samt forstår disse pligter.

5.2.3 Borgerens politiske deltagelse

Grundloven og valglovene fastlægger grundlaget for det danske folkestyre, herunder hvordan Folketinget vælges og fungerer. Grundloven og valglovene fastlægger således grundlaget for borgernes politiske deltagelse i det danske samfund. Borgerne kan fx deltage gennem valg, medlemskab af partier eller ved at deltage i lovlige demonstrationer og underskriftindsamlinger osv.

Derudover kan borgerne fx stille spørgsmål direkte til ministre eller deltage i den politiske debat i medierne. Som led i det lovforberedende arbejde i ministerierne sker der også høring af relevante interesseorganisationer m.fl., og borgerne kan derigennem påvirke lovene.

5.2.4 Borgerens deltagelse i nærdemokratiet

Borgernes deltagelse i nærdemokratiet sikres bl.a. gennem oprettelsen af brugerbestyrelser eller bruger- og pårørenderåd. På flere velfærdsområder er der således lovfæstede retningslinjer vedrørende nedsættelse og inddragelse af brugerbestyrelser og bruger- og pårørenderåd.

Brugerbestyrelser og bruger- og pårørenderåd har meget forskellige roller inden for de forskellige velfærdsområder. Der er grundlæggende to former for brugerbestyrelser og bruger- og pårørenderåd.

Den første gruppe er på folkeskole- og dagtilbudsområdet, hvor bestyrelserne har direkte indflydelse på institutionernes ledelse og dermed indflydelse på institutionslederens ledelsesrum og institutionens drift. På disse områder er der lovfæstede bestemmelser om ansvarsfordelingen mellem kommunalbestyrelse, brugerbestyrelse og institutionsledere. Fx er skolebestyrelserne involveret i at fastsætte principper for skolens virksomhed, herunder bl.a. om undervisningens organisering, samarbejdet mellem skole og hjem, arbejdets fordeling mellem lærerne, fællesarrangementer for eleverne i skoletiden, lejrskoleophold, udsendelse i praktik mv. og skolefritidsordningens virksomhed.

Den anden gruppe er de bruger- og pårønderåd, der findes på ældre-, udsatte- og handicapområdet. Disse har i højere grad karakter af at være talsmandsorganer for brugere og pårørende og har ikke på samme måde som ovennævnte brugerbestyrelser indflydelse på tilbuddenes daglige drift. På disse områder er der færre lovfæstede bestemmelser om ansvarsfordelingen mellem kommunalbestyrelse, bruger- og pårønderåd og institutionsledere, end der er på folkeskole- og dagtilbudsområdet.

Boks 5.3: Eksempel på styrkelse af nærdemokratiet

En styrkelse af nærdemokratiet og borgernes deltagelse i lokalsamfundet var et vigtigt fokuspunkt i aftalen om strukturreformen. Nærdemokratiet er kommunalt forankret, og med dannelsen af de større og mere bæredygtige kommuner blev grundlaget skabt for en lokal tilrettelæggelse af opgavernes udførelse.

Det daværende Indenrigs- og Socialministerium gennemførte i 2008-2009 en undersøgelse af kommunernes arbejde med nærdemokrati. Undersøgelsen udkom i juni 2009 som en statusrapport om kommunernes arbejde med bl.a. demokratistrategier, brugerbestyrelser, høringsprocesser og kommunikation med borgerne. Hovedkonklusionerne i rapporten er, at der i alle kommuner pågår et engageret arbejde med spørgsmålet om nærdemokrati, ikke mindst i kølvandet på strukturreformen. Samtidig viser rapporten, at der er forskel på, hvordan kommunerne har valgt at tilrettelægge arbejdet.

For at styrke nærdemokratiet har det daværende Indenrigs- og Socialministerium i samarbejde med KL udarbejdet en publikation med 11 gode eksempler på, hvordan der arbejdes med nærdemokratiet i de danske kommuner.

Det danske arbejdsmarked er kendetegnet ved, at lønmodtagere på forskellig vis deltager i og har indflydelse på deres arbejdsplads. Generelt sker det ved, at ca. 80 pct. af lønmodtagerne er medlemmer af fagforeninger, som indgår overenskomster med arbejdsgiverne. Via medlemskabet har lønmodtagere indflydelse på de aftalte løn- og arbejdsvilkår.

Derudover kan lønmodtagere på forskellig vis deltage i det daglige samarbejde på en arbejdsplads. Fx gennem en tillidsrepræsentant eller et samarbejdsudvalg, som er sammensat af repræsentanter for ledelsen og repræsentanter for de ansatte.

Det er arbejdsgiveren, der har ansvaret for, at arbejdsmiljøet er i orden. Men på alle virksomheder med over 10 ansatte skal der blandt de ansatte vælges en sikkerhedsrepræsentant. På virksomheder med mere end 20 ansatte, skal der endvidere nedsættes et sikkerhedsudvalg, som er sammensat af ansatte og ledelsen.

5.2.5 Borgerens deltagelse i forenings- og kulturlivet

Som det fremgår af kapitel 3, er det en stærk norm i Danmark at deltage i forenings- og kulturlivet, da det er en vigtig del af medborgerskabet. Støtte til forenings- og kulturlivet er delvis lovfæstet og delvis støttet gennem andre statslige og kommunale initiativer.

Frivillige sociale organisationer og foreninger

Serviceovens § 18 forpligter kommunalbestyrelserne til at samarbejde med frivillige sociale organisationer og foreninger. Hensigten er at styrke samspillet mellem kommunerne på den ene side og det frivillige sociale arbejde på den anden side. Kommunalbestyrelsen er desuden forpligtet til årligt at afsætte en andel af bloktilskuddet til at støtte det frivillige sociale arbejde. Det er en lokalpolitisk opgave at prioritere, hvilke områder og aktiviteter kommunen skal støtte. Socialministeriet udarbejder årligt en redegørelse om udviklingen på området.

Cirka halvdelen af de danske kommuner har et frivilligcenter. Frivilligcentrenes formål er at stå til rådighed for lokale frivillige foreninger, at samarbejde med kommunen og det øvrige lokalsamfund om skabelsen af lokale netværk og at synliggøre det frivillige arbejde lokalt. Frivilligcentrene har modtaget støtte fra staten siden 2005, og evalueringen af den hidtidige støtte viste, at frivillighedscentrene bl.a. medvirkede til at sikre en lettere adgang for den enkelte borger til et frivilligt engagement. For at fastholde en fortsat positiv udvikling på området, er der i satspuljeaftalen for 2010 afsat midler til en permanent medfinansiering af frivilligcentrene.

Boks 5.4: Eksempel på styrkelse af det frivillige arbejde

Regeringen ønsker, at flere unge får kendskab til og indblik i frivilligt arbejde. Derfor skal alle, der tager en ungdomsuddannelse, have tilbud om et forløb i frivilligt arbejde. Initiativet skal fremme en frivillighedskultur, hvor det bliver naturligt, at man ud over sin uddannelse og sit job involverer sig aktivt i det danske samfund.

Initiativets overordnede målsætning er, at de unges kendskab til frivilligt arbejde fremmes, og at flere unge engagerer sig i frivilligt arbejde. Samtidig forventes initiativet at medføre, at andre unge end dem, der traditionelt yder en frivillig indsats, får kendskab til sektoren. Kendskabet til den frivillige sektor skal først og fremmest gavne de unge selv i deres videre uddannelses- og karrierforløb og som medborgere i det danske samfund. Tilbuddet trådte i kraft i februar 2010.

Det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde

Det frivillige foreningsarbejde er en del af den folkeoplysende virksomhed, jf. afsnit 5.2.1. Formålet med det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde i henhold til folkeoplysningsloven er at fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab og med udgangspunkt i aktiviteten og det forpligtende fællesskab at styrke folkeoplysningen. Sigtet er at styrke medlemmernes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet. Det anførte vedrørende fremme af demokratiforståelse af aktivt medborgerskab blev tilføjet folkeoplysningslovens formålsbestemmelsesved lovændring af juni 2011.

Det frivillige foreningsliv er endvidere kendetegnet ved, at det er frivillige kræfter, som udgør ryggraden i foreningernes bestyrelser, og som i vidt omfang leder aktiviteterne i foreningerne.

Boks 5.5: Eksempel på styrkelse af det frivillige arbejde

EU's Ministerråd har besluttet at udpege 2011 til europæisk år for frivilligt arbejde til fremme af aktivt medborgerskab. Hvert medlemsland, herunder Danmark, vil derfor koordinere og gennemføre nationale, regionale og lokale aktiviteter med fokus på frivillighed i løbet af året. Det overordnede formål med året er gennem udveksling af erfaringer og god praksis at fremme og støtte Fællesskabets, medlemsstaternes og de lokale og regionale myndigheders indsats for at skabe frivilligfremmende betingelser for civilsamfundet i EU og for at øge synligheden af frivilligt arbejde i EU.

Boks 5.6: Centrale organisationer på det frivillige område

Frivilligrådet

Frivilligrådet, der er nedsat af socialministeren, har til formål at rådgive socialministeren samt Folketinget om den frivillige sektors rolle og indsats i forhold til sociale udfordringer. Endvidere skal rådet bidrage til den offentlige debat om den frivillige sektors rolle i udviklingen af velfærdssamfundet. Som led i en styrkelse af Frivilligrådet fik rådet nye vedtægter i 2008, der blev udpeget et nyt råd, og rådets bevilling er blevet forhøjet frem til og med 2011.

Center for frivilligt socialt arbejde (CFSA)

Center for frivilligt socialt arbejde er en selvejende institution under Socialministeriet, som blev oprettet i 1995. Centret er et landsdækkende støtte- og udviklingscenter, der har til formål at fremme og støtte frivilligt socialt arbejde i Danmark. Centret skal arbejde for en selvstændig og mangfoldig frivillig sektor, som bidrager til udviklingen af velfærdssamfundet i samspil med andre sektorer i civilsamfundet, offentlige myndigheder og private virksomheder. Centrets kerneaktiviteter består i videnopbygning, bidrag til politikudvikling, rådgivning og konsulentytelser, uddannelsesvirksomhed, organisations- og netværksudvikling, modeller for tværsektorielt samarbejde, generel formidling samt støttefunktioner.

Der er desuden oprettet Center for Socialt Entreprenørskab med det formål bl.a. at etablere en masteruddannelse i social innovation og socialt entreprenørskab, ligesom der i 2008 blev oprettet Center for Socialøkonomi, som rådgiver og støtter sociale iværksættere og socialøkonomiske virksomheder.

Kulturlivet

Det er en kulturpolitisk målsætning, at alle borgere skal have mulighed for at møde kunst og kultur af høj kvalitet. Det understøtter staten bl.a. med gratis adgang for børn og unge under 18 år til de statslige og statsanerkendte museer. På Nationalmuseet og Statens Museum for Kunst er der ligeledes gratis adgang for voksne.

Ifølge lov om biblioteksvirksomhed er *"kommunalbestyrelsen forpligtet til, eventuelt i samarbejde med andre kommunalbestyrelser, at drive et folkebibliotek med afdelinger for børn og voksne"*. Biblioteket er den kulturinstitution, der er mest udbredt i hele landet, og som nyder stor popularitet blandt befolkningen generelt set. Ud over lån af materialer tilbyder de fleste biblioteker en række kulturelle aktiviteter for både børn og voksne.

Idrætsforeningerne er også en vigtig del af de kulturelle tilbud. De er med til at styrke befolkningens mulighed for at dyrke idræt og motion i mange sammenhænge, og de er samtidig med til at sætte normer for deltagelse i fællesskaber og bidrager til at skabe sociale færdigheder og netværk. De frivillige foreninger er en hjørnesten i dansk idræt. Foreningerne modtager hovedparten af den offentlige støtte, som tilfalder idrætten fra

staten og kommunerne. Det anslås, at ca. 2 mio. danskere dyrker idræt i en af landets ca. 16.000 idrætsforeninger.

5.2.6 Borgerens sociale tillid og netværk

Social tillid og netværk mellem borgere arbejdes der aktivt med i udsatte boligområder, som bl.a. er præget af mange ledige. Social isolation hæmmer etnisk og social integration af beboerne i de udsatte boligområder. Samtidig efterlader en social isolation af hele boligområder de børn og unge, som bor i området, med ringere muligheder for et liv med uddannelse og job.

Initiativer til at styrke borgernes sociale tillid og netværk i udsatte boligområder

I boligaftalerne fra 2005 og 2006 er der for perioden 2006-2010 afsat 2,2 mia. kr. om året i Landsbyggefonden til sociale og forebyggende indsatser i udsatte boligområder. Boligorganisationerne har udarbejdet helhedsplaner for, hvordan der kan skabes en positiv udvikling i boligområdet. På den baggrund er der i de udsatte boligområder iværksat en bred vifte af tiltag, som alle sigter på at forbedre vilkårene i boligområderne. Tiltagene bidrager bl.a. til at styrke netværk og den sociale tillid blandt beboerne i de udsatte boligområder samt mellem beboerne og de omkringliggende samfund.

Som et led i regeringens strategi mod ghettodannelse "Ghettoen tilbage til samfundet - Et opgør med parallelsamfund i Danmark" fra oktober 2010 og med boligaftalen fra 2010 er Landsbyggefondens bevilling til en boligsocialindsats i udsatte boligområder blevet videreført med 440 mio. kr. årligt frem til 2014. Med ghettostrategien gøres der op med ghettoerne i Danmark. Det er strategiens mål, at:

- Antallet af almene boliger i ghettoområderne skal reduceres - bl.a. ved nedrivning af boliger i udsatte boligområder og salg af boliger, så der bliver færre boliger og beboere i ghettoerne og plads til at skabe et levende byliv.
- Ghattokvarterernes karakter af fysiske "fæstninger" skal brydes, så de bliver mere attraktive og en integreret del af det omkringliggende samfund.
- Tilflytningen til ghettoerne skal styres bedre, så vi undgår en stor koncentration af indvandrere, efterkommere og beboere uden arbejde.
- Børn og unge skal dygtiggøre sig og lære at læse og skrive dansk, så de kan gennemføre en ungdomsuddannelse og komme i beskæftigelse.
- De beboere, der lever på offentlig forsørgelse, skal i job eller uddannelse.

- En stærk politiindsats og indsats over for socialt bedrageri skal bidrage til at genskabe respekten for landets love, så det bliver trygt at bo og færdes i områderne.

Indsatsen for at sikre en positiv udvikling i de udsatte boligområder er styrket gennem etableringen af Center for Boligsocial Udvikling i 2009. Center for Boligsocial Udvikling arbejder for, at indsatserne i de udsatte boligområder er baseret på viden om, hvilke indsatser der har en positiv effekt.

I 2009 blev der gennemført en styringsreform for den almene boligsektor. Med reformen styrkes en række muligheder for at modarbejde en socialt skæv beboersammensætning med henblik på at integrere de udsatte boligområder i samfundet.

I satspuljeaftalen for 2010 er der afsat 137,5 mio. kr. til en helhedsorienteret gadeplansindsats i udsatte bykvarterer. Indsatsen skal bestå af nye kriminalitetsbekæmpende aktiviteter og være et supplement til de eksisterende lokale indsatser. Indsatsen vil omfatte gadeplansmedarbejdere, mentorordninger og særlige indsatser, som modarbejder, at lillebrødre følger i deres kriminelle storebrødres fodspor. Det kan fx være attraktive fritidsaktiviteter og formidling af fritidsjob.

Endelig opfordres der til at etablere en særlig vejlednings- og oplysningsindsats for forældre med behov. Den helhedsorienterede gadeplansindsats supplerer en styrket social og forebyggende indsats i problemramte boligområder.

Boks 5.7: Eksempel på styrkelse af foreningslivet i udsatte boligområder

Regeringen støtter, at samarbejdet mellem de frivillige idrætsorganisationer og andre lokale aktører (kommuner, politi samt andre lokale myndigheder og foreninger) styrkes i udvalgte områder, så flere udsatte børn og unge deltager i fritidsaktiviteter. Det styrkede samarbejde koordineres inden for rammerne af de udsatte boligområders helhedsplaner, der i forvejen inddrager områdets foreninger, kommunerne, boligorganisationerne, beboerne og andre aktører i boligområdet. Indsatsen skal ske i form af målrettet støtte til udsatte børn og unges deltagelse i fritidsaktiviteter samt etablering af idrætstilbud (sport camps) i ferieperioder, hvor øvrige tilbud lukker ned.

5.2.7 Borgerens oplevelse af anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold

En række love sikrer ligebehandling af borgerne i Danmark. Hvis en borger mener sig forskelsbehandlet eller diskrimineret, kan borgeren fx klage til Ligebehandlingsnævnet. Afsnit 5.3.7 nedenfor beskriver flere statslige initiativer på området, som særligt fokuserer på borgere med indvandrerbaggrund.

Ligestillingsloven

Lov om ligestilling af kvinder og mænd har til formål at fremme ligestilling mellem kvinder og mænd, herunder lige integration, lige indflydelse og lige muligheder i alle samfundets funktioner med udgangspunkt i kvinder og mænds lige værd. Lovens formål er desuden at modvirke direkte og indirekte forskelsbehandling på grund af køn samt at modvirke chikane og sexchikane.

Hvis en borger mener sig forskelsbehandlet, kan borgeren klage til Ligebehandlingsnævnet. Når nævnet har truffet afgørelse i en klagesag, kan parterne i sagen indbringe sagen for domstolen. Hvis nævnets afgørelser og forlig, som er indgået for nævnet, ikke efterlevs, skal nævnet på klagerens anmodning på dennes vegne indbringe sagen for domstolene.

Ligestillingsloven beskriver også det ene af ligestillingsarbejdets to "ben", nemlig kønsmainstreaming. Alle offentlige myndigheder skal ifølge loven arbejde for ligestilling og indarbejde ligestilling i al planlægning og forvaltning. Mainstreaming som strategi tjener et dobbelt formål, nemlig at fremme ligestilling inden for de enkelte ministeriers og kommuners kerneområder og at medvirke til en bedre kvalitet i de offentlige ydelser til borgerne. Men ikke mindst er formålet med mainstreamingstrategien at sikre, at en given indsats ikke har utilsigtede konsekvenser for det ene køn.

Forskelsbehandlingsloven

Lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet mv. forbyder forskelsbehandling på grund af race, hudfarve, religion eller tro, alder, handicap, national, social eller etnisk oprindelse, politisk anskuelse eller seksuel orientering. Loven regulerer bl.a. forholdet mellem arbejdsgiver og lønmodtager. Lovens forbud mod forskelsbehandling handler bl.a. om, at arbejdsgivere ikke må forskelsbehandle lønmodtagere eller ansøgere til ledige stillinger ved ansættelse, afskedigelse, forflyttelse, forfremmelse eller med hensyn til løn- og arbejdsvilkår. Hvis en borger mener sig forskelsbehandlet, kan borgeren klage til Ligebehandlingsnævnet, der beskrives ovenfor.

Medborgercentre

For at styrke borgernes udvikling af identitet og følelse af tilhørsforhold, ansvarlighed, medborgerskab og demokratiske kompetencer ønsker regeringen at fremme etableringen af medborgercentre, der kan danne rammen om oplysning, undervisning og tilbud om at møde og debattere kultur i mange former.

Det er tilbud, som alle indgår i de eksempler på medborgercentre, som med udgangspunkt i lokale folkebiblioteker allerede findes i dag. De fungerer som uformelle rådgivnings-, lærings- og aktivitetscentre, hvor der ydes en målrettet, tværfaglig og lokalt tilpasset service til familier - børn, unge og forældre - der har vanskeligheder ved at gribe de muligheder, samfundet stiller til rådighed. I tilbuddene kan indgå såvel læring i uformelle rammer som socialt og kreativt samvær, mentorordninger og tilknytning af rollemodelkorps. Medborgercentre tilbyder nu ligeledes råd og vejledning til ofre for diskrimination. Der er afsat 1 mio. kr. til formålet som led i regeringens handlingsplan om etnisk ligebehandling og respekt for den enkelte, der beskrives i afsnit 5.3.7.

Medborgercentre kan også rumme lektiehjælp - herunder online lektiehjælp - og rådgivning om erhvervsvalg og beskæftigelse. Medborgercentre kan desuden iværksætte tiltag, der behandler demokrati, religion og forskellige former for ekstremisme i det danske samfund, i form af diskussionsfora og møder med respekterede - gerne lokale - oplægsholdere.

5.3 Den statslige indsats målrettet borgere med indvandrerbaggrund

I de følgende afsnit beskrives eksempler på lovgivning og øvrige statslige initiativer, der i særlig grad - men ikke udelukkende - har betydning for medborgerskabet blandt borgere med indvandrerbaggrund.

5.3.1 Borgerens forberedelse til medborgerskab

Integrationsloven

Integrationsloven har til formål at sikre, at nyankomne flygtninge, familiesammenførte og indvandrere får mulighed for at udnytte deres evner og ressourcer med henblik på at blive deltagende, selverhvervende og ydende medborgere på lige fod med samfundets øvrige borgere i overensstemmelse med grundlæggende værdier og normer i det danske samfund.

Integrationsloven indebærer bl.a., at kommunerne skal tilbyde et integrationsprogram til nyankomne voksne flygtninge og familiesammenførte, der er omfattet af loven. Integra-

tionsprogrammet, der kan vare i indtil tre år, omfatter som hovedregel danskuddannelse og et kursus i danske samfundsforhold og dansk kultur og historie. For flygtninge og familiesammenførte, der modtager introduktionsydelse, omfatter integrationsprogrammet ligeledes som hovedregel beskæftigelsesrettede tilbud. For så vidt angår flygtninge og familiesammenførte, som ikke er i beskæftigelse og ikke modtager introduktionsydelse mv. (fx fordi de forsørges af ægtefællen), skal kommunen give beskæftigelsesrettede tilbud, hvis den enkelte anmoder herom, med mindre det må antages ikke at forbedre den pågældendes beskæftigelsesmuligheder.

Integrationsprogrammets indhold fastlægges i en individuel kontrakt, der indgås mellem kommunen og den enkelte borger på grundlag af borgerens forudsætninger. Borgeren er forpligtet til at deltage i det tilbudte integrationsprogram. Manglende deltagelse uden rimelig grund har konsekvenser for borgerens introduktionsydelse. Borgeren skal samtidig med indgåelsen af den individuelle kontrakt underskrive en erklæring om aktivt medborgerskab i det danske samfund.

Integrationsloven indebærer endvidere, at kommunerne skal tilbyde et introduktionsforløb til nyankomne voksne indvandrere, herunder udenlandske arbejdstagere og studerende, der er omfattet af loven. Introduktionsforløbet, der kan vare i indtil tre år, omfatter som udgangspunkt danskuddannelse og et kursus i danske samfundsforhold og dansk kultur og historie. Kommunen skal endvidere give beskæftigelsesrettede tilbud til indvandrere, som ikke er i beskæftigelse og ikke modtager introduktionsydelse mv., hvis den enkelte anmoder herom, med mindre det må antages ikke at forbedre den pågældendes beskæftigelsesmuligheder.

Danskuddannelsesloven

Udlændinge, der er fyldt 18 år, har opholdstilladelse i Danmark og er tilmeldt folkeregistret, har som hovedregel ret til danskuddannelse i indtil tre år. Danskuddannelserne foregår efter centralt fastlagte mål og rammer, men bliver tilrettelagt fleksibelt ud fra den enkelte udlændings baggrund og forudsætninger. Danskuddannelserne skal bidrage til, at voksne flygtninge, familiesammenførte og indvandrere opnår dansksproglige kompetencer og viden om kultur- og samfundsforhold i Danmark, så de kan blive deltagende og ydende medborgere på lige fod med samfundets øvrige borgere.

Danskuddannelserne er et kommunalt ansvar og bliver udbudt på enten kommunale eller private sprogcentre eller andre offentligt godkendte uddannelsessteder. Når kursister bliver henvist til de ordinære danskuddannelser, indplaceres de på en af følgende tre danskuddannelser:

- *Danskuddannelse 1 (DU1)* tilrettelægges for kursister med ingen eller ringe skolebaggrund, som ikke har lært at læse og skrive på deres modersmål.
- *Danskuddannelse 2 (DU2)* tilrettelægges for kursister, som normalt har en kort skole- og uddannelsesbaggrund fra hjemlandet og må forventes at have en forholdsvis langsom indlæring af dansk som andetsprog.
- *Danskuddannelse 3 (DU3)* tilrettelægges for kursister, som normalt har en mellem-lang eller lang skole- og uddannelsesbaggrund fra hjemlandet og må forventes at have en forholdsvis hurtig indlæring af dansk som andetsprog.

De tre danskuddannelser opdeles i forskellige moduler, så det er nemmere at indplacere kursister på det rigtige niveau i forhold til deres kvalifikationer. Hvert modul afsluttes med en test. Hver danskuddannelse afsluttes med en prøve. Den enkelte flygtning eller indvandrer, som er omfattet af danskuddannelsesloven, har som hovedregel ret til op til tre års danskuddannelse.

Ud over de tre ordinære danskuddannelser er der pr. 1. juli 2010 etableret et særligt arbejdsmarkedsrettet danskundervisningstilbud (intro-dansk) for udenlandske arbejdstagere. Tilbuddet om intro-dansk omfatter højst 250 timers undervisning i op til 1 år og 6 måneder. Hensigten med tilbuddet er, at det i særlig grad skal tilpasses kursistens arbejde og de behov for danskundskaber, som kursisten har i forbindelse med arbejdet. I modsætning til de ordinære danskuddannelser omfatter intro-dansk ikke modultest eller afsluttende prøver.

Reglerne for opnåelse af tidsubegrænset opholdstilladelse

Borgere, der er fyldt 18 år og har haft en tidsbegrænset opholdstilladelse i mindst de sidste 4 år, kan søge om en tidsubegrænset (permanent) opholdstilladelse.

Borgeren skal opnå 100 point for at opnå en tidsubegrænset opholdstilladelse. Borgeren opnår disse point ved at opfylde en række krav, som er opdelt i 3 kategorier: Grundlæggende betingelser (70 point), aktivt medborgerskab (15 point) og supplerende betingelser (15 point).

Borgeren kan således opnå 15 point ved at have udvist aktivt medborgerskab i Danmark, fx ved at have deltaget aktivt i bestyrelser, organisationer mv. i mindst et år. Som et alternativ hertil kan borgeren bestå en medborgerskabsprøve, der blev afholdt første gang i juni 2011. Medborgerskabsprøven indeholder spørgsmål om det danske samfund og hverdagsliv samt dansk historie og kultur.

Der gælder særlige regler for opnåelse af tidsubegrænset opholdstilladelse for blandt andre unge mellem 18 og 19 år.

Boks 5.8: Eksempel på informationsmateriale om det danske samfund

Integrationsministeriet udgiver en særlig medborgerhåndbog "Medborger i Danmark", der indeholder information om det danske samfund og praktiske oplysninger for nye borgere. Medborgerhåndbogen er udgivet på dansk og en række andre sprog.

Særlige undervisningstilbud

Undervisning i dansk som andetsprog i grundskolen

Elever, der vokser op i Danmark, og som har et andet modersmål end dansk, lærer dansk som andetsprog. Undervisningen i dansk som andetsprog sigter mod, at eleverne får færdigheder i at forstå og anvende talt og skrevet dansk. Undervisningen i dansk som andetsprog skal også bidrage til at give eleverne en bred forståelse af kultur- og samfundsforhold i Danmark.

Særlige initiativer på ungdomsskolerne

Ungdomsskolerne skal (ud over almen undervisning o.l.) udbyde undervisning særligt tilrettelagt for unge indvandrere i dansk sprog og danske samfundsforhold. Denne undervisning skal desuden styrke deltagernes kompetencer til at benytte samfundets almindelige undervisningstilbud.

Særlige initiativer på de gymnasiale uddannelser

Et forsøg på hf med dansk som andetsprog på A-niveau er sat i gang på fem institutioner fordelt over hele landet. Forsøget begyndte i august 2009 og løber til 2012. Dansk som andetsprog har til formål at styrke kursistens kommunikative, sproglige og interkulturelle kompetencer, og undervisningen skal fremme kursisternes muligheder for at forstå og aktivt indgå i det danske samfund.

Arbejdsmarkedsuddannelserne (AMU)

Der er udviklet arbejdsmarkedsuddannelser, der udelukkende er målrettet flygtninge og indvandrere. Disse arbejdsmarkedsuddannelser vil ofte indgå i de særlige uddannelsesforløb, men kan også udbydes enkeltvis. Det drejer sig fx om kurser i dansk som andetsprog, introduktion til et brancheområde og introduktion til det danske arbejdsmarked. De fleste arbejdsmarkedsuddannelser målrettet flygtninge og indvandrere er karakteriseret ved, at en del af uddannelsens mål er rettet mod at give deltageren forståelse for det danske arbejdsmarked og forhold på den enkelte arbejdsplads, herunder eksempelvis forståelse af rettigheder og pligter som arbejdstager og organisationernes rolle på det danske arbejdsmarked og den enkelte arbejdsplads samt muligheder for efter- og videreuddannelse. Undervisningen vedrører således aspekter, der med arbejdsmarkedet som udgangspunkt forbereder til medborgerskab.

5.3.2 Borgerens grundlæggende rettigheder og pligter

Reglerne for opnåelse af dansk statsborgerskab

Det grundlæggende princip i Danmark er statsborgerskab efter slægtsforhold. Et barn får således som hovedregel dansk statsborgerskab, hvis en af forældrene er dansk statsborger. Øvrige personer kan søge om dansk statsborgerskab. Følgende hovedprincipper skal være opfyldt:

- Ansøgeren skal som hovedregel have permanent opholdstilladelse og bopæl i Danmark.
- Ansøgeren skal som hovedregel have mindst ni års uafbrudt ophold i Danmark. For flygtninge og statsløse er kravet otte år. Opholdskravet er kortere for blandt andre nordiske statsborgere og ægtefæller til danske statsborgere.
- Ansøgere, der er idømt udvisning for bestandig eller idømt ubetinget frihedsstraf i 1½ år eller derover, kan ikke få dansk statsborgerskab. Det samme gælder for ansøgere, der er idømt en ubetinget frihedsstraf på mindst 60 dage for overtrædelse af straffelovens kapitel 12 og 13 (forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed).
- Andre ansøgere, der har været straffet, kan som hovedregel ikke opnå dansk statsborgerskab før udløbet af en vis periode (karenstid). Karenstidens længde afhænger som udgangspunkt af straffens strengthed.
- Ansøgere kan ikke opnå dansk statsborgerskab, så længe de er sigtet for en lovovertrædelse.

- Ansøgeren skal som hovedregel kunne dokumentere dansk kundskaber ved en prøve. Desuden skal ansøgeren som hovedregel dokumentere kendskab til danske samfundsforhold, dansk kultur og historie ved en særlig indfødsretsprøve.
- Ansøgeren må ikke have gæld til det offentlige inden for bestemte gældstyper.
- Ansøgeren skal som hovedregel være selvforsørgende, det vil sige, at ansøgeren ikke har modtaget hjælp efter lov om aktiv socialpolitik eller integrationsloven inden for det seneste år forud for fremsættelse af et lovforslag om indfødsrets meddelelse. I forbindelse med fremsættelse af et lovforslag om indfødsrets meddelelse må ansøgeren i de seneste 5 år endvidere ikke have modtaget ydelser efter lov om aktiv socialpolitik eller integrationsloven i en periode på sammenlagt mere end 6 måneder.
- Ansøgeren skal aflægge et løfte om troskab og loyalitet mod Danmark og dansk lovgivning samt afgive en tro og love erklæring om kriminalitet.
- Ansøgeren skal som hovedregel give afkald på sit hidtidige statsborgerskab. Det betyder, at det som hovedregel ikke er muligt at have dobbelt statsborgerskab. Dette krav stilles dog ikke over for personer med flygtningestatus i Danmark eller over for personer fra lande, hvor det erfaringsmæssigt er umuligt eller forbundet med overordentlig store vanskeligheder at blive løst fra deres hidtidige statsborgerskab.

Det er muligt ved dom at frakende en person sit danske statsborgerskab, hvis den pågældende har givet falske eller vildledende oplysninger, og det har været bestemmende for opnåelsen af dansk statsborgerskab.

Rettigheder og pligter ved dansk statsborgerskab

Dansk statsborgerskab giver bl.a. følgende rettigheder og pligter:

- For at stemme og stille op til folketingsvalg og stemme til landsdækkende folkeafstemninger skal man være dansk statsborger, fyldt 18 år og have fast bopæl i riget, jf. afsnit 5.2.2.
- For at få folkepension eller førtidspension skal man som udgangspunkt være dansk statsborger, bo fast i Danmark og have boet i Danmark i 3 år fra 15 års alderen til folkepensionsalderen. Der er dog en række undtagelser fra disse krav.
- Der findes nogle stillinger, hvor dansk statsborgerskab er en betingelse for ansættelse på bl.a. Justitsministeriets område.
- Dansk statsborgerskab giver ret til dansk pas og til folkeretlig beskyttelse som dansker.

- Enhver dansk mand er som udgangspunkt undergivet værnepligt. Udenlandske statsborgere kan dog fritages for værnepligt, såfremt dette er fastsat ved gensidig overenskomst med den pågældende stat.

5.3.3 *Borgerens politiske deltagelse*

Lokale integrationsråd

Kommunerne kan efter integrationsloven oprette et lokalt integrationsråd, som har til formål at rådgive kommunalbestyrelsen. Det har omkring halvdelen af kommunerne gjort.

Integrationsrådet kan afgive vejledende udtalelser om den almindelige integrationsindsats i kommunen og om de integrationsprogrammer, der tilbydes af kommunen. Integrationsrådet består af mindst syv medlemmer med bopæl i kommunen. Medlemmerne udpeges af kommunalbestyrelsen blandt medlemmer af lokale flygtninge- og indvandrerforeninger eller andre tilsvarende personer i kommunen. Desuden udpeges medlemmer blandt personer med tilknytning til skolebestyrelser og lokale foreninger i kommunen.

Rådet for Etniske Minoriteter

Rådet for Etniske Minoriteter består af 14 medlemmer, der alle er valgt af Repræsentantskabet for Rådet for Etniske Minoriteter. Alle integrationsråd inviteres til at sende en repræsentant til møderne i Repræsentantskabet for Rådet for Etniske Minoriteter.

Rådet for Etniske Minoriteter rådgiver integrationsministeren i emner, der omhandler flygtninge, indvandrere og integration. Derudover er rådet initiativtager til andre aktiviteter. Fx arbejdede rådet i 2008 på at fremme kompetenceudviklingen i integrationsrådene gennem tilbud om gratis kurser til integrationsrådsmedlemmer, og rådet udsendte brochuren "Det er dit valg" i forbindelse med kommunalvalget i 2009.

5.3.4 *Borgerens deltagelse i nærdemokratiet*

For at styrke borgere med indvandrerbaggrunds deltagelse i nærdemokratiet gennemfører Integrationsministeriet bl.a. en indsats, der skal styrke skole-hjem-samarbejdet med nydanske forældre.

Der gives støtte til omkring 100 skole-hjemvejledere, der skal skabe tillidsfulde bånd til forældregruppen og vejlede kolleger i samarbejdet med de nydanske forældre. Desuden giver ministeriet støtte til efteruddannelse og udarbejdelse af materiale, der kan styrke skole-hjem samarbejdet på skolen.

Integrationsministeriet har ligeledes igangsat et udviklingsprojekt om skolevenkabsfamilier. Skolevenkabsfamilier er frivillige forældrenetværk mellem nydanske og danske familier med børn i samme alder, der skal styrke såvel nydanske som danske forældres aktive deltagelse og medleven i deres børns skolegang.

Derudover har Integrationsministeriets kampagne ”Brug for alle unge” et korps af forælderrollemodeller, som gennem personlige historier inspirerer nydanske forældre til at støtte op om deres børns uddannelsesvalg og uddannelse.

5.3.5 Borgerens deltagelse i forenings- og kulturlivet

Den frivillige integrationsindsats

Integrationsministeriet gennemfører sammen med andre aktører en række initiativer, der skal fremme den frivillige integrationsindsats. Initiativerne skal bidrage til:

- At flere med indvandrerbaggrund deltager i idræts- og foreningslivet og yder en frivillig indsats.
- At flere borgere på tværs af etnisk baggrund yder en frivillig integrationsindsats.

Initiativerne vedrører bl.a. indvandrere og efterkommeres deltagelse i idræts- og foreningslivet, pige- og drengeklubber, forældreinddragelse, rollemodeller og lektiehjælp samt mentorer og venskabsfamilier.

Nedenfor præsenteres to eksempler på initiativer:

- Integrationsministeriet har etableret ordningen ”Ildræt for alle”, så flere nydanske børn kan deltage i idræts- og foreningslivet. Gennem ordningen kan der gives støtte til hel eller delvis betaling af foreningskontingent, indkøb af beklædning og sportsudstyr, deltagelse i lejre/stævner mv., forældrearrangementer samt uddannelse af ledere og trænere.

- Integrationsministeriets kampagne ”Brug for alle unge” omfatter et korps af unge rollemodeller, der bl.a. besøger afgangsklasser i folkeskoler rundt om i landet, og et korps af forælderrollemodeller, der møder nydanske forældre på skoler og i foreninger. Brug for alle unge støtter endvidere etablering og drift af en række lektiehjælpscaféer på bl.a. skoler og biblioteker, hvor frivillige er lektiehjælpere. Et nyt tiltag er online lektiehjælp, der giver brugerne mulighed for at sidde hjemme og få hjælp til lektierne via en online kontakt med lektiehjælperen.

Som led i strategien ”Mangfoldigt Foreningsdanmark” gennemfører Integrationsministeriet i perioden 2009-2011 en række nye initiativer, der skal medvirke til at styrke den frivillige integrationsindsats, bl.a. følgende initiativer:

- Udvikling af et koncept, der har til formål at styrke de etniske minoritetsforeningers demokratiske og foreningsmæssige kompetencer og øge deres kapacitet, så de bliver en reel samarbejdspartner i det lokale integrationsarbejde.
- En frivilligkampagne med det formål at få flere unge, især nydanske unge, på videregående uddannelser til at engagere sig i frivilligt arbejde, bl.a. for at styrke de unges kompetencer og netværk og dermed muligheder i forhold til at få drømmejobbet.
- Et idékatalog til kommuner og foreninger for at synliggøre gode eksempler på den frivillige integrationsindsats.

Indsatsen for professionelle nydanske kunstnere

For at styrke deltagelsen i kulturlivet blandt borgere med indvandrerbaggrund har Statens Kunstråd i 2009 iværksat et interkulturelt rådgivningsprojekt. Projektets formål er bl.a. at sætte fokus på interkulturelle kunstneriske projekter samt forbedre karrieremulighederne for herboende professionelle kunstnere med indvandrerbaggrund.

Som første led i dette arbejde er der blevet lanceret et særligt mentorprogram målrettet etniske kunstnere samt relevante kunst- og kulturinstitutioner i Danmark. Mentorerne skal bl.a. præsentere kunstnerne for de generelle støttemuligheder, der findes inden for Statens Kunstråds system, inddrage dem i eksisterende kunstneriske netværk (eller skabe nye) samt give dem ny viden om den danske kunst- og kulturscene.

Kunst- og kulturinstitutioner tilbydes ligeledes gennem workshopforløb faglig viden om det interkulturelle område samt råd til udvikling af nye metoder til at producere og fremme professionel kunst i Danmark med en interkulturel profil.

Boks 5.9: Eksempel på kulturprojekt

Kulturministeriet, Undervisningsministeriet og Integrationsministeriet støtter projektet C:NTACT, som har til huse på Betty Nansen Teatret og laver kunstneriske projekter for unge med forskellig kulturel og social baggrund.

C:NTACT skaber ved hjælp af de kunstneriske udtryksformer levende møder imellem mennesker med den personlige fortælling som udgangspunkt. De unge professionelle kunstnere og undervisere giver deltagerne redskaber til at præsentere deres historier i en kunstnerisk sammenhæng.

5.3.6 *Borgerens sociale tillid og netværk*

Kvindeprogrammet

Integrationsministeriet igangsatte i 2007 et samlet kvindeprogram "Nydanske kvinders ressourcer i fokus". Kvindeprogrammets overordnede formål er at bidrage til, at flere indvandrerkvinder bliver aktive medborgere i det danske samfund. Programmet omfatter 11 initiativer, der skal styrke kvindernes netværk, beskæftigelse, iværksætteri og muligheder for at fremme deres børns udvikling og integration. Efter aftale med satspuljeordførerne er der i perioden 2007-2011 afsat i alt 55,6 mio. kr. fra satspuljemidlerne til programmet.

Bydelsmødreprojekterne er et af Kvindeprogrammets 11 initiativer. Som led i bydelsmødreprojekterne gennemgår ressourcestærke mødre med indvandrerbaggrund et intensivt kursus, så de kan blive bydelsmødre. Kurset skal give mødrene større viden om, hvordan de kan fremme deres børns udvikling og integration i bred forstand. Efter endt kursus opsøger bydelsmødrene andre mødre i boligområdet. Gennem et antal regelmæssige besøg over en længere periode skal bydelsmødrene videregive den viden, de selv har fået. Det foregår ved personlige samtaler og gennemgang af undervisningsmateriale.

Boks 5.10: Eksempel på mentornetværk for kvinder

KVINFOs mentornetværk har siden 2003 matchet flygtninge- og indvandrerkvinder med ressourcestærke kvinder. Flygtninge- og indvandrerkvinderne får således én bestemt person som rådgiver, samtalepartner og kontaktperson. Kvinderne kan på den måde få en bedre indsigt i og viden om danske samfundsforhold, herunder om det danske arbejdsmarked og uddannelsessystem.

Indsatsen i udsatte boligområder

Siden 2007 har Integrationsministeriet og Kulturministeriet (Styrelsen for Bibliotek og Medier) samarbejdet med biblioteker i udsatte boligområder. Samarbejdet har omfattet bl.a. lektiecaféer, online lektiehjælp og medborgercentre.

En ny samarbejdsaftale gælder for perioden 2010-12 og sætter fokus på indsætter i og omkring udsatte boligområder. Aftalens fem hovedindsatsområder er:

- Etablering af mentorordninger og samarbejde mellem biblioteker og by-
delsmødreprojekter.
- Aktiviteter baseret på uformel læring og empowerment.
- Uformel sprogtilegnelse i form af Sprogcaféer, hvor nydanskere kan træne deres
sprogkunderskaber.
- Formidling af kulturtilbud, som nydanskere i dag i beskedent omfang benytter
sig af.
- Etablering af borgerforaer med henblik på at holde debatskabende og kulturelle
arrangementer og styrke medborgerskab.

5.3.7 Borgerens oplevelse af anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold

Lovgivning om etnisk ligebehandling

Lov om forbud mod forskelsbehandling på grund af race m.v. indeholder et forbud mod forskelsbehandling på grund af en persons race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering inden for to områder: Dels betjening med varer eller andre tjenester, dels adgang til visse lokaliteter eller begivenheder.

Lov om etnisk ligebehandling har til formål at forhindre forskelsbehandling og at fremme ligebehandling af alle, uanset race eller etnisk oprindelse. Loven forbyder direkte og indirekte forskelsbehandling i forbindelse med al offentlig og privat virksomhed, for så vidt angår social beskyttelse, herunder social sikring og sundhedspleje, sociale goder, uddannelse samt adgang til og levering af varer og tjenesteydelser, herunder bolig, der er tilgængelige for offentligheden. Forbuddet gælder endvidere for medlemskab af og deltagelse i en organisation, hvis medlemmer udøver et bestemt erhverv, samt de fordele, sådanne organisationer giver medlemmerne. Loven implementerer dele af EU-direktivet om etnisk ligebehandling.

Regeringens handlingsplan om etnisk ligebehandling og respekt for den enkelte

Regeringen har i juli 2010 fremlagt en ny samlet handlingsplan for at modvirke diskrimination. Handlingsplanen omfatter både igangværende og nye initiativer for at bekæmpe forskelsbehandling på baggrund af etnisk oprindelse, fremme mangfoldighed og lige muligheder samt bevare Danmark som et åbent samfund med respekt for den enkelte og med plads til forskellighed.

Boks 5.11: Regeringens handlingsplan om etnisk ligebehandling og respekt for den enkelte

Handlingsplanen indeholder 21 konkrete initiativer inden for følgende syv indsatsområder:

Større kendskab til grundlæggende demokratiske værdier og rettigheder

Enhver skal kende og respektere de grundlæggende demokratiske værdier og rettigheder i det danske samfund.

Bedre oplysning og viden om dem, som fordomme vedrører

Forskelsbehandling og fordomme skal bekæmpes med oplysning og bedre viden om den eller de grupper af mennesker, som fordommene vedrører.

Bekæmpelse af antisemitisme og intolerance

Antisemitisme og intolerance skal bekæmpes. Jødernes historie må aldrig glemmes, og den fælles lærdom, der bør drages heraf, skal formidles til alle, herunder også til nye medborgere.

Styrkelse af kendskabet til borgerens rettigheder

Borgernes kendskab til deres rettigheder skal styrkes. Det er afgørende, at kendskabet til, hvor og i hvilke tilfælde man kan rette henvendelse eller indbringe en klage, hvis man føler sig krænket, udbredes. Handlingsplanen indeholder derfor initiativer til at styrke viden om regler og klagemuligheder i forbindelse med forskelsbehandling på grund af etnisk oprindelse.

Afdækning af omfanget og karakteren af forskelsbehandling

Omfanget og karakteren af forskelsbehandling i Danmark skal afdækkes. Et indgående og reelt indblik i omfanget og karakteren af problemstillingen er væsentlig for den fremtidige indsats. Myter om omfanget af diskrimination er til skade for en vellykket integration.

Fokus på nogle af de for integrationen væsentligste områder

Der skal i et ligebehandlingsperspektiv rettes fokus på nogle af de for integrationen væsentligste områder - uddannelse, arbejde, bolig og kultur- og fritidslivet. På alle disse områder er der foreslået initiativer til at fremme ligebehandling uanset etnisk oprindelse.

Mangfoldighed skaber vækst

Mangfoldighed på arbejdsmarkedet skaber grundlaget for vækst og velstand. Det skal derfor sikres, at den enkelte kan udnytte sit potentiale og sine evner. Samtidig skal offentlige og private virksomheder rustes til at udnytte mangfoldigheden.

Handlingsplanen skal tillige indgå som et blandt flere initiativer i indsatsen for at forebygge ekstremisme og radikaliserings blandt unge. Denne indsats beskrives nedenfor.

Flere af initiativerne i handlingsplanen er allerede gennemført, og langt de fleste er i gang med at blive implementeret. Undervisningen af nyankomne flygtninge og indvandrere i grundlæggende rettigheder og det danske demokrati er således bl.a. styrket, og en ny bekendtgørelse om fremme af god orden i folkeskolen er udstedt. Desuden er en ny dørmandsuddannelse med større vægt på viden om kulturelle forskelle etableret i september 2010.

Indsatsen for at forebygge ekstremisme og radikaliserings blandt unge

Regeringen fremlagde i januar 2009 handlingsplanen "En fælles og tryk fremtid - forebyggelse af ekstremistiske holdninger og radikaliserings blandt unge".

Handlingsplanens fokusområder og initiativer er beskrevet i boks 5.12 og har følgende to hovedformål:

- *Dels at styrke og koordinere en tidlig forebyggende indsats:* Regeringen ønsker, at samfundet er rustet til at identificere og håndtere de konkrete problemer med ekstremisme i tide.
- *Dels at styrke det demokratiske medborgerskab:* Regeringen ønsker at bevare og styrke Danmark som et demokratisk samfund og lægger vægt på frihed, ansvar, ligeværd og muligheder for den enkelte. Først og fremmest fordi det har en helt selvstændig værdi for fællesskabet og for den enkelte borger, men også for at svække vækstbetingelserne for radikaliserings af unge.

Med den aktuelle udmøntning af initiativerne i handlingsplanen sikrer regeringen en bredt funderet tidlig forebyggende indsats mod ekstremisme og radikaliserings blandt unge samt et øget fokus på at styrke det aktive medborgerskab.

Boks 5.12: Regeringens handlingsplan "En fælles og tryk fremtid"

Handlingsplanen indeholder 22 initiativer, som er fordelt på følgende syv fokusområder:

1. Kontakten til de unge

Fokusområdet omfatter initiativer, der er målrettet mod den direkte kontakt til de unge, og som skal sikre, at der bliver taget hånd om de unge, der allerede er præget af ekstremistiske holdninger, eller hvor der er en bekymring for, at de er på vej ind i et ekstremistisk fællesskab. Dette skal ske gennem eksempelvis:

- Pilotprojekt "Afradikalisering - målrettet intervention": Projektet har fokus på præventive samtaler og mentorkorps. Projektet implementeres i et samarbejde mellem Integrationsministeriet, PET, København Kommune, Aarhus Kommune og Østjyllands Politi. Som en del af projektet tilbydes kommunale medarbejdere og nyudnævnte mentorer specialiserede undervisningsforløb og målrettede værktøjer. På den baggrund iværksættes på lokalt plan mentorforløb målrettet unge, som giver udtryk for ekstremistiske holdninger, og som udviser diskriminerende og ekskluderende adfærd over for andre grupper i deres nærmiljø. Projektet er støttet af EU.
- Skræddersyede uddannelsesforløb: Integrationsministeriet og PET har udviklet et to-dages uddannelsesforløb, der kan skræddersys til lokale behov. Kurset tilbydes alle kommuner og politikredse. Formålet med kurserne er at opkvalificere lokale nøglemedarbejdere, der har kontakt til unge, til at kunne identificere problematisk adfærd hos unge og udforme løsninger, der kan bringe de unge ind i en mere positiv udvikling.

2. Inklusion baseret på pligter og rettigheder

Der gøres en indsats for at inkludere alle borgere i det danske samfund. Det er dog vigtigt, at der er en balance mellem frihed og ansvar samt pligter og rettigheder. Den enkelte borger, herunder også den enkelte ung, skal opleve, at der ikke kun stilles krav, men at det demokratiske fællesskab også rummer rettigheder, som alle borgere drager nytte af. Det skal bl.a. ske gennem:

- Regeringens handlingsplan om etnisk ligestilling og respekt for den enkelte, er beskrevet i boks 5.11 ovenfor.
- Lovforslag om skærpelse af reglerne om forældreplæg samt indførelse af ungeplæg, som blev vedtaget i april 2009, styrker kommunernes handlemuligheder i forhold til indsatsen over for utilpassede unge. Der er samtidig afsat 40 mio. kr. over fire år til at udbrede anvendelsen af forældreprogrammer i kommunerne. Formålet er via systematiske behandlingsprogrammer at styrke forældrenes ansvar for og kompetencer til at sætte grænser for deres børn og unge.

3. Dialog og oplysning

Gennem dialog og oplysning får de unge kendskab til fakta om samfundet og de muligheder, det tilbyder. Der bl.a. gennemført følgende initiativer:

- Information om Danmarks udenrigspolitik: For at skabe et modbillede til ekstremistgrupperes propaganda og fjendebilleder sættes fokus på fakta om internationale forhold og Danmarks udenrigspolitiske engagement. Der gennemføres derfor en målrettet oplysningsindsats om dansk udenrigspolitik med fokus på forholdet til den muslimske verden. Indsatsen har bl.a. til formål at udfordre og modgå den entydige og negative fremstilling af forholdet mellem Danmark/Vesten og den muslimske verden.

- Der er uddannet et korps af rollemodeller, som specifikt er trænet i at gå i dialog med unge om emner som identitet, medborgerskab og demokrati. Rollemodellerne besøger fx grundskoler, erhvervsskoleklasser, ungdomsklubber, foreninger, boligområder, biblioteker og fængsler. Derudover kan rollemo-
dellerne holde oplæg for bestemte personalegrupper, som fx lærere, vejledere og gadeplansmedar-
bejdere.

4. Demokratisk fællesskab

For at styrke sammenhængskraften i det danske samfund og samtidig svække vækstbetingelserne for ekstre-
misme er der bl.a. etableret:

- Netværk for skoleledere om demokratiundervisning og ekstremisme: Her udveksles vellykkede under-
visningsforløb (best practice) inden for demokrati og medborgerskab, og der erfaringsudveksles om
identifikation og bekæmpelse af ekstremisme, intolerance og diskrimination. Netværket bidrager til at
understrege skoleledernes ansvar for at løfte udfordringer på disse områder.
- Ny-Dansk Ungdomsråd - en demokratisk platform for unge: Ny-Dansk Ungdomsråd gennemfører dels
aktiviteter, der er målrettet den gruppe af unge, der føler sig udenfor og ikke er engagerede i demo-
kratiske processer, dels har rådet en rådgivende funktion målrettet relevante myndigheder.
- Styrkelse af undervisningen i demokrati og medborgerskab i danskuddannelserne for voksne udlændin-
ge: Nye borgere får parallelt med tilegnelsen af det danske sprog en grundig introduktion til det dan-
ske samfund og demokrati. I den forbindelse gennemføres der et efteruddannelsesprogram for lærere
og udvikles materialer for at sikre, at demokrati- og medborgerskabsundervisningen konkret understøt-
ter og udvikler de nye borgeres demokratiske kompetencer.

5. Indsats i udsatte boligområder

Der sker en styrket indsats i udsatte boligområder, bl.a. ved at:

- Der er etableret samarbejde med idrætsforeninger i udsatte boligområder. DGI er operatør på opgaven
og tilbyder sommerferieaktiviteter i udsatte boligområder.
- Der er pr. 1. januar 2010 gennemført en boligpolitisk lovpakke om kombineret udlejning. Med lovpak-
ken er kriterierne for kombineret udlejning lempet således, at flere boligområder kan anvende denne
mulighed. Kombineret udlejning giver mulighed for at afvise boligsøgende.

6. Særlig indsats i fængsler

Det forebyggende arbejde inkluderer også fængslerne, så det undgås, at fængslerne bliver et sted, hvor
indsatte bliver radikaliseret.

Der gennemføres bl.a. følgende initiativ:

- Kriminalforsorgen og PET udvikler et målrettet uddannelsesprogram for personalet i fængsler, arrest-
huse samt i regi af Kriminalforsorgen i Frihed og skal forestå undervisningen af instruktører, som skal
uddanne øvrige personalegrupper. Tanken bag dette nye uddannelsesprogram er, at alle ansatte i kri-
minalforsorgens institutioner skal være i stand til at identificere tegn på radikalisering eller forsøg på
rekruttering.

7. Viden, samarbejde og partnerskaber

For at sikre en langsigtet, kvalificeret og koordineret indsats over for ekstremisme fra myndighedernes side er der bl.a.:

- Etableret et kommunalt netværk med fokus på erfaringsudveksling og videndeling
- Etableret en tværministeriel følgegruppe, som skal sikre fremdrift og koordination af indsatsen i forbindelse med udmøntningen af handlingsplanens initiativer.
- Igangsat en omfattende evaluering af handlingsplanen.
- Sat et stort fokus på at indhente internationale erfaringer og nyeste international forskning. Det sker bl.a. gennem deltagelse i internationale netværk om ekstremisme og forebyggelse på centralt niveau.

Særligt initiativ på erhvervsuddannelserne

Som led i at øge unges oplevelse af anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold har Integrationsministeriet og Undervisningsministeriet i fællesskab etableret ”Fastholdelseskaravanen”, som er et tilbud om hjælp og støtte til erhvervsskoler, der vil styrke fastholdelsesarbejdet over for nydanske unge.

Kapitel 6: Arbejdsgruppens forslag og anbefalinger

6.1 Arbejdsgruppens generelle overvejelser

Af de foregående kapitler fremgår det, at medborgerskabet trives og grundlæggende har det godt i Danmark. Vigtige forudsætninger for at være en aktiv medborger er socioøkonomiske ressourcer målt ved stilling og indkomst samt gode danskundskaber. Det er således centralt at fortsætte indsatsen, der styrker indvandrere og efterkommeres integration på arbejdsmarkedet, og som sikrer, at indvandrere og efterkommere har gode danskundskaber. Integrationsloven og danskuddannelsesloven udgør en vigtig del af denne indsats og beskrives nærmere i kapitel 5.

Et stærkt medborgerskab er en nøgle til social tryghed og gensidig forståelse i en dagligdag præget af såvel fællesskab som forskellighed. Sammenhængskraften i samfundet sikres ikke alene ved, at størstedelen af borgerne taler dansk, får en uddannelse og er tilknyttet arbejdsmarkedet. Den afhænger også af, at størstedelen af borgerne anerkender og tilslutter sig samfundets grundlæggende demokratiske principper og samtidig føler et tilhørsforhold til fællesskabet.

Denne opbakning til fællesskabet er ikke en modsætning til at have flere tilhørsforhold. Man kan sagtens være og føle sig som medborger i Danmark, samtidig med at man har et kulturelt eller religiøst udgangspunkt, der adskiller sig fra majoriteten af borgerne i samfundet. Når arbejdsgruppen peger på, at der på nogle områder kan være behov for at fremme medborgerskabet i Danmark, betyder det således ikke, at arbejdsgruppen herigennem favoriserer en homogenisering - eller det modsatte - af samfundet. En styrkelse af medborgerskabet kan derimod være med til at fremme forståelsen og tilliden på tværs af befolkningen, fordi forskelligheder så netop udleveres inden for en bredt accepteret ramme.

Medborgerskab hænger tæt sammen med borgerinddragelse og borgernes aktive deltagelse i samfundet og hviler således på et ønske om, at borgerne ikke blot stiller krav og fremkommer med problemer, men i stedet aktivt tager del i at identificere og løse udfordringerne. Som medborger i Danmark følger rettigheder og pligter, hvilket betyder, at den enkelte potentielt kan nyde goderne af et samfund, hvor alle er villige til at tage del i udviklingen.

Arbejdsgruppen finder, at medborgerskabet kan være et solidt værn mod passivitet og parallelverdener. Dette indebærer, at der bredt i befolkningen gerne skal være en bevidsthed om, at man som borger forventes at påtage sig et ansvar i forhold til sine omgivelser - primært i den nære dagligdag i lokalsamfundet, men også gerne i et bredere perspektiv. Aktivt medborgerskab kan udleves på et lokalt, et regionalt, et nationalt og et internationalt niveau, og der er ikke noget modstridende forbundet med at være aktiv i lokalmiljøet, samtidig med at man engagerer sig i spørgsmål, der også angår verden uden for de nære grænser.

Arbejdsgruppens undersøgelse af medborgerskabet viser, at medborgerskabet blandt borgere med indvandrerbaggrund på især tre områder er svagere end blandt etniske danskere:

- deltagelse i foreningslivet,
- demokratisk deltagelse samt
- tillid, anerkendelse og tilhørsforhold.

I afsnit 6.2-6.4 fremlægger arbejdsgruppen derfor 8 forslag, som vil styrke indvandrere og efterkommeres deltagelse i foreningslivet, demokratiske deltagelse samt tillid til andre og oplevelse af anerkendelse og tilhørsforhold.

6.2 Arbejdsgruppens forslag til at styrke deltagelsen i foreningslivet

Som det fremgår af kapitel 3, deltager borgere med indvandrerbaggrund generelt noget mindre i det organiserede foreningsliv end borgere med dansk baggrund. En person med indvandrerbaggrund er således i gennemsnit medlem af 1,6 forening, mens tallet en for etnisk dansker er 3,1 foreningsmedlemskaber. Tilsvarende har under halvdelen af borgerne med indvandrerbaggrund (41 pct.) deltaget i konkrete foreningsaktiviteter inden for det seneste år mod to tredjedele (66 pct.) af de etniske danskere. Præcis samme billede tegner sig i forhold til udførelsen af frivilligt arbejde i en forening. Det har kun lidt mere end hver fjerde indvandrer og efterkommer (26 pct.) gjort inden for det seneste år, sammenlignet med 44 pct. af de etniske danskere.

Som det også fremgår af regeringens civilsamfundsstrategi fra oktober 2010, er civilsamfundet med til at knytte os sammen, fordi civilsamfundet bærer nogle grundlæggende værdier i det danske samfund.⁴⁷ Værdier som demokrati, personligt ansvar og samfundsind trives og udvikles i civilsamfundet, der danner grundlag for aktivt medborgerskab.

⁴⁷ Regeringen (2010): *National civilsamfundsstrategi*. Publikationen kan hentes på www.sm.dk.

Arbejdsgruppen vurderer, at der bør gennemføres en målrettet indsats for at sikre, at borgere med indvandrerbaggrund fuldt ud inkluderes i foreningslivet på lige fod med den øvrige befolkning.

Nedenfor fremlægger arbejdsgruppen følgende forslag til at styrke deltagelsen i foreningslivet:

- Etablering af lokale foreningssekretariater
- Åben skole med fritidskoordinatorer
- Oplysning om foreningspraktik som led i integrationsprogrammet

Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF) stillede i Magasinet DUF Fokus i juni 2010 skarpt på de nydanske unges deltagelse i foreningslivet.⁴⁸ I den forbindelse blev det fremhævet, at foreninger, der ønsker at få flere indvandrere og efterkommere som medlemmer, står over for nogle ganske store udfordringer (se nærmere herom i boks 6.1). Ifølge DUF er der nemlig en række integrationsbarrierer, der skal overvindes, hvis foreningerne skal få succes med at inddrage indvandrere og efterkommere i fællesskaberne.

De eksempler på udfordringer, som DUF påpeger, er givetvis blot et udpluk af de udfordringer, som foreningerne står overfor i bestræbelserne på at inddrage de nye danske borgere. Men de peger alle i retning af, at foreningerne kan have brug for støtte udefra til dette arbejde. Det er baggrunden for, at arbejdsgruppen nedenfor foreslår, at der bliver etableret lokale foreningssekretariater i udvalgte kommuner.

⁴⁸ DUF Fokus (2010): *Nydanskere i foreningslivet*. Magasinet kan bestilles gratis på www.duf.dk.

Boks 6.1: Integrationsbarrierer hos foreninger og nydanskere

Manglende tid og interesse

Medlemmerne brænder for foreningens kerneaktivitet, men har ikke nødvendigvis tid og lyst til en ekstra indsats på integrationsområdet.

Konservatisme

Mange med indvandrerbaggrund har svært ved at ændre foreningernes traditioner og værdier - fx aktivitetsformer, mødetider og samvær mellem piger og drenge.

Formidling

Aktiviteterne i samfundsengagerede og idébestemte foreninger er ofte kulturelt bestemte og derfor sværere at formidle til indvandrere og efterkommere. Forældre med indvandrerbaggrund har svært ved at gennemskue foreningens ideologiske grundlag, og det kan skabe mistillid.

Medlemshvervning

Foreningerne hverver typisk nye medlemmer via de gamle medlemmers personlige netværk. Personer med indvandrerbaggrund er typisk ikke med i de netværk.

Manglende kendskab

Foreningerne har svært ved at tiltrække og fastholde indvandrere og efterkommere, fordi de mangler viden om målgruppen.

Fremmed frivillighedskultur

Mange med indvandrerbaggrund er fremmede over for den frivillige, demokratiske og ikke-kommercielle danske foreningskultur. I mange ikke-vestlige lande er foreninger forbeholdt eliten, og de drives på professionel og kommerciel basis.

Frygt for politisk engagement

Mange nydanske familier er flygtet eller flyttet fra diktaturer. De betragter derfor politiske og holdningsprægede foreninger som farlige.

Kulturelle barrierer

Nogle med indvandrerbaggrund, især piger og kvinder, med ikke-vestlig og muslimsk baggrund har begrænsede udfoldelsesmuligheder, når det gælder alkohol, mødetidspunkter og ikke-kønsopdelte aktiviteter.

Økonomi

En del familier med indvandrerbaggrund har et begrænset økonomisk råderum, så der er færre penge til kontingenter, udstyr og udflugter.

Danskproblemer

De sproglige og sociale kompetencer spiller en stor rolle i de ikke-idrætslige foreninger. Det kan få nogle personer med indvandrerbaggrund til at fravælge foreningerne.

Kilde: DUF Fokus (2010): "Nydanskere i foreningslivet". Magasinet kan bestilles gratis på www.duf.dk.

Forslag 1: Etablering af lokale foreningssekretariater

Arbejdsgruppen foreslår, at der bliver etableret lokale foreningssekretariater i udvalgte kommuner for at få flere borgere med indvandrerbaggrund til at deltage i foreningslivet. Foreningssekretariaterne kan fx etableres i medborgercentre, kulturhuse eller frivilligcentre, der i forvejen er lokale samlingssteder for det frivillige sociale arbejde.

Foreningssekretariaterne skal rådgive de lokale foreninger, som ønsker flere borgere med indvandrerbaggrund som medlemmer. Rådgivningen kan bl.a. handle om, hvordan foreningerne rekrutterer denne målgruppe og modtager de nye medlemmer, så de fastholdes i foreningerne. I den forbindelse kan det overvejes at yde støtte til udvikling af undervisningsmaterialer og kurser vedrørende indvandrere og efterkommeres deltagelse i foreningslivet, som foreningssekretariaterne kan distribuere til de lokale foreninger og deres frivillige ledere.

Foreningssekretariaterne kan endvidere rådgive borgere med indvandrerbaggrund, der vil danne eller har dannet foreninger. Rådgivningen kan fx handle om at udarbejde vedtægter, rekruttere og fastholde medlemmer, økonomistyring, kommunikation og ansøgning om midler til aktiviteter. I den forbindelse kan foreningssekretariaterne støtte samarbejdsprojekter mellem foreninger, hvor eksempelvis veletablerede foreninger, herunder eksisterende indvandernetværk, fungerer som mentorer for nydannede foreninger.

Foreningssekretariaterne kan også arrangere en årlig Foreningernes Dag, hvor de lokale foreninger kan præsentere sig selv for de nye potentielle medlemmer og eventuelt rekruttere nye frivillige ledere.

Herudover kan foreningssekretariaterne få ansvaret for eller medvirke til løsningen af flere andre relevante opgaver, der kan understøtte det lokale arbejde med at få flere med indvandrerbaggrund til at engagere sig i foreningslivet.

Eksempelvis kan foreningssekretariaternes medarbejdere fungere som forenings- og frivillighedskonsulenter, der arbejder på at gøre vejen til et aktivt foreningsliv kortere for nydanske børn og unge ved en personlig, tillidskabende kontakt til indvandrerfamilierne. I den forbindelse kan foreningssekretariaterne øge kendskabet til foreningslivet både hos børnene og de voksne, sikre forældrenes accept af og aktive tilskyndelse til, at børnene deltager i foreningerne og finde de rigtige foreningstilbud til de enkelte børn og unge, fx ved at arrangere introduktionsbesøg og prøvetræninger i foreningerne. Foreningssekretariaterne kan desuden yde forskellige typer af praktisk hjælp og støtte til familierne i relation til foreningerne, bl.a. ved indmeldelsen. Indsatsen kan eventuelt gennemføres i samarbejde med lokale ulønnede foreningsambassadører.

Foreningssekretariaternes medarbejdere kan ligeledes bidrage til opkvalificering af frivillige ledere, fx ved at gennemføre kurser og uddannelsesforløb for de eksisterende ledere med henblik på, at lederne får bedre forudsætninger for at løse de særlige udfordringer, der gør sig gældende ved arbejdet med nydanske børn og unge. Det kan fx være i form af undervisning i konflikthåndtering samt introduktion til forskellige kulturelle normer og foreningstraditioner.

Samtidig kan flere af nedenstående forslag med fordel gennemføres og/eller koordineres i regi af et lokalt foreningssekretariat. Det gælder fx forslagene om åben skole og fritidskoordinatorer på skolerne.

Udsatte børn og unge er ofte mindre aktive i deres fritid end børn og unge, der kommer fra ressourcestærke familier.⁴⁹ Derfor er det et velkendt syn, at børn og unge i de socialt belastede kvarterer og boligområder "hænger ud" på gadehjørnerne, når skoledagen er slut om eftermiddagen. I modsætning til mange af deres klassekammerater går turen for disse børn og unges vedkommende ikke videre til idrætsklubben eller spejderforeningen efter skoletid. Derved går de ikke alene glip af de sociale og kulturelle fællesskaber i foreningerne. De får heller ikke adgang til de forskellige typer af indlæring og personlig udvikling, der knytter sig til foreningsdeltagelsen.

Skolen kan anvendes i bestræbelserne på at få denne gruppe af vanskeligt stillede børn og unge ind i foreningslivet eller i det mindste i gang med aktiviteter, der på længere sigt kan give dem inspiration og motivation til at søge fra gaden og ind i foreningerne. Nedenfor foreslår arbejdsgruppen derfor, at der kan gives tilskud til skoler i udsatte boligområder, som vælger at være åben skole.

Forslag 2: Åben skole med fritidskoordinatorer

Arbejdsgruppen foreslår, at der gives tilskud til skoler i udsatte boligområder, som vælger at være åben skole. En åben skole er en skole, hvor der foregår en række forskellige aktiviteter om eftermiddagen og om aftenen - både for voksne og børn. Der findes allerede i dag skoler, som vælger at gøre dette.

En åben skole kan i samarbejde med lokale foreninger tilbyde lektiehjælp, leg og bevægelse, gymnastik, madlavning og spisning, udflugter og andre sociale aktiviteter. Skolen kan endvidere tilbyde foredrag og debatarrangementer om danske samfundsforhold spændende lige fra familieforhold til samfundets love og regler.

På skolen kan der ligeledes ansættes en fritidskoordinator, som bidrager til, at børnene kommer videre fra skolen og ind i idrætsforeningerne og de øvrige foreningstilbud.

Fritidskoordinatoren kan også - gerne i samarbejde med forældrene - arrangere fælles transport til og fra aktiviteterne. Desuden kan fritidskoordinatoren i samarbejde med foreningerne forsøge at koordinere aktiviteterne, så aktiviteter for børn, unge og voksne ligger på samme tidspunkt. Når aktiviteterne finder sted samtidig, kan det være lettere for hele familien at komme af sted og deltage i foreningstilbuddet.

⁴⁹ Se fx Karen Margrethe Dahl (2007): *Udsatte børns fritid - et litteraturstudie*. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. Rapporten kan hentes på www.sfi.dk.

Som det fremgår af kapitel 5, tilbyder kommunerne i dag et integrationsprogram til alle nyankomne flygtninge og familiesammenførte under integrationsloven⁵⁰. Integrationsprogrammet skal sikre, at de nyankomne borgere integreres hurtigst muligt og mest hensigtsmæssigt i det danske samfund. Det sker ved at støtte de nyankomne i at tilegne sig de sproglige, kulturelle, faglige og andre forudsætninger, der er nødvendige for at kunne deltage i samfundslivet på lige fod med andre borgere.

Deltagelse i foreningslivet er ikke direkte nævnt i forbindelse med integrationsprogrammet. Det fremgår dog af integrationslovens § 16, at det nærmere omfang og indhold af integrationsprogrammets enkelte elementer skal fastlægges i en integrationskontrakt, som indgås mellem den nyankomne og kommunen. Der er således ikke noget principielt til hinder for, at kommunen træffer aftale med den nyankomne borger om, at foreningsaktiviteter kan godkendes som et led i personens integrationsprogram. En introduktion til foreningslivet er et vigtigt skridt i de nyankomne borgeres integration. Flere nyankomne bør således gennemføre en foreningspraktik under integrationsprogrammet.

Regeringen har desuden med ændringer af reglerne om opnåelse af tidsubegrænset (permanent) opholdstilladelse netop sat fokus på aktivt medborgerskab. Borgere, der er fyldt 18 år og har haft en tidsbegrænset opholdstilladelse i mindst de sidste 4 år, kan søge om en tidsubegrænset (permanent) opholdstilladelse. Borgeren skal opnå 100 point for at opnå en tidsubegrænset opholdstilladelse. Borgeren kan opnå 15 point ved at have udvist aktivt medborgerskab i Danmark, fx ved at have deltaget aktivt i bestyrelser, organisationer mv. i mindst et år. Som et alternativ hertil kan borgeren bestå en medborgerskabsprøve, der blev afholdt første gang i juni 2011. Medborgerskabsprøven indeholder spørgsmål om det danske samfund og hverdagsliv samt dansk historie og kultur.

⁵⁰ Det kommunale integrationsansvar efter integrationsloven er udvidet til også at omfatte arbejdskraftindvandre- re og studerende samt deres medfølgende familier. Konkret skal arbejdskraftindvandrere og studerende samt deres medfølgende familier tilbydes et introduktionsforløb, der bl.a. omfatter danskuddannelse, ligesom der er etableret mulighed for værts- og vejlederordninger på arbejdspladsen. Samtidig har kommunerne fået til opgave at give beskæftigelsesrettede tilbud til den medfølgende ægtefælle, der ønsker at komme i arbejde.

Forslag 3: Oplysning om foreningspraktik som led i integrationsprogrammet

Arbejdsgruppen foreslår, at Integrationsministeriet informerer kommunerne om mulighederne for, at nyankomne borgere kan gennemføre foreningspraktik som led i integrationsprogrammet efter integrationsloven.

Arbejdsgruppen foreslår endvidere, at Integrationsministeriet udarbejder målrettet informationsmateriale til nyankomne borgere om vigtigheden af foreningsdeltagelse og om de nye regler vedrørende aktivt medborgerskab for at opnå tidsubegrænset opholdstilladelse. Materialet kan fx udarbejdes i et samarbejde mellem Integrationsministeriet og en række større foreninger.

6.3 Arbejdsgruppens forslag til at styrke den demokratiske deltagelse

En undersøgelse foretaget for Integrationsministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet⁵¹ i forbindelse med kommunalvalget i 2009 viser, at borgere med indvandrerbaggrund i mindre grad anvendte deres stemmeret end etniske danskere.

Af undersøgelsen fremgår det bl.a., at mens 68 pct. af de etniske danskere med dansk statsborgerskab brugte deres stemmeret, var tallet for indvandrere og efterkommere med dansk statsborgerskab henholdsvis på 47 pct. og 36 pct. For de stemmeberettigede indvandrere og efterkommere, der ikke har dansk statsborgerskab, var det kun ca. hver tredje, som benyttede deres stemmeret. Dette kan potentielt skabe afstand imellem beslutningstagere og personer med indvandrerbaggrund.

Arbejdsgruppen vurderer på den baggrund, at der er behov for en oplysningsindsats, der sætter fokus på valgdeltagelse.

⁵¹ Yosef Bhatti og Kasper Møller Hansen (2010): *Valgdeltagelsen ved kommunalvalget 17. november 2009. Beskrivende analyser af valgdeltagelsen baseret på registerdata, arbejdspapir.*

Forslag 4: Oplysningsindsats med fokus på valgdeltagelse

Arbejdsgruppen foreslår, at der udvikles informationsmateriale for at styrke valgdeltagelsen blandt borgere med indvandrerbaggrund. Informationsmaterialet kan bl.a. tage udgangspunkt i erfaringer fra Irland, hvor der i Dublin er blevet afholdt oplysningsarrangementer målrettet indvandrere. Endvidere kan materialet bygge på Rådet for Etniske Minoriteters brochure "Det er dit valg", som blev udgivet i forbindelse med kommunalvalget i 2009. Informationsmaterialet fremsendes til kommuner, integrationsråd, biblioteker, medborgerhuse og relevante foreninger.

Desuden foreslår arbejdsgruppen, at der udvikles korte film, som i en visuel og let tilgængelig form oplyser nydanskere og etnisk danske førstegangsvælgere om, hvad der stemmes om til de forskellige valg, og hvordan man afgiver sin stemme. Eksempelvis har valgmyndighederne i Norge og Sverige sådanne korte og lettilgængelige film liggende på internettet i flere sprogversioner.

I forlængelse heraf foreslår arbejdsgruppen, at der afsættes midler til uafhængige "dør til dør"-kampagner, som sætter fokus på relevansen af at stemme til valg. En undersøgelse om "Valgdeltagelsen og de sociale netværk" udarbejdet af Yosef Bhatti og Kasper Møller Hansen fra Institut for Statskundskab ved Københavns Universitet i 2010 peger på udenlandske erfaringer, der viser, at personlig kontakt til potentielle vælgere er en effektiv metode til at fremme valgdeltagelsen. Samtidig vil "dør til dør"-indsatsen let kunne målrettes til de områder, hvor mobiliseringsbehovet er størst.

Igennem de senere år har *participatory budgeting* - deltagelsesbudgettering - vundet frem som en metode, der kan benyttes til at skabe en mere direkte borgerinddragelse på lokalt niveau og derigennem fremme medborgerskab. Participatory budgeting blev første gang anvendt i en større målestok i 1989 i havnebyen Porto Alegre i Brasilien og har siden hen spredt sig i Europa, hvor der i stort omfang er gjort forsøg med participatory budgeting i byer i Frankrig, Tyskland, Italien, Spanien og Storbritannien. I Storbritannien, hvor der har været gennemført et stort antal forsøg med participatory budgeting, er der oprettet en særlig enhed, der understøtter kommunerne i at fremme direkte demokratisk deltagelse blandt borgerne.

Konkret giver participatory budgeting borgerne mulighed for at få direkte medbestemmelse i forbindelse med vedtagelse af budgetter eller i forbindelse med andre væsentlige lokale beslutninger. På den måde inddrages borgerne direkte i beslutningsprocesserne og de politiske diskussioner, og prioriteringer kan opleves mere nærværende.

I Porto Alegre vælges repræsentanter fra de enkelte bydele til byens overordnede budgetlægningsråd, der har kompetence til at foretage en overordnet prioritering af en del af kommunalbestyrelsens budget, typisk poster der handler om gadebelægning, kloakering, boliger og lignende udgifter til fælles omgivelser. Når den borgerinddragende budgetlægning er afsluttet, bliver resultatet integreret i borgmesterens budgetforslag og afleveret til kommunalbestyrelsen.

Forslag 5: Participatory budgeting

Arbejdsgruppen foreslår, at der i et samarbejde mellem udvalgte kommuner, KL, Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Integrationsministeriet og eventuelt relevante forskere bliver gennemført et udviklingsprojekt, der omfatter forsøg med *participatory budgeting* i Danmark.

Participatory budgeting i en dansk sammenhæng forstås som en udvidet høringsproces, hvor borgerne i øget grad inddrages i den politiske beslutningsproces. Den endelige bevillingsmyndighed er hos kommunalbestyrelsen, og der er ikke tale om en uddelegering af denne, men derimod om at gennemføre forsøg med at styrke borgernes inddragelse i budgetlægningen fx igennem:

- Debat- og borgermøder, der kan udmønte sig i et handlekatalog, som kan indgå i den politiske debat omkring budgettet.
- Undersøgelse af borgernes holdninger til en række budgetrelaterede spørgsmål gennem udpegning af et repræsentativt borgerpanel.

Forsøgene kan gennemføres i kommuner med en forholdsvis høj andel af indvandrere og efterkommere og have fokus på aktiv inddragelse af disse befolkningsgrupper.

6.4 Arbejdsgruppens forslag til at styrke tilliden til andre samt oplevelsen af anerkendelse og tilhørsforhold

Medborgerskabet trives i en atmosfære af gensidig tillid, men kan hæmmes af eksklusion, fremmedgørelse og manglende anerkendelse. Af kapitel 3 fremgår det, at 28 pct. af de interviewede med indvandrerbaggrund kun 'i ringe grad' eller 'slet ikke' oplever, at andre borgere i Danmark anerkender den indsats, som borgere med indvandrerbaggrund yder i samfundet. Når større grupper af borgere oplever manglende anerkendelse i samfundet, er det en udfordring for medborgerskabet, idet aktiv deltagelse kan opleves som uden værdi, såfremt den ikke anerkendes. Medborgerskab kræver endvidere, at den enkelte oplever at høre til i et eller flere fællesskaber. Tilhørsforhold skabes netop i kraft af en række identitetsskabende relationer og aktiviteter.

Arbejdsgruppen bemærker i den sammenhæng, at de i afsnit 6.2 og 6.3 beskrevne forslag ligeledes vil kunne sikre, at samfundet er nærværende for borgerne, og at borgerne engagerer sig i samfundet.

Arbejdsgruppen vurderer dog også, at der med fordel kan iværksættes specifikke tiltag, der fokuserer på at styrke tilliden til andre samt oplevelsen af anerkendelse og tilhørsforhold. Nøglen til medborgerskab ligger hos den enkelte, men det er vigtigt, at samfundet stimulerer den enkeltes trang til at bruge nøglen - og yde en særlig indsats som medborger i Danmark.⁵²

For at styrke tillid, anerkendelse og tilhørsforhold foreslår arbejdsgruppen, at borgere på tværs af etnisk baggrund får mulighed for komme med forslag til integrationsaktiviteter og gennemføre aktiviteterne.

Forslag 6: Borgerdrevne integrationsaktiviteter

Arbejdsgruppen foreslår, at bl.a. lokale integrationsråd får støtte til at gennemføre forsøg med borgerdrevne integrationsaktiviteter.

Forsøgene indebærer, at grupper af borgere med indvandrerbaggrund og etnisk dansk baggrund inviteres til møder, hvor de kan komme med forslag til integrationsaktiviteter. Desuden bliver mødedeltagerne klædt på til at gennemføre de foreslåede integrationsaktiviteter.

Der arbejdes med tre niveauer af integrationsaktiviteter, som eventuelt kan sammentænkes: Et privat (hvad kan den enkelte gå hjem og gøre), et lokalt (hvad kan gruppen igangsætte lokalt) og et nationalt (hvordan kan aktiviteter igangsættes på tværs af lokale initiativer).

Der fastsættes en projektperiode, hvor der udgives et nyhedsbrev, som samler op på forslagene og informerer om, hvilke aktiviteter der igangsættes privat, lokalt og nationalt.

En projektleder er ansvarlig for møderne og nyhedsbrevet. Efter periodeperioden gennemføres en samlet evaluering af forsøgsresultaterne, således at disse kan danne baggrund for en fremtidig, styrket borgerdrevne integrationsindsats.

⁵² Regeringen har i den sammenhæng besluttet, at der iværksættes en kampagne, som skal fremme forståelsen for de grundlæggende rettigheder og pligter i det danske samfund samt fremme den gensidige anerkendelse og tillid mellem grupper med forskellig baggrund. Kampagnen indgår som et led i regeringens handlingsplan om etnisk ligebehandling og respekt for den enkelte fra juli 2010.

I en aktuel publikation fra TrygFonden formidles en række positive historier om unge med indvandrerbaggrund, der har gjort og gør en forskel i det danske samfund.⁵³ Der er tale om ressourcestærke mønsterbrydere eller frontløbere, der ønsker at bidrage konstruktivt til og tage ansvar for det Danmark, de er en del af. Det gør de fx ved at engagere sig i det politiske liv.

Bogen minder om, at unge med indvandrerbaggrund både kan og vil være aktive medborgere i Danmark. Samtidig understreger den, at det også er muligt for de unge at få den anerkendelse for deres aktive deltagelse, som er så vigtig for deres tilhørsforhold til samfundet.

Arbejdsgruppen vurderer på den baggrund, at der bør sættes større fokus på de nydanske unges ressourcer. Det kan bl.a. ske ved, at der udvælges og uddannes frivilligledere i udsatte boligområder. Frivilliglederne kan fungere som rollemodeller og give inspiration til aktiv deltagelse i lokalsamfundet.

Forslag 7: Frivilligledere i udsatte boligområder

Arbejdsgruppen foreslår, at der - med inspiration fra bl.a. bydelsmødreprojekterne - udvælges og uddannes frivilligledere i udsatte boligområder blandt beboere, der ønsker at udvikle deres lokalområde samt har viden og erfaringer at bidrage med.

Frivilliglederne kan særligt rekrutteres blandt unge med indvandrerbaggrund, der allerede er aktive i lokalområdet og vurderes at være repræsentanter for de forskellige grupper af beboere i området. Frivilliglederne gennemgår et kursusforløb, der omfatter emner som selvtillid og selvværd, kommunikation, social mobilitet, organisering, relationsdannelse og dialog, demokrati, ligestilling og varetagelse af mindre administrative opgaver.

Målet med kursusforløbet er, at frivilliglederne får viden og redskaber, så de selv kan varetage flere opgaver i deres lokalområde og indgå aktivt i de initiativer, der igangsættes af kommuner, boligorganisationer og andre aktører.

Samtidig skal frivilliglederne involvere områdets øvrige beboere i lokale aktiviteter, herunder fx i foreninger og klubber, kulturelle arrangementer, idrætsaktiviteter, lektiehjælp og danskundervisning. Frivilliglederne kan endvidere tage initiativ til, at der afholdes lokale borgermøder, hvor beboerne kan komme med ideer til aktiviteter i lokalområdet. Indsatsen skal skabe en positiv udvikling, hvor unge med indvandrerbaggrund oplever værdien af aktivt medborgerskab, og hvor andre borgere i Danmark oplever de unge med indvandrerbaggrund som en ressource for samfundet.

⁵³ Flemming Mikkelsen m.fl. (2010): *I Danmark Er Jeg Født... - Etniske minoritetsunge i bevægelse*. København: Center for Ungdomsforskning, TrygFonden og Frydenlund.

På mange skoler i Danmark findes der ordninger med venskabsklasser på tværs af de forskellige klassetrin. Ordningerne går typisk ud på, at eleverne i de større klasser udpeges som personlige venner eller kontaktpersoner for eleverne i de mindste klasser. I nogle tilfælde mødes venskabsklasserne også løbende til fællesarrangementer som legedage, skolefester og faglige emnedage.

Ordningen med venskabsklasser har som overordnet formål at styrke relationerne mellem skolens elever og udvikle deres sociale kompetencer. Ordningen er derfor med til at forebygge dårlig trivsel og mobning, idet der skabes et ansvarligt fællesskab mellem skolens elever.

Venskabsklasseordningen udvikler ikke blot elevernes sociale kompetencer, men også deres faglige kompetencer. Det handler for de store elever om at formidle deres egen viden til de små elever på en forståelig måde, hvilket stiller krav til pædagogiske evner og kommunikative kompetencer. For de små elever handler det omvendt om at blive inspireret i skolearbejdet af de store elever, som de typisk ser op til.

Arbejdsgruppen vurderer, at venskabsklasseordningen med fordel kan udvides til at omfatte klasser på tværs af skoler. Det kan styrke samhørigheden mellem elever på forskellige skoler og øge deres gensidige tillid og kendskab. Det kan endvidere udvikle elevernes sociale og demokratiske kompetencer, fx deres evner til at etablere dialog og forståelse med jævnaldrende fra andre sociale og kulturelle miljøer. Kontakten med en venskabsklasse kan således være en praktisk øvelse i medborgerskab.

Forslag 8: Venskabsklasser på tværs af skoler

Arbejdsgruppen foreslår, at der bliver givet støtte til forsøg med etablering af venskabsklasser på tværs af skoler med en forskellig elevsammensætning.

Formålet er at ryste børnene i venskabsklasserne sammen gennem fælles aktiviteter som undervisningsdage på skolen, besøg uden for skolen og klassefester. Aktiviteterne skal tilpasses børnenes alder.

Venskabsklasserne kan ligeledes mødes om kultur- og idrætsarrangementer og kan arrangere demokratidage, hvor eleverne diskuterer og stemmer om centrale lokalpolitiske spørgsmål.

6.5 Arbejdsgruppens anbefalinger til den lokale indsats

Der gennemføres allerede en omfattende indsats for at styrke medborgerskabet - både generelt og for borgere med indvandrerbaggrund. Denne indsats beskrives i rapportens kapitel 5.

For at bygge videre på dette fundament anbefaler arbejdsgruppen, at den fremtidige lokale indsats kan lade sig inspirere af følgende tre tværgående principper:

- 1) Borgerdrevne indsatser
- 2) Tværgående samarbejde
- 3) Strategisk placering af institutioner i områder med behov for styrket indsats

6.5.1 Borgerdrevne indsatser

Medborgerskab handler bl.a. om at opleve indflydelse og anerkendelse. Arbejdsgruppen vurderer derfor, at borgerne bør have en aktiv rolle, når der udvikles lokale initiativer til at styrke medborgerskabet. Det kan fx ske ved, at kommunerne går i dialog med borgerne om udvikling af forskellige fritidstilbud og inddrager borgerne i beboerdemokratiet ved fx fornyelse af boligområder.

Samtidig kan borgerdrevne indsatser styrkes gennem målrettede uddannelsestilbud til fx frivillige ledere. Vigtigheden af de initiativer, der skabes blandt aktive frivillige i lokalsamfundene, kan ikke overvurderes. Det kan dog være relevant at understøtte de frivillige ved forskellige former for kompetenceudvikling, eksempelvis i form af kurser tilpasset de konkrete behov i projektstyring, fundraising, kommunikation og pædagogik.

Boks 6.2: Det gode eksempel - Team Succes i Vejle

Foreningen Team Succes blev etableret på initiativ af to unge fra ungdomsuddannelserne i Vejle, som besluttede sig for at udvikle en ny metode for at fremme unges faglige såvel som personlige udviklingsmuligheder. Initiativet består af følgende delelementer:

1. lektiehjælp 5 gange om ugen,
2. eksamenstræning 2 gange om måneden,
3. personlig udvikling med fokus på kommunikation, konflikthåndtering, personlig ledelse og gruppearbejde,
4. hjælp til jobsøgning samt
5. studieture i ind- og udlandet.

Det særlige ved Foreningen Team Succes er, at det er de unge selv, der både har etableret og nu driver foreningen. Det er dermed også de unge selv, der står bag ved Team Succes' nytænkende tilgang, hvor fokus er på det faglige.

Foreningen er vokset betydeligt i medlemstal siden dannelsen og har i dag mere end 100 medlemmer med en ligelig kønsfordeling. Samtidig er det lykkedes at skabe en høj grad af forældredeltagelse, således at medlemmernes forældre tager aktiv del i deres børns uddannelsesliv.

Foreningen stiller høje krav til de unges disciplin og adfærd. De fysiske rammer er præget af kontormiljølignende lokaler og indeholder hverken tv-spil eller lignende for yderligere at motivere de unge til at tage deres fremtid alvorligt. Der foregår endvidere et meget intensivt og bredt informationsarbejde i forhold til initiativet.

Alle de fem bestyrelsesmedlemmer i foreningen er i gang med en ungdomsuddannelse, hvilket er med til at sikre, at initiativet ikke opfattes som endnu et i rækken af kommunale projekter, men at det er de unge selv, der står bag alle initiativets stadier.

Foreningen Team Succes modtog i 2009 Integrationsministeriets Integrationspris (Organisations- og foreningsprisen). Det er betegnende for Team Succes' egen succes, at de unge i Vejle ligefrem står på venteliste for at blive en del af projektet.

Boks 6.3: Det gode eksempel - Byen i balance

Byen i Balance var et boligsocialt forsøgsprojekt i Vejle Kommune. Projektet havde til formål at afprøve og udvikle nye metoder og samarbejdsformer, der kan styrke og udbygge en koordineret indsats i Nørremarken - et boligområde med ca. 6.100 beboere - og dermed være med til at udvikle bydelen.

Byfornyelsesprojektet begyndte i 2005. Det tog sit udgangspunkt i beboernes egne ønsker og behov for områdets udvikling, i deres frivillige indsatser for at skabe en varig forandring samt i de allerede eksisterende institutioner, organisationer, foreninger og netværk på Nørremarken. Ud fra disse ressourcer var intentionen at udvikle nye metoder til et tværgående samarbejde med henblik på at gøre hele Nørremarken til en bydel med plads til forskellighed, udvikling og sameksistens. Et af de konkrete initiativer i Byen i Balance var derfor at sikre sammenhæng og overblik over de mange indsatser - og derved udnytte de talrige ressourcer i bydelen.

Projektleder Steen Søgaard har udtrykt projektets bærende idé således:

”Det er kun jer, der bor derude, der ved, hvad I kan og vil og drømmer om. Ikke Teknisk Forvaltning inde i midtbyen. Hvis vi indkaldte til et møde om at starte en madklub, ville folk dukke op, men ingen ville tage ansvar. Når folk selv får idéen, tager de også selv ansvaret”.

Steen Søgaard skønner samtidig, at 95 pct. af aktiviteterne i Nørremarken ville stoppe uden de frivillige. Et håndgribeligt bevis for projektet succes er, at kriminaliteten i Nørremarken er faldet med 60 pct. siden 2005.

Vejle Kommune modtog i 2009 KLs Store Innovationspris for Byen i Balance. Byen i Balance modtog endvidere Integrationsministeriets Integrationspris (Myndighedsprisen) i 2007.

6.5.2 Tværgående samarbejder

Tværgående samarbejde mellem skoler, foreninger, virksomheder og beboere kan være med til at videreudvikle medborgerskabet. Nedenstående eksempel fra Sønderbrøkvartieret i Horsens viser, hvordan skolen som det velkendte og neutrale mødested kan styrke fritidslivet gennem et tæt samarbejde med foreninger.

Boks 6.4: Det gode eksempel - Aktiv fritid, fællesskab og foreningsliv i Sønderbrokvarteret

Med den lokale skole som omdrejningspunkt og en tæt kontakt til foreninger i lokalområdet, har formålet med denne indsats været at sikre, at unge, især piger, med indvandrerfamiliebaggrund blev hjulpet i gang med et fritidstilbud. Et mål har endvidere været at skabe et helt nyt idrætstilbud i lokalområdet, der bygger på de unges interesser og muligheder og tager hensyn til forhold, som tidligere har forhindret de unge i at deltage i de traditionelle tilbud.

I området omkring Sønderbro er udbuddet af fritids- og foreningstilbud begrænset, ligesom ikke alle børn og unge finder de etablerede tilbud tilstrækkeligt attraktive. Indsatsen har resulteret i, at der er etableret nye klubber, som tager højde for de unges interesser samt en ny forening.

Samtidig har indsatsen resulteret i, at tilrettelæggelsen af eksisterende tilbud er blevet tilpasset borgernes ønsker og behov. Nogle familier har fx været tilbageholdende med at lade døtrene deltage i foreningslivet ude i byen, og derfor er der i stedet blevet etableret tilbud på skolen efter skoletid.

Indsatsen har bl.a. været baseret på metoder som:

1. at skabe kontakt og tillid hos de unge,
2. at få dialog med og tillid fra forældre,
3. at udvikle tilbud, der matcher interesser og behov,
4. at ruste foreninger til rummelighed og til at tage imod unge med en forskellig kulturel og social baggrund, og
5. at etablere aktiviteter, der motiverer børn og unge med en forskellig baggrund til at dyrke aktiv fritid i foreningslivet, herunder at få udviklet en række tilbud, der tager hensyn til brugernes interesser og muligheder.

Boks 6.5: Det gode eksempel - 8220 - Naboskab giver Kendskab

Gellerup Fællesråd i Aarhus gennemførte i 2006-2007 et dialog- og integrationsprojekt under overskriften "8220 - Naboskab giver kendskab". Projektets overordnede mål var at bringe de to bydele Gellerup og Brabrand tættere sammen i postnummeret 8220. Men det vigtigste i projektet var i virkeligheden processen hen imod målet, hvor den bærende idé var, at borgerne var nødt til at gå i dialog med hinanden og samarbejde for at tilrettelægge og gennemføre initiativer og arrangementer til et sådant tiltag. Dialogprocessen skulle således være den bærende og medvirkende årsag til, at borgerne blev bragt tættere sammen og opnåede en større indsigt i hinandens verdener.

Projektet blev afsluttet med en Dialogdag og en stor fest ved Brabrand Søens bred. Her deltog over 150 borgere fra de to bydele.

Frem mod Dialogdagen opererede projektet med en række delmål. Bl.a. skulle der opstå dialog mellem mindst 250 borgere fra hver bydel, og der skulle nedsættes mindst ti forskellige arbejdsgrupper, som i fællesskab skulle stå for et arrangement i forbindelse med Dialogdagen. Disse mål blev i store træk opfyldt. Således har mellem 400 og 500 personer i projektperioden fået kendskab til hinandens eksistens og har mødt hinanden til planlægningsmøder mv. Møderne har i vid udstrækning fundet sted i borgernes egne hjem. Samtidig blev der nedsat syv arbejdsgrupper med det formål at bearbejde og kvalificere de indkomne idéer til videre dialog mellem de to bydele. Der blev i alt anvist 29 idéer til styrkelsen af naboskabet og kendskabet mellem borgerne i postnummer 8220.

Det er projektets anbefaling, at der igangsættes yderligere tiltag, så personer med forskellig kulturel og etnisk baggrund mødes i øjenhøjde og i hinandens baghaver. Ifølge de projektansvarlige er det nemlig her, der sker noget, og det er her, dialogen kommer i gang og bredes ud.

Dialogidéen er ved projektets udløb blevet forankret i Brabrand Kulturuge.

Lokale virksomheder er også en vigtig aktør i forbindelse med at udvikle et dynamisk lokalsamfund og dermed styrke medborgerskabet. Flere og flere virksomheder er i de senere år blevet opmærksomme på, at de kan øge deres konkurrenceevne og skabe værdi for forretningen ved at arbejde med samfundsansvar.

Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at virksomheder fokuserer på deres samfundsansvar (*Corporate Social Responsibility*, CSR) og udvikler konkrete aktiviteter og politikker på området med øget fokus på social ansvarlighed i forhold til lokalsamfundet.

Boks 6.6: Det gode eksempel - Virksomheder og civilsamfund samarbejder om den lokale integrationsindsats

”Virksomheder og civilsamfund samarbejder om lokal integrationsindsats” er et initiativ under Integrationsministeriets strategi ”Mangfoldigt Foreningsdanmark”, der beskrives nærmere i afsnit 5.3.5.

Formålet med initiativet er bl.a. at styrke det lokale samarbejde mellem virksomheder og lokale aktive ved fx, at:

- Medarbejdere arbejder frivilligt i en forening i virksomhedens lokalområde.
- En gruppe medarbejdere forpligter sig til at etablere og gennemføre en konkret integrationsaktivitet i lokalsamfundet sammen med eller for de frivillige foreninger og organisationer.
- Social entreprenørskab, hvor virksomheder og civilsamfundet i fællesskabet udvikler nye produkter, der kan danne grundlag for vækst for virksomheden og anvendes af civilsamfundet.

Initiativet er igangsat i efteråret 2010 og løber frem til udgangen af 2011.

Boks 6.7: Det gode eksempel - Virksomheder med fokus på socialt ansvar

Skovsgårds Hotel

Skovsgårds Hotel er et andelshotel, der ejes af lokalbefolkningen, og som er en arbejdsplads med ”særligt tilrettelagte arbejdspladser” for medborgere, som kan have svært ved at arbejde på en almindelig arbejdsplads. Tanken er, at ”alle mennesker duer til noget” og skal have muligheden for at påtage sig opgaver, som et lokalsamfund har brug for at få løst, og ved at bidrage til lokalsamfundets trivsel opnå accept og integration i det lokale netværk. Desuden har hotellet til hensigt at styrke lokalsamfundet ved bl.a. at danne rammen for og udvikle aktiviteter, som styrker medborgerskabet og sammenholdet lokalt.

Skovsgårds Hotel blev i 2008 kåret som vinder af Netværksprisen i kategorien Særprisen på grund af hotellets ”bemærkelsesværdige sociale indsats, der både kommer medarbejderne og et helt lokalsamfund til gode”.

Netværksprisen uddeles af Det Nationale Netværk, som består af 14 danske erhvervsledere, der dels rådgiver beskæftigelsesministeren i spørgsmål om virksomhedernes sociale engagement, dels inspirerer virksomheder til at tage initiativer, der fremmer den sociale trivsel hos såvel medarbejdere som i virksomhedens omgivende lokalsamfund.

Solhjulet A/S

Solhjulet er en grossistvirksomhed i Bjerringbro for økologiske og biodynamiske fødevarer, som arbejder internt med Corporate Social Responsibility (CSR). I samarbejde med Virksomhedsnet Viborg har Solhjulet valgt at inddrage ”udsatte” medborgere i sin medarbejderstab. Det gælder fx seniorer og medarbejdere med nedsat arbejdssevne.

Solhjulet A/S blev i 2009 nomineret til Netværksprisen for deres arbejde med at inkludere og fastholde medarbejdere med såvel fysiske som psykiske handicap samt medarbejdere i alle aldre og med forskellig etnisk baggrund.

6.5.3 Placering af institutioner i områder, hvor der er brug for en styrket indsats

Flere kommuner har allerede i dag valgt at placere biblioteker og andre kultur- og fritidstilbud i et samlet medborgercenter i udsatte boligområder. Dette har øget det samlede antal brugere.

Disse erfaringer kan udvides til flere biblioteker og kultur- og fritidstilbud og også overføres til andre typer af institutioner, eksempelvis sportscentre og kulturcentre, som gennem denne placering kan styrke beboernes viden om og inddragelse i kultur- og samfundslivet. Samtidig vil en strategisk placering af institutioner i områder, hvor der er behov for en styrket indsats, potentielt medvirke til, at institutionerne i højere grad opretter behovsorienterede tilbud og dermed formår at inddrage grupper, som ellers ikke deltager i tilbuddene.

Boks 6.8: Det gode eksempel - "Idea Stores" i London

I den socialt belastede London-bydel Tower Hamlets har man i en årrække arbejdet målrettet (via omfattende kommunale investeringer) på at transformere de traditionelle folkebiblioteker til institutioner, der har en langt mere vidtrækkende positiv betydning for lokalsamfundet og dets borgere - såkaldte "idea stores" eller "idé-supermarkeder".

Udgangspunktet er, at idé-supermarkedet skal være mere end blot et bibliotek eller et sted, hvor borgerne kan låne bøger samt søge viden og information. Det skal også tilbyde en vifte af andre tjenester og muligheder til borgerne - lige fra undervisning til karriererådgivning, juridisk vejledning og fritids- og kulturaktiviteter for børn og voksne. Samtidig skal de have en række af de faciliteter, som efterspørges af moderne storbymennesker, fx caféer, bioografer, udstillinger og mødelokaler.

Et vigtigt punkt er desuden, at idé-supermarkederne skal ligge dér, hvor borgerne i forvejen har deres daglige gang - typisk på hovedgaden eller ved undergrundsstationen. Det skal være attraktivt for borgerne at lægge vejen forbi det lokale idé-supermarked. Derfor skal de ikke være gemt væk på en mørk sidegade eller i et kvarter, hvor de færreste kommer jævnligt.

Boks 6.9: Det gode eksempel - Vollsmoses "Bofællesskab"

Erfaringer viser, at biblioteket og medborgercentret spiller en vigtig rolle i forhold til at skabe kulturelle og sociale samlingspunkter i udsatte boligområder.

I Vollmose er der indviet et "bofællesskab" med bibliotek, læringscenter og kulturhus, hvor der ud over biblioteksservice tilbydes kulturhusaktiviteter, bl.a. rådgivning i forbindelse med unge, job, fritid og lektiehjælp. Her er der ligeledes tilbud om sprogstimulering og kurser i indfødsret, et sundhedscenter og meget mere.

Bilag 1: Arbejdsgruppens kommissorium

Januar 2008

Arbejdsgruppe om udredning af problemstillinger på integrationsområdet og forslag om nye integrationsfremmende initiativer

Problem og målsætning

På en lang række områder er der i Danmark ydet en stor indsats for at fremme integrationen. Men der skal fortsat gøres en indsats for at sikre et samfund uden dybe sociale og kulturelle skel og med fælles grundlæggende demokratiske værdier, herunder frihed, ansvar og muligheder for alle uanset køn, hudfarve og overbevisning. Denne indsats kræver bl.a., at der gennemføres en udredning af de fortsatte problemstillinger på integrationsområdet og en udvikling af nye konkrete forslag til initiativer, således at alle her i landet oplever at være en del af det demokratiske fællesskab.

Regeringsgrundlaget

Af regeringsgrundlaget "Mulighedernes samfund" fremgår:

"Regeringen vil nedsætte en tværministeriel arbejdsgruppe bestående af personer, der har særlig faglig indsigt i integrationsområdet. Arbejdsgruppen skal udrede problemstillinger på integrationsområdet og stille forslag til regeringen om nye konkrete initiativer i forhold til bl.a. beskæftigelse, uddannelse, boligområdet og den sociale integration. Arbejdsgruppen kan endvidere arrangere temaarrangementer og høringer, afvikle besøg hos kommuner, organisationer og virksomheder rundt i landet og skal også inddrage internationale erfaringer."

Hovedopgave

På den baggrund nedsættes en tværministeriel arbejdsgruppe, der har til opgave løbende at udarbejde oplæg om konkrete problemstillinger på integrationsområdet til regeringen.

Arbejdsgruppen skal beskrive karakteren og omfanget af de konkrete problemstillinger.

Arbejdsgruppen skal endvidere udarbejde konkrete forslag til nye initiativer i forhold til bl.a. beskæftigelse, uddannelse, boligområdet og den sociale integration med inddragel-

se af udenlandske erfaringer. I forbindelse med arbejdet skal der tages højde for særlige forhold vedrørende køn, der særligt gør sig gældende på området, herunder de barrierer, som traditionelle kønsrollemønstre kan udgøre for integration.

Arbejdsgruppen skal hvert halve år forelægge et oplæg vedrørende en udvalgt problemstilling på integrationsområdet for regeringen. Forud for den halvårslige afrapportering udarbejder arbejdsgruppen et debatoplæg og afholder på den baggrund et åbent seminar med deltagelse af eksperter og andre fagpersoner.

Arbejdsgruppen kan bl.a. arbejde med følgende indsats- og opgaveområder:

- **Særlig indsats for de marginaliserede unge nydanskere, herunder utilpassede unge (institutionsanbragte mv.).** Bl.a. styrkelse af det forebyggende arbejde, herunder styrkelse af den tidlige indsats i udsatte familier med anden etnisk baggrund end dansk og øget brug af det frivillige foreningsliv til at fremme aktiv deltagelse i samfundslivet blandt de unge.
- **Sikre uddannelse til flere unge nydanskere.** Videreudvikling af indsatsen for, at flere unge fuldfører en erhvervskompetencegivende uddannelse. Styrkelse af indsatsen for tosprogede børn i førskole- og grundskolealderen. Forebyggelse af unges frafald fra ungdomsuddannelser og videregående uddannelser.
- **Generationskonflikter.** Styrkelse af indsatsen i forhold til generationskonflikter og æresrelaterede konflikter, herunder tvangsægteskaber.
- **Styrke beskæftigelsesindsatsen.** Udvikling af forslag til, hvordan flere danske kvinder og mænd med indvandrerbaggrund kommer i beskæftigelse, bl.a. med afsæt i de eksisterende erfaringer fra den landsdækkende indsats NY CHANCE TIL ALLE. Videreudvikling og styrkelse af kommunernes integrationsindsats for at få borgerne med indvandrerbaggrund på arbejdsmarkedet.
- **Initiativer til at imødekomme de integrationsmæssige udfordringer, der følger af den voksende arbejdskraftindvandring.** Fastholdelse og integration af de nye arbejdskraftindvandrere og deres medfølgende familier.
- **Styrket indsats for traumatiserede flygtninge og indvandrere.** Videreudvikling af indsatsen for rehabilitering af traumatiserede flygtninge og deres familier med henblik på beskæftigelse, familiestøtte og forebyggelse i relation til børn og unge.

- **Styrket indsats i udsatte boligområder for at fremme integration.** Videreudvikle indsatsen og initiativer, som i forlængelse af den igangværende indsats mod sociale og etniske ghettos særligt fremmer integrationen af personer med anden etnisk baggrund end dansk i udsatte boligområder og hindrer udviklingen af parallelsamfund. Udvikling af initiativer, der fremmer et varieret bosætningsmønster, øger boligmobiliteten og øger etniske minoriteters muligheder for boligvalg.
- **Den sociale inklusion og mangfoldighed.** Initiativer til styrkelse af et mangfoldigt fællesskab, bl.a. via foreningsdeltagelse og øget dialog. Fokus på/undervisning i inklusion, mangfoldighed og deltagelse i daginstitutioner, skoler, fritidstilbud mv. Opgaverne vil afhænge af de aktuelle initiativer i den kommende radikaliseringsenhed.

De angivne temaer er forslag til, hvilke emner arbejdsgruppen kan tage op, men andre forslag til indsats- og opgaveområder vil ligeledes kunne tages op. Arbejdsgruppen vil som det første skulle afrapportere i forhold til de to først angivne temaer. Opgaverne inden for de enkelte emner skal tage udgangspunkt i eventuelle allerede eksisterende initiativer på de pågældende områder med henblik på at skabe en sammenhængende indsats.

Organisering

Der nedsættes en arbejdsgruppe med repræsentanter fra:

- Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (formand)
- Undervisningsministeriet
- Beskæftigelsesministeriet
- Velfærdsministeriet
- Kulturministeriet
- Justitsministeriet
- Finansministeriet

Andre myndigheder, eksperter mv. kan inddrages i arbejdet efter behov. Arbejdsgruppen kan igangsætte særskilte analyser på udvalgte områder.

Formandskab og sekretariatsfunktion varetages af Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Arbejdsgruppen kan - for hvert af de enkelte ministerier - skifte medlemmer efter behov med henblik på at sikre den fornødne fagkundskab.

Arbejdsgruppens arbejde koordineres løbende med den planlagte arbejdsgruppe til forebyggelse af radikaliserings og ekstremistiske holdninger blandt unge.

Arbejdsgruppen refererer efter behov til en styregruppe. Styregruppen skal bestå af et fast medlem fra hvert af de enkelte ministerier med henblik på at sikre kontinuiteten i arbejdet.

Økonomi

Forslagene fra arbejdsgruppen finansieres inden for de eksisterende rammer.

Tidsplan

Første afrapportering fra arbejdsgruppen skal forelægges for regeringen i september 2008 og vil vedrøre området for en særlig indsats for de marginaliserede unge nydanskere, herunder utilpassede unge (institutionsanbragte mv.).

Bilag 2: Metode

Denne rapport's kapitel 3-4 bygger primært på en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse om medborgerskab blandt indvandrere, efterkommere og etniske danskere. Undersøgelsen er gennemført af analyseinstituttet Capacent Epinion (der nu hedder Epinion) i perioden fra august 2009 til februar 2010.

I det følgende beskrives først nogle generelle overvejelser om spørgeskemaundersøgelsen. Dernæst redegøres der for udarbejdelsen af undersøgelsens spørgeskema, bruttostikprøven, dataindsamlingen, svarprocenten og repræsentativiteten. Afslutningsvis beskrives vægtningen og de anvendte statistiske metoder i rapportens kapitel 3-4.

1. Generelle overvejelser om spørgeskemaundersøgelsen

Det er en vanskelig opgave at måle niveauet af medborgerskab, da medborgerskab - som det fremgår af kapitel 2 - består af flere dimensioner.

I en spørgeskemaundersøgelse som den foreliggende skal spørgsmålene altid prioriteres og udvælges meget nøje, således at besvarelsen af spørgeskemaet ikke tager for lang tid og dermed fører til en lav svarprocent. Det medfører, at ikke alle dimensioner kan afdækkes lige grundigt. Arbejdsgruppen for bedre integration har i samarbejde med professor Jørgen Goul Andersen, Aalborg Universitet, søgt at afdække alle væsentlige dimensioner, samtidig med at arbejdsgruppen har indhentet vigtige baggrundsoplysninger for at kunne forsøge at forklare eventuelle forskelle i besvarelserne mellem befolkningsgrupperne.

Ved spørgsmål til aktiviteter, hvor der i samfundet er stærke normer om deltagelse, vil man typisk se, at interviewpersonerne overdriver, hvor meget de deltager. Fx vil nogle interviewpersoner svare, at de har deltaget i det seneste valg, selvom dette rent faktisk ikke var tilfældet. Det kan bl.a. skyldes, at der er en stærk norm i Danmark om, at man bør afgive sin stemme ved valg. Det samme kan gøre sig gældende for andre spørgsmål fx deltagelse i forældremøder i daginstitution og skole. Det er vanskeligt at korrigere for denne overrapportering, når man ikke har supplerende kilder, og resultaterne i undersøgelsen kan således være overrapporterede.

Spørgeskemaet har - som det fremgår af nedenstående afsnit - været oversat fra dansk til seks relevante sprog, således at også interviewpersoner med dårlige danskundskaber

har haft mulighed for at deltage i undersøgelsen. Det er dog altid vanskeligt at nå helt ud til de personer, som kan betegnes som meget isolerede eller marginaliserede, bl.a. fordi disse personer ofte vil være svære at få kontakt til eller vil takke nej til at deltage, såfremt der opnås kontakt. Arbejdsgruppen har i samarbejde med Capacent Epinion gjort en stor indsats for at opnå en så god repræsentativitet som muligt, men med en svarprocent på 40 pct. er det ikke sikkert, at undersøgelsen giver et helt præcist billede af niveauet af medborgerskab blandt indvandrere og efterkommere i Danmark.

2. Udarbejdelsen af undersøgelsens spørgeskema

Arbejdsgruppen for bedre integration har udarbejdet spørgeskemaet til undersøgelsen i samarbejde med professor Jørgen Goul Andersen, Aalborg Universitet.

Spørgeskemaet, der ligger til grund for undersøgelsen omfatter primært spørgsmål, der kan belyse interviewpersonernes medborgerskab inden for følgende seks områder:

1. Synet på grundlæggende medborgerdyder
2. Politisk deltagelse
3. Deltagelse i nærdemokratiet
4. Deltagelse i forenings- og kulturlivet
5. Social tillid og netværk
6. Anerkendelse, ligebehandling og tilhørsforhold

Herudover omfatter spørgeskemaet spørgsmål, som skal give en række baggrundsoplysninger om borgerne, herunder oplysninger om køn, alder, ægteskabelig status, uddannelse og arbejdsmarkedstilknytning. I bilag 3 og 4 (findes kun på www.nyidanmark.dk) fremgår hhv. selve spørgeskemaet og svarfordelinger på alle spørgsmål i spørgeskemaet.

En række af spørgsmålene i spørgeskemaet er udformet, så de er mere eller mindre identiske med spørgsmål i *European Social Survey* og *World Values Survey*. Det gør det muligt at sammenholde besvarelserne fra denne undersøgelse med besvarelserne fra andre lande. I den forbindelse skal der dog tages forbehold for, at undersøgelserne ikke er foretaget i de samme år, og at der kan være anvendt forskellige metoder i dataindsamlingen.

Det skal desuden bemærkes, at det ikke er muligt at sige noget entydigt om årsagerne til eventuelle forskelle mellem besvarelserne fra indvandrere og efterkommere i Danmark og besvarelserne fra befolkningerne i deres oprindelseslande. Det skyldes, at forskellene enten kan være udtryk for, at indvandrere og efterkommere i Danmark har tilpasset sig

det danske samfund, eller at de indvandrere og efterkommere, der er kommet til Danmark, udgør særlige dele af befolkningerne i de pågældende lande.

Spørgeskemaet blev udarbejdet på dansk, hvorefter det blev oversat til seks relevante sprog (tyrkisk, urdu, serbokroatisk, arabisk, vietnamesisk og farsi), så interviewpersonerne kunne besvare spørgeskemaet på deres modersmål. Efter oversættelsen til de seks sprog blev spørgeskemaet oversat til dansk igen af en anden oversætter, således at der kunne foretages sproglige præciseringer.

Der blev endvidere gennemført en indholdsmæssig pilottest af spørgeskemaet blandt syv interviewpersoner fra hver af de otte befolkningsgrupper (indvandrere og efterkommere fra syv oprindelseslande samt etniske danskere), der er omfattet af spørgeskemaundersøgelsen.

Det endelige spørgeskema havde en længde på 25-30 minutter.

3. Bruttostikprøve

Undersøgelsen bygger på en stikprøve blandt hhv. indvandrere og efterkommere fra syv udvalgte oprindelseslande samt etniske danskere, dvs. i alt 15 befolkningsgrupper. De syv udvalgte oprindelseslande i undersøgelsen er Tyrkiet, Pakistan, det vestlige Balkan⁵⁴, Irak, Libanon/statsløse, Vietnam og Iran. De syv oprindelseslande er udvalgt, da der er tale om syv af de ti største ikke-vestlige oprindelseslande i Danmark.

Stikprøven blev udtrukket fra CPR-registret i foråret 2009 og var baseret på Danmarks Statistiks definition af indvandrere, efterkommere og etniske danskere (personer med dansk oprindelse)⁵⁵ og Danmarks Statistiks definition af oprindelseslande⁵⁶. Stikprøven

⁵⁴ Indvandrere og efterkommere fra det vestlige Balkan omfatter indvandrere og efterkommere fra det tidl. Jugoslavien samt fra Bosnien-Hercegovina, Forbundsrepublikken Jugoslavien (efterfølgende Serbien, Montenegro og Kosovo), Kroatien, Makedonien og Slovenien.

⁵⁵ En person defineres statistisk som etnisk dansker, hvis mindst én af forældrene både er dansk statsborger og er født i Danmark. Hvis begge forældre er ukendte, betragtes personen som etnisk dansker, hvis vedkommende er dansk statsborger og født i Danmark. Hvis personen ikke er etnisk dansker, er personen indvandrer, hvis personen er født i udlandet, og efterkommer, hvis personen er født i Danmark. Personen betegnes i rapporten som en person med indvandrerbaggrund, hvis personen er indvandrer eller efterkommer.

⁵⁶ Indvandrere og efterkommeres oprindelsesland fastlægges på følgende måde: Hvis personens mor kendes, fastlægges oprindelseslandet ud fra hendes data: Hvis moderen er født i udlandet, benyttes moderens fødeland som oprindelsesland. Ellers benyttes moderens statsborgerskab. Hvis kun personens far kendes, fastlægges oprindelseslandet ud fra hans data på tilsvarende måde. Når ingen af forældrene kendes, er oprindelseslandet defineret ud fra personens egne oplysninger. Er personen indvandrer, antages det, at oprindelseslandet er lig med fødelandet. Er personen efterkommer antages det, at oprindelseslandet er lig med statsborgerskabslandet.

blev udtrukket tilfældigt inden for hver af de 15 befolkningsgrupper, der indgår i undersøgelsen.

Udtrækket fra CPR-registret omfattede alene personer, der på udtrækningstidspunktet (dvs. foråret 2009) var levende og bosiddende i Danmark samt fyldt 18 år. De udtrukne indvandrere havde fået deres CPR-nummer før den 1. januar 2006, dvs. undersøgelsens deltagere har en opholdstid på mere end tre år. Det sikrer, at de deltagende indvandrere har haft mulighed for at gennemføre integrationslovens treårige introduktionsprogram og derigennem har opnået et grundlæggende kendskab til det danske sprog og samfund samt har haft mulighed for at indgå i samfundslivet, fx gennem medlemskab af foreninger.

4. Dataindsamling

Dataindsamlingen blev gennemført af analyseinstituttet Capacent Epinion og fandt sted i perioden august 2009 til februar 2010. Stikprøven med undersøgelsens deltagere blev som ovenfor nævnt udtrukket fra CPR-registret i foråret 2009.

Der blev udtrukket i alt 18.588 personer. Heraf lykkedes det Capacent Epinion at telefonnummerberige, dvs. finde et telefonnummer på baggrund af det oplyste navn og adresse, på 64 pct. Ved at anvende en kriterieslækket berigelsesmetode med lavere krav til overensstemmelse vedrørende navn og adresse, opnåedes en berigelsesprocent på 75 pct. Oplysningerne i den yderligere telefonnummerberigelse er væsentligt mere usikre end i den indledende nummerberigelse. Svarprocenten blandt de ekstraberigede er derfor relativt lav.

Samtidig med dataindsamlingens begyndelse blev udsendt et orienteringsbrev til deltagerne om undersøgelsens formål og indhold. Der blev også informeret om, at der blev udtrukket et antal gavekort á 3.000 kr. blandt deltagerne. For indvandrernes vedkommende blev orienteringsbrevet udsendt på dansk og på modersmålet.

Dataindsamlingen blev foretaget både ved hjælp af telefoninterview (CATI) og ved hjælp af et elektronisk spørgeskema på internettet (CAWI) samt ved at udsende spørgeskemaet i papirform til især de personer, som der ikke kunne findes et telefonnummer på. 1.721 besvarelser er indhentet gennem telefoninterview, 2.125 besvarelser gennem det elektroniske spørgeskema på internettet og 787 besvarelser ved at returnere spørgeskemaet på papir med posten. Det er vurderingen, at besvarelserne ikke adskiller sig som følge af de forskellige indsamlingsmetoder.

Antallet af interviewpersoner blandt indvandrere og efterkommere fra de syv udvalgte oprindelseslande samt etniske danskere er ikke i overensstemmelse med fordelingen i befolkningen. For nogle grupper er der interviewet væsentligt flere eller færre, end andelen i befolkningen berettiger til. Dette er gjort for at have et tilstrækkeligt antal interviewpersoner til at analysere på forskelle mellem hhv. etniske danskere, indvandrere og efterkommere samt mellem indvandrere og efterkommere fra de forskellige oprindelseslande. For at gøre analyserne repræsentative for indvandrere og efterkommere fra de syv oprindelseslande, som indgår i undersøgelsen, er svarene vægtet efter fordelingen i befolkningen. Dette beskrives nærmere nedenfor.

Tabel 1 viser antallet af interviewpersoner blandt hhv. indvandrere og efterkommere fra hvert af de syv oprindelseslande samt etniske danskere. Desuden fremgår befolkningstallet og interviewpersonernes andel af befolkningstallet.

Tabel 1: Antal interviewpersoner i undersøgelsen, fordelt på herkomst og oprindelsesland samt antal og andel af befolkningen			
	Antal interviewpersoner i undersøgelsen	Antal i befolkningen*	Andel af interviewpersoner i forhold til befolkningen
Indvandrere			
Tyrkiet	370	29.470	1,26 %
Pakistan	300	9.532	3,15 %
Vestlige Balkan	491	31.995	1,53 %
Irak	486	16.828	2,89 %
Libanon/statsløse	369	11.841	3,12 %
Vietnam	405	8.186	4,95 %
Iran	514	10.743	4,78 %
Efterkommere			
Tyrkiet	160	9.604	1,67 %
Pakistan	176	4.117	4,27 %
Vestlige Balkan	60	2.628	2,28 %
Irak	32	255	12,55 %
Libanon/statsløse	81	1.351	6,00 %
Vietnam	74	933	7,93 %
Iran	47	501	9,38 %
Etniske danskere	1.068	3.890.383	0,03 %

*) Udtræk fra Danmarks Statistiks Persondatabase pr. 1. maj 2009.

5. Svarprocent og repræsentativitet

Den samlede svarprocent for undersøgelsen er 40,3 pct. Svarprocenten er beregnet på baggrund af antallet af besvarelser (4.633) i forhold til antallet af udtrukne personer til dataindsamlingen (11.503). Beregnes svarprocenten for nettostikprøven (dvs. de personer, som der overhovedet var mulighed for at kontakte), er svarprocenten 56,6 pct. Nettostikprøven fordeler sig derudover på intet svar (13 pct.), nægttere (18 pct.) og personer, som det ikke var muligt at gennemføre et interview med, hvilket bl.a. skyldes dårligt helbred eller manglende sprogkundskaber.

En væsentlig del af forklaringen på den lave svarprocent er, at det er særlig vanskeligt at omsætte indvandrere og efterkommeres kontaktoplysninger fra CPR-registret til brugbare telefonnumre, så de kan kontaktes for et telefoninterview. Dette skyldes bl.a., at indvandrere og efterkommere i mindre omfang end etniske danskere har en fastnettelefon. Dertil kommer, at indvandrere og efterkommere med mobiltelefon i større omfang har taletidskort end etniske danskere med mobiltelefon, hvilket i nogle tilfælde betyder, at deres telefonnumre ikke registreres korrekt i telefondatabaserne.

Det fremgår af tabel 2, hvordan kønsfordelingen er blandt interviewpersonerne sammenlignet med i befolkningen. Blandt indvandrere fra Tyrkiet og Pakistan er der en lille overvægt af mænd blandt de interviewede, mens der blandt de resterende indvandrergrupper ikke er nogen nævneværdig forskel. Blandt efterkommerne er der for næsten alle oprindelseslande interviewet flere kvinder end forventeligt ud fra kønsfordelingen i befolkningsgruppen. Især skal dog nævnes, at der er en stor overvægt af kvinder blandt efterkommere fra det vestlige Balkan og fra Libanon/statsløse. Efterkommere med irakisk oprindelse er den eneste efterkommergruppe, hvor der er interviewet flere mænd end forventeligt ud fra kønsfordelingen i befolkningsgruppen.

Tabel 2: Sammenligning af kønsfordelingen blandt interviewpersonerne og i befolkningen, fordelt på oprindelsesland og herkomst

	Andel interviewede mænd	Andel mænd i befolkningen*	Forskel i procentpoint
Indvandrere			
Tyrkiet	58 %	52 %	6
Pakistan	58 %	53 %	5
Vestlige Balkan	53 %	50 %	3
Irak	57 %	56 %	1
Libanon/statsløse	53 %	55 %	-2
Vietnam	47 %	49 %	-2
Iran	59 %	59 %	0
Efterkommere			
Tyrkiet	49 %	51 %	-2
Pakistan	47 %	51 %	-4
Vestlige Balkan	38 %	49 %	-11
Irak	56 %	43 %	13
Libanon/statsløse	36 %	51 %	-15
Vietnam	45 %	54 %	-9
Iran	51 %	56 %	-5
Etniske danskere	49 %	49 %	0

*) Andel mænd i befolkningen er baseret på Danmarks Statistiks opgørelse pr. 1. januar 2009 i Integrationsministeriets udlændingedatabase i Danmarks Statistik (IMBEF20). Opgørelsen er foretaget for personer, hvis opholdstid i Danmark er minimum 3 år.

De interviewedes repræsentativitet i forhold til befolkningsgruppen er desuden analyseret i forhold til bl.a. køn, alder, region, statsborgerskab, boligform (bopæl) og tilflyttingsdato. Til formålet er de interviewede sammenlignet med CPR-udtrækket, der blev foretaget i foråret 2009, og som er en repræsentativ del af befolkningsgruppen.

Frafaldsanalysen i forhold til CPR-udtrækket viser, at deltagerne i undersøgelsen især ikke er fuldt repræsentative med hensyn til alder, statsborgerskab og bopæl.

De 35-54-årige er overrepræsenterede i de fleste befolkningsgrupper. Desuden indgår der flere indvandrere med dansk statsborgerskab i undersøgelsen, end der er i befolkningsgrupperne. Blandt efterkommere er danske statsborgere underrepræsenterede, når det gælder nogle oprindelseslande.

Blandt indvandrere og etniske danskere er der overrepræsentation af personer, som bor i hus, mens der for efterkommere med oprindelse i nogle lande er underrepræsentation af denne gruppe.

4. Vægtning og anvendte statistiske metoder

Antallet af interviewpersoner blandt indvandrere og efterkommere fra de syv udvalgte oprindelseslande samt etniske danskere er som tidligere nævnt ikke i overensstemmelse med fordelingen i befolkningen.

For at gøre analyserne repræsentative for indvandrere og efterkommere fra de syv oprindelseslande, som indgår i undersøgelsen, er svarene vægtet efter fordelingen i befolkningen. Vægtene for hhv. indvandrere og efterkommere fra hvert oprindelsesland er beregnet ved at sammenligne deres andel i undersøgelsen med deres andel i befolkningen. Beregningen af andelen i befolkningen er baseret på ovennævnte udtræk fra CPR-registret. Besvarelser fra grupper, som er overrepræsenterede, vægtes ned, mens besvarelser fra underrepræsenterede grupper vægtes op. Dermed kommer andelen af besvarelser fra en enkelt gruppe til at svare til gruppens andel af personer i befolkningen. Ved at vægte besvarelserne bliver resultaterne af analyserne mere repræsentative for personer med indvandrerbaggrund i Danmark.

Denne undersøgelse bygger bl.a. på beskrivende analyser, der sammenligner medborgerskabet dels mellem indvandrere, efterkommere og etniske danskere, dels mellem indvandrere og efterkommere med oprindelse i forskellige lande.

Herudover bygger undersøgelsen på forklarende analyser af forskellige faktoreres betydning for forskelle i medborgerskabet mellem disse grupper. For at kunne fastslå betydningen af forskellige faktorer for medborgerskabet er det nødvendigt, at faktorerne inkluderes samtidigt i analysen, således det er muligt at identificere, hvor meget hver enkelt faktor forklarer. I nogle tilfælde er der tale om en spuriøs sammenhæng, hvor det ser ud som om, at der er en sammenhæng, når der ikke tages højde for andre faktorer. Når der tages højde for andre faktorer, viser det sig, at denne sammenhæng i virkeligheden skyldes disse faktorer. Eksempelvis forsvinder forskellen på personer med indvandrerbaggrund og etniske danskeres politiske interesse, når man tager højde for forskelle i bl.a. danskundskaber og socioøkonomiske faktorer som fx indkomst. De forklarende statistiske analyser viser således den isolerede effekt af hvert enkelt af de forhold, der kan tænkes at indvirke på niveauet af medborgerskab, og som er medtaget i rapporten.

I de beskrivende analyser anvendes krydstabeller, mens der i de forklarende analyser anvendes MCA (Multiple Classification Analysis). MCA er en analyse, som giver mulighed for at se sammenhængen mellem de enkelte faktorer, mens der tages højde for effekten af øvrige faktorer. Modellen giver mulighed for at sammenligne gennemsnittet på den afhængige variabel for en kategori, før og efter der tages højde for andre faktorer, hvilket er meget relevant for denne undersøgelse. Eksempelvis kan gennemsnittet for kvinder på medborgerskabsindekset sammenlignes med og uden kontrol for andre variable. Hvis der er en stor forskel på de to, vidner det om, at det i mindre grad er kønnet, men andre faktorer som fx danskundskaber, der har betydning for det samlede medborgerskab.

I kapitel 4 er 'ved ikke' og manglende besvarelser kodet enten som selvstændige kategorier eller kodet ind i eksisterende kategorier. Derved opretholdes et højt antal besvarelser i disse analyser. Alternativt skulle alle, som manglede en besvarelse, ekskluderes fra analyserne. Der ville i så fald være tale om et stort antal ekskluderede, da de fleste afhængige variable består af indeks baseret på flere spørgsmål, og der samtidigt indgår mange forklarende variable i analyserne. Et stort antal ekskluderede ville medføre en stor risiko for skævvridning af resultaterne, og der er derfor valgt en tilgang, hvor antallet af ekskluderede minimeres.